

Honvédségi Szemle

148. ÉVFOLYAM
2020/I. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Kiadja a Magyar Honvédség Parancsnokság

A kiadásért felel:

Dr. Böröndi Gábor altábornagy (dr. jur.)

Szerkesztőbizottság

Elnök (főszerkesztő):

Dr. Porkoláb Imre ezredes (PhD)

Tagok:

Dr. B. Stenge Csaba (PhD)

Dr. Bali Tamás ezredes (PhD)

Dr. Boldizsár Gábor ezredes (PhD)

Dr. Harai Dénes ny. ezredes (PhD)

Dr. Harold E. Raugh alezredes (PhD) (Los Angeles-i Egyetem)

Dr. Király László (CSc)

Dr. Koller József dandártábornok (PhD)

Dr. Lippai Péter dandártábornok (PhD)

Dr. Luís Manuel Brás Bernardino alezredes (PhD)

(Katonai Akadémia, Lisszabon)

Dr. Molnár Ferenc ezredes (PhD)

Dr. Nagy László ny. ezredes (DSc)

Dr. Rajnai Zoltán (PhD)

Dr. Rudolf Urban ny. dandártábornok (CSc)

(Védelmi Egyetem, Brno)

Dr. Ruszin Romulusz dandártábornok (PhD)

Dr. Sári Gábor alezredes (PhD)

Dr. Sascha-Dominik Bachmann (LLD)

(Bournemouthi Egyetem)

Siposné Dr. Kecskeméthy Klára ezredes (CSc)

Dr. Srdja Trifković (PhD) (Banja Luka-i Egyetem)

Dr. Szakály Sándor (DSc)

Dr. Wagner Péter (PhD)

A szerkesztőbizottság titkára:

Dr. Stohl Róbert százados (PhD)

(Stohl.Robert@hm.gov.hu)

A folyóirat kiadásában és terjesztésében közreműködik a HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős vezető: Kulcsár Gábor ügyvezető

Ágazati igazgató: Dr. Bokodi-Oláh Gergely (PhD)

Szerkesztőségvezető:

Dr. Isaszegi János ny. vezérőrnagy (PhD)

Szerkesztőség

Felelős szerkesztő: Kiss Zoltán

Telefon: +36 30-343-4801; kiss.zoltan@hmzrinyi.hu

Rovatszerkesztők: Feith László, Gáspár Katalin

Tervezőszerkesztő: Petrezselyem Kitti

Kézirat-előkészítő: Forró Zsófia

Korrektor: Török Judit

Szerkesztőségi titkár: Pásztor Júlia

Telefon: 272-02 (HM); 459-5355

e-mail: pasztor.julia@hmzrinyi.hu; hsz@hm.gov.hu

A szerkesztőség címe: 1087 Budapest, Kerepesi út 29/B

Nyomdai kivitelezés: HM Zrínyi Térképészeti és

Kommunikációs Szolgáltató Közhasznú Nonprofit Kft.

Sokszorosítóüzem

Felelős vezető: Pásztor Zoltán

A folyóirat 600 Ft-os áron megvásárolható a Zrínyi Kiadó könyvesboltjában, valamint a HM Zrínyi Kft. webáruházában (shop.hmzrinyi.hu).

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható

a honvedelem.hu portál Kiadványok rovatában.

HU ISSN 2060-1506

A Honvédségi Szemlét az MTA Hadtudományi Bizottság

„A” kategóriás mértékadó folyóiratként ismeri el.

A folyóiratban közölt tanulmányok lektoráltak.

A Honvédségi Szemle lapelődei:

Ludovica Academia Közlönye, Magyar Katonai Közlöny,

Magyar Mars, Magyar Katonai Szemle, Honvéd,

Katonai Szemle, Honvédelem, Új Honvédségi Szemle

A Honvédségi Szemle tagja az

Európai Katonai Sajtószövetségnek (EMPA)

Tisztelt Szerzőink!

Felhívjuk szíves figyelmüket arra, hogy a *Honvédségi Szemle* a 2019/6. lapszámtól kezdődően egyedi elektronikus forrásazonosítóval (Digital Object Identifier – DOI) látja el a tudományos cikkeket. A szerkesztőségbe beérkezett kéziratok publikálásának feltétele éppen ezért egy új ponttal bővült: a *Felhasznált irodalom* jegyzékében lévő bibliográfiai adatok feltüntetése után – amennyiben van – a hivatkozott írás DOI-ját is meg kell adni.

A szerkesztőség

Honvédségi Szemle

148. ÉVFOLYAM
2020/I. SZÁM

A MAGYAR HONVÉDSÉG KÖZPONTI FOLYÓIRATA

Tartalom

FÓKUSZBAN

Korom Ferenc altábornagy:

Feladataink egy új, hatékony, modern haderő létrehozása érdekében. 3

HADERŐSZERVEZÉS, -FEJLESZTÉS

Jórárt Krisztián:

A hibrid hadviselés és a jövő háborúja. 5

Csiki Varga Tamás – Etl Alex:

Németország stratégiai jövőképe és a Bundeswehr reformfolyamata 20

Pozderka Zoltán alezredes:

Az Olasz Fegyveres Erők vezetési és művelettervezési rendszere 33

NEMZETKÖZI TEVÉKENYSÉG

Bak Pál:

A G4 Száhel afrikai regionális együttműködés tartalma, hatása
a térség biztonságára és a migrációs folyamatokra 50

VEZETÉS, FELKÉSZÍTÉS

Ember István őrnagy:

A tüzserész-szakkiképzés rendszerének fejlesztése
felderítőtüzserész-felkészítés kialakításával. 66

Csóka Attila alezredes:

Századmegbízott ABV-védelmi altisztek és a nem szervezetszerű
ABV-felderítőrajok alkalmazási lehetőségei 78

Harangi-Tóth Zoltán őrnagy:

A stratégiai hadijátékok szerepe a katonai felsővezető-képzésben 91

<i>Hornák Beatrix őrnagy – Rázsó Zsófia hadnagy:</i> Egészségpszichológiai tevékenységek relevanciája a Honvéd Testalkati Programban.	101
--	-----

HADTÖRTÉNELEM

<i>Földesi Ferenc ny. ezredes:</i> Fejezetek a területi katonai igazgatási rendszer történetéből. A közvetlen katonai ellenőrzéstől az új honvédelmi törvényig (1922–1939)	114
--	-----

FÓRUM

<i>Jiang Liang alezredes:</i> A kínai tengerentúli érdekek védelmének helyzete és a védelem rendszerének építése	136
--	-----

SZEMLE

<i>Horváth János ny. mk. ezredes:</i> Egy könyv, ami több mint egy intézmény története. <i>M. Szabó Miklós: A Karikás Frigyes Katonai Kollégium története 1969–1991</i>	144
<i>Végh Ferenc ny. vezérezredes:</i> Nemzetközi szakirodalmi szemle	151
<i>Gál Csaba ny. mk. ezredes:</i> Katonai és haditechnikai hírek, információk a nagyvilágból	161

ABSTRACT	168
----------------	-----

E SZÁMUNK SZERZŐI

Korom Ferenc altábornagy, a Magyar Honvédség parancsnoka

Jórárt Krisztián, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza

Dr. Csiki Varga Tamás (PhD), az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos munkatársa

Etl Alex, az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet tudományos segédmunkatársa

Pozderka Zoltán alezredes, az MH Parancsnokság

Szárzsföldi Haderőnemi Szemléltetés kiemelt főtisztje, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza

Bak Pál, a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályának munkatársa

Ember István őrnagy, tüzserész műveleti főnök (MH 1. Honvéd Tüzserész és Hadihajós Ezred)

Csóka Attila alezredes, a NATO Vegyi, Biológiai és Nukleáris Védelmi Kiválósági Központ (Csehország) alosztályvezetője, az NKE Hadtudományi Doktori Iskola doktorandusza

Harangi-Tóth Zoltán őrnagy, egyetemi tanársegéd (NKE HHK)

Hornák Beatrix őrnagy, az MH EK VEIG PEI Egészségfejlesztési Osztály főtisztje (osztályvezető-helyettes)

Rázsó Zsófia hadnagy, az MH EK VEIG PEI Egészségfejlesztési Osztály beosztott tisztje

Dr. Földesi Ferenc ny. ezredes (PhD), a Veszprémi Szemle főszerkesztője

Jiang Liang alezredes, az NKE HHK Katonai Felsővezetői Szakirányú Továbbképző Szak volt hallgatója

Dr. Horváth János ny. mk. ezredes (PhD)

Dr. Végh Ferenc ny. vezérezredes (PhD)

Gál Csaba ny. mk. ezredes

Korom Ferenc altábornagy:

FELADATAINK EGY ÚJ, HATÉKONY, MODERN HADERŐ LÉTREHOZÁSA ÉRDEKÉBEN

Kedvező pillanatban – a Magyar Honvédség modernizációs időszakának korai szakaszában – vettem át a Magyar Honvédség parancsnoki tisztét. Izgalmas, egyúttal nagyon sok kihívást rejtő időszak ez a Magyar Honvédség átalakítása szempontjából.

Feladatom felelősségteljes és kihívásokkal tarkított, mivel lehetőségem van egy új, hatékonyabb és rendkívül modern haderő létrehozásának felügyeletére. Olyan haderő jön így létre, amely elsősorban képes garantálni Magyarország szuverenitását, de egyúttal jelentősen hozzájárul az észak-atlanti szövetség közös védelméhez is. A megbízatás ugyanakkor kihívást is jelent, mivel nem tudjuk pontosan, milyen próbatételek állnak előttünk, és milyen lesz a fegyveres konfliktusok jellege 10-15 év múlva. Mindannyian tisztában vagyunk a jelenlegi komplex biztonsági környezettel, a mind összetettebb veszélyekkel és kihívásokkal, amelyek a védelmi ágazat átalakulását eredményezik. Éppen ezért van szükség az új környezethez való alkalmazkodás képességének folyamatos fejlesztésére. Nekünk ma kell előre terveznünk, ma kell előre gondolkodnunk, felszerelnünk és kiképezniünk erőnket, figyelembe véve az ún. „fekete hattyú” eseményeket.

Célunk a katonai előny fejlesztése és fenntartása azáltal, hogy a Magyar Honvédséget adaptívvá kovácsoljuk, egy olyan haderővé, amely képes a változó biztonsági környezet kezelésére, vagyis gyorsabban és hatékonyabban tud reagálni, mint az ellenfeink. Amint a Szövetség főtitkára, Jens Stoltenberg egy 2015-ös előadásán kijelentette, „egyik legnagyobb erősségünk az alkalmazkodóképességünk” – ez teszi lehetővé számunkra, hogy megfelelő módon reagálhassunk az új és a felmerülő kihívásokra. Ennek érdekében a haderőfejlesztési tervek alappillére nem lehet más, mint az alkalmazkodóképesség és az innováció.

A képességek fejlesztésének legfőbb mozgatórugóit a változó biztonsági környezet mellett a szövetségi kötelezettségeink, védelmi törekvéseink és a velünk szemben álló kihívások adják. A katonai átalakulást folyamatos, proaktív, gördülő horizonttal rendelkező folyamatként kell értelmeznünk. Megbízható szövetségesként a legmodernebb felszerelések megvásárlásával növelnünk kell védelmi képességeinket, hogy javítsuk reagálóképességünket és helyzetünket, ezzel egy időben pedig támaszkodnunk kell az innovációra az adaptív és ellenálló szervezeti kultúra kialakítása érdekében. Az átalakítás tehát nem állhat meg csupán új felszerelések vásárlásánál, hanem új, innovatív technológiák és módszerek integrációját, az emberállomány fejlesztését, mindenekelőtt pedig a gondolkodásmód megváltoztatását jelenti.

Magyarország a védelmi képességek átalakítását a „Zrínyi 2026 program” keretében hajtja végre, amely a hidegháború vége óta a legjelentősebb fejlesztési program hazánkban. Az átfogó haderőfejlesztés érinti a Magyar Honvédség minden szegmensét, és kiterjed a védelmi iparra is. Nagy volumenű beszerzési tervet valósítunk meg a Magyar Honvédség modernizálása és a védelmi ipar újjáélesztése érdekében, amelyet a tudástranzfer, a technológiai korszerűsítés és a védelmi ipar kapacitásainak létrehozása útján hajtunk végre. A program megvalósítása a jelen dinamikusan változó, bizonytalan és nehezen kiszámítható környezetében nagyon bonyolult, a doktrína, a szervezet, a képzés, a hadianyagok,

a vezetés és oktatás, a személyi állomány és a létesítmények (DOTMLPFI) együttes fejlesztését igényli annak érdekében, hogy a haderő felkészülten tudjon szembenézni az új fenyegetésekkel és kihívásokkal.

Célunk a katonai elrettentőképesség kialakítása, minőségi versenyelőny folyamatos fenntartásával, valamint azon hiányosságok kiküszöbölése, amelyek a jövőben felmerülhetnek, vagy amelyeket a változó biztonsági környezet idézhet elő. A siker egyik kulcsa, hogy a fegyveres erőket egy tanuló szervezetté alakítjuk. Ebben a Magyar Honvédség tudományos folyóirataira, így a Honvédségi Szemlére is támogató szerep vár, hiszen a transzformációt szolgáló hiteles és megalapozott tudományos ismeretek, vélemények fórumaként – összekötő kapocsként – teret kell adnia a civil és katonai eszmecserének, az innováció hangsúlyozásának és az elért eredmények megosztásának.

Éppen ezért kiemelt figyelmet kell fordítaniuk a kutatóknak azokra a fókuszterületekre, amelyek döntő jelentőségű információkkal bírnak e folyamat szempontjából. Különösen fontos az egyéni katona képességeinek fejlesztési lehetőségeit vizsgálni, elsősorban a kognitív képességfejlesztések területén. A minőségi felkészítés érdekében át kell alakítani a kiképzés rendszerét, hogy a katona képes legyen a vadonatúj, modern felszerelések és eszközök használatára. A kiképzésben a realisztikus környezetet (akár digitális térben) biztosítva elérhető az a változatosság, amely a várható műveleti körülmények között a legnagyobb esélyt biztosítja katonáink sikeres feladat-végrehajtásához. Az új harcjárművek használatának oktatása mellett azok harctéri alkalmazhatóságának, manőverképességeinek vizsgálata is kiemelt jelentőségű kutatási feladat. Szintúgy komoly figyelmet érdemel a harcmező digitalizálásának és automatizálási lehetőségeinek kutatása. Különösen érdekelnek bennünket ezeken felül a következő témacsoportok: autonóm rendszerek, a hidrogén-üzemanyagcellákra épülő hibrid energiaforrások által támogatott energiarendszerek, a mesterségesintelligencia-alapú dinamikus útvonaltervezés, a kvantumkriptográfiai algoritmusok, a mesterségesvalóság/virtuálisvalóság-alapú szimulációs rendszerek, valamint a repüléstechnikai képességek fejlesztése.

Mivel az információs fölény döntő jelentőségű napjainkban, a versenyelőny megszerzéséhez mesterséges intelligenciát és modern technikát alkalmazó helyzetfelismerő képességekkel kell rendelkezni, amelyben a felderítő- és döntés-előkészítő rendszerek kapnak egyre nagyobb szerepet. A kinetikus képességek támogatásában egyre növekvő a jelentősége a kibervédelemnek és a kiberműveleteknek. A Magyar Honvédség katonáinak számos műveleti területen, kiszámíthatatlan és gyorsan változó viszonyok között, nem hagyományos, szürke-zónás és hibrid műveletekben is helyt kell állniuk. Ugyanakkor a harc megvívása a jövőben is fiatal, jól képzett, fizikailag és mentálisan egyaránt kiemelkedő képességekkel bíró, erős és bátor férfiakat és nőket, egyedülálló vezetési készségekkel rendelkező parancsnokokat igényel. Ezért a küldetésorientált vezetés koncepcionális és elméleti kutatása, valamint az oktatásba és gyakorlatokba történő integrációjának lehetőségei feltétel nélkül meghatározóak.

Összegzésképp: Hiszem, hogy egy szilárd, innovációs stratégián alapuló, strukturált átalakítási megközelítés alapvető fontosságú a Magyar Honvédség erőinek jövőbeni fejlesztése szempontjából, ahhoz pedig, hogy létrehozzunk egy rugalmas, agilis és elrettentő erőt képviselő reagálóképes Magyar Honvédséget, amely képes hatékonyan megfelelni az új fenyegetéseknek és kihívásoknak, nemcsak a rendelkezésre álló legjobb platformok és technikai eszközök beszerzésére kell összpontosítanunk, hanem a haderő kultúrájának az innováción keresztül történő megváltoztatására, valamint a szervezeti tanulási folyamatokra is. Célunk az ország szuverenitásának biztosítása, valamint érdemi hozzájárulás a szövetségeseink által végrehajtott műveletekhez.

Jó járt Krisztián:

A HIBRID HADVISELÉS ÉS A JÖVŐ HÁBORÚJA

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.1](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.1)

ÖSSZEFOGLALÓ: Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa annak az újszerű orosz hadviselésnek a hadtudományi hátterét, mely a közvélemény számára hibrid hadviselés néven vált ismertté. Az írás célja, hogy az orosz (és részben a nyugati) katonai szakértők által kifejtett gondolatok alapján átfogó elemzést adjon az úgynevezett hibrid hadviselés helyéről és szerepéről az orosz katonai gondolkodásban. A tanulmány tartalma túlmutat a laikus olvasóközönség számára is minden bizonnyal ismert (a szakértők körében pedig unásig idézett és elemzett) Valerij Geraszimov orosz vezérkari főnök gondolatainak részletes taglalásán. Helyette olyan ismert és kevésbé ismert – ám a téma szempontjából releváns – orosz hadtudományi gondolkodók publikációit veszi górcső alá, melyekről eddig kevés szó esett mind a hazai, mind pedig a nemzetközi szakirodalomban. A szerző különös figyelmet szentel mindazon írásoknak, melyek már az ukrajnai háborút követően születtek. A tanulmány hipotézise, hogy az orosz szakértők szerint a Nyugaton hibrid hadviselésnek nevezett orosz stratégia nem egy korlátozott érdekérvényesítési eszköz, hanem a jövő háborújának általános formája.

KULCSSZAVAK: orosz katonai gondolkodás, hibrid hadviselés, ukrajnai háború

MI A HIBRID HADVISELÉS?

A *hibrid hadviselés* kifejezés a 2000-es évek elején bukkant fel először az amerikai katonai szakirodalomban. William Nemeth tanulmányában a két csecsen háború sajátos hadviselését vizsgálta meg. Nemeth arra a következtetésre jutott, hogy az archaikus csecsen társadalmi berendezkedés egy olyan harcmódot hívott életre, melyben keveredett egymással a modern hadviselés a modern államiság előtti erőszakformákkal. Más szavakkal: a csecsen harcosok szovjet katonai múltja biztosította, hogy azok fegyelmezettek és katonailag jól felkészültek voltak, miközben harcászati és hadműveleti gondolkodásukat nem korlátozta a szovjet katonai doktrína.¹ A modernitást a csecsen társadalom szelektíven adaptálta. Széles körben használták a modern államok által létrehozott technológiákat és fegyvereket, mindeközben azonban a modernitás teremtette erkölcsi korlátok a csecsen hadviselést egyáltalán nem hatották át. Így például a kombattánsok és civilek közötti különbségtétel hiánya, az emberrablások, a mézszárlások és a terrorcselekmények egyaránt részét képezték a csecsen hadviselés eszköztáranak. A hibrid hadviselés orosz alkalmazása markánsan eltér a csecsenek és más, nem állami szereplők által alkalmazott hadviseléstől. Ugyanakkor

¹ William J. Nemeth: *Future war and Chechnya: a case for hybrid warfare*. Thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, 2002, 49.

– ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk – az erőszak illegitimnek számító formái az orosz hibrid hadviselés elméletében és gyakorlatában egyaránt kulcsszerepet töltenek be.

Frank Hoffman tanulmányában a 2000-es évek közel-keleti konfliktusait elemezve jut ugyanarra a következtetésre, mint Nemeth. Az Amerikai Egyesült Államoknak és szövetségeseinek egyre gyakrabban kell szembenézniük olyan ellenséggel (főként nem állami szereplők formájában), mely egyszerre alkalmazza a hagyományos és a gerilla-hadviselést.² John J. McCuen tovább bővítette a hibrid hadviselés jelentéstartalmát. Véleménye szerint a vietnámi, az afganisztáni és az iraki háború tanulsága az, hogy az Amerikai Egyesült Államoknak nem elég pusztán a fizikai hadszíntéren győzelmet aratnia; a mentális dimenzióban is meg kell nyernie a háborút. Ehhez pedig szükség van az ellenség lakosságának meggyőzésére, valamint a saját népesség támogatásának megnyerésére és megtartására egyaránt.³

A hibrid hadviselés fogalma 2014-ben új jelentéstartalommal párosult, minthogy az az Ukrajnában látott újszerű orosz hadviselés leírásaként került be a közgondolkodásba. Az orosz hibrid hadviselés definiálására számos hazai katonai szakértő is kísérletet tett. Resperger István szerint a „*hibrid hadviselés a hagyományos reguláris (lineáris, konvencionális) és az irreguláris (nem lineáris, nem konvencionális) hadviselés puha, közepes és kemény módszereinek, eljárásainak rugalmas alkalmazása abból a célból, hogy az ellenség államát, fegyveres erőit működésképtelenné, védtelenné tegyünk és akaratainkat rákényszeríthessük, legfőképpen azzal a stratégiai céllal, hogy az erőszak szintje a konfliktus folyamán ne haladja meg a háborús szintet*”.⁴

Porkoláb Imre a hibrid hadviselésre az irreguláris hadviselési forma egy fejlődési állomásaként tekint. Ami megkülönbözteti a hibrid háborút a korábbi irreguláris hadviseléstől az az, hogy az előbbi időben rendkívül gyorsan játszódik le, aminek oka a nagy fokú koordináció és a szinkronitás. „*Az irreguláris hadviselés egyik legfontosabb elemét, a lakosságközpontú megközelítést kihasználva a múltban az irreguláris forma számára csak egy elhúzódó, hosszas küzdelem eredményeképpen nyílt esély arra, hogy sikert érjen el. Ennek oka, hogy az irreguláris hadviselést vívó fél erőforrás-hátrányban volt és ezt a hátrányát (a lakosság támogatásával) csak hosszú idő alatt volt képes ledolgozni. A hibrid hadviselési forma eredményeképpen megfigyelhető azonban, hogy amikor a hagyományos és irreguláris formák egymással egy időben, közös cél érdekében, összehangoltan kerülnek alkalmazásra, ez a folyamat drasztikusan lerövidült.*”⁵

A hibrid hadviselés mint kifejezés alkalmazását az Ukrajnában látott újszerű orosz stratégiára vonatkozóan számos katonai szakértő bírálja. Dmitry Adamsky izraeli katonai szakértő hangsúlyozza, hogy a hibrid hadviselés nyugati fogalom, mely egyáltalán nem volt jelen az orosz szakirodalomban az ukrajnai háborút megelőzően. Ez azért jelent problémát, mert ha a nyugati terminológián keresztül próbáljuk megérteni az orosz hadviselési módot, akkor nagy valószínűséggel pontatlan képet fogunk alkotni.⁶ Más szakértők teljes

² Frank G. Hoffman: Hybrid Warfare and Challenges. Joint Force Quarterly, Issue 52, 1st quarter, 2009.

³ András Rácz: Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's Ability to Resist. Finnish Institute of International Affairs, 2015, 31.

⁴ Resperger István: A válságkezelés és a hibrid hadviselés. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018, 21.

⁵ Porkoláb Imre: Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős? Hadtudomány, 2015/3–4. szám, 41. DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36.

⁶ Dmitry Adamsky: Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. Proliferation Papers, No. 54., 2015, 21.

egészeben kétségbe vonják azt, hogy 2014-ben Ukrajnában valóban egy új orosz hadviselés bemutatkozását láthattuk, hívjuk azt hibridnek vagy másnak.

Michael Kofman, az orosz katonai kérdések ismert szakértője szerint nem beszélhetünk orosz hibrid hadviselésről, és ezt épp az ukrajnai háború támasztja alá. Noha a Krím félsziget elfoglalásában részt vettek proxyszereplők, és kétségtelenül jelen volt az információs hadviselés eszköztára is, Kofman szerint ezek jelentősége eltörpült a különleges erők szerepe mellett. A Krím megszállása tehát egy különleges műveletnek tekinthető. Ezzel szemben a Donyec-medencében (Donbasz) történtek kezdetben egy politikai hadviselés képét mutatták, ami azonban hamarosan egy elhúzódó, hagyományos hadviselésbe fordult át. Kofman elismeri, hogy a politikai hadviselés 2014 májusától néhány hónapon keresztül valóban olyan művelet képét mutatta, melyre ráillik a hibrid jelző. A kelet-ukrajnai háborút azonban nem ez, hanem teljesen hagyományos fegyverek, leginkább harckocsik és tüzérségi lövegek hátrózták meg. A hibrid hadviselés létezésének legekleatásabb cáfolata pedig, hogy Moszkva teljes egészeben reguláris hadseregeket hozott létre a két szakadár entitás területén.⁷

Adamsky szerint az új típusú orosz hadviselés hibridként történő feltüntetése tévútra viszi az annak megértését célzó szakértői diskurzust. Szerinte ugyanis a hibrid és az Ukrajnában látott orosz stratégia két külön hadviselési forma, mivel a nem állami szereplők által a Közel-Keleten és máshol alkalmazott hibrid hadviselési stratégia és az orosz új típusú hadviselés teljesen eltér egymástól. Míg a nem állami szereplők által alkalmazott hibrid hadviselés a győzelem kivívását pusztán a vereség elkerülésével kívánja elérni, addig az orosz megközelítés az ellenség legyőzését célozza, főként nem katonai eszközök alkalmazásával.⁸ Ezért a két hadviselés eltérő elméleti forrásból fakad. Adamskynak igaza van abban, hogy az orosz hadviselés nyugati fogalommal történő felcímkézése a jelenség hiányos megértéséhez vagy félreértéséhez vezet. Ugyanakkor a hibrid és az orosz új típusú hadviselés elméleti gyökere egyaránt az indirekt módszerek hatékonyságának felismerésében rejlik, a különbség pedig csupán a háború lejátszódásának gyorsaságában érhető tetten. Porkoláb fent idézett meghatározásából is kiderül, hogy az irreguláris hadviselésnek (és logikusan a Hoffman és mások által leírt hibrid hadviselésnek) nem célja, csupán velejárója a konfliktus elhúzódása. A győzelem kulcsa ezzel szemben a lakosság támogatásának megnyerése. Az orosz új típusú hadviselés stratégiai célja sem más. A különbség abban mutatkozik, hogy utóbbi a modern technológiai eszközök segítségével sokkal gyorsabban képes megszerezni a lakosság megnyeréséhez szükséges információs fölényt, a nem hagyományos és hagyományos katonai erők támogatásával együtt pedig lehetővé válik a győzelem rendkívül gyors kivívása.

AZ OROSZ HIBRID JELLEGŰ HADVISELÉS ELMÉLETI HÁTTERE

Adamsky megállapításának szintén ellentmond az, hogy látszólag maguk az orosz hadtudományi gondolkodók is az irreguláris hadviselést tekintik kiindulópontnak. Szergej Csekinov és Szergej Bogdanov két, a jövő hadviseléséről sokat publikáló, ismert orosz hadtudományi gondolkodó szerint a 2003-as iraki háború azt igazolta, hogy a gerilla-hadviselés továbbra is hatékony módja egy erősebb ellenséggel szembeni küzdelemnek.⁹ Sőt, egy 2010-es

⁷ Michael Kofman: Russia's Hybrid Warfare and Other Dark Arts. War on the Rocks, 11. 03. 2016. <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁸ Adamsky: i. m. 22.

⁹ Sergey Chekinov – Sergey Bogdanov: Asymmetrical Actions to Maintain Russia's Military Security. Military Thought, No. 1., 2010, 4.

tanulmányuk szerint az aszimmetrikus hadviselés ma már nem csupán a gyengébb fél sajátja. A gerilla-hadviselés és a terrorizmus jelentette kihívásra válaszul ugyanis az erősebb államok is változtattak saját hadviselésükön, előtérbe helyezve a nem katonai eszközök, mindenekelőtt a propaganda eszköztárát a lakosság meggyőzése érdekében. Ez a Liddell Hart nevéhez fűződő indirekt megközelítés előtérbe kerülését jelenti, mely a múltban csupán másodlagos szerepet játszott a megsemmisítő hadviselés dominanciája mellett. Csekinov és Bogdanov szerint az Amerikai Egyesült Államok is ilyen aszimmetrikus (indirekt) stratégiát folytat annak érdekében, hogy ellenfelét – információs fölényére támaszkodva – a kinetikus erő alkalmazását kerülve semlegesítse.¹⁰

A tanulmány azt javasolja, hogy Moszkva is aszimmetrikus eszközökkel erősítse katonai biztonságát. Mint írják, Oroszországnak növelnie kell képességét arra, hogy az ellenség sérülékenységeit kihasználja és támadni tudja annak stratégiaiilag fontos és értékes célpontjait, hiteles elrettentőképességet teremtve ezáltal. A szerzőpáros idézi Vlagyimir Putyin egy 2006-os beszédét, melyben kijelentette, hogy Oroszország válasza más országok katonai fejlesztéseire aszimmetrikus és kevésbé költséges lesz, és az az intellektuális fölényen fog alapulni.¹¹ Az egész tanulmány célja vélhetően az, hogy Putyin elnök konkrétumok nélküli kijelentését tartalommal töltsse meg. Némi ellentmondás mutatkozik ugyanakkor abban, mit ért Putyin elnök és mit Csekinov és Bogdanov az aszimmetrikus módszerek alatt. Utóbbiak az *aszimmetrikus* szó katonai szakzsargonban elterjedt – „hibás és leegyszerűsítő” – értelmezését használják az irreguláris és az indirekt hadviselés szinonimájaként. Putyin ugyanakkor az *aszimmetrikust* annak eredeti – „aránytalan, nem szimmetrikus” – jelentésében alkalmazza. Tehát Oroszország nem szimmetrikus módon kíván válaszolni a biztonságát veszélyeztető katonai fejleményekre, vagyis nem fog például fegyverkezési versenybe bocsátkozni a Nyugattal, ahogy azt Vlagyimir Putyin többször is hangoztatta – és ami egyesek szerint pontosan ugyanolyan hiteltelenül hangzik, mint a szovjet vezetők kijelentései egykoron.¹² Ilyen értelemben tehát, ha Csekinov és Bogdanov azt javasolják, hogy Oroszország ugyanazokat a módszereket alkalmazza, melyek használatával az Amerikai Egyesült Államokat vádolják, akkor az orosz stratégia valójában szimmetrikusnak, nem pedig aszimmetrikusnak tekinthető.

Az ilyen és ehhez hasonló ellentmondások végigkísérik a hibrid hadviselésről szóló orosz írásokat. Az orosz hadtudományi publikációk jellemzően az indirekt, aszimmetrikus, új típusú vagy új generációs hadviselés jelzőkkel illetik a jövő hadviselését. Ezek szinonimájaként jelent meg 2014 után a *hibrid háború* (*gibridnaja vojna*) kifejezés az orosz szakirodalomban. E fogalmak minden esetben a Nyugat által folytatott hadviselés leírására szolgálnak. Ugyanakkor általában ugyanezen jelzőkkel írják le az orosz szakértők azt a hadviselést is, melyet szerintük Oroszországnak kellene alkalmaznia. A jelzők nagyon gyakran ugyanazon szövegen belül is egyaránt jelölik a percepcionált nyugati stratégiát, valamint a jövő orosz hadviselését.

Andrej Kartapolov jelenlegi orosz védelmi miniszterhelyettes, korábban pedig a vezérkar hadműveleti főcsoportfőnökségének vezetője például egy 2015-ös tanulmányában szintén az Amerikai Egyesült Államokat vádolja egy új típusú hadviselés folytatásával, hogy aztán azzal zárja gondolatait, hogy Oroszországnak „teljes mértékben alkalmaznia kell az új tí-

¹⁰ Uo. 6–7.

¹¹ Uo. 8.

¹² Павел Фельгенгауэр: Стая летающих Чернобылей. Новая Газета, 03. 03. 2018. <https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/03/03/75688-staya-letayuschih-chernobyley> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

pusú háború előkészítésének és megvívásának sajátosságait, »aszimmetrikus« módszereket kidolgoznia az ellenséggel való küzdelemre”.¹³ Kartapolov tanulmányának egyik ábrája ráadásul egyenlőségjelet tesz az orosz terminológiában gyakoribb indirekt tevékenységek és a nyugati szakirodalom által használt hibrid módszerek közé.¹⁴

A HÁBORÚ TRENDJEINEK ELŐREJELZÉSE

A Kartapolov és mások által használt új típusú hadviselés kifejezés Valerij Geraszimov vezérkari főnök ismert és sokat idézett 2013-as beszédében jelent meg először. Ez a tanulmány nem foglalkozik a beszéd részletes bemutatásával – azt nemcsak külföldi, de számos kiváló hazai elemző is megtette már¹⁵ –, ugyanakkor mindenképp állást kíván foglalni annak értelmezésével kapcsolatban. Geraszimov valóban úgy gondolja, hogy a Nyugat az, amely színes forradalmak formájában újfajta hadviselést folytat? Vagy ez csupán – ahogy Mark Galeotti, ismert brit Oroszország-szakértő fogalmaz – retorikai eszköz, hogy a sorok közé rejtve az orosz vezérkari főnök kifejttesse gondolatait a jövő orosz hadviseléséről?¹⁶ Jelen sorok írója szerint Geraszimov, valamint a tágabb politikai és védelmi elit valóban úgy véli, hogy az úgynevezett arab tavasz hosszú évek alatt előkészített és gondosan megkoreografált nyugati titkosszolgálati akciók eredménye volt annak érdekében, hogy a fennálló politikai rezsimeket Nyugat-barát bábkormányokkal cseréljék fel. „*Persze, sokkal könnyebb azt mondani az »arab tavasz« eseményeiről, hogy az nem háború, ezért nekünk, katonáknak nincs mit tanulmányoznunk rajtuk. De talán épp ellenkezőleg, és pont ezek az események jelentik a 21. század tipikus háborúját?*” – teszi fel a kérdést Geraszimov.¹⁷ Az orosz vezérkari főnök ezután részletesen bemutatja a jövő hadviselésének jellemzőit, miközben hangsúlyozza, hogy valamennyi háború egyedi eset, saját logikával, ezért nagyon nehéz megjósolni azt, hogy Oroszországnak milyen háborúval kell szembenéznie. Geraszimov szerint mégis ez az a feladat, melyre az orosz katonai gondolkodóknak vállalkozniuk kell. Vagyis a beszéd valószínűleg nem egy új katonai doktrína, célja sokkal inkább az, hogy a háború trendjeinek előrejelzésére sarkallja az orosz hadtudományi elitet, lefektetve néhány alapgondolatot a jelen és a közeli jövő műveleti környezetével kapcsolatosan. A jövő háborújának előrejelzése az orosz stratégiai gondolkodás kulcseleme. Geraszimov hangsúlyozza, hogy minden háború más, ezért nem lehet valamiféle sablon alapján megvívni azt.¹⁸ Ugyanakkor vannak a jövő háborújának olyan általános trendjei, melyek valamennyi orosz hadtudományi írásban visszaköszönek.

¹³ Андрей Картаполов: Уроки военных конфликтов, перспективы развития средств и способов их ведения. Прямые и не прямые десанта в современных международных конфликтах. Вестник Академии военных наук, No. 2 (51), 2015, 35.

¹⁴ Uo. 28.

¹⁵ Lásd például Chuck Bartles vagy Holecz József írásait. Charles Bartles: Getting Gerasimov Right. Military Review, January–February 2016.; Holecz József: A Geraszimov-doktrína – egy másik megvilágításban. Felderítő Szemle, Vol. XVI., 2017/3–4. szám.

¹⁶ Mark Galeotti: The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War. Moscow's Shadows, 06. 07. 2014. <https://web.archive.org/web/20140722003855/https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

¹⁷ Валерий Герасимов: Ценность науки в предвидении. ВПК. 26. 02. 2013. <https://www.vpk-news.ru/articles/14632> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

¹⁸ Uo.

AZ INFORMÁCIÓS HADVISELÉS MINT A JÖVŐ HÁBORÚJÁNAK KULCSA

A hadviselés trendjeit mindenekelőtt a technológia formálja. A technológiai fejlődés ugyanis az, amely meghatározza, hogy a jövő háborúját milyen *eszközökkel* és *módszerekkel* fogják megvívni. Közben az arab tavasz nyugati titkosszolgálati összeesküvésnéként, illetve egy új típusú hadviselés részeként történő értékelése minden bizonnyal torz, addig az orosz szakértők nagy valószínűséggel helyesen látják, hogy az információs társadalom és a modern kommunikációs technológia miként változtatja meg a háború megvívásának módját. Konszenzus mutatkozik az orosz katonai szakértők között abban, hogy a jövő háborújának legfontosabb hadszíntere az emberi elme lesz.

Az orosz Hadtudományi Akadémia két professzora, Pável Dulnyev és Vlagyimir Orljanszkij egészen radikális véleményt fogalmaznak meg ezzel kapcsolatban. Szerintük ugyanis elképzelhető, hogy a jövőben egyáltalán nem kerül majd sor a katonai erőszak tényleges alkalmazására, hiszen az azzal való hiteles fenyegetés már önmagában is képes lesz elérni a háború célját.¹⁹ Mindez arról árulkodik, hogy az orosz kutatók azon túl, hogy kiemelt figyelmet szentelnek annak megválaszolására, hogy a jövő konfliktusainak megvívására mely eszközök és módszerek lesznek a leghatékonyabbak, magához a háború jelenségéhez is kritikusan viszonyulnak. Így nemcsak a jövő háborúinak formája, de a háború tartalma is vizsgálat és újraértékelés tárgyát képezi. Dulnyev és Orljanszkij szerint az információs korban a politikai vezetés és a különböző szintű katonai alakulatok tevékenysége közötti kapcsolat alapvetően átalakul. A politikai vezetés képes közvetlen hatást gyakorolni a fegyveres küzdelemre nem csupán hadászati, de hadműveleti és harcászati szinteken is. Másrészt viszont harcászati szintű események is közvetlen hatással lehetnek a politikai döntéshozatalra.

A szerzők nukleáris vagy más, ökológiai szempontból potenciálisan veszélyes objektum harcászati cselekmény során történő fenyegetését hozzák fel példaként. A veszélyes objektum megsemmisítésével történő fenyegetés ugyanis képes elérni a fenyegetett állam politikai céljainak teljes újragondolását és módosítását. Az ellenséges ország lakossága ugyanis – tudomást szerezve a fenyegetésről és az abban megfogalmazott politikai követelésekről – rá tudja kényszeríteni saját kormányát politikájának megváltoztatására, a követelések teljesítésére.²⁰ Ez nem jelenti azt, hogy a háború alapvető célja megváltozna a jövőben, és a nagy porosz hadtudományi gondolkodó, Clausewitz megállapításai érvényüket veszítik. Épp ellenkezőleg, a háború mindenekelőtt akaratervényesítés, saját akarataink rákényszerítése az ellenségre. Dulnyev és Orljanszkij gondolatai nem jelentik a katonai erő teljes eltűnését a háborúból, minthogy az erőszak alkalmazásával való fenyegetés továbbra is kulcseleme annak. Valójában megerősítésre kerülnek Clausewitz gondolatai a háborúról, melyek a manővercentrikus hadikultúra által dominált huszadik század során sokszor félreértelmezés vagy jogtalan kritika tárgyává váltak.

Ahogy Nagy Miklós Mihály kifejti, az első világháború előtti német birodalmi vezérkarban olyan technokrata szemlélet nyert teret, mely a hadügy és a politika szétválasztását hangsúlyozta. Moltke például ezt írta: *„a háború menetére túlnyomóan a katonai szempontok a meghatározók, a politikaiak csupán annyiban, amennyiben nem kívánnak valamilyen katonailag megengedhetilent. A parancsnoknak azonban semmiféleképpen sem szabad*

¹⁹ Павел Дульнев – Владимир Орлянский: Основные изменения в характере вооруженной борьбы первой трети XXI века. Вестник Академии военных наук, No. 1 (50), 2015, 45.

²⁰ Uo.

hadműveleti eljárásaihoz csak politikai irányvonalak alapján vezetettnie magát, sokkal inkább a katonai sikert szem előtt tartania.”²¹ Az indirekt hadviselés előtérbe kerülésével újra megerősítést nyer a politikának a háború katonai eleme feletti primátusa.

Az információs hadviselés domináns szerepét a jövő háborújában nyugati szakértők is osztják. Stefan Banach, az amerikai hadsereg egyik vezérkari iskolája, a U.S. Army’s School of Advanced Military Studies volt igazgatója szerint *a jövő háborúja virtuális háború* lesz, melynek célja a társadalmi kontroll elérése.²² A fizikai tér csak annyiban kap szerepet, amennyiben ez feltétlenül szükséges. Érdekes, hogy miközben az orosz szakértők szerint az Amerikai Egyesült Államok már régóta ezt a hadviselést folytatja, társadalmi elégedetlenséget és káoszt szítva az ellenség hátszögében, addig Banach éppen ellenkezőleg látja. Szerinte Amerika ellenségei – Kína és Oroszország – elnyomó politikai rezsimjeiknek köszönhetően előnyt élveznek a virtuális háborúban. Sőt, az Amerikai Egyesült Államok nemcsak hogy hátrányban van ellenségeivel szemben, de Banach szerint a múlt háborújára készül. Azzal, hogy óriási összegeket költ el hagyományos katonai képességek fejlesztésére, hogy megnyerjen egy eljövendő háborút a fizikai hadszíntéren, Washington képletesen szólva az új Maginot-vonalat építi.²³

Noha az orosz vezérkar is elismeri az információs hadszíntér jelentőségét és a nem katonai eszközök túlsúlyát a jövő konfliktusaiban, a háborúra továbbra is alapvetően fegyveres küzdelemként tekint. Kartapolov szerint *az új típusú háború 80%-ban információs tevékenységből áll, a katonai erő alkalmazásának aránya pedig csupán 20%-ot tesz ki*. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a háború megváltozott jellege ellenére nem szabad megfeledkeznünk a fegyveres küzdelem klasszikus formáiról sem.²⁴ Geraszimov 2019-es beszédében szintén egyértelművé teszi, hogy a háború megvívása továbbra is elsősorban a haderő feladata, a nem katonai eszközök szerepe pedig a katonai erő alkalmazásának előkészítésében áll. Az orosz vezérkari főnök úgy fogalmaz, hogy a *„katonai stratégia fő tartalma a háborúra való felkészülés és annak elsősorban a fegyveres erővel történő megvívásának kérdésköre. Igen, számba vesszük valamennyi nem katonai módszert is, melyek befolyásolják a háború menetét és végkimenetelét, és amelyek biztosítják és megteremtik a katonai erő hatékony alkalmazásának feltételeit*.”²⁵ Mindezt jól példázta a Krím anektálását megelőző információs hadviselés, mely kedvező feltételeket teremtett a megszálló különleges erők számára.

Ezen a ponton fontos levonni azt a következtetést, hogy nagy valószínűséggel téves az a nyugati vélemény, mely az orosz hibrid hadviselésre a háború és a béke közötti szürkezónás konfliktusként és korlátozott politikai célok érvényesítésére alkalmas eszközként tekint.²⁶ Ezt ugyanis az orosz katonai gondolkodók írásai egyáltalán nem támasztják alá.

²¹ Nagy Miklós Mihály: A katonai erőszak elmélete és a XX. század. Múltunk, 49. évf. 2004/4., 158–159.

²² Stefan J. Banach: Virtual War – A Revolution in Human Affairs. Small Wars Journal. 02. 02. 2018. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/virtual-war-revolution-human-affairs> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

²³ Uo.

²⁴ Картаполов: i. m. 33.

²⁵ Валерий Герасимов: *Векторы развития военной стратегии*. Красная Звезда, 04. 03. 2019. <http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

²⁶ Eugene Rumer például miközben hangsúlyozza a hibrid hadviselés elválaszthatatlanságát a katonai képességektől (mely hiteles fenyegetésként végig jelen van a háttérben), a hibrid hadviselésre elsősorban a korlátozott, a háborús küszöb alatti érdekérvényesítés eszközeként tekint. Eugene Rumer: *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*. Carnegie Endowment for International Peace, 05. 06. 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

A hibrid vagy új típusú háború stratégiai célja az orosz katonai gondolkodók szerint a célország fizikai megszállása, de legalábbis megfosztása szuverenitásától a fennálló politikai rendszer megdöntésén keresztül. Ezek egyike sem tekinthető korlátozott politikai célnak. Szintén nem olvasható ki az orosz gondolkodók írásaiból az, hogy a hibrid háború szükségképpen mindvégig a háborús küszöb alatt marad.²⁷

Az orosz katonai gondolkodásban kiemelt figyelmet kap a háború kezdeti szakasza, melyben valóban a nem katonai eszközök alkalmazása dominál, illetve mely során az agresszor igyekszik rejtteni offenzív szándékát. Csekinov és Bogdanov például több oldalt szentelnek az új generációs háború kezdeti szakaszának bemutatására, miközben csupán egy bekezdés taglalja a háború befejező szakaszát, melyben a reguláris haderő játssza a fő szerepet.²⁸ Ez az aránytalanság azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a szerzők szerint a háború katonai eleme nélkülözhető lenne. Ahogy kifejtik, a háború befejező szakaszában a támadó szárazföldi ereje behatol a célország területére, ahol izolálja és felszámolja a megmaradt ellenállási góccokat.²⁹ Úgy tűnik tehát, hogy amit számos nyugati gondolkodó egy különleges, a háborús szint alatti érdekérvényesítési eszköznek vél, az az orosz katonai gondolkodásban a háború kezdeti periódusa.

A KIBERTÉR JELENTŐSÉGE

Az orosz szakértők szerint a háború kezdeti időszaka kiemelt fontosságú. Ez a periódus a háborút megelőző műveleteket foglalja magában, melyek a rövid távú stratégiai célok elérését célozzák, illetve megteremtik a főerők beérkezésének és a további műveletek folytatásának kedvező feltételeit.³⁰ A kiberhadviselés korában a háború kezdeti periódusa talán nem tart majd tovább néhány másodpercnél.³¹ Az orosz szakértők megállapítását arról, hogy a kibertér a jövő háborújában kulcsfontosságú lesz, nemcsak nyugati szakértők osztják, de az elmúlt évek eseményei is alátámasztják. Az iráni atomprogramot célzó – és egyben a történelem első fizikai pusztítását előidéző – kibertámadás az orosz szakértők számára sem maradt észrevétlen.³² A közös amerikai–izraeli akció – mely az Olympic Games fedőnevet kapta – Irán Natanzban található urándúsító centrifugáinak körülbelül ötödét semmisítette meg oly módon, hogy olyan hirtelen sebességváltoztatásra kényszerítette őket,

²⁷ Tény, hogy a nem katonai eszközök alkalmazása bizonyos esetekben önmagában is sikerre vezethet, ha a cél a politikai rezsimváltás. Alekszandr Bartos, az orosz Hadtudományi Akadémia tagja szerint a színes forradalom (azaz a fennálló politikai rezsim megdöntését célzó, nem katonai eszközökkel operáló stratégia) forgatókönyve sikeresnek bizonyult gyenge, instabil politikai rendszerrel rendelkező, társadalmi-gazdasági, etnikai vagy vallási ellentétekkel terhelt országokkal szemben. Ugyanakkor stabil, erős államokkal szemben nem működik ez a stratégia, így velük szemben egy elhúzódó, felőrlő jellegű hibrid hadviselésre kell felkészülni. Александр Бартош: Гибридная война – новый вызов национальной безопасности России. Национальная Оборона, 16. 10. 2017. <http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

²⁸ Rácz (2015): i. m. 62.

²⁹ Sergey Chekinov – Sergey Bogdanov: The Nature and Content of a New-Generation War. Military Thought, 2013, 22.

³⁰ Timothy Thomas: Russian Forecasts of Future War. Military Review, 05–06. 2019.

³¹ Timothy Thomas: Russian Military Thought: Concepts and Elements. MITRE, 02–14. 08. 2019.

³² Н. П. Ромашкина – А. Б. Колдобский: Новые методы противоборства XXI века. Вестник Академии военных наук, No. 1, 2015, 123–128.

mellyel túlterhelte a centrifugák rotorjait.³³ Ma már ismertek annak az összehangolt kibérés hagyományos katonai művelet tervének a részletei, melyet Irán ellen vetettek volna be abban az esetben, ha nukleáris programja az atombomba közelébe jutott volna. A művelet kibérésze – mely a Nitro Zeus fedőnevet kapta – az iráni légvédelmet, kommunikációs rendszert és elektromos hálózatot iktatta volna ki, lehetővé téve az amerikai és az izraeli légiere számára a nukleáris infrastruktúra bombázását, az okozott károk felmérését, és ha szükséges, újbóli légicsapás elrendelését.³⁴ A jövő háborújának előkészítése már javában zajlik Washingtonban, Pekingben és Moszkvában. A 2015 telén az ukrán elektromos hálózat ellen intézett orosz kibertámadásban használt rosszindulatú számítógépes programot (*malware*) később az amerikai elektromos hálózatban is felfedezték.³⁵ Ezzel párhuzamosan az orosz elektromos hálózatot feltérképező amerikai behatolási kísérletek legalább 2012 óta zajlanak. A *New York Times* információi szerint pedig nemrég jóváhagyták a malware-ok bejuttatását is az orosz rendszerbe, válaszul az amerikai infrastruktúrát célzó hasonló orosz tevékenységre.³⁶ Ezek az intézkedések elsősorban valószínűleg a képességek kölcsönös igazolását, az elrettentést szolgálják. Ugyanakkor a békeidőben bejuttatott malware-ok aktiválása fogja minden kétséget kizáróan jelezni a jövő háborújának nyitányát.

A JÖVŐ KATONÁI: BŰNÖZŐK, FELKELŐK, TERRORISTÁK ÉS ZSOLDOSOK

Kartapolov egyik figyelemre méltó megállapítása, hogy noha az új típusú háborúban a fegyveres erőszak jóval kevesebb szerepet játszik, mint a huszadik század konfliktusaiban, paradox módon az áldozatok több mint 90%-a polgári személy lehet. Egyre gyakrabban kell szembenézni olyan ellenséggel, „mely nem rendelkezik olyan azonosító jegyekkel, mely kifejeznék állami, nemzetiségi, társadalmi, etnikai vagy más hovatartozását”.³⁷ Ezeket az illegitim szereplőket – mint ahogy azt a csecsen hibrid hadviselés során már láthattuk – nem kötik olyan erkölcsi normák és nemzetközi konvenciók, melyek a hagyományos hadviselő feleket. Alekszandr Bartos, az orosz Hadtudományi Akadémia tagja szerint ez lehetővé teszi a legpiszkosabb provokációk elkövetését is terrorszervezetek, szervezett bűnözői csoportok és más szereplők által.³⁸ Kartapolov szerint a *humanitárius normák és az emberi jogok megsértése nem járulékos következménye, hanem alapvető sajátossága az új típusú háborúnak*. A cél a káosz szítása és végső soron polgárháború előidézése a célországban, hogy ezzel ürügyet szolgáltatva a „humanitárius katasztrófa elkerülésének és a helyzet stabilizálásának látszata alatt” az addig csak a háttérből irányító külső hatalom nyílt katonai erővel is beavatkozhatson a konfliktusba.³⁹ Geraszimov ezt legújabbban „trójai faló” stratégiának nevezi, mely a lakosság elégedetlenségének felszításával destabilizálja

³³ Guilbert Gates: How a Secret Cyberwar Program Worked. The New York Times, 01. 06. 2012. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/2012/06/01/world/middleeast/how-a-secret-cyberwar-program-worked.html?ref=middleeast> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

³⁴ David Sanger: The Perfect Weapon. War, Sabotage and Fear in the Cyber Age. New York, Crown, 2018, 43.

³⁵ Uo. 168.

³⁶ David E. Sanger – Nicole Perlroth: U.S. Escalates Online Attacks on Russia's Power Grid. The New York Times, 15. 06. 2019. <https://www.nytimes.com/2019/06/15/us/politics/trump-cyber-russia-grid.html> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

³⁷ Картаполов: i. m. 32.

³⁸ Бартош: i. m.

³⁹ Картаполов: i. m. 31–33.

a célozást, miközben precíziós fegyverekkel végrehajtott csapásokkal kiiktatja a legfontosabb célpontokat.⁴⁰

Valerij Kiszeljov, az orosz Hadtudományi Akadémia hadművészeti osztályának egykori alelnöke a jelen háborújának két fejlődési irányát különítette el egy 2017-es tanulmányában.⁴¹ Ha az agresszornak nem célja a területszerzés, úgy a háború az ellenséges ország infrastruktúráját és hadigazdaságát rombolja, minimális mértékben támadva csupán a fegyveres erőket. A háború e fajtáját kizárólag precíziós fegyverekkel vívják. A háború másik típusának célja a területszerzés, ily módon a fő célpontot az ellenség fegyveres erői képezik, miközben az agresszió javarészt érintetlenül hagyja a gazdasági háttérrel. A konfliktus kezdetét a kontaktusnélküliség, a robotrepülőgépek, a légiere és az elektronikai hadviselés eszköztárának széles körű, tömeges alkalmazása jellemzi, míg a siker kifejlesztése a szárazföldi erőkre hárul. A háború első típusára Jugoszlávia 1999-es bombázása, míg a másodikra az Irak elleni két háború (1991, 2003) szolgálnak például. Kiszeljov ugyanakkor beszél a háború egy harmadik fajtájáról is „*mely de jure nem az, de facto azonban katonai szempontból a legproduktívabb az ellenség gyengítésében és kézzelfogható veszteségek okozásában*”.⁴² Ezt a háborút törvénytelen fegyveres alakulatok és katonai magánvállalatok vívják, melyeket nem kormányzati szervezetek finanszíroznak és külső hatalmak irányítanak. Ez az úgynevezett hibrid háború, melynek célja az ellenséges ország területének feldarabolása, vagy egy részének leválasztása, hogy azon új államot hozzanak létre. Kiszeljov példaként Jugoszlávia széthullását említi, miközben szerinte „bizonyos államok” ezt a forgatókönyvet készítették elő Oroszországgal szemben Csecsenföldön és Dagesztánban is.⁴³

Érdekes a fentieket összevetni az Ukrajnában látottakkal. Miközben az orosz szakértők – implicit módon vagy egészen nyíltan – az Amerikai Egyesült Államokat vádolják forradalmak szításával és proxyháborúk folytatásával, Oroszország széles körben támaszkodott törvénytelen fegyveres csoportokra háborús céljai eléréséhez Ukrajnában. A Krím megszállásában segédkező „önvédelmi erők”, kozákok és bűnözők gátlástalan módon használtak civil tüntetőket pajzsként ukrán katonai bázisok elfoglalásakor, vagy éppen vertek meg az eseményekről tudósító újságírókat.⁴⁴ A Krím „hazatéréséről” készült orosz propagandafilmekben az Éjjeli Farkasok nevű motoros banda jaltai csoportjának vezetője maga számol be arról, hogyan rabolták el Mihail Kovalt, az ukrán határőrség egy főtisztjét.⁴⁵ A Donyec-medencében tevékenykedő szeparatisták részvétele rablásokban, gyilkosságokban, kínzásokban és más köztörvényes bűncselekményekben jól ismert.⁴⁶ Az orosz titkosszolgálat előszeretettel használta az ukrainai konfliktust arra, hogy a frontvonalba küldve megszabaduljon a nemzetbiztonsági kockázatot jelentő radikális

⁴⁰ Герасимов (2019): i. m.

⁴¹ Валерий Киселев: К каким войнам необходимо готовить вооруженные силы России. Военная Мысль, 05. 04. 2017. <http://vm.ric.mil.ru/Stati/item/117174/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴² Uo.

⁴³ Uo.

⁴⁴ Defending Ukraine's Naval and Air Bases: Russian Roulette in Ukraine. Vice News, 23. 03. 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=7fur0PJKvOg> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁵ A jelenet 1 óra 37 percnél látható. Andrey Kondrashev: Crimea. The Way Home. 17. 03. 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=c8nMhCMphYU> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁶ Donald Jensen: Moscow in the Donbas: Command, Control, Crime and the Minsk Peace Process. NATO Defense College, 24. 03. 2017. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1029> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

elemektől.⁴⁷ Hasonló stratégiát követett az FSZB az orosz Észak-Kaukázusban is, ahol az iszlamista harcosok Szíriába távozását segítette elő aktívan, kiszervezve ezzel a hazai terrorfenyegetést Oroszország határain kívülre.⁴⁸

SÚRLÓDÁS A HIBRID HÁBORÚBAN

Az erkölcsi normák és nemzetközi egyezmények által nem korlátozott proxyszereplők számos előnyt jelentettek Moszkva számára. Oroszország – ha nem is túl hitelesen, de – tagadhatta részvételét a konfliktusban, hivatalos veszteségeit pedig minimális szinten tarthatta. A háború elhúzódásával azonban a sokszínű és autonóm módon tevékenykedő proxyszereplők számos problémát okoztak az orosz vezetés számára. Az Oroszország által támogatott milíciák nemcsak az ukrán hadsereggel, de sokszor egymás ellen is harcoltak egy adott terület feletti ellenőrzés megszerzéséért. Ez a probléma különösen akkor vált akuttá, amikor a Kreml és a szakadárok érdekei egyre inkább távolodni kezdtek egymástól. 2014 végére egyértelművé vált, hogy Moszkva nem hajlandó sem annektálni a szakadár kvázi államokat, sem pedig elismerni azok függetlenségét.⁴⁹ Így a nyíltabb katonai beavatkozást sürgető szeparatista vezetők egyre inkább kellemetlenné váltak Moszkva számára, mely a nemzetközi nyomás miatt nem volt érdekelt a konfliktus további eszkalációjában.⁵⁰ Úgy tűnik, a már fentebb bemutatott Alekszandr Bartos erre a problémára világít rá egy publikációjában. Míg a hibrid hadviselést – más orosz katonai gondolkodókhhoz hasonlóan – nyugati stratégiaként állítja be, az általa leírtak teljes mértékben egybecsengenek az Ukrajnában látottakkal. Bartos szerint a hibrid háborúban részt vevő proxyszereplők képesek blokkolni vagy megkerülni a konfliktus rendezését célzó nemzetközi kezdeményezéseket.⁵¹

2015-ben körülbelül 2000 fegyveres tevékenykedett közvetlen orosz vagy a donyecki és a luhanszki ügynevezett népköztársaságok alárendeltségében. Elképzelhető, hogy a tűzszüneti egyezmény megsértése bizonyos esetekben Moszkva parancsa ellenében történt.⁵² Bartos szerint a hibrid háborút a részt vevő erők számossága és az alkalmazott eszközök széles tárháza miatt nagyobb kiszámíthatatlanság és szabálytalanság jellemzi, mint a hagyományos konfliktusokat. Más szavakkal, a Clausewitz nevéhez fűződő *háborús súrlódás* jelentősége nagyobb a hibrid háborúban. A súrlódásra tragikus példával szolgál a maláj utasszállító repülőgép katasztrófája. A Moszkva-párti szakadárok azt feltételezték, hogy a háború miatt

⁴⁷ How the Donbas War Turned Rostov Into One of Russia's Biggest Crime Centers. Hromadske, 08. 09. 2018. <https://en.hromadske.ua/posts/how-the-donbas-war-turned-rostov-into-one-of-russias-biggest-crime-centers> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁸ Maria Tsvetkova: How Russia allowed homegrown radicals to go and fight in Syria. Reuters, 13. 05. 2016. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/russia-militants/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴⁹ Rebels without a Cause: Russia's Proxies in Eastern Ukraine. International Crisis Group, 16. 07. 2019. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine/254-rebels-without-cause-russias-proxies-eastern-ukraine> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵⁰ Sabine Fischer: The Donbas Conflict Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process. German Institute for International and Security Affairs, 2019. 04., 15. DOI: 10.18449/2019RP05. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵¹ Александр Бартош: Гибридная война – переход от неудач к победе. Независимое Военное Обозрение, 01. 06. 2018. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵² Jensen: i. m.

a kelet-ukrajnai légtér felett teljes légtérzár van érvényben.⁵³ Így a 2014. július 17-én délután a szakadárak felé tartó MH17-es járatra a cél azonosítása nélkül, abban a tudatban nyitott tüzet a Buk légvédelmi rakétarendszer kezelőszemélyzete, hogy az csakis ukrán katonai gép lehet.⁵⁴ A felkelők téves előfeltevése – és hogy a szállító-indító jármű mellett nem rendelkeztek az azonosításhoz szükséges célfelderítő rádiólokátorral – végzetes tragédiához vezetett. A hibás döntés következményeként 298 ember vesztette életét. A tragédia rávilágította a világ figyelmét az Ukrajnában zajló háborúra, a Nyugat pedig a korábbiaknál jóval szigorúbb szankciókat vezetett be Oroszországgal szemben.

A súrlódás mellett a másik fontos, a háború valóságát annak elméletétől megkülönböztető jelenség a *kifáradás*. A kifáradás a hibrid háborúban nemcsak a személyi állományt és a technikát érinti, de hatással van a stratégiai és az ideológiai elképzelésekre is, melyek felülvizsgálatára vagy akár teljes megváltoztatására is szükség lehet Bartos szerint. A fentieket jól példázza, miként változott meg az orosz stratégiai cél Kelet-Ukrajna vonatkozásában, és hogyan tűnt el 2014 végétől a Kreml hivatalos kommunikációjából a Novorosszija-projekt, a két szakadár entitás függetlenségének támogatása.⁵⁵ Míg a propaganda áthangolása gyorsan megtörtént, az új stratégia elfogadtatása a szeparatisták körében kevésbé ment zökkenőmentesen. Moszkvának végül is sikerült „kiküszöbölnie” a közte és a szeparatisták között fennálló súrlódást. Beszédes, hogy a konfliktus elején meghatározó szerepet játszó hadurak és harctéri parancsnokok közül 2017 elejére már egy sem volt aktív. Többségük merénylet áldozatává vált, kisebb részük pedig száműzetésbe kényszerült.⁵⁶ Bár nincs bizonyíték arra, hogy a merényletek mögött valóban Moszkva állt, az mindenesetre tény, hogy a rebellis parancsnokok háttérbe szorításával a Kreml kontrollja teljessé vált a Donyec-medencében. Az úgynevezett népköztársaságok katonai alakulatai felett Moszkva közvetlen ellenőrzést gyakorol, egészen a zászlóaljszintig bezárólag. Míg az alakulatok parancsnoka helyi, addig a valódi hatalommal rendelkező parancsnokhelyettesek minden esetben orosz tisztek.⁵⁷

A súrlódás jelentette probléma ellenére az orosz szakirodalom alapján úgy tűnik, hogy a hibrid hadviselés alapvető jellegzetessége az autonómia és a decentralizáltság. Bartos szerint a hibrid háborúban nincs formális vezetési központ, „*az általános iránymutatásokat a kormányzati szervek, transznacionális vállalatok, pénzügyi és banki struktúrák és különböző befolyásos személyek dolgozzák ki és hagyják jóvá*”, míg a megvalósítást nagy önállósággal bíró szereplők végzik az ellenséges területen.⁵⁸ Ez egybevág Geraszimov megállapításával, mely szerint „*a konfrontáció más [azaz nem katonai – a szerk.] spektrumainak megvannak*

⁵³ Ez azonban nem volt így. Az ukrán hatóságok nem sejtették, hogy a felkelők vállról indítható légvédelmi rendszereken kívül rendelkezhetnek nagyobb hatótávolságú eszközökkel is. Így a légtérzár csak 9800 m magasságig volt érvényben a katasztrófa idején, ami jóval a vállról indítható rakéták hatótávolsága (4500 m) felett van. David Kamiski-Morrow: MH17: Ukraine airspace restriction did not alter airlines' behavior. Flight Global, 13. 10. 2015. <https://www.flightglobal.com/news/articles/mh17-ukraine-airspace-restriction-did-not-alter-air-417687/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵⁴ Identifying the Separatists Linked to the Downing of MH17. Bellingcat, 19. 06. 2019. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2019/06/19/identifying-the-separatists-linked-to-the-downing-of-mh17/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁵⁵ Rebels without a Cause... i. m.

⁵⁶ Rác András: A 2017. január végi kelet-ukrajnai eskaláció politikai és hadműveleti háttere. Nemzet és Bizonság, 2017/1. szám, 54.

⁵⁷ Ezt az információt egy magas rangú ukrán katonai forrás osztotta meg a szerzővel.

⁵⁸ Александр Бартош: Стратегия и контрстратегия гибридной войны. Военная Мысль, No. 10., 2018.

a sajátos működési irányai, saját »stratégiákkal«, cselekvési módokkal és azokhoz tartozó erőforrásokkal. A közös cél érdekében ezek koordinációjának megvalósítása szükséges, nem pedig közvetlen irányítása.”⁵⁹

ÖSSZEFOGLALÁS

A jövő háborújának előrejelzése meghatározó helyet foglal el az orosz stratégiai gondolkodásban. Míg Moszkvában a nyugati hadviselésről alkotott kép torz, addig a háború átalakulásával kapcsolatos megállapítások tényszerűek. A jövő háborújának első és a háború későbbi menetét alapvetően meghatározó „lövészi” minden bizonnyal az információs és a kibertérben fognak eldőlni. Az ukrajnai háború a gyakorlatban is igazolta a jövő hadviselésével kapcsolatos orosz megállapítások érvényességét. Azt a véleményt nem támasztja alá az orosz hadtudományi szakirodalom, mely szerint a hibrid hadviselés korlátozott célok elérésére alkalmas, háborús szint alatti érdekérvényesítési eszköz. Az orosz katonai gondolkodók a hibrid vagy új típusú hadviselés stratégiai céljaként az ellenséges állam megszállását vagy a politikai rezsimváltást jelölik meg, melyek egyike sem a korlátozott célok közé sorolható. A hibrid hadviselés kezdeti időszakában valóban a nem katonai eszközöké a fő szerep, a háború előrehaladtával azonban fokozatosan előtérbe kerül a katonai erő alkalmazása. A Donyec-medencében zajló háború rávilágított arra, hogy hosszú távon milyen problémát jelent a konfliktus szabályozása szempontjából a nagyfokú önállósággal rendelkező proxyszereplők jelenléte. A decentralizált és autonóm működés azonban a hibrid háború egyik alapvető jellegzetessége, ezért az ukrajnai tapasztalatok ellenére nem várható a műveleti tervezés nagyobb centralizációja és a végrehajtás „kézi vezérlése”. Ezt megerősíti Geraszimov 2019. márciusi beszéde is, melyben a konfrontáció különböző területeinek koordinációját hangsúlyozta a közvetlen irányítással szemben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adamsky, Dmitry: *Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy*. Proliferation Papers, No. 54., 2015.
- Banach, Stefan J.: *Virtual War – A Revolution in Human Affairs*. Small Wars Journal, 02. 02. 2018. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/virtual-war-revolution-human-affairs>
- Bartles, Charles: *Getting Gerasimov Right*. Military Review, 01–02. 2016.
- Chekinov, Sergey – Bogdanov, Sergey: *Asymmetrical Actions to Maintain Russia's Military Security*. Military Thought, No. 1., 2010.
- Chekinov, Sergey – Bogdanov, Sergey: *The Nature and Content of a New-Generation War*. Military Thought, 2013.
- Defending Ukraine's Naval and Air Bases: Russian Roulette in Ukraine. Vice News, 23. 03. 2014. <https://www.youtube.com/watch?v=7fur0PJKvOg>
- Fischer, Sabine: *The Donbas Conflict Opposing Interests and Narratives, Difficult Peace Process*. German Institute for International and Security Affairs, 2019. 04. DOI: 10.18449/2019RP05. https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/research_papers/2019RP05_fhs.pdf

⁵⁹ Герасимов (2019): i. m.

- Galeotti, Mark: *The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War*. Moscow's Shadows, 06. 07. 2014. <https://web.archive.org/web/20140722003855/https://inmoscowshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>
- Gates, Guilbert: *How a Secret Cyberwar Program Worked*. The New York Times, 01. 06. 2012. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/2012/06/01/world/middleeast/how-a-secret-cyberwar-program-worked.html?ref=middleeast>
- Hoffman, Frank G.: *Hybrid Warfare and Challenges*. Joint Force Quarterly, Issue 52, 1st quarter, 2009.
- Holecz József: *A Geraszimov-doktrína – egy másik megvilágításban*. Felderítő Szemle, Vol. XVI., 2017/3–4.
- How the Donbas War Turned Rostov Into One of Russia's Biggest Crime Centers. Hromadske, 08. 09. 2018. <https://en.hromadske.ua/posts/how-the-donbas-war-turned-rostov-into-one-of-russias-biggest-crime-centers>
- Identifying the Separatists Linked to the Downing of MH17. Bellingcat, 19. 06. 2019. <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2019/06/19/identifying-the-separatists-linked-to-the-downing-of-mh17/>
- Jensen, Donald: *Moscow in the Donbas: Command, Control, Crime and the Minsk Peace Process*. NATO Defense College, 24. 03. 2017. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1029>
- Kamiski-Morrow, David: *MH17: Ukraine airspace restriction did not alter airlines' behavior*. Flight Global, 13. 10. 2015. <https://www.flightglobal.com/news/articles/mh17-ukraine-airspace-restriction-did-not-alter-air-417687/>
- Kofman, Michael: *Russia's Hybrid Warfare and Other Dark Arts*. War on the Rocks, 11. 03. 2016. <https://warontherocks.com/2016/03/russian-hybrid-warfare-and-other-dark-arts/>
- Kondrashev, Andrey: *Crimea. The Way Home*. 17. 03. 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=c8nMhCMphYU>
- Nagy Miklós Mihály: *A katonai erőszak elmélete és a XX. század*. Múltunk, 49. évf. 2004/4.
- Nemeth, William J.: *Future war and Chechnya : a case for hybrid warfare*. Thesis, Naval Postgraduate School. Monterey, 2002.
- Porkoláb Imre: *Hibrid hadviselés: új hadviselési forma, vagy régi ismerős?* Hadtudomány, 2015/3–4. DOI: 10.17047/HADTUD.2015.25.3-4.36
- Rác András: *A 2017. január végi kelet-ukrajnai eszkaláció politikai és hadműveleti háttere*. Nemzet és Bizonság, 2017/1.
- Rác András: *Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's Ability to Resist*. Finnish Institute of International Affairs, 2015.
- Rebels without a Cause: Russia's Proxies in Eastern Ukraine. International Crisis Group, 16. 07. 2019. <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/eastern-europe/ukraine/254-rebels-without-cause-russias-proxies-eastern-ukraine>
- Resperger István: *A válságkezelés és a hibrid hadviselés*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018.
- Rumer, Eugene: *The Primakov (Not Gerasimov) Doctrine in Action*. Carnegie Endowment for International Peace, 05. 06. 2019. <https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254>
- Sanger, David: *The Perfect Weapon. War, Sabotage and Fear in the Cyber Age*. New York, Crown, 2018.
- Sanger, David E. – Perlroth, Nicole: *U.S. Escalates Online Attacks on Russia's Power Grid*. The New York Times, 15. 06. 2019. <https://www.nytimes.com/2019/06/15/us/politics/trump-cyber-russia-grid.html>
- Timothy Thomas: *Russian Forecasts of Future War*. Military Review, 05–06. 2019.
- Timothy Thomas: *Russian Military Thought: Concepts and Elements*. MITRE, 08. 2019.
- Tsvetkova, Maria: *How Russia allowed homegrown radicals to go and fight in Syria*. Reuters, 13. 05. 2016. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/russia-militants/>

- Бартош, Александр: *Гибридная война – новый вызов национальной безопасности России*. Национальная Оборона, 16. 10. 2017. <http://www.nationaldefense.ru/includes/periodics/maintheme/2017/1016/154222573/detail.shtml>
- Бартош, Александр: *Гибридная война – переход от неудач к победе*. Независимое Военное Обозрение, 01. 06. 2018. http://nvo.ng.ru/realty/2018-06-01/1_998_hybrid.html
- Бартош, Александр: *Стратегия и контрстратегия гибридной войны*, Военная Мысль, No. 10., 2018.
- Герасимов, Валерий: *Векторы развития военной стратегии*. Красная Звезда, 04. 03. 2019. <http://redstar.ru/vektory-razvitiya-voennoj-strategii/>
- Герасимов, Валерий: *Ценность науки в предвидении*. ВПК, 26. 02. 2013. <https://www.vpk-news.ru/articles/14632>
- Дульнев, Павел – Орлянский, Владимир: *Основные изменения в характере вооруженной борьбы первой трети XXI века*. Вестник Академии военных наук, No. 1 (50), 2015.
- Картаполов, Андрей: *Уроки военных конфликтов, перспективы развития средств и способов их ведения. Прямые и непрямые десанты в современных международных конфликтах*. Вестник Академии военных наук, No. 2 (51), 2015.
- Киселев, Валерий: *К каким войнам необходимо готовить вооруженные силы России*. Военная Мысль, 05. 04. 2017. <http://vm.ric.mil.ru/Stati/item/117174/>
- Ромашкина, Н. П. – Колдобский, А. Б.: *Новые методы противоборства XXI века*. Вестник Академии военных наук, No. 1., 2015.
- Фельгенгауэр, Павел: *Стая летающих Чернобылей*. Новая Газета, 03. 03. 2018. <https://www.novayagazeta.ru/articles/2018/03/03/75688-staya-letayuschih-chernobyley>

Csiki Varga Tamás – Etl Alex:

NÉMETORSZÁG STRATÉGIAI JÖVŐKÉPE ÉS A BUNDESWEHR REFORMFOLYAMATA

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.2](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.2)

ÖSSZEFOGLALÓ: A német stratégiai gondolkodást 2015-ben új alapokra helyezték az ún. müncheni konszenzus kialakítása által, ami a 2016-os Fehér Könyvben, majd a 2018-as Bundeswehr Konceptióban is jól látható tartalmi elemekkel jelent meg. A szerzők tanulmányukban előbb bemutatják a német stratégiai gondolkodásban 2015 óta tapasztalt változásokat, illetve ennek jövőképét, majd értékelik a Bundeswehr helyzetét, a 2010-ben kezdett reformfolyamat eredményeit a védelmi kiadások trendjei, a személyi állomány és haditechnikai eszközök, valamint a készenléttel, modernizációval kapcsolatos problémák tükrében. Az elemzés a jelenlegi német stratégiai tervezési időszakra, 2032-ig szóló képességfejlesztési kitekintéssel zárul.

KULCSSZAVAK: Németország, Bundeswehr, védelempolitika, katonai stratégia, képességfejlesztés

A NÉMET STRATÉGIAI GONDOLKODÁS A „NORMALIZÁLÓDÁS” ÚTJÁN

A 20. századi háborús tapasztalatok nyomán a német stratégiai gondolkodás hat önkorlátozó pillér körül kristályosodott ki, amelyek a következők voltak: antimilitarizmus, multilateralizmus, a nyugati integráció melletti elköteleződés, a Bundeswehr belső normakontrollja (*Innere Führung*) és az „egyenruhás állampolgár” koncepciója, valamint a haderő erős demokratikus ellenőrzése (*Parlamentsarmee*).¹ E normatív pillérek a katonai erőre mint a külpolitika eszközére csak védelmi célokra használható végső eszközként (*ultima ratio*) és kizárólag Németország szövetségeseivel együtt történő alkalmazás keretében tekintettek.

A nemzetközi rendszer és az európai biztonsági környezet átalakulásával az 1990-es években a német külpolitika választás elé került: folytatja a korábbi, pacifizmust és multilateralizmust a középpontba helyező, reaktív gyakorlatot, vagy a vele azonos hatalommal és befolyással bíró országokhoz hasonlóan nagyobb hangsúlyt fektet az önálló nemzeti érdekérvényesítésre?² E „normalizálódás” a mai napig tartó, változó intenzitású politikai és társadalmi vitába ágyazott, sok esetben a német társadalom érdeklődésének hiányával vagy ellenérzésével küzdő elhúzódó folyamat, amelynek eredményeit a német nemzetközi és szövetségi szerepvállalás változásával lehet leginkább mérni. A normalizálódás fő

¹ Csiki Tamás: Miért marad továbbra is visszafogott a német védelempolitika? *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, VII. évf. 2014/5., 98.

² Hettyey András: Különutas kezdeményezések: fordulat a német külpolitikában? *Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle*, VIII. évf. 2015/1., 48.

hajtóereje a bővülő és mélyülő európai integrációban játszott egyre nagyobb súlyú német gazdasági és politikai szerep – ezzel együtt pedig a szövetségesek növekvő elvárása – volt.

A szigorúan antimilitarista attitűd 1994-ig tartott, amikor a délszláv válság kapcsán megfogalmazódott nagyobb válságkezelési szerepvállalás lehetőségének tisztázása érdekében a Szövetségi Alkotmánybíróság állásfoglalásában kimondta, hogy Németország felvállalhatja a kollektív biztonsági rendszerhez tartozásából adódó és azzal együtt járó feladatokat. A német nemzetközi katonai szerepvállalás egyik normatív alapfeltétele azóta is az ENSZ BT felhatalmazása, a másik pedig, hogy olyan kollektív biztonsági szervezet keretében kerüljön rá sor, amelynek Németország tagja.³ Az 1994-es AB-határozatot követően fokozatosan – mind földrajzilag, mind műveleti mandátum tekintetében – kibővült a német nemzetközi szerepvállalás, aminek jelentős mérföldköve volt a NATO 1999-es koszovói légi háborúja.

Az ezredfordulót követően a jelentős afganisztáni szerepvállalás így akár logikus következő lépésnek is tekinthető. Még akkor is, ha mindez ismét élénk politikai és társadalmi vitát váltott ki azzal kapcsolatban, hogy Németország készen áll-e a jelentősebb nemzetközi szerepvállalásra, és e szerepvállalásnak hol található a földrajzi, műveleti határai, illetve milyen szerepet hajlandó támogatni az önkorlátozó békekultúrában szocializált német társadalom. Nem véletlen, hogy Hanns W. Maull 2003-ban még amellett érvelt, hogy addig nem lehet eredményes a német külpolitika, amíg a társadalom nem képes meghaladni erős önkorlátozó hagyományait, a politika pedig nem képes kilépni a „civil hatalom” (*Zivilmacht*)⁴ kereteiből. Hasonlóképpen, a német nagyhatalmi szerepet Hans Kundnani „geoökonómiai hatalomként” (nem pedig geopolitikai szereplőként) írta le 2006-ban,⁵ azaz a katonai felelősségvállalás helyett a liberális gazdasági rend gazdasági előnyeit előnyben részesítő hatalomként, amely érdekeit is elsősorban puha hatalmi eszközökkel igyekszik képviselni.

Az afganisztáni műveleti részvétel azonban megteremtette a geopolitikai felelősségvállalás és az érdekek katonai eszközökkel történő védelmének narratíváját. Ez a szerepvállalás a kollektív védelmi kötelezettségek korábbi elfogadását kibővítette a kooperatív biztonsági együttműködéssel is, azaz a transzatlanti térség partnerállamainak támogatásával. (Ezt a gyakorlatot a következő évtizedben a partnerállamok biztonsági erőinek kiképzésére fókuszáló *Ertüchtigung* doktrínája⁶ egészítette ki.) Mindezek eredményeképpen a 2006-os német biztonságpolitikai Fehér Könyv⁷ az ezredforduló nemzetközi folyamatait figyelembe véve már a válságkezelő feladatoknak való megfelelést állította a középpontba – szigorúan multilaterális, szövetségi keretekben.

A „normalizálódás” folyamatát 2008–2014 között egy gazdasági kényszer szülte átmeneti időszak zavarta meg, amelyet az ismétlődő hangsúlyváltozások jellemeztek. Ez volt a kiindulópontja a Bundeswehr 2011-ben kezdődő „reformjának” (*Neuausrichtung*) is, amit a gyakorlatban a Wolfgang Schäuble által 2014-ig előirányzott 80 milliárd eurós államháztartási kiadáscsökkentésből a védelmi tárcára kiszabott 8,3 milliárd euró indított el.⁸ Átfogó

³ Markus Kaim: Die Mandatierung von Auslandeinsätzen der Bundeswehr. 26. 05. 2015. <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verteidigungspolitik/204755/themengrafik-akteure> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁴ Hanns W. Maull: Auf leisen Sohlen aus der Aussenpolitik? Internationale Politik, IX. évf. 2003, 09., 19–30.

⁵ Hans Kundnani: Germany as a Geo-economic Power. The Washington Quarterly, XXXIV. évf. 2011/3., 40–42. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2011.587950> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

⁶ Bővebben lásd Csiki Varga Tamás: Vezetőváltás a német védelmi tárca élén. SVKK Nézőpontok, 2019/3., 2.

⁷ Weissbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2016.

⁸ Csiki Tamás: Németország – Európa vezető hatalma, vagy kiszámíthatatlan szövetséges? Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, VI. évf. 2013/5–6., 71.

értelemben három fő célt láthattunk a folyamat mögött: növelni kívánták a Bundeswehr nemzetközi bevetethetőségét, fenntarthatóvá akarták tenni a finanszírozást, valamint alkalmazkodni akartak a változó demográfiai helyzethez (a népesség fogyásával és az erősödő munkaerőpiaci versennyel a potenciális katonák csökkenő számához).

A Neuausrichtung a haderő feladatspektrumát – az általános honvédelmi és kollektív védelmi feladatok mellett – a 2006-os Fehér Könyvvel összhangban a megnövekedett válságkezelési feladatokra koncentrálni határozta meg. Ez a sorkötelesség felfüggesztésével és a teljes mértékben professzionális haderőre való áttéréssel, valamint a párhuzamosan bejelentett közel 70 ezer fős létszámcsökkentéssel lényegében haderőmodell-váltást jelentett.⁹

Thomas de Maizière védelmi miniszter a haderő struktúrája és feladatspektruma tekintetében az „inkább széles, mint mély” („Breite vor Tiefe”) képességspektrum kialakítását tűzte ki célként. Ennek megfelelően olyan Bundeswehrt kívánt látni a reform (eredetileg) 2017-re tervezett végére, amely a sokféle műveleti forgatókönyv szerint mindenféle feladatot képes ellátni, fenntartja teljes profilját, és nem „szakosodik” egyes képességekre, mint azt Európában számos ország hadereje – kényszerűségből – a gazdasági válság hatására tette. E széles képességspektrum nemcsak a területvédelmet és a kollektív védelmet foglalja magában, hanem válságkezelő és békeműveleteket távoli térségekben, terrorizmusellenes fellépést, kutató-mentő és evakuációs feladatokat, valamint a humanitárius segítségnyújtást és a civil államépítési és fejlesztési szerepvállalás támogatását. A Bundeswehr nemzetközi ambíciószintjét ennek megfelelően a korábbi 7000 helyett 10 000 főben határozták meg.¹⁰

A széles képességspektrum megtartásának „természetes” következménye volt a már bejelentett létszámcsökkentés mellett a haditechnikai eszközök számának tervezett csökkentése is. Ezt elsősorban olyan műveleti forgatókönyvekre gondolva kezdeményezték, amelyeket akkor kevésbé tartottak valószínűnek: így például a nagy méretű, hagyományos erővel végrehajtott területvédelmi műveletekhez szükséges nehéz haditechnika tekintetében beszéltek akár 20–30%-os leépítési tervekről is.¹¹ Nem véletlen, hogy ennek lettek az eredményei a néhány évvel később részlegesen feltöltött alakulatok, hiányzó vagy amortizálódott haditechnikai eszközök és akadozó kiképzés, mert a túl „vékony” haderőstruktúra már nem tudta megnyugtatóan lefedni a széles képességspektrumot. (2015-re például kialakult az a gyakorlat, hogy a szárazföldi egységeket „feltöltöttnek” minősítették már akkor is, ha a haditechnikai eszközök 70%-ával rendelkeztek – műveleti alkalmazás esetén pedig más egységektől töltötték fel a hiányokat.¹² Az is problémát okozott, amikor a Bundeswehrnek kellett kiállítania egy teljesen felszerelt, harckész gépesített zászlóalj a NATO Nagyon Magas Készenléti Összhaderőnemi Erejének szárazföldi komponenséhez 2015-ben.¹³)

A széles képességspektrumban azonban az a lehetőség is benne rejlik, hogy szükség esetén (elsősorban koalíciós válságkezelő műveletekben) a Bundeswehr képes lenne integ-

⁹ Eckpunkte für die Neuausrichtung der Bundeswehr. Nationale Interessen wahren – Internationale Verantwortung übernehmen – Sicherheit gemeinsam gestalten. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2011.

¹⁰ Verteidigungspolitische Richtlinien – Nationale Interessen wahren – Internationale Verantwortung übernehmen – Sicherheit gemeinsam gestalten. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2011, 22.

¹¹ Csiki Tamás: A gazdasági válság hatása Magyarországgal szövetes államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére. Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, VII. évf. 2014/2., 94.

¹² Mangelverwaltung bei der Bundeswehr: neue Begriffe, gleicher Mangel. 02. 06. 2015. <https://augengeradeaus.net/2015/06/mangelverwaltung-bei-der-bundeswehr-neue-begriffe-gleicher-mangel/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 22.)

¹³ Justyna Gotkowska: High on reassurance, low on deterrence – Germany’s stance on strengthening NATO’s eastern flank. OSW Commentary No. 217, Varsó, 2016.

rálni a kisebb szövetséges államok haderőinek egyes elemeit. Ezt a megközelítést tükrözték a 2013-as Bundeswehr-koncepció¹⁴ nemzetközi szerepvállalásra és képességfejlesztésre vonatkozó rendelkezései is.

A nemzetközi események is alátámasztották a német kormány értékelését, mely szerint egyre több és komolyabb nemzetközi válsággal kell szembenézni. 2010-től az arab tavasz eseményei, 2011-ben a líbiai NATO-beavatkozás, 2013-ban a Közép-afrikai Köztársaság és a Mali területén fellángoló fegyveres konfliktusok, majd a szíriai polgárháború elmélyülése és az „Iszlám Állam” előretörése 2014-ben Szíriában és a szomszédos Irakban nyilvánvalóvá tették, hogy bőven adódna lehetőség a német szerepvállalásra e válságok megfékezésében. Részben a sorozatos válságok, de még inkább a 2013–2014-es ukrajnai események végül további változásokat idéztek elő a német stratégiai gondolkodásban, amelyek jelentősen eltértek a 2010–2011-ben kialakított iránytól.

Az új külpolitikai álláspont „müncheni konszenzus” néven vált ismertté, mert a 2014-es müncheni biztonságpolitikai konferencián elmondott vezetői beszédek Joachim Gauck (akkori) államelnök, Ursula von der Leyen (akkori) védelmi miniszter és Frank-Walter Steinmeier (akkori) külügyminiszter részéről egységesen és egymást erősítő jelleggel a nagyobb felelősségvállalást állították a középpontba. Gauck azt hangoztatta, hogy „*Németországnak és európai partnereinek nagyobb felelősséget kell vállalniuk saját biztonságukért*”.¹⁵ Steinmeier állásfoglalása szerint a jövőben „*Németországnak korábban, jelentősebb mértékben és hatásosabban kell szerepet vállalnia a kül- és biztonságpolitikában*”.¹⁶ Von der Leyen pedig úgy nyilatkozott, hogy „*a szövetségi kormány felkészült arra, hogy növelje nemzetközi felelősségvállalását*”.¹⁷

Ez utóbbit egy évvel később szintén Münchenben Von der Leyen úgy értelmezte a gyakorlatban, hogy Németország szövetségei és partnerei körében központi szerepet kíván játszani és (morálisan) jó példával, (politikailag) iránymutatással, illetve (katonailag) stratégiai képességek biztosításával „középről” képes vezetni („*führen aus der Mitte*”).¹⁸ Látva az ehhez szükséges robusztusabb katonai – elsősorban vezetés-irányítási – képességeket, illetve szembesülve a Bundeswehr folyamatos készenléti hiányosságaival, addigra meghaladottá vált a korábbi „*Breite vor Tiefe*” megközelítés is.¹⁹ A berlini vezetés elkezdett politikai tőkét gyűjteni ahhoz, hogy a Bundeswehr újbóli megerősítését, feltöltését és modernizációját immár a legszorosabb európai szövetségekkel összehangolva előkészítsék.

¹⁴ Konzeption der Bundeswehr, 2013. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2013.

¹⁵ Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen. 31. 01. 2014. http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz.html;jsessionid=128C976C0C12F9C024A948151A0017A1.2_cid293 (Letöltés időpontja: 2019. 08. 30.)

¹⁶ Stefan Braun – Stefan Kornelius: Es wird zu Recht von uns erwartet, dass wir uns einmischen. 30. 01. 2014. http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140130-BM_SZ.html (Letöltés időpontja: 2019. 08. 31.)

¹⁷ Rede der Bundesministerin der Verteidigung, Dr. Ursula von der Leyen, anlässlich der 50. Münchner Sicherheitskonferenz. https://www.securityconference.de/fileadmin/MSC_/2014/Reden/2014-01-31_Rede_BMin_von_der_Leyen_MSC_2014.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 08. 30.)

¹⁸ Aus der Mitte führen, gemeinsam kämpfen. 06. 02. 2014. <https://www.sueddeutsche.de/politik/muenchner-sicherheitskonferenz-aus-der-mitte-fuehren-gemeinsam-kaempfen-1.2339894> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 30.)

¹⁹ Bundeswehr geht neue Wege. „Breite vor Tiefe” ist Geschichte. 27. 02. 2015. <https://www.n-tv.de/politik/Breite-vor-Tiefe-ist-Geschichte-article14599116.html> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 30.)

Két évvel később, az új – és máig hatályos – Fehér Könyv²⁰ hivatalos kül- és biztonságpolitikai célkitűzéssé tette a nagyobb mértékű és hitelesebb nemzetközi szerepvállalást. Fontos jelezni, hogy a müncheni konszenzus explicit módon is kilépett a civil hatalmi szerepfelfogásból, amikor nemcsak a szövetségi keretekben történő szerepvállalás katonai elemei mellett tett hitet, hanem továbblépve azt is felvetette, hogy Németország *ad hoc* koalíciókban is részt vehet, sőt egyoldalúan maga is kezdeményezheti a katonai erő alkalmazását válságkezelő céllal.²¹

A fentiekkel párhuzamosan Oroszország visszatérő érdekszféra-politikája a katonai erő alkalmazása Európán belül és a hidegháború végén kialakított európai biztonsági architektúra megváltoztatása Ukrajna területi integritásának megsértésével, a Krím illegális annexiójával és a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus életben tartásával a védelempolitikai gondolkodás terén is változást idézett elő Berlinben. Ahogy két évtized válságkezelés után a NATO esetében is visszatért a kollektív védelem a szövetség alapfeladatainak első helyére, Németország is változtatott a 2010-es elképzeléseken: olyan robusztus haderőstruktúra kialakítását tűzte ki célul, amely egyes szövetséges alegységeket is képes integrálni, és így közös műveleti tervezés, illetve vezetés-irányítás mellett közösen vehet részt kollektív (terület)védelmi műveletekben.

A NÉMET VÉDELMI KIADÁSOK TRENDJEI ÉS A BUNDESWEHR KÉSZENLÉTE

Nemcsak az elmúlt közel tíz év haderő-átalakítása, hanem a következő évek fejlesztési kilátásai szempontjából is meghatározó, hogy milyen erőforrásokat fordít Berlin a védelemre, és azokat mennyire eredményesen képes felhasználni. A Bundeswehr-reform kezdetét követően folyamatosan a GDP 1,15–1,3%-a között tartották a védelmi kiadásokat; a védelmi költségvetés 2015 után indult növekedésnek, és a becslések alapján 2018-ban is csak a GDP 1,24%-át érte el, ami nominálértéken megközelítőleg 49 milliárd dollárt (41,5 milliárd eurót) jelenthet.²² Sőt, a nemrég leköszönt védelmi miniszter, Ursula von der Leyen korábbi tervei szerint a védelmi kiadások mértéke 2024-re elérhetné a GDP 1,5%-át.²³ Von der Leyen azt is hangsúlyozta, hogy a teljes védelmi költségvetésből – annak évi 3,5–4,5 milliárd dolláros (2,9–3,8 milliárd eurós) emelésével – összesen mintegy 140 milliárd dollárt (118 milliárd eurót) fordítana eszközbeszerzésre 2030-ig.²⁴

Az optimista várakozásokat ugyanakkor némiképp árnyalja, hogy korábban csak jelentős közbenjárása és hivatalos tiltakozása árán sikerült elérnie, hogy a 2018 tavaszán benyújtott költségvetés-tervezetben feltüntetett 41,5 milliárd euró (49 milliárd dollár) helyett

²⁰ Weißbuch 2016 zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2016.

²¹ Daniel Keohane: Constrained Leadership: Germany's New Defense Policy. CSS Analyses in Security Policy, No. 201, Zürich, 2016, 3.

²² Defence Expenditure of NATO Countries (2011–2018). 8. 14. 03. 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164482.htm (Letöltés időpontja: 2019. 08. 13.)

²³ Joshua Posaner: German defense minister strikes back on NATO spending target. 19. 04. 2019. <https://www.politico.eu/article/german-defense-minister-ursula-von-der-leyen-strikes-back-on-donald-trump-nato-spending-target/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 09.)

²⁴ Christian Mölling: Germany's Defense Budget Increase: Analytically Wrong but Politically Right. 28. 01. 2016. <http://www.gmfus.org/blog/2016/01/28/germany%E2%80%99s-defense-budget-increase-analytically-wrong-politically-right> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 01.)

végül 43,2 milliárd euróval (50,97 milliárd dollárral) gazdálkodhatott a német védelmi szektor 2019-ben. Ez körülbelül 4,5 milliárd euróval (5,3 milliárd dollárral) több, mint a 2018-as keretösszeg, ám az eset így is jól szemlélteti a német védelempolitika nehézségeit.²⁵ Rövid távon pozitív fejlemény, hogy a 2019 júniusában elfogadott költségvetési keretszámok 44,9 milliárd eurót (52,98 milliárd dollárt) biztosítanak a védelmi szektor számára 2020-ra.²⁶ Ehhez képest a 2019 nyarán elfogadott költségvetés alapján a védelmi kiadásokra fordítható keret 2021-re nemhogy nőne, hanem előbb 44,08 milliárd euróra (52,01 milliárd dollárra), majd 2023-ra 43,98 milliárd euróra (51,89 milliárd dollárra) csökkenne.²⁷ Ráadásul a kismértékű nominális növelés a jelenlegi trendek alapján inkább csak a GDP arányában szinten tartásra, semmint a 2024-ig tervezett 1,5%-os cél elérésére lenne elegendő. A védelmi kiadások alacsony szintje miatt így nem csupán Berlin áll évek óta a NATO-n belüli tehermegosztásról szóló viták középpontjában, hanem a német haderő is tartósan alulfinanszírozottá vált.

A megszorító intézkedésekből fakadó költségvetési nehézségeket tovább fokozták a strukturális hiányosságok és a rossz menedzsment, aminek köszönhetően többször is előfordult, hogy a nyilvánvaló szükségletek ellenére sem sikerült a rendelkezésre álló forrásokat teljes egészében elkölteni (2017-ben például az eszközbeszerzésre szánt 5,9 milliárd euróból végül 600 millió maradt a kasszában).²⁸ A folyamat eredményeképp a Bundeswehr jelentősen amortizálódott, és a szervezet készenléti és bevetethetőségi szintje is csökkent.

A Bundeswehr személyi állományának csökkenését 2016-ban sikerült megállítani: létszáma jelenleg 181 ezer fő körüli, ami azonban még jelentősen elmarad a 2024-re kitűzött 198 ezer fős céltől. A 2019. júliusi hivatalos állapot alapján ugyanis mintegy 173 ezer hivatásos és további körülbelül 8 ezer önkéntes katona szolgált a haderőben.²⁹ Valószínűsíthető, hogy a hiány mérséklése érdekében a Bundeswehr előbb vagy utóbb megnyit bizonyos pozíciókat az európai uniós állampolgárok előtt is, ezáltal tovább fokozva a szakképzett, németül (is) beszélő munkaerőért folytatott versenyt (Közép-) Európában. A cél 2024-re a 198 ezer fős haderő kialakítása.³⁰ Bár az utóbbi években látott növekedés és a kitűzött cél is pozitív fejleménynek tekinthető, ugyanakkor a Bundeswehr feltöltöttségének nehézségeit érzékelteti, hogy – a magasabb szintű beosztásokban – rövid távon mintegy 21 ezer pozíció várt feltöltésre.³¹

A német védelmi költségvetés belső megoszlását tekintve illeszkedik ahhoz az általános trendhez, hogy a legnagyobb költségvetési tétel (2018-ban körülbelül 47%-ot) a személyi kiadások jelentik, ami rendszerint az eszközbeszerzésre fordított kiadások alacsonyabb szintjét eredményezte. A német ráfordítások mértéke ugyanis látványosan alulmúlja a jelentős európai haderők eszközbeszerzésre fordított kiadásait, és 2011 óta egyszer sem közelítette meg a kitűzött 20%-os NATO-célt.³²

²⁵ Sebastian Spenger: German defense budget angers critics – including the defense minister. 02. 05. 2018. <https://www.defensenews.com/global/europe/2018/05/02/german-defense-budget-angers-critics-including-the-defense-minister/> (Letöltés időpontja: 2018. 05. 02.)

²⁶ Gesamtwirtschaftliche Ausgangslage und finanzpolitische Konzeption. Bundesfinanzministerium, Berlin, 2019.

²⁷ Unterrichtung durch die Bundesregierung. Finanzplan des Bundes 2019 bis 2023. Bundesrat, Berlin, 2019, 22.

²⁸ Tobias Buck: Germany struggles to find ways of spending extra cash on defence. <https://www.ft.com/content/43cf404c-59a4-11e8-bdb7-f6677d2e1ce8> (Letöltés időpontja: 2019. 07. 29.)

²⁹ Stärke: Militärisches Personal der Bundeswehr. Bundeswehr, Berlin, 2019.

³⁰ Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2017. (59. Bericht.) Bundestag, Berlin, 2018, 20.

³¹ Uo. 21.

³² Defence Expenditure of NATO Countries (2011–2018): i. m.

Bár papíron a német haderő méretei és eszközei első ránézésre impozánsnak tűnhetnek, a 2011 óta fennálló tartós alulfinanszírozottság egyértelműen érezteti hatásait. Ennek nyomán az elmúlt évek során egymást érték a Bundeswehr fegyverzetével kapcsolatos különböző botrányok. Emellett a hivatalos jelentések sem festenek túl jó képet a Bundeswehr készenlétéről: a haderő fegyverrendszereinek állapotáról készült és 2018 elején nyilvánosságra hozott jelentés (*Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft der Hauptwaffensysteme der Bundeswehr*)³³ lesújtóan nyilatkozott az eszközállományról.³⁴ Feltehetőleg ez – és a jelentés nyomán felerősödő hazai és nemzetközi kritikák – az oka annak, hogy a 2019 márciusában elkészült újabb jelentést már titkosították.³⁵ A jelentés 2015 márciusa és 2017 decembere közötti időtávon vizsgálta a fegyverrendszerek készenlétét. Ez idő alatt összességében javult az eszközállomány állapota, ugyanakkor bizonyos kulcsfontosságú fegyverrendszerek esetében visszaesés volt tapasztalható.³⁶

Különösen kritikusnak tekinthető a Leopard típusú harcokocsik rendelkezésre állása, hiszen a 244 eszközből átlagosan 106 darab volt bevethető (sőt a 2017. decemberi mélypontra ez a szám mindössze 70 körül alakult).³⁷ Ez a teljes állomány mintegy 43%-át jelentette. Ráadásul ez az arány a többi eszköz esetében sem volt feltétlenül jobb. A 202 darab Boxer páncélozott szállító harcjármű közül átlagosan 109, az 58 darab NH90 szállítóhelikopterből átlagosan 13, a 382 darab Marder páncélozott szállító harcjárműből átlagosan 212 volt bevethető a vizsgált időszakban.³⁸ Utóbbi kapcsán ráadásul negatív tendencia tapasztalható: 2017 decemberében ugyanis a bevethető Marderek száma inkább a 170-et közelítette. Kirívó a viszonylag modern eszköznek tekinthető Puma páncélozott harcjármű esete, hiszen míg 2017 januárjában a mintegy 120 eszközből 25 volt bevethető, addig 2017 decemberére 176 eszközből körülbelül 60. Ez a trend azt jelenti, hogy lényegében több eszközzel nőtt a teljes Puma állomány, mint a bevethető állomány.³⁹ Ezen némiképp javíthatott, hogy azóta még tovább növekedett a teljes állomány, és 2018. novemberében 248 Puma állt a haderő rendelkezésére.⁴⁰ A 121 darab PZh 2000 típusú önjáró lövegéből 2017 nyarán kevesebb mint 20, majd 2017 decemberében körülbelül 45 volt bevethető.⁴¹

A haditengerészet kötelékében szolgáló 14 fregattból átlagosan 5, a 6 darab 212A típusú tengeralattjáróból pedig 2017 augusztusától 0 (!) volt bevethető, tehát a Bundeswehr lényegében elvesztette vízfelszín alatti képességét a vizsgált időintervallumban.⁴²

A Luftwaffe Tornado és Eurofighter típusú repülőgép-állományára egyaránt igaz, hogy nagyjából 30%-ban voltak bevethetőek, míg az A400M szállítógépek esetében elmondható,

³³ Módszertani szempontból a 2017-es jelentés különbséget tesz a teljes eszközpark, a mintavételi eszközpark és a megfelelő készenléti szintet elérő eszközpark között. A teljes és a mintavételi eszközpark közti különbség az, hogy az előbbi magában foglalja az éppen karbantartás alatt lévő vagy az adott szervezetnél éppen nem elérhető eszközöket is. Ugyanakkor könnyű belátni, hogy ezek sem érik el a megfelelő készenléti szintet, így az elemzésünkben feltüntetett számokat is a teljes eszközállományhoz viszonyítjuk.

³⁴ Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft der Hauptwaffensysteme der Bundeswehr 2017. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2018.

³⁵ Neuer Bericht zur Einsatzbereitschaft – umfangreicher und detaillierter. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2019.

³⁶ Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft... i. m. 8.

³⁷ Uo. 45.

³⁸ Uo. 48–51.

³⁹ Uo. 53.

⁴⁰ Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2018. (60. Bericht.) Bundestag, Berlin, 2019, 41.

⁴¹ Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft... i. m. 59.

⁴² Uo. 66–68.

hogy míg a teljes eszközpark 8-ról 14 gépre növekedett, addig a bevethető gépek száma folyamatosan csak 3 darab volt.⁴³

Összességében a készenléttel kapcsolatos kihívások nyomán a Bundeswehr az elmúlt években rendkívül túlterhelte vált. 2011-től a megszorítások jegyében egyre nagyobb mértékű lett a Bundeswehr eszközhiánya, amit eddig csak különböző kényszermegoldásokkal (például egyik alakulattól a másikhoz csoportosítással) tudtak ideiglenesen áthidalni, elfedni.⁴⁴ Annak érdekében, hogy a haderő művelési szerepvállalásait biztosítani tudják, gyakran előfordult, hogy a hazai alakulatoknál csak a leamortizálódott, használhatatlan eszközök maradtak.⁴⁵ Mindez pedig – bár biztosítja a művelési feladatok ellátását – hosszú távú problémákat okoz, hiszen akadályozza a folyamatos kiképzést.⁴⁶

A BUNDESWEHR FEJLESZTÉSÉNEK JÖVŐKÉPE

2017-ben a megváltozott kül-, biztonság- és védelempolitikai célokhoz a Bundeswehr hosszú távú (2032-ig szóló) fejlesztését is hozzáigazították. A tervezést Erhard Bühler, a Bundeswehr tervezési részlegének vezetője készítette elő, akinek két vonatkozó dokumentumát – „*Aktuelle Planungen in der Bundeswehr*”, illetve „*Vorgabe für die Fähigkeitsprofil der Bundeswehr*” (általánosan csak „*Bühler Papiere*”) – a *Frankfurter Allgemeine Zeitung* szivárogtatta ki 2017 márciusában.⁴⁷ Ezek fektették le az alapjait a haderő feladatait és általános fejlesztési irányelveit meghatározó, 2018-ban elfogadott új Bundeswehr-koncepciónak (*Konzeption der Bundeswehr*),⁴⁸ illetve az ez alapján kialakított, a Bundeswehr képességfejlesztési terveit a következő 15 évre meghatározó (egyébként titkosított) tervdokumentumnak („*Fähigkeitsprofil der Bundeswehr*”) is.

A tervezés alapját az a meggyőződés jelentette, hogy a 2011-es *Neuausrichtung* által szabott elképzelésektől el kell szakadni, mivel a Bundeswehr jelentős mennyiségi és részben minőségi képességvesztést szenvedett el, ami a megváltozott biztonsági környezetben nem fogadható el. Már nem a 2006-os Fehér Könyvben rögzített konfliktusmegelőzési és válságkezelő műveletek katonai képességigényeihez kell szabni a Bundeswehr haderőstruktúráját és haditechnikai felszereltségét, hanem a 2016-os, a szövetségi kollektív védelmet és a nemzeti területvédelmet középpontba állító Fehér Könyv ambíciósintjét és feladatszabását kell ahhoz alapul venni. Az újonnan megerősített Bundeswehrnek emellett olyan új képességekkel is rendelkeznie kell, amelyek képesek biztosítani az eredményes kiberhadviselést, a hibrid műveletekben való részvételt és az ezek elleni fellépést, a művelési súlypontot gyorsan áthelyezni képes mobil haderőelemeket, valamint a szövetséges haderők közvetlen támogatását, egyes alegységek integrálását is. A Bundeswehrrel szemben alapvető elvárássá vált a magasabb szintű bevetetőség, harckészség és rendelkezésre állás, a vezetés-irányítási struktúrák ellenálló képessége, minden egység esetében a nagyobb fokú multifunkcionalitás, nem utolsósorban pedig a tartalékos állomány szorosabb integrációja minden fegyvernem esetében.

⁴³ Uo. 86–94.

⁴⁴ Rainer L. Glatz – Martin Zapfe: Ambitious framework nation: Germany in NATO. SWP Comments 2017, 2.

⁴⁵ Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2017, 42–43., és Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2018, 42.

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Langfrist-Planung: Bundeswehr mit mehr Fähigkeiten zur Bündnisverteidigung (m. Transkript). 19. 04. 2017. <https://augengeradeaus.net/2017/04/langfrist-planung-bundeswehr-mit-mehr-faehigkeiten-zur-buendnisverteidigung/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 31.)

⁴⁸ Konzeption der Bundeswehr, 2018. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2018.

A Bühler Papiere első része amellett is egyértelműen állást foglalt, hogy a Bundeswehrnek a nemzetitől a (NATO) szövetségi felé kell eltolnia tervezési elképzeléseit, a kialakítandó cselekvési potenciált és teljesítményt, nemkülönben a szövetségeseknek biztosítandó „szolgáltatásokat” (úgy mint vezetés-irányítás és más stratégiai képességek) is ezzel a mércével kell mérni.⁴⁹ A 2032-ig szóló haderőtervezés egyik kulcsszava a „többnemzetiség” – mégpedig, mint látni fogjuk, konkrétan más nemzetek egyes haderőelemeinek és a német haderő egyes alegységeinek kölcsönös integrációjával, közös strukturális elemekben. Erre a 2013-ban Berlin által kidolgozott, majd a NATO által felkarolt keretnemzet-koncepció (*Framework Nation Concept – FNC*) biztosít lehetőséget. A német stratégiai gondolkodás fent vázolt nagyobb felelősségvállalási szándéka a gyakorlatban úgy jelenik meg, hogy a Bundeswehr a kisebb nemzetek haderőelemeit a képességek szintjén integrálja, például kollektív védelmi műveletekben: a Bundeswehr vezetés-irányítási rendszere, strukturái „anyahajóként dokkolják” más haderők alegységeit.⁵⁰

A 2018-as Bundeswehr-koncepció igyekszik a kezdetektől reálisan kezelni azt a helyzetet, hogy a haderőnek azonos erővel (*single set of forces*) is meg kell tudnia oldani a honvédelemmel és a szövetségi kötelezettségből eredő kollektív védelemmel, valamint az *ad hoc* válsághelyzetekkel kapcsolatos feladatokat. A Bundeswehr alapfeladatait (*Grundaufstellung*) műveleti forgatókönyvek (*Missionspakete*) egészítik ki.⁵¹ A fegyveres erőknél minden esetben biztosítaniuk kell a gyors, rugalmas reagálási és erőketvitési képességet, a nemzeti és a szövetségi védelmi műveletekhez szükséges képességeket, beleértve a támogatóerők befogadását, a nemzeti válságkezelést és a kibertér védelmét szolgáló képességeket, valamint a belföldi feladatokhoz kapcsolódó képességeket. Kiegészítő jelleggel készen kell állniuk a nemzetközi válságkezelésre, az ENSZ Alapokmány VI. és VII. fejezete alapján indított békeműveletekben történő részvételre, katasztrófavédelmi feladatok ellátására, a nemzetközi partnerekkel két- és többoldalú együttműködésekre, így például kiképzési és mentorálási, képességfejlesztési feladatokra (*Ertüchtigung*), illetve humanitárius műveletekre is.⁵²

A képességfejlesztési tervdokumentumról (*„Fähigkeitsprofil der Bundeswehr”*) nyilvánosságra hozott információk szerint 2032-re a Bundeswehrnek 3 szárazföldi hadosztállyal, 3 légi harccsoporttal, 25 bevethető felszíni hadihajóval és 8 tengeralattjáróval, valamint egy kiber/információs műveleti csoporttal, illetve az ezeket kiegészítő, támogató űr-, különleges műveleti és kiszolgáló-támogató (logisztika, ABV-védelem, műszaki stb.) képességekkel

⁴⁹ Erhard Bühler: Aktuelle Planung in der Bundeswehr: Anspruch und Ambition. 16. 03. 2017. <https://www.dbwv.de/aktuelle-themen/blickpunkt/beitrag/news/aktuelle-planung-in-der-bundeswehr-anspruch-und-ambition/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 31.)

⁵⁰ A NATO-n belül három keretnemzeti (FNC) csoport jött létre különböző feladatokkal: a német vezetésű országocsoport a közös képességfejlesztésre koncentrál, a brit vezetésű a közös expedíciós képességekre (válságkezelésre), míg az olasz vezetésű a stabilizációs szerepvállaláshoz szükséges képességekre. A német FNC-csoport két pilléren nyugszik: egyrészt 16 képességsomag (klaszter) közös fejlesztésén (egy ilyen például a tengeralattjáró elleni hadviselés), másrészt a részt vevő államok olyan összehangolt védelmi tervezési együttműködésén, amely az „összeurópai” védelem egyes műveleti forgatókönyveinek esetére (például területvédelem) lehetővé tenné, hogy miközben a Bundeswehr biztosítja a „keretet”, a műveletek vezetés-irányítását és számos stratégiai képességet, a kisebb szövetséges államok haderőelemei „rácsatlakoznak” erre a magstrukturára, és közösen képesek végrehajtani műveleteket. (Erre utaltunk korábban a német stratégiai elképzelések magyarázatánál is.) Bővebben lásd Rainer L. Glatz – Martin Zapfe: NATO’s Framework Nations Concept. CSS Analyses in Security Policy, No. 218, Zürich, 2017, 12., 2.

⁵¹ Die Konzeption der Bundeswehr. Ausgewählte Grundlinien der Gesamtkonzeption. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2018, 13.

⁵² Uo. 19.

kell rendelkeznie.⁵³ Első lépésként 2019–2023 között stabilizálnia kell a NATO-n belül a baltikumi szerepvállalását és biztosítania egy VJTF-dandárerő keretnemzeti feladatainak ellátását, sőt további feladatokat vállalnia haditengerészeti, légi- és különleges erőkkel. 2027-ig kell megteremteni a haderőnemek és támogatóelemek közötti, az összhaderőnemi együttműködés jellemzőit mutató rendszerszintű hálózatos kapcsolatot (*Systemverbünde*); majd 2032-ig kell elérnie azt az állapotot, hogy a műveleti forgatókönyvek kiegészítő feladatait is el tudja látni.

E célok eléréséhez a szárazföldi erőket jelentősen átstrukturálják: 3 teljesen felöltött hadosztályt hoznak létre minimum 8, maximum 10 dandárral, amelyeknek 3 hónapon belül bevetetőknek kell lenniük. Az első hadosztálynak 2026-ra kell elérnie a teljes műveleti készenléletet, amikor három, teljesen feltöltött pánccélosdandár lenne bevethető 20 ezer fővel. Ezt 2031-ig követné a következő kettő.⁵⁴ Jelenleg 7 szárazföldi dandár és a közös francia–német dandár áll hadrendben, ezeket az elemeket egészíthetik ki a holland 43. gépesített és a 11. légimozgékonyaságú dandár, amelyeket már jelentős mértékben integráltak a német haderőstruktúrába, valamint további kelet- és közép-európai szövetségesek alegységei. A két holland dandár a német 1. pánccélosdandárba (*Oldenburg*) integrálódna, kiegészítve a 9. és a 21. pánccélosdandárokat. Ez a hadosztály jelentheti a NATO azonnali reagálását (VJTF) erőinek szárazföldi komponensét.

Dél-Németországban a 10. pánccélosdandár (*Veitshöchheim*) 12. pánccélosdandárja, 37. gépesített gyalogdandárja és 23. hegyigyalogos-dandárja mellé integrálnak egy negyedik – várhatóan cseh – dandárt. Ezek az erők a 2032-ig tartó tervezési időszak második felében érhetik el a teljes műveleti készenléletet, három hónapos készenléti időszakkal.

A harmadik hadosztály sorsa bizonytalanabb: a légimozgékonyaságú dandár (31. és 26. ejtőernyőezred) mellett egy új gépesített dandárnak (két gépesített zászlóalj, egy harcokszázlój, egy tüzérosztály, műszaki és felderítőalegységek) és egy esetleges – a francia–német dandár alkotóelemeit is felhasználó – könnyűfegyverzetű, gyorsreagálású erőnek a kialakítása is felmerült szakmai körökben. Ebben a felállásban azonban a harmadik hadosztály képességei nem lennének összehasonlíthatók a másik két nehézdandárral. Láthatóan maradna feltöltendő hely a szövetségesek alegységei számára is.

Olyan információ is napvilágot látott, hogy az Összhaderőnemi Parancsnokság eddigi 6 logisztikai zászlóalja helyett 19-et (!) alakítanának ki, ami (ha megvalósul) egyértelműen azt a szándékot mutatja, hogy a Bundeswehr ne csupán integrálni tudjon 3-4 dandárt a szövetségesek haderőiből, hanem képes legyen támogatást biztosítani a Közép- és a Kelet-Európában szükség esetén felvonuló NATO-erőknek is.⁵⁵ Mivel a haderőfejlesztési tervek továbbra is minősített dokumentumok, a kiszivárogtatott és kikövetkeztetett elemekből némi bizonytalansággal tudunk becslést alkotni arra vonatkozóan, hogy milyen mértékű létszámnövelésre lenne szükség a struktúra „robusztussá tételéhez”. Az biztosnak tűnik, hogy összességében már a felvázolt szárazföldi erő is meghaladná az Erhard Bühler által jelzett 27 zászlóaljat, ami a jelenlegihez képest legalább 15 ezer fő további – aktív vagy

⁵³ Neues Fähigkeitsprofil komplettiert Konzept zur Modernisierung der Bundeswehr. 04. 09. 2018. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/neues-faehigkeitsprofil-der-bundeswehr-27550> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 31.)

⁵⁴ Bundeswehr-Pläne: Heer soll drei volle Divisionen bekommen. 19. 04. 2017. <https://www.dbwv.de/aktuelle-themen/politik-verband/beitrag/news/bundeswehr-plaene-heer-soll-drei-volle-divisionen-bekommen/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 31.)

⁵⁵ Jürgen Dreifke: Einsatzstruktur für die Bündnisverteidigung – Bundeswehrplanung 2032. <https://bw-duelmen.de/data/documents/bw-neu-txt.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 31.)

tartalékos – katonát jelentene. Az eszközigényre pedig jelen ismereteink alapján még becslést sem tudunk kialakítani.⁵⁶

A légierőnek a következő 15 évben el kell érnie azt a készenléti szintet, hogy naponta 350 felderítő- és harci bevetést tudjon vezetni – aminek háromnegyedét a Luftwaffe repülőgépei hajtanak végre. Képesnek kell lennie a légi uralom biztosítására Németország felett, a szövetségesekkel együttműködve pedig meg kell tudnia szerezni a légtér ellenőrzését hadművelleti területen is. Ehhez az eszközparkot is bővíteni, illetve modernizálni kell: lecserélik a Tornado típusú harci repülőgépeket és a CH-53 Sea Stallion nehéz szállítóhelikoptereket, a C-130 és az A400M szállító repülőgépeket, valamint új szállítóhelikoptereket és drónokat szereznek be. Már rövid távú célkitűzés, hogy 2021-től a Luftwaffe biztosítani tudja a szárazföldi erők csapatlégvédelmét is.⁵⁷

A haditengerészetnek egyidejűleg minimum 15 felszíni hajót kell majd készenlétségben tartania, amihez a következő években hat ellátóhajót, négy fregattot és az aknaszedő flottát is le kell cserélni. Új (tulajdonképpen az 1990-es évek leépítése után visszatérő) feladatként jelenik meg a levegőből végrehajtott csapásmérés,⁵⁸ amihez – eddig nem tisztázott típusú – vadászbombázókat is be kellene szerezni.

KÖVETKEZTETÉSEK

A 2010-ben elkezdett Bundeswehr-reform 2014-ig a válságkezelő nemzetközi szerepvállalást helyezte a középpontba az országvédelem és a kollektív védelem mellett, amihez széles képességspektrumot, de „vékony” haderőstruktúrát kívántak megőrizni a sokszínű feladatok ellátása érdekében. A sorozatos válságok Európa periferiáján és szomszédságában, különösképpen az orosz–ukrán válság 2014 után azonban eltérítették az eredeti reformirányt, és robusztus képességeket, keretnemzeti feladatokat is biztosítani tudó haderőstruktúrát követeltek meg.

A 2032-ig szóló stratégiai tervezési időszakban a Bundeswehrnek jelentős képességfejlesztésen kell átesnie mind az élőrő és a szervezet, mind a haditechnikai eszközök tekintetében. Többek között képessé kell válnia arra, hogy szükség esetén keretnemzetként három (de még inkább több) dandárerőt tudjon integrálni szövetségesei fegyveres erőiből.

Annak érdekében, hogy a Bundeswehr rövid és középtávon képes legyen megalapozni e célkitűzéseket, három, 2010 után igen kedvezőtlenül alakuló trendet kell „megfordítania”: a haditechnikait (*Trendwende „Material”*), a pénzügyit (*Trendwende „Finanzen”*) és a személyügyit (*Trendwende „Personal”*). Robusztusabb haderőstruktúra, bevethető eszközök és elegendő katona nélkül ugyanis sem a nemzeti, sem a nemzetközi feladatokat nem fogják tudni megvalósítani.

Ezzel párhuzamosan a német stratégiai gondolkodás is továbblépett a „normalizálódás” útján, felkészülve arra, hogy Berlin gazdasági és politikai erejéhez mérhető katonai szerepet játsszon Európa biztonságának fenntartásában is. A „müncheni konszenzus” azonban nem szükségszerűen egyirányú folyamat, hanem egy trend irányát jelzi. E trendet történelmi (önkorlátozás), jogi-intézményi (az Alkotmány rendelkezései és a Parlament erős

⁵⁶ Jelzésértékkel egy példát kiragadva: nagymértékben erősíteni kellene a tűzértséget, mivel a területvédelmi forgatókönyv (vagy akár ennek előzményeként a hagyományos erőkkel történő elrettentés) ezt megköveteli; amit úgy oldhatnak meg, hogy minden dandárhoz felállítanak egy újabb tűzérosztályt, és a hadosztályok is kapnak önálló tűzértséget.

⁵⁷ Bundeswehr-Pläne: Heer soll drei volle Divisionen bekommen: i. m.

⁵⁸ Uo.

felhatalmazása a katonai erő alkalmazásával kapcsolatban), politikai (a CDU–CSU–SPD-koalíció fennmaradásának kérdései), társadalmi (a nemzetközi szerepvállalást visszafoготtan támogató, a katonait inkább ellenző közvélemény) és katonai „fékek” (készenléti, bevetetőségi problémák, elégtelen beszerzési mechanizmusok, bizonytalan védelmi költségvetés) is eltéríthetik.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Aus der Mitte führen, gemeinsam kämpfen. 06. 02. 2014. <https://www.sueddeutsche.de/politik/muenchner-sicherheitskonferenz-aus-der-mitte-fuehren-gemeinsam-kaempfen-1.2339894>
- Bericht zur materiellen Einsatzbereitschaft der Hauptwaffensysteme der Bundeswehr 2017. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2018.
- Braun, Stefan – Kornelius, Stefan: *Es wird zu Recht von uns erwartet, dass wir uns einmischen*. 30. 01. 2014. http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Interviews/2014/140130-BM_SZ.html
- Buck, Tobias: *Germany struggles to find ways of spending extra cash on defence*. <https://www.ft.com/content/43cf404c-59a4-11e8-bdb7-f6677d2e1ce8>
- Bundeswehr geht neue Wege. „Breite vor Tiefe” ist Geschichte. 27. 02. 2015. <https://www.n-tv.de/politik/Breite-vor-Tiefe-ist-Geschichte-article14599116.html>
- Bundeswehr-Pläne: Heer soll drei volle Divisionen bekommen. 19. 04. 2017. <https://www.dbwv.de/aktuelle-themen/politik-verband/beitrag/news/bundeswehr-plaene-heer-soll-drei-volle-divisionen-bekommen/>
- Bühler, Erhard: *Aktuelle Planung in der Bundeswehr: Anspruch und Ambition*. 16. 03. 2017. <https://www.dbwv.de/aktuelle-themen/blickpunkt/beitrag/news/aktuelle-planung-in-der-bundeswehr-anpruch-und-ambition/>
- Csiki Tamás: *A gazdasági válság hatása a Magyarországgal szövetséges államok védelmi reformjaira és stratégiai tervezésére*. Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, VII. évf. 2014/2.
- Csiki Tamás: *Miért marad továbbra is visszafogott a német védelempolitika?* Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, VII. évf. 2014/5.
- Csiki Tamás: *Németország – Európa vezető hatalma, vagy kiszámíthatatlan szövetséges?* Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, VI. évf. 2013/5–6.
- Csiki Varga Tamás: *Vezetőváltás a német védelmi tárca élén*. SVKK Nézőpontok, 2019/3.
- Defence Expenditure of NATO Countries (2011–2018). 14. 03. 2019. https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_164482.htm
- Deutschlands Rolle in der Welt: Anmerkungen zu Verantwortung, Normen und Bündnissen. 31. 01. 2014. http://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Joachim-Gauck/Reden/2014/01/140131-Muenchner-Sicherheitskonferenz.html;jsessionid=128C976C0C12F9C024A948151A0017A1.2_cid293
- Die Konzeption der Bundeswehr. Ausgewählte Grundlinien der Gesamtkonzeption. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2018.
- Dreifke, Jürgen: *Einsatzstruktur für die Bündnisverteidigung – Bundeswehrplanung 2032*. <https://bw-duelmen.de/data/documents/bw-neu-txt.pdf>
- Eckpunkte für die Neuausrichtung der Bundeswehr. Nationale Interessen wahren – Internationale Verantwortung übernehmen – Sicherheit gemeinsam gestalten. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2011.
- Gesamtwirtschaftliche Ausgangslage und finanzpolitische Konzeption. Bundesfinanzministerium, Berlin, 2019.
- Glatz, Rainer L. – Zapfe, Martin: *Ambitious framework nation: Germany in NATO*. SWP Comments 2017.

- Glatz, Rainer L. – Zapfe, Martin: *NATO's Framework Nations Concept*. CSS Analyses in Security Policy, No. 218, Zürich, 2017.
- Gotkowska, Justyna: *High on reassurance, low on deterrence – Germany's stance on strengthening NATO's eastern flank*. OSW Commentary No. 217, Varsó, 2016.
- Hettyey András: *Különutas kezdeményezések: fordulat a német külpolitikában?* Nemzet és Biztonság – Biztonságpolitikai Szemle, VIII. évf. 2015/1.
- Kaim, Markus: Die Mandatierung von Auslandseinsätzen der Bundeswehr. 26. 05. 2015. <http://www.bpb.de/politik/grundfragen/deutsche-verteidigungspolitik/204755/themengrafik-akteure>
- Keohane, Daniel: *Constrained Leadership: Germany's New Defense Policy*. CSS Analyses in Security Policy, No. 201, Zürich, 2016.
- Konzeption der Bundeswehr, 2013. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2013.
- Konzeption der Bundeswehr, 2018. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2018.
- Kundnani, Hans: *Germany as a Geo-economic Power*. The Washington Quarterly, XXXIV. évf. 2011/3.
- Langfrist-Planung: Bundeswehr mit mehr Fähigkeiten zur Bündnisverteidigung (m. Transkript). 19. 04. 2017. <https://augengeradeaus.net/2017/04/langfrist-planung-bundeswehr-mit-mehr-faehigkeiten-zur-buendnisverteidigung/>
- Mangelverwaltung bei der Bundeswehr: neue Begriffe, gleicher Mangel. 02. 06. 2015. <https://augengeradeaus.net/2015/06/mangelverwaltung-bei-der-bundeswehr-neue-begriffe-gleicher-mangel/>
- Maull, Hanns W.: *Aufleisen Sohlen aus der Aussenpolitik?* Internationale Politik, IX. évf. 2003.
- Mölling, Christian: *Germany's Defense Budget Increase: Analytically Wrong but Politically Right*. 28. 01. 2016. <http://www.gmfus.org/blog/2016/01/28/germany%E2%80%99s-defense-budget-increase-analytically-wrong-politically-right>
- Neuer Bericht zur Einsatzbereitschaft – umfangreicher und detaillierter. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2019.
- Neues Fähigkeitsprofil komplettiert Konzept zur Modernisierung der Bundeswehr. 04. 09. 2018. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/neues-faehigkeitsprofil-der-bundeswehr-27550>
- Posaner, Joshua: *German defense minister strikes back on NATO spending target*. 19. 04. 2019. <https://www.politico.eu/article/german-defense-minister-ursula-von-der-leyen-strikes-back-on-donald-trump-nato-spending-target/>
- Rede der Bundesministerin der Verteidigung, Dr. Ursula von der Leyen, anlässlich der 50. Münchner Sicherheitskonferenz. https://www.securityconference.de/fileadmin/MSC_/2014/Reden/2014-01-31_Rede_BMin_von_der_Leyen_MSC_2014.pdf
- Spenger, Sebastian: *German defense budget angers critics – including the defense minister*. 02. 05. 2018. <https://www.defensenews.com/global/europe/2018/05/02/german-defense-budget-angers-critics-including-the-defense-minister/>
- Stärke: Militärisches Personal der Bundeswehr. Bundeswehr, Berlin, 2019.
- Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2017. (59. Bericht.) Bundestag, Berlin, 2018.
- Unterrichtung durch den Wehrbeauftragten. Jahresbericht 2018. (60. Bericht.) Bundestag, Berlin, 2019.
- Unterrichtung durch die Bundesregierung. Finanzplan des Bundes 2019 bis 2023. Bundesrat, Berlin, 2019, 22.
- Verteidigungspolitische Richtlinien. Nationale Interessen wahren – Internationale Verantwortung übernehmen – Sicherheit gemeinsam gestalten. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2011.
- Weissbuch 2006 zur Sicherheitspolitik Deutschlands und zur Zukunft der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2016.
- Weißbuch 2016 zur Sicherheitspolitik und zur Zukunft der Bundeswehr. Bundesministerium der Verteidigung, Berlin, 2016.

Pozderka Zoltán alezredes:

AZ OLASZ FEGYVERES ERŐK VEZETÉSI ÉS MŰVELETTERVEZÉSI RENDSZERE

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.3](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.3)

ÖSSZEFOGLALÓ: Egy kialakuló válság esetén az Olasz Köztársaság stratégiai döntéshozatali folyamatában a politikai vezetés több lépésben jut el a katonai válaszhoz, melyet a katonai stratégiai szint kezdeményez az Egyesített Művelti Parancsnokság szakmai javaslata, illetve a hadművelti tervek alapján. A haderőnek parancsnokságai erőket és képességeket biztosítanak a művelethez, illetve részt vesznek a nemzeti műveletek irányításában és végrehajtásában. Jelen tanulmány célja megvizsgálni az Olasz Fegyveres Erők, illetve azon belül a szárazföldi haderőnem szervezeti felépítését és vezetési rendszerét, valamint a műveletek hadászati, illetve hadművelti szintű tervezési rendszereit és folyamatait.

KULCSSZAVAK: Olasz Fegyveres Erők, Olasz Szárazföldi Parancsnokság, Művelti Parancsnokság, vezetési struktúra, hadászati szintű tervezés, hadművelti szintű tervezés

BEVEZETÉS

A modern kori Olasz Fegyveres Erők születésnapjának 1861. március 21-ét tartják, amikor az Itália egyesítéséért folytatott háborúk lezárásaként kikiáltották az Olasz Királyságot. Ezen belül a szárazföldi haderőnem kicsit később, 1861. május 4-én jött létre, amikor a hadügyminiszter a Királyi Hadsereg és a Szardíniai Hadsereg megnevezéseket hatályon kívül helyezte, és elrendelte az Olasz Hadsereg (szárazföldi haderő) megnevezés használatát.¹ A két világháború nagy veszteségekkel járó harcainak követően Olaszország az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének alapító tagja lett. A NATO déli szárnyának védelme megkívánta a fegyveres erők növelését és fejlesztését, amely a hidegháború lezárását követően újabb és újabb reformok, illetve átszervezések következtében elérte jelenlegi állapotát.

A leépítések ellenére az olasz haderő még mindig a világ legerősebbjei közé tartozik, Európában csak Franciaország, az Egyesült Királyság, Törökország és Németország előzi meg.² Olaszország területén számos NATO- és egyéb nemzetközi katonai szervezet található, a korábban létrehozott NRDC-ITA³ és ITA-JFHQ⁴ mellett a tervezett MND-S⁵ parancsnokság

¹ Ministry of Defence: Historical dates – 4th May 1861. <http://www.esercito.difesa.it/en/history/pagine/4th-may-1861.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

² Global Fire Power 2019: 2019 Military Strength Ranking. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 21.)

³ NATO Rapid Deployable Corps – Italy – NATO Olaszországi Gyorstelepítésű Hadteste.

⁴ Italian Joint Force Headquarters – Olasz Összhaderőnemi Parancsnokság.

⁵ Multinational Division South – Déli Többnemzeti Hadosztály.

is azt bizonyítja, hogy az olasz szervezeti átalakítások és fejlesztések igyekeznek megfelelni a kor kihívásainak.

A témát korábban kutatók közül mindenképpen szükséges megemlíteni az olasz történelemmel kapcsolatban, illetve bel- és külpolitikai, továbbá biztonságpolitikai témákban kutató és hosszú ideje publikáló Molnár Annát és Andreides Gábort. Juhász Dezső⁶ az Olasz Fegyveres Erők szervezeti struktúráját és feladatrendszerét mutatta be a 2000-es éveknek, Marsai Viktor⁷ pedig a 2013-as helyzetnek megfelelően. Takács Lili⁸ az olasz haderő fejlesztésének főbb irányait vizsgálta a 2017–2019-es időszakban, míg a katonai szakírók, mint például Szép László és Hornyák Zsolt az olasz irányú affiliációs folyamatról, Frankó Imre pedig az olasz–szlovén–magyar Többnemzeti Dandár (MLF⁹) történetéről írt részletesen.

Jelen tanulmány célja – a hazai hadtudományi kutatások fő irányjaival összhangban¹⁰ – megvizsgálni az Olasz Fegyveres Erők, illetve ezen belül a szárazföldi haderőnem jelenlegi szervezeti felépítését és vezetési rendszerét, a funkcionális, a területi és a műveleti parancsnokságok rendszerét, a kiképzési intézmények elhelyezkedését a különböző parancsnokságok alárendeltségében, valamint a műveletek tervezésének hadászati és hadműveleti szintű folyamatait, szem előtt tartva a hazai körülmények között hasznosítható megoldásokat és pozitív tapasztalatokat. Az írásnak nem célja vizsgálni az Olasz Köztársaság biztonságpolitikai és geostratégiai kérdéseit, a légierő, a haditengerészet és a csendőrség struktúráját, vezetési rendszerét, valamint nem kíván állást foglalni a magyar katonadiplomácia olasz, illetve német orientációjának kérdésében.

A VÉDELMI MINISZTERIUM FELÉPÍTÉSE

Az Olasz Köztársaság alkotmánya szerint a köztársasági elnök a hadsereg főparancsnoka és egyben a Legfelsőbb Védelmi Tanács elnöke is. A Legfelsőbb Védelmi Tanács feladata a nemzetbiztonsági és a védelmi kérdésekkel kapcsolatos fontosabb döntések megvizsgálása az országgyűlés jóváhagyása előtt. Ez az a fórum, ahol a köztársasági elnök válsághelyzet esetén pontos és időbeni információkat szerezhet a megfelelő kormányzati lépések megtételéhez az alkotmányban megszabott kereteken belül. A Tanács tagjai a miniszterelnök, a védelmi miniszter, a külügyminiszter, a belügyminiszter, a pénzügyminiszter, a gazdaságfejlesztési miniszter és a vezérkari főnök.¹¹

Az Olasz Köztársaságban másfél évtizede nem készítettek hivatalos közép- és hosszú távú átfogó stratégiát, helyette az ún. Védelmi fehér könyvet (*Libro Bianco della Difesa*) adták ki 2002-ben és 2015-ben. A dokumentum alapján az olasz nemzetbiztonság és védelem három pillérré épül: az európai integrációra, a transzatlanti kapcsolatokra (NATO) és a globális kapcsolatokra (ENSZ). A védelmi miniszter évente adja ki a következő évre szóló védelmi feladatokat, illetve az azt követő két évre szóló terveket tárgyaló rendeletét, amely

⁶ Juhász Dezső: Olaszország és a NATO. Hadtudomány, 2000/3.

⁷ Marsai Viktor: Mérlegen a NATO tagállamok – Olaszország. Biztonságpolitika.hu, 2013. http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/NATO-NETto_ITA_final.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 10. 17.)

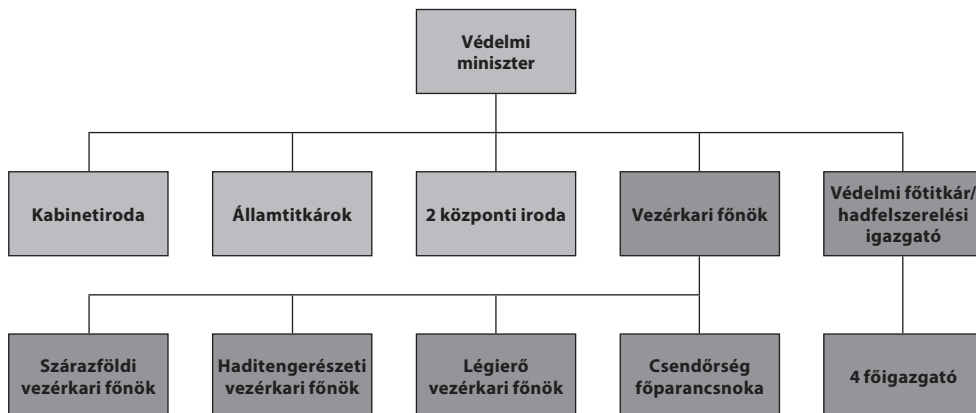
⁸ Takács Lili: Az olasz haderő fejlesztésének főbb irányai 2017–19. Hadtudományi Szemle, XII. évf. 2019/1., 184–202.

⁹ Multinational Land Forces.

¹⁰ Boda József et. al.: Fókusz és együttműködés: A hadtudomány kutatási feladatai. Honvédségi Szemle, 2016/3., 3–19.

¹¹ Ministry of Defence: The Supreme Council of Defence. https://www.difesa.it/EN/President_of_the_Italian_Republic/Pagine/TheSupremeCouncilofDefence.aspx (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

elemzi a nemzetközi biztonsági környezetet, az ezzel összefüggő feladatokat és a szükséges forrásokat. Ez a dokumentum szolgál az olasz kül- és biztonságpolitika számára egyfajta rövid távú stratégiai keretként, és egyben rögzíti a haderő fejlesztésének legfontosabb irányelveit is. A vezérkari főnök által kiadott hadászati koncepció (*Concetto Strategico del Capo di Stato Maggiore della Difesa*) a kihívásokat és az ezekből adódó, a fegyveres erők által végrehajtandó feladatokat tárgyalja.¹²

1. ábra Az olasz Védelmi Minisztérium felépítése¹³ (Szerkesztette a szerző)

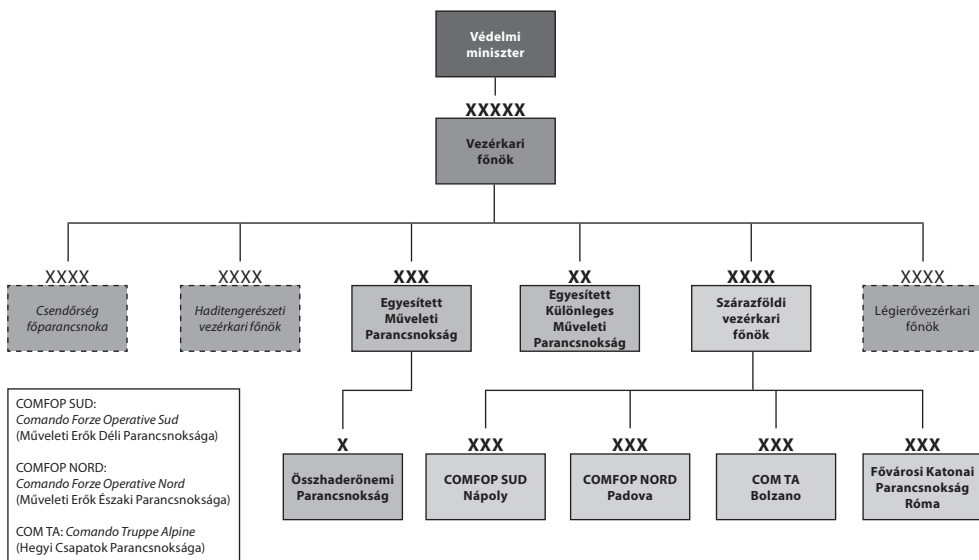
A haderő feletti civil kontrollt a miniszter és a két államtitkár gyakorolja, akiket feladataikban a Kabinetiroda és a két Központi Iroda támogat. A védelmi főtitkár (hadfelszerelési igazgató) feladata a minisztertől kapott utasítások és irányelvek végrehajtása, a hadfelszereléssel kapcsolatos technológiai fejlesztések koordinálása, felszerelések és fegyverrendszerek beszerzése és végül az olasz hadiipari szektor támogatása. Rendfokozata vezérezredes, alárendeltségébe négy főigazgató tartozik.

A vezérkari főnök rendfokozata békében vezérezredes, háborúban hadseregtábornok (NATO-kód szerint OF-10). Az alárendeltségébe tartozó haderőnemek vezérkari főnökei szintén vezérezredesi rendfokozatúak (OF-9), nekik is négy csillag, illetve a haditengerészet és a légierő esetében sáv található a váll-lapjukon, csak a negyedik piros háttérrel kiemelt. A Vezérkar szervezetében a különböző vezérkarközvetlen irodák mellett hat főcsoportfőnökség található, melyeket altábornagyok vezetnek. Ezek a Személyügyi, az Információs és Biztonsági, a Haderótervezési, a Logisztikai és Infrastrukturális, az Általános Ügyek, valamint a Vezetési és Átalakítási Főcsoportfőnökségek.¹⁴

¹² Molnár Anna: Olaszország biztonsági kihívásai és stratégiai irányai. Felderítő Szemle, 2018/3., 100. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-3.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 17.)

¹³ Ministry of Defence: Organisation. <https://www.difesa.it/EN/Organisation/Pagine/default.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

¹⁴ Ministry of Defence: The Defence General Staff. https://www.difesa.it/EN/SMD/Pagine/The_Defence_General_Staff.aspx (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

2. ábra Műveleti parancsnokságok és a szárazföldi haderőnem területi parancsnokságai¹⁵
(Szerkesztette a szerző)

NEMZETKÖZI KATONAI SZERVEZETEK

Olaszország területén számos nemzetközi szervezet található, melyekkel az Olasz Fegyveres Erők szoros együttműködést alakítottak ki. Ilyen például a Szövetséges Erők Összhaderőnemi Parancsnoksága (*Joint Force Command*) Nápolyban, a NATO Modellezési és Szimulációs Kiválósági Központja (*Modelling and Simulation Centre of Excellence*) Rómában, a NATO Gyorstelepítésű Hadteste (*Rapid Deployable Corps*) Solbiate Olonában, a Haditengerészeti Kutató Központ (*Centre for Maritime Research and Experimentation*) La Speziában, a NATO Híradó- és Informatikai Rendszerek Iskolája (*Communications and Information Systems School*) Latinában, a Nemzetközi Civil-katonai Összekötő Csoport (*International CIMIC Group*) Motta di Livenzában, az Európai Csendőrerők (*European Gendarmerie Force*) Vicenzában, a NATO Védelmi Akadémiája (*Defense College*) Rómában. Továbbá a Poggio Renaticóban található két szervezet: a Telepíthető Légi Vezetési és Irányítási Központ (*Deployable Air Command and Control Centre*), illetve az Európai Személyzetkimentő Központ (*European Personnel Recovery Centre*).

MŰVELETI PARANCSNOKSÁGOK, MISSZIÓK

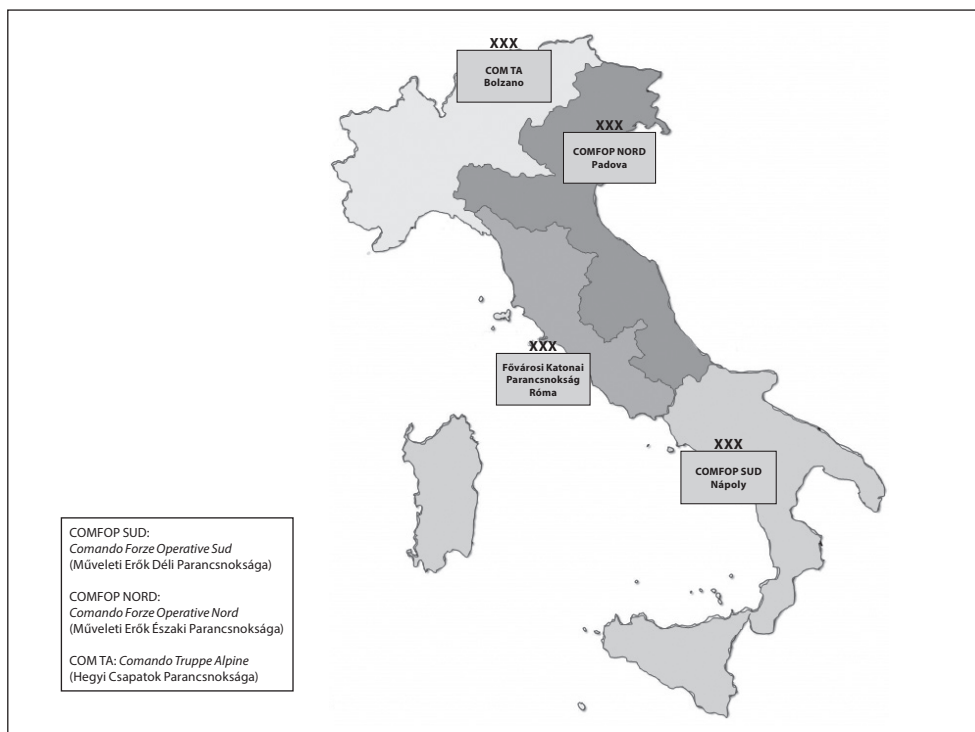
Békeállapotban az Olasz Fegyveres Erők alapvetően két fő művelettípust hajtanak végre: a határon túli nemzetközi műveleteket és a hazai környezetű műveleteket. Mindkét esetben az Egyesített Műveleti Parancsnokság felelős a vezetésért, de míg az első változatban a haderőnemek erőket és képességeket biztosítanak csupán, addig a második esetben a haderőnemek

¹⁵ Ministry of Defence: Organization. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

területi parancsnokságai is jelentős szerepet vállalnak a végrehajtásukban. A nemzeti keretek között végrehajtott műveletek lehetnek például humanitárius segítségnyújtás természeti katasztrófák (például földrengés) esetén, tömeges migráció miatt kialakult válsághelyzet kezelése és akár a határellenőrzés megerősítése.

Az Olasz Fegyveres Erőket Európában egyedülálló módon már az 1990-es években alkalmazták az országhatáron belül, pl. a *Szicíliai vecsernye művelet (Operazione Vespri Siciliani)* keretében biztosították a közrendet és segítették a rendőrség szervezett bűnözés elleni munkáját.¹⁶ A 2000-es években már a tömeges bevándorlás, illetve a Nápolyban kialakult szeméthelyzet kívánta meg a katonaság utcai jelenlétét. Jelenleg csak egy aktív hazai művelet van folyamatban a *Biztonságos utcák (Strade Sicure)* elnevezéssel, amely 2008-ban kezdődött, és elsősorban a közbiztonság javítását és a bűnözés visszaszorítását célozza, de a korábban a tömeges bevándorlás miatt megkezdett műveletek is ebbe az egybe olvadtak bele.

A 2. ábrán az összhaderőnemi műveleti parancsnokságok mellett a szárazföldi haderőnem tíz hadtestszintű parancsnokságából csak az a négy szerepel, melyek Olaszország egy-egy területéért felelősek – a 3. ábrán látható felosztásban. Ezt a négy parancsnokságot a szárazföldi haderőnem szervezeti felépítését tárgyaló részben részletesen bemutatom.

3. ábra A szárazföldi haderőnem területi parancsnokságainak felelősségi határai¹⁷ (Szerkesztette a szerző)

¹⁶ Andreides Gábor: A fegyveres erők újbóli alkalmazása az olasz belpolitikában. Nemzet és Biztonság, 2009. január, 21. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/andreides_gabor-a_fegyveres_er_k_ujboli_alkalmazasa_az_olasz_belpolitikaban.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 10. 02.)

¹⁷ Ministry of Defence: Organization. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

Az olasz Egyesített Művelti Parancsnokság (*Commando Operativo di Vertice Interforze – COI*) 1997. február 25-én alakult meg „háromcsillagos”, azaz hadtestszintű szervezetként. A parancsnokság közvetlenül a vezérkari főnök alá tartozik, csakúgy, mint a négy haderőnemi parancsnokság, melyek a műveletek céljára erőket és képességeket biztosítanak részére. A parancsnokság részt vesz a védelmi tervezés folyamatában, a nemzeti és a NATO művelti doktrínák kidolgozásában. Felelős a hadművelti szintű tervezésért, valamint az összhaderőnemi műveletek és gyakorlatok vezetéséért. Hozzá tartozik az összes nemzetközi műveletben részt vevő erő, ami 2018-ban 6000 főt jelentett 40 misszióban, 38 műveletben és 23 országban elosztva. A legnagyobb létszámú kontingensek Líbiában (1129 fő), Irakban (1020 fő), Afganisztánban (870 fő) és Koszovóban (537 fő) szolgáltak.¹⁸

A COI állományában 2007. február 23-án megalakították a telepíthető Olasz Összhaderőnemi Parancsnokságot (*Italian Joint Force Headquarters – ITA-JFHQ*), amely egy „egycsillagos”, vagyis dandárszintű szervezet, és helyileg Rómában található. A parancsnokság képes rövid határidőn belül a világ bármely távoli pontjára települni és kisebb összhaderőnemi feladat keretében a hozzá rendelt haditengerészeti, repülő- és szárazföldi erőket vezetni akár nemzeti alárendeltségben, akár nemzetközi szervezet, illetve keretnemzet vezetésé alatt.

Az Egyesített Különleges Művelti Parancsnokság (*Comando Interforze per le Operazioni delle Forze Speciali – COFC*) 2004. december 1-jén alakult meg. A COI-hoz hasonlóan közvetlenül a vezérkari főnök alárendeltségébe tartozik, és a politikai és katonai hadászati szinten elrendelt különleges műveletek végrehajtásáért felelős. Alárendeltségébe a 9. ejtőernyős-rohamezred, a haditengerészet állományából a Bevetési Csoport (*Gruppo Operativo Incursori – GOI*), a légierő állományából a 17. bevetési repülőszázad (*Stormo Incursori*), valamint a csendőrség Különleges Beavatkozó Csoportja (*Gruppo di Intervento Speciale – GIS*) tartozik.¹⁹

A SZÁRAZFÖLDI HADERŐ PARANCSNOKSÁGAI

A Szárazföldi Haderőnem tíz hadtestszintű parancsnoksággal rendelkezik (4. ábra), melyek közül négy területi hatáskörrel is bír, és a hazai területen végrehajtott műveletek irányításában, illetve végrehajtásában vesz részt. Két további parancsnokság rendelkezik még művelti funkcióval, de területivel nem, ezek a Szárazföldi Erők Művelti Parancsnoksága – Hadserg-parancsnokság (COMFOTER COE²⁰) és a Szárazföldi Erők Támogató Parancsnoksága (COMFOTER SUPPORT²¹). Három további parancsnokság van Rómában adminisztratív, logisztikai és doktrinális funkciókkal, a tizedik pedig a NATO Olaszországi Gyorstelepítésű Hadteste (NRDC-ITA).

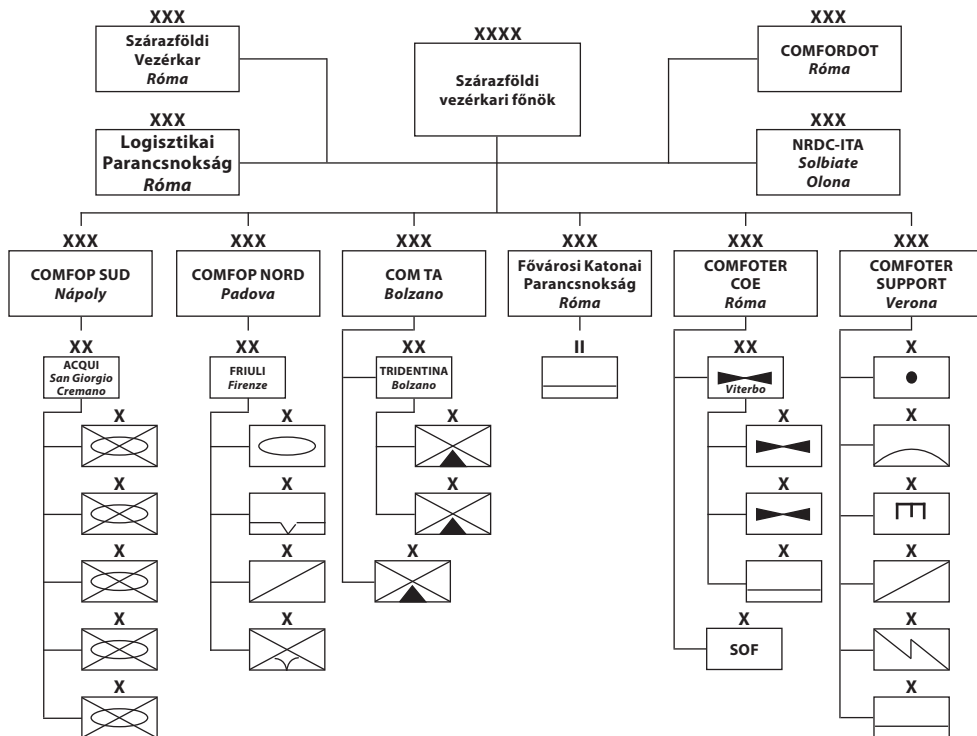
¹⁸ Ministry of Defence: Military Operations. <https://www.difesa.it/EN/Operations/Pagine/MilitaryOperations.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

¹⁹ Ministry of Defence: Joint Special Forces Operations Headquarters. <https://www.difesa.it/EN/SMD/COFS/Pagine/default.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

²⁰ Comando delle Forze Operative Terrestri – Comando Operativo Esercito.

²¹ Comando delle Forze Operative Terrestri di Supporto.

4. ábra A Szárazföldi Haderőnem területi és funkcionális parancsnokságai²² (Szerkesztette a szerző)

A Fővárosi Katonai Parancsnokság Rómában, Lazio régióban található. Az Olasz Köztársaság területe 20 régióra mint legmagasabb adminisztrációs egységre oszlik, melyek közül kettő tartozik a parancsnokság felelősségi területéhez: Lazio, azon belül a főváros, Róma, illetve Toscana régiók. A Szárazföldi Haderő minden régióban rendelkezik egy-egy katonai parancsnoksággal, melyek legfontosabb feladata a toborzás, a hadkiegészítés, a tájékoztatás, valamint a társadalmi kapcsolatok ápolása. Alárendeltségébe a két regionális katonai parancsnokság mellett egy támogató-zászlóalj, a Térképészeti Intézet, a haderőnem zenekara és két múzeum tartozik.²³

A Műveleti Erők Déli Parancsnoksága (COMFOP SUD²⁴) Nápolyban, Campania régióban található, és 2016. október 1. óta használja ezt a megnevezést. Hat régió tartozik a parancsnokság felelősségi körébe: Campania, Basilicata, Calabria, Puglia, Szardínia és Szicília. A minden egyes régióban működő regionális parancsnokságok mellett alárendeltségébe tartozik a San Giorgio Cremanóban található

COMFOTER COE:
Comando delle Forze Operative Terrestri – Comando Operativo Esercito (Szárazföldi Erők Műveleti Parancsnoksága – Hadsereg-parancsnokság)

COMFOTER SUPPORT: Comando delle Forze Operative Terrestri di Supporto (Szárazföldi Erők Támogató Parancsnoksága)

COMFORTOT:
Comando per la Formazione, Specializzazione e Dottrina dell'Esercito (Kiképzési és Doktrinális Parancsnokság)

COMFOP SUD:
Comando Forze Operative Sud (Műveleti Erők Déli Parancsnoksága)

COMFOP NORD:
Comando Forze Operative Nord (Műveleti Erők Északi Parancsnoksága)

COM TA:
Comando Truppe Alpine (Hegyi Csapatok Parancsnoksága)

²² Ministry of Defence: Organization. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/> (Letöltés időpontja: 2019. 04. 28.)

²³ Ministry of Defence: Capital Military Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Capital-Military-Command> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

²⁴ Comando Forze Operative Sud.

„Acqui” Hadosztály, amelynek állományába a következő öt gépesített lövészdandár tartozik: a „Granatieri di Sardegna” Rómában, az „Aosta” a szicíliai Messinában, a „Pinerolo” Bariban, a „Sassari” a Szardínián található Sassariiban, valamint a „Garibaldi” Casertában. A „Garibaldi” Dandár egyébként a „bersaglieri”²⁵ megnevezést használja, de szervezetét és képességeit tekintve ugyanolyan gépesített lövészegységnek számít, mint a másik négy. A „bersaglieri” a lövész fegyvernemen belül kialakult speciális elit egység, amely mellett további négy speciális csapat típus létezik: hegyi-, tengerészgyalogos-, ejtőernyős- és gránátoscsapatok.²⁶

A Műveleti Erők Északi Parancsnoksága (COMFOP NORD²⁷) Padovában, Veneto régióban helyezkedik el. Veneto mellett felelős az olyan további régiókért, mint Abruzzo, Emilia-Romagna, Friuli-Venezia Giulia, Marche, Molise és Umbria. Alárendeltségébe a hat regionális katonai parancsnokság mellett a „Friuli” Hadosztály tartozik, melyen belül a további egységek találhatóak: a 132. „Ariete” Harckocsidandár Pordenonében, a „Friuli” Légi Mozgékönyságú Dandár Bolognában, a „Pozzuolo del Friuli” Csapatfelderítő (Iovassági) Dandár Goriziában és a „Folgore” Ejtőernyős Dandár Livornóban.²⁸

A Hegyi Csapatok Parancsnoksága (COM TA²⁹) Bolzanóban, Trentino-Alto Adige régióban található, és felelősségi területéhez még további négy régió tartozik: Valle d’Aosta, Liguria, Lombardia és Piemonte. Alárendeltségébe a felsorolt öt régióban található regionális parancsnokságok, valamint a Bolzanóban található „Tridentina” Hadosztály, illetve az Aostában lévő Hegyi Csapatok Kiképző Központja tartozik. A „Tridentina” Hadosztály állományába két hegyidandár tartozik: a „Julia” Udinében és a „Taurinense” Torinóban. A Júlia Dandár adja a keretét az olasz vezetésű Többnemzeti Dandárnak (Multinational Land Forces), amelyben Szlovénia és Magyarország is egy-egy lövész zászlóaljjal vesz részt, Ausztria és Horvátország pedig megfigyelőként képviselteti magát. A több mint húsz évre visszanyúló együttműködés során számos alkalommal hajtottak végre közös gyakorlatokat a részt vevő nemzetek, illetve a balkáni és az afganisztáni hadszíntéren is alkalmazásra kerültek.³⁰

A Szárazföldi Erők Műveleti Parancsnoksága – Hadsereg-parancsnokság (COMFOTER COE) 2016-ig Veronában működött, majd Rómába települt át. Felelős a haderőnem nagyobb alakulatai művelettel, kiképzéssel, felkészítéssel és validációval kapcsolatos feladatai előkészítéséért és végrehajtásáért. Alárendeltségébe a hadosztályszintű Csapatrepülő-parancsnokság és a dandárszintű Szárazföldi Különleges Műveleti Parancsnokság tartozik. A Csapatrepülő-parancsnokság Viterbóban található, és állományába egy csapatrepülő-dandár tartozik négy helikopterezreddel, egy csapatrepülő-támogatódandár négy kiszolgálóezreddel, valamint dandárszintű szervezatként a Csapatrepülő Kiképző Központ. A Szárazföldi Különleges Műveleti Parancsnokság Pisában települ, és állományába négy különleges műveleti ezred tartozik.

²⁵ Ministry of Defence: Bersaglieri. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/Armies-and-Corps/Infantry/The-Specialties/Bersaglieri> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

²⁶ Ministry of Defence: Southern Operational Forces Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Southern-Operational-Forces-Command/> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

²⁷ Comando Forze Operative Nord.

²⁸ Ministry of Defence: Northern Operational Forces Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Northern-Operational-Forces-Command/> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

²⁹ Comando Truppe Alpine.

³⁰ Frankó Imre: 20 éves az MLF – A regionális együttműködés mesterpéldája. Honvédségi Szemle, 2018/5., 26. https://honvedelem.hu/files/files/112370/hsz_2018_5_beliv_018_032.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 10. 29.)

A Szárazföldi Erők Támogató Parancsnoksága (COMFOTER SUPPORT) Veronában települ, szervezetébe hat dandárszintű parancsnokság tartozik, melyeken belül az adott fegyvernemnek, illetve szakcsapatnak megfelelő további ezredek, szervezetek és alegységek találhatóak. A Tüzérségi Parancsnokság Braccianóban települ, állományában egy tüzérségi iskolával és három tüzérezreddel. Sabaudiában található a Légvédelmi Tüzérparancsnokság, amely egy légvédelmi tüzériskolával és három légvédelmi tüzérezreddel rendelkezik. A Műszaki Csapatok Parancsnoksága Cecchignolában települ, és ugyanúgy egy iskola és három ezred tartozik hozzá. A Híradó-parancsnokság Anzióban van, és négy telepíthető híradóezreddel, illetve három nemzeti alkalmazású híradóezreddel rendelkezik. A harcászati felderítődandár szintén Anzióban található, állományába egy elektronikai harcezred, egy HUMINT-ezred és egy pilóta nélküli repülőezred tartozik, valamint további támogató-alegységek és egy kiképző központ. A Logisztikai Támogatódandár Rómában található, állományában egy kiképző központtal, két logisztikai támogatóezreddel, valamint négy egészségügyi zászlóaljjal. Az egyik logisztikai támogatóezred felelős az erők külföldi műveletekre történő kitelepítésének végrehajtásáért, ezért négy zászlóaljjal rendelkezik, melyek a stratégiai szállítás lehetséges berakóponthajráként szolgáló logisztikai csomópontok közelében állomásoznak.³¹

A Szárazföldi Vezérkar helyileg Rómában található, és szervezetébe öt csoportfőnökség, valamint az Infrastrukturális és a Munkavédelmi Igazgatóságok tartozik. A csoportfőnökségek közül az 1. számú a személyüggyel, a 3. a haderőtervezéssel, a 4. a logisztikával, az 5. az általános ügyekkel, a 6. pedig a híradó- és informatikai rendszerekkel foglalkozik. A 2. számú csoportfőnökség a doktrinális elvek szerint a felderítő lenne, de a forrásban szereplő leírásban nincs feltüntetve. Közvetlen alárendeltségébe olyan szervezetek tartoznak, melyek az adóügyekkel, logisztikai támogatással, büntetés-végrehajtással, toborzással vagy fizikai felkészítéssel, sportolással kapcsolatos feladatokat végeznek.

A szárazföldi haderő összes logisztikai feladatáért a Rómában található Logisztikai Parancsnokság felelős. Nemcsak nemzeti viszonyokban, de a határon túl is logisztikai támogatást nyújt a haderőnem alakulatainak felszerelés, eszköz és erőforrás tekintetében. Alárendeltségébe tartozik többek között egy szállítóezred, két híradást biztosító zászlóalj, négy javítóközpont, egy munkakutya-zászlóalj, a római katonai kórház és a milánói egészségügyi központ.³²

A Kiképzési és Doktrinális Parancsnokság (COMFORDOT³³) 2013. január 1-jén alakult meg Rómában. Feladata a szárazföldi haderőnem kiképzésének irányítása, a doktrinák kidolgozása és publikálása, valamint a katonai oktatás irányelveinek kidolgozása. Alárendeltségébe tartozik egy szimulációs és validációs központ, egy kiképzőparancsnokság és felvételi központ, egy lövész-, egy felderítő-, egy orvosi, egy vegyivédelmi és egy adminisztrációs iskola, valamint egy támogatóezred.

A NATO Olaszországi Gyorstelepítésű Hadtest (NRDC-ITA) parancsnoksága Solbiate Olonában, Milánó mellett található. Vezetési struktúra szempontjából az olasz szárazföldi vezérkari főnök alá tartozik, de aktiválás esetén a Szövetséges Európai Haderők főparancsnoka

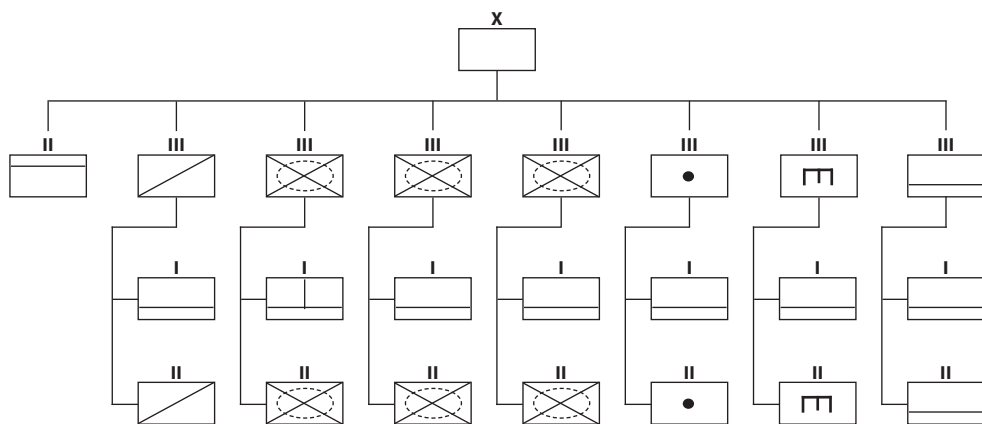
³¹ Ministry of Defence: Operational Land Forces Support Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/comfoter-supporto> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

³² Ministry of Defence: Logistic Command of the Army. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Logistic-Command> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

³³ Comando per la Formazione, Specializzazione e Dottrina dell'Esercito.

(SACEUR³⁴) alárendeltségébe kerül át. A parancsnokság alárendeltségébe csak egy támogatódandár tartozik. Magyarország számára is kiemelt feladat volt a NATO részére felajánlott erők integrálása a kijelölt parancsnoksághoz. Olaszország és Magyarország között 2010-ben jött létre a technikai megállapodás, amely tartalmazta egy magyar harccsoport affiliációját az NRDC-ITA parancsnoksághoz.³⁵ Eredetileg a Júlia Dandáron, illetve a Mantova Hadosztályon keresztül affiliálódott a magyar harccsoport az NRDC-ITA-hoz, de a Mantovát 2013-ban átnevezték Friuli Hadosztálynak. A parancsnokság állományában 11 fő magyar katona lát el szolgálatot, a befolyásolási műveletekért felelős törzsfőnökhelyettes (*Deputy Chief of Staff – DCOS Influence*) beosztást is magyar dandártábornok látja el.

A csatlakozott nemzetek által aláírt egyetértési nyilatkozat alapján a parancsnokság az affiliált katonai szervezetek számára közös felkészülési lehetőségeket nyújt és számos képzési rendezvényt szervez, különösen a műveleti készenléti szolgálatokra (*NATO Reagáló Erő – NRF³⁶*) történő felkészülések időszakában. 2018-ban például az olasz gyorstelepítésű parancsnokság adta az NRF szárazföldi komponensparancsnokságát, miközben a rövid készenléti idejű harccsoport (VJTF³⁷) feladatát a 132. „Ariete” Harckocsidandár látta el.³⁸

5. ábra Az összefegyvernemi dandárok általános felépítése (Szerkesztette a szerző)

Az 5. ábrán egy összefegyvernemi dandár általános felépítése látható. Fontos kiemelni, hogy az olasz szárazföldi haderő alárendeltjei esetében a dandárszervezet nem felel meg a korábban létezett magyar összefegyvernemi dandárok felépítésének. Nálunk az összefegyvernemi dandárok állományába 2-3 lövész-, egy harckocsizászlóalj, egy tüzérosztály, egy páncéltörő tüzérosztály, valamint műszaki, felderítő-, vegyvédelmi század és légvédelmi rakétaüteg tartozott a harckiszolgáló alegységek mellett. Az egyik legfontosabb eltérés, hogy az olasz dandáron belül a zászlóaljakk helyett ezredek találhatók, amelyek viszont nem két-három zászlóaljból állnak, hanem csak egyből, illetve egy logisztikai századból. Ez csak az

³⁴ Supreme Allied Commander Europe.

³⁵ Szép László – Hornyák Zsolt: Az affiliáció mint a többnemzeti katonai képességfejlesztés és a közös tevékenység eleme. Honvédségi Szemle, 2010/4., 4–7.

³⁶ NATO Response Force.

³⁷ Very High Readiness Joint Task Force.

³⁸ NATO Response Force. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

összfégyvernemi dandároknál általános szabály, a többi szakcsapatnál előfordulhat akár négy zászlóalj egy ezredbe történő szervezése is. A harcocsidandárok állományában két harcocsiszereg és egy lövészezred, a gépesített lövészdandárok esetében két lövész- és egy harcocsiezred található. Ez alól kivételt képez a Bariban állomásozó „Pinerolo” Gépesített Lövészdandár, mivel a harcocsiezred mellett két lövész- és egy bersaglieri ezreddel is rendelkezik. A másik fontos eltérés, hogy a mi csapatfelderítő századunk helyett az olasz dandárban egy lovassági ezredet (gyakorlatilag zászlóaljat) találunk, amelyet a csapatfelderítési feladatok mellett alapvetően fedező-biztosító erőként alkalmaznak, így nem valamelyik lövészezredet kell erre a feladatra bevonni. Egyébként a lovassági ezred méretét és képességeit tekintve a gépesített lövész-, vagy akár harcocsiezred szintjét is elérheti harcoló erőként, attól függően, milyen eszközökkel szerelték fel az alakulatot.

POLITIKAI STRATÉGIAI DÖNTÉSHOZATAL ÉS TERVEZÉSI FOLYAMAT

Az olasz nemzeti döntéshozatal és tervezési folyamat leírása alapvetően két doktrínában található meg. Ezek a 2012-ben kiadott PID/O-5³⁹ I. kötet *A parancsnok helyzetértékelése és a hadjárat tervezése*,⁴⁰ illetve a II. kötet, amely a *Művelettervezés*⁴¹ címet viseli. Az első kötet interneten⁴² is elérhető, a másodikról viszont csak egy összefoglaló kivonat,⁴³ illetve egy prezentáció⁴⁴ található a világhálón, de ez is elég a folyamat leglényegesebb pontjainak vizsgálatához.

A 6. ábrán látható folyamatábra az olasz nemzeti döntéshozatali és tervezési folyamatot mutatja be a hadászati és a hadműveleti szintek vonatkozásában. Egy kialakuló válság esetén a politikai stratégiai szint, azaz a kormány, illetve az országgyűlés meghozza a döntést a helyzetértékelés megkezdésére. A védelmi katonai-politikai szintet megtestesítő Védelmi Minisztérium értékelést dolgoz ki, amelyhez a vezérkari főnök hadászati-hadműveleti helyzetértékelést kér a hadműveleti szintű parancsnokságoktól, azaz az Egyesített Műveleti Parancsnokságtól (COI), illetve az Egyesített Különleges Műveleti Parancsnokságtól (COFC). A hadműveleti szintű parancsnokság ezt követően elkészíti a helyzetértékelést, amely tartalmazza a lehetséges kockázatokat, lehetőségi változatokat, illetve a költségelemzést. A Vezérkar tovább értékeli a lehetséges változatokat, alakítja ki a hadászati elgondolást és opciókat, amely alapján a politikai vezetés meghozza a döntést a számára legmegfelelőbb változat kiválasztásával.

³⁹ Pubblicazioni Interforze Dottrinali (PID): összhaderőnemi doktrína kiadvány.

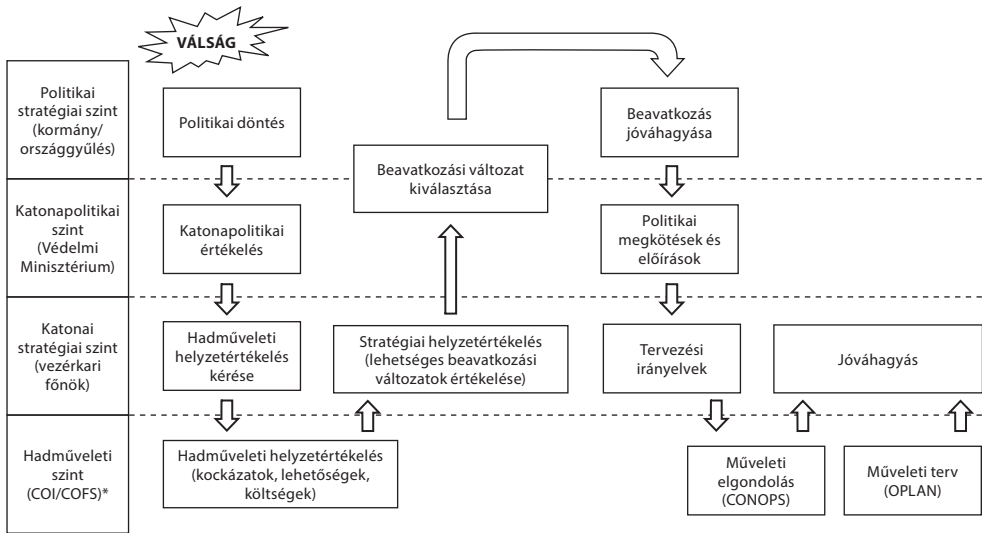
⁴⁰ L'apprezzamento del Comandante e il progetto della campagna.

⁴¹ La Pianificazione delle Operazioni.

⁴² PID/O-5 Vol. I L'apprezzamento del Comandante e il progetto della campagna (Campaign Design), Ed. 2012. https://www.difesa.it/SMD/_CASD/IM/ISSMI/Documents/Apprezzamento_Comandante_Progetto_Campagna_PID_O_5_VolI.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

⁴³ Pubblicazione Interforze Dottrinale (PID)/O-5 (Vol. II) „La Pianificazione delle Operazioni” – (Ed. 2012). https://www.difesa.it/SMD/_Staff/Reparti/III/CID/Dottrina/Documents/ExecutiveSummary_PIDO5v2.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

⁴⁴ <https://prezi.com/6syw5swuwbk/processo-pianificazione-strategico-operativo/> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 12.)

6. ábra Az olasz nemzeti döntéshozatali és tervezési folyamat⁴⁵ (Szerkesztette a szerző)

Az eddigiekből látható, hogy az olasz nemzeti döntéshozatali folyamatban a NATO-hoz és más országokéhoz hasonlóan érvényesülnek a civil kontroll, az összkormányzati, illetve az átfogó megközelítés elvei. A NATO esetében a SACEUR stratégiai értékelése (SSA⁴⁶) és a katonai válaszlehetőségek (MRO⁴⁷) vizsgálata zajlik hasonló módon, amit az olaszok is a nemzeti viszonyokhoz igazítva alkalmaznak.

A folyamat következő lépéseként a politikai vezetés dönt a beavatkozásról és a részletes tervezés megkezdéséről. A Védelmi Minisztériumban kidolgozzák a politikai célokat, korlátozásokat és a kötelezően végrehajtandó feladatokat, melyek alapján a vezérkari főnök kiadja a tervezési irányelveit. Ez minden olyan fontos kiinduló adatot tartalmaz, amire a műveleti parancsnoknak szüksége van a tervezés, illetve a feladat végrehajtásához. Első ütemben a műveleti elgondolást (CONOPS) készítik el, melyet a vezérkari főnök jóváhagy, és utasítja a haderőnemi főnököket az elgondolásban azonosított erők és képességek biztosítására. Az utolsó ütemben a műveleti parancsnokság kidolgozza a műveleti tervet (OPLAN), illetve a további szükséges elágazó és eshetőségi terveket, melyet a vezérkari főnök hagy jóvá.

Érdeemes megfigyelni, hogy a folyamat hasonlít a NATO stratégiai szintű döntéshozatali folyamatához, de ahhoz viszonyítva egyszerűbb. A katonai stratégiai szinten a Vezérkar nem készít hadászati tervet, csak a NATO stratégia tervezési útmutatójához (SPD⁴⁸) hasonló tervezési irányelvet, direktívát ad ki a hadműveleti szintű parancsnokság részére. Ez a válságkezelés esetén minden esetben így van.

⁴⁵ PID/O-5 Vol. II La Pianificazione delle Operazioni, Ed. 2012.

⁴⁶ SACEUR Strategic Assessment.

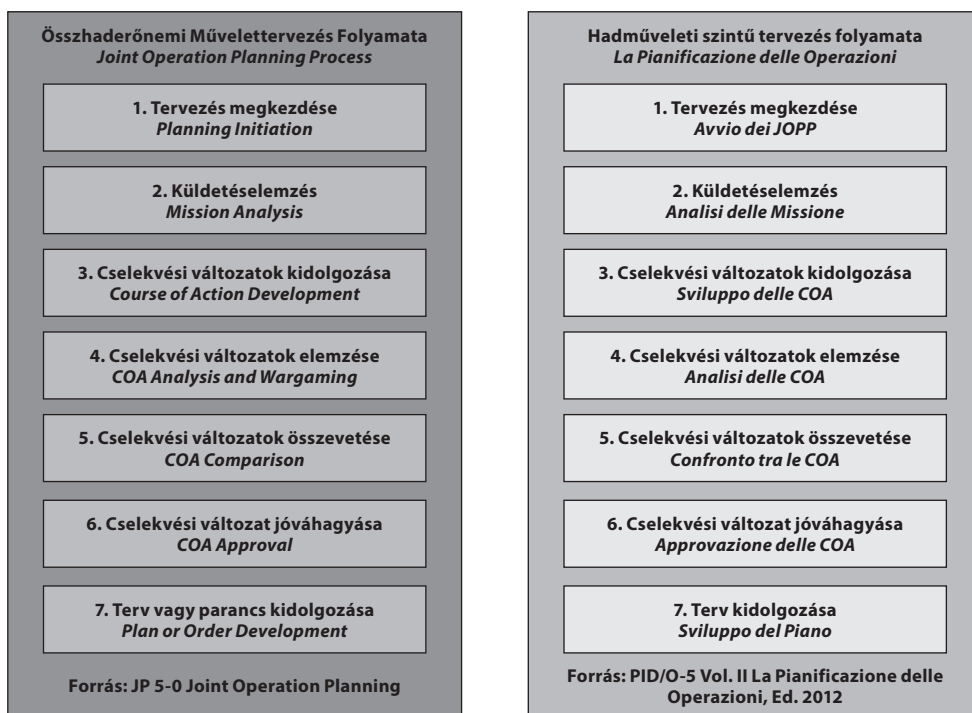
⁴⁷ Military Response Options.

⁴⁸ Strategic Planning Guidance.

HADMŰVELETI TERVEZÉS

Az olasz hadműveleti szintű összhaderőnemi művelettervezési folyamat (*il processo di pianificazione delle operazioni interforze*) lépései a 7. ábrán láthatók, összehasonlítva az amerikai összhaderőnemi művelettervezési folyamatának lépéseivel. A két folyamat a lépések megnevezésében és sorrendjük tekintve szinte teljesen megegyezik, és a dokumentumokban a nemzeti tervezést is JOPP⁴⁹ rövidítéssel használják. Ez valószínűleg az amerikai változat befolyásának köszönhető, hiszen ezt a kifejezést a NATO-doktrínákban nem használják. A lépések tartalmukat tekintve inkább a NATO művelettervezési folyamatához állnak közelebb, mely a 8. ábrán látható lépésekből áll az átfogó művelettervezési útmutató (COPD⁵⁰) és a hadműveleti szintű tervezési folyamat (AJP-5) esetében.

7. ábra Az amerikai összhaderőnemi művelettervezési folyamata és az olasz hadműveleti szintű tervezés összehasonlítása (Szerkesztette a szerző)

A COPD a NATO válságreakáló tervezési folyamatát írja le, amit nem lehet egy az egyben átültetni a nemzetek válságreakáló rendszereire. A 8. ábrán látható a NATO válságreakáló tervezése, azaz a COPD egyes lépéseit a hadászati szinttől a harcászati komponens szintig egyszerre hajtják végre. Fontos megemlíteni, hogy az olasz nemzeti döntéshozatal folyamata hasonlóan ugyan a NATO válságreakáló rendszerére, de attól eltérve egy sokkal

⁴⁹ Joint Operation Planning Process – összhaderőnemi tervezési folyamat.

⁵⁰ Comprehensive Operations Planning Directive.

egyszerűbb, a nemzeti sajátosságoknak, a haderő méretének és képességeinek megfelelő rendszert tartalmaz. Az olasz hadműveleti szintű tervezés lépései a 8. ábra jobb oldalán látható AJP-5 szerinti tervezési folyamathoz állnak közel, még akkor is, ha a 7. ábrán látható összehasonlításból kitűnik, hogy a minta az amerikai JOPP volt. Ettől függetlenül a lépéseket tartalmukat tekintve teljes mértékben a NATO-elveknek megfelelően hajtják végre, tehát például a küldetéselemzés lépése ugyanazt tartalmazza, mint ahogy az a COPD-ben található.

COPD	AJP-5
1. Helyzetismeret kialakítása	1. Feladatvétel
2. Stratégiai környezet hadműveleti elemzése	2. Küldetéselemzés
3.a. Küldetéselemzés	3. Cselekvési változatok kidolgozása
3.b. Cselekvési változatok kidolgozása	4. Cselekvési változatok elemzése
4.a. Elgondolás kidolgozása	5. Cselekvési változatok összehasonlítása
4.b. Műveleti terv kidolgozása	6. Parancsnok cselekvési változatának eldöntése
5. Terv aktiválása, végrehajtás elemzése	7. Műveleti elgondolás és terv kidolgozása
6. Átmenet, kivonás	8. Műveletek kiértékelése, terv felülvizsgálata

8. ábra A NATO művelettervezési folyamatának lépései (Szerkesztette a szerző)

A hadműveleti szintű parancsnokság a kezdetektől részt vesz a politikai szint döntéshozásának előkészítésében, de a tervezési folyamatot a vezérkari főnök tervezési irányelvei (*Direttiva di Pianificazione*) indítják be. A feladatvételt követően a második lépésként végrehajtják a küldetés elemzését, ami nagyjából ugyanazokat a tevékenységeket takarja, mint a többi tervezési folyamat esetében. A törzs elemzi a helyzetet, azonosítja a problémát, a válság kiváltó okát, az ellenség szándékát és képességeit. Kidolgozzák a parancsnok előzetes elgondolását, azonosítják a célokat, az elérni kívánt véghelyzetet, a megkötéseket, a korlátozásokat és a szigorításokat. Összegzik az előjáró által meghatározott és a küldetéshez elengedhetetlen feladatokat, a csapatokkal, idővel és térrel kapcsolatos kulcsfontosságú tényezőket, a tervezési feltételezéseket. Értelmezik a küldetést, ki, mit, mikor és miért hajt végre. Azonosítják a küldetés sikerének előfeltételeit, a kockázatokat és a bekövetkezésük valószínűségét, valamint a parancsnok kritikus információigényét. A súlypontelemzés, a műveleti vázlat és a művelet fázisainak kidolgozása után a törzs végrehajtja a küldetés-elemző értekezletet, majd kiadják a parancsnok tervezési útmutatóját.

Következő lépésként a tervezőcsoport több cselekvési változatot dolgoz ki, majd egy hadijáték keretében elemzi azokat. Az ötödik lépés a cselekvési változatok összehasonlítása különböző módszerekkel. Az eredményt a hatodik lépésben a cselekvési változat döntési értekezletén mutatják be a parancsnoknak, aki döntésével kiválaszt egyet a cselekvési változatok közül. Ezt követően a törzs két ütemben dolgozza ki a tervet. Először a műveleti elgondolást

(CONOPS), amit jóváhagyásra felterjesztenek a vezérkari főnöknek, majd ezután a műveleti tervet, amit szintén ő hagy jóvá. A tervezés befejezését követően következik a végrehajtás, melyet alapvetően a kijelölt egyesített műveleti parancsnokság munkarendje határoz meg, de ez az információ nem érhető el nyilvános forrásokból.

ÖSSZEGRÉS

Az Olasz Fegyveres Erők a hidegháborút követő folyamatos leépítések és haderőreformok következtében az eredeti méretének töredékére zsugorodott, de a vezetési rendszer megfelelő működéséhez szükséges parancsnokságok fennmaradtak. Érdekes megfigyelni, hogy a haderőnemi parancsnokságok a saját csapataik felkészítésért felelősek, illetve a hazai műveletek végrehajtásában vesznek részt, egyébként pedig erőket és képességeket biztosítanak a két egyesített műveleti parancsnokság által megtervezett és vezetett nemzetközi vagy akár hazai műveletekhez. Tehát a szárazföldi haderőnem esetében egyértelműen beazonosíthatók az erőket és képességeket biztosító (*force provider*) parancsnokságok, valamint az ezeket alkalmazó (*force employer*) parancsnokságok.

A haderőnemi parancsnokságok, illetve a szárazföld esetében a tíz funkcionális és területiális hadtestszintű parancsnokság rendszere, valamint törzseik felépítése nagyban elősegítik a vezetést és irányítást, lehetővé teszik a szakmai felelősségek egyértelmű elhatárolását haderőnemek, fegyvernemek és szakterületek szerint. Egyértelműen beazonosíthatóvá teszik a hadműveleti feladatokkal, nemzetközi műveletekkel, a kiképzéssel, a földrajzi régiókkal, a toborzással, valamint a civil szervezetekkel kapcsolatos felelősségeket.

A szárazföldi haderőnem tíz hadtestszintű parancsnoksága közül a Kiképzési és Doktrinális Parancsnokság (COMFORDOT) a legfontosabb szereplő a szárazföld kiképzési rendszerében. Ezenfelül a hadtestszintű parancsnokságok alárendeltségében vagy akár a dandárok szervezetén belül is található kiképzéssel foglalkozó intézményeket. Ilyenek például a Hegyi Csapatok Parancsnoksága (COM TA) alárendeltségébe tartozó Hegyi Csapatok Kiképző Központja és a hadosztályszintű Csapatrepülő Parancsnokság egyik alárendelt szervezete, a Csapatrepülő Kiképző Központ. A Szárazföldi Erők Támogató Parancsnoksága (COMFOTER SUPPORT) alárendeltségébe tartozó dandárszintű parancsnokságok, mint például a Tüzérségi Parancsnokság, Légvédelmi Tüzérparancsnokság, Műszaki Csapatok Parancsnoksága és a harcászati felderítődandár is rendelkeznek egy-egy iskolával. A légénységi állomány szakmai képzését nem *ad hoc* jelleggel szervezték ki egy-egy alakulathoz, hanem a szakmai tudást képviselő alakulat (például csapatrepülő-hadosztály, tüzérdandár) szervezetén belül hoztak létre állandó alegységeket, iskolákat, ami lehetővé teszi az alakulatok saját napi tevékenységével és kiképzésével kapcsolatos feladatok zavartalan ellátását.

Az Olasz Fegyveres Erők stratégiai döntéshozatali folyamatát és művelettervezési rendszerét a haderő méretének és képességeinek megfelelően alakították ki, nem másolták szolgai módon a NATO válságreagáló tervezési rendszerét. Fontos kiemelni, hogy katonai stratégiai szinten, azaz a Vezérkarnál egy kialakuló válság vagy konfliktus esetén nem készítenek hadászati tervet, csak a hadműveleti szinten. A NATO-parancsnokságok és -szervezetek jelenléte az ország területén, illetve a NATO készenléti szolgálatok különböző szinteken történő ellátása jelentős hatással van a nemzeti hadműveleti szintű tervezési folyamatokra, mivel azok olasz nyelvűek ugyan, de doktrinális szempontból teljesen megegyeznek a NATO-elvekkkel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Andreides Gábor: *A fegyveres erők újbóli alkalmazása az olasz belpolitikában*. Nemzet és Biztonság, 2009. január, 21. http://www.nemzetbiztonsag.hu/cikkek/andreides_gabor-a_fegyveres_er_k_ujboli_alkalmazasa_az_olasz_belpolitikaban.pdf
- Boda József – Boldizsár Gábor – Kovács László – Orosz Zoltán – Padányi József – Resperger István – Szenes Zoltán: *Fókusz és együttműködés: A hadtudomány kutatási feladatai*. Honvédségi Szemle, 2016/3.
- Frankó Imre: *20 éves az MLF – A regionális együttműködés mesterpéldája*. Honvédségi Szemle, 2018/5. https://honvedelem.hu/files/files/112370/hsz_2018_5_beliv_018_032.pdf
- Global Fire Power 2019: 2019 Military Strength Ranking. <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
- Juhász Dezső: *Olaszország és a NATO*. Hadtudomány, 2000/3.
- Marsai Viktor: *Mérlegen a NATO tagállamok – Olaszország*. Biztonságpolitika.hu, 2013. http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/NATO-NETto_ITA_final.pdf
- Ministry of Defence: Bersaglieri. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/Armies-and-Corps/Infantry/The-Specialties/Bersaglieri>
- Ministry of Defence: Capital Military Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Capital-Military-Command>
- Ministry of Defence: Historical dates – 4th May 1861. <http://www.esercito.difesa.it/en/history/pagine/4th-may-1861.aspx>
- Ministry of Defence: Joint Special Forces Operations Headquarters. <https://www.difesa.it/EN/SMD/COFS/Pagine/default.aspx>
- Ministry of Defence: Logistic Command of the Army. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Logistic-Command>
- Ministry of Defence: Military Operations. <https://www.difesa.it/EN/Operations/Pagine/MilitaryOperations.aspx>
- Ministry of Defence: Northern Operational Forces Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Northern-Operational-Forces-Command/>
- Ministry of Defence: Operational Land Forces Support Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/comfoter-supporto>
- Ministry of Defence: Organisation. <https://www.difesa.it/EN/Organisation/Pagine/default.aspx>
- Ministry of Defence: Organization. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/>
- Ministry of Defence: Southern Operational Forces Command. <http://www.esercito.difesa.it/en/organization/The-Chief-of-General-Staff-of-the-Army/Southern-Operational-Forces-Command/>
- Ministry of Defence: The Defence General Staff. https://www.difesa.it/EN/SMD/Pagine/The_Defence_General_Staff.aspx
- Ministry of Defence: The Supreme Council of Defence. https://www.difesa.it/EN/President_of_the_Italian_Republic/Pagine/TheSupremeCouncilofDefence.aspx
- Molnár Anna: *Olaszország biztonsági kihívásai és stratégiai irányai*. Felderítő Szemle, 2018/3. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2018-3.pdf>
- NATO Response Force. https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49755.htm
- PID/O-5 Vol. I L'apprezzamento del Comandante e il progetto della campagna (Campaign Design), Ed. 2012. https://www.difesa.it/SMD_/CASD/IM/ISSMI/Documents/Apprezzamento_Comandante_Progetto_Campagna_PID_O_5_Voll.pdf
- Pubblicazione Interforze Dottrinale (PID)/O-5 (Vol. II) „La Pianificazione delle Operazioni” – (Ed. 2012). https://www.difesa.it/SMD_/Staff/Reparti/III/CID/Dottrina/Documents/ExecutiveSummary_PIDO5v2.pdf

Szép László – Hornyák Zsolt: *Az affiliáció mint a többnemzeti katonai képességfejlesztés és a közös tevékenység eleme.* Honvédségi Szemle, 2010/4.

Takács Lili: *Az olasz haderő fejlesztésének főbb irányai 2017–19.* Hadtudományi Szemle, XII. évf. 2019/1.

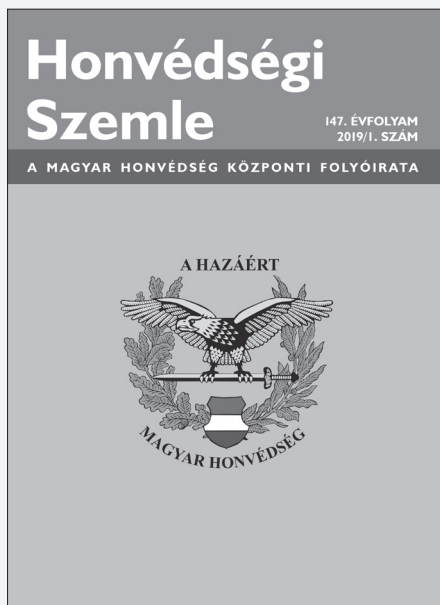
<https://prezi.com/6syw5swuwqbk/processo-pianificazione-strategico-operativo/>

Szerzőinkhez, olvasóinkhoz!

Tájékoztatjuk szerzőinket, olvasóinkat, hogy a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Parancsnokságot is érintő, 2019. január 1-jével bekövetkezett szervezeti változások okán a Seregszemle című folyóirat önálló kiadványként megszűnt.

A jövőben az MTA által „A” kategóriás tudományos kiadványként elismert Honvédségi Szemle fogadja be azokat a cikkeket, tanulmányokat is, amelyeket a Seregszemle folyóirat egykori szerzői írnak, s amelyek a Honvédségi Szemlében történő megjelenés előírt és közzétett feltételeinek megfelelnek.

A Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága és Szerkesztősége

Bak Pál:

A G5 SZÁHEL AFRIKAI REGIONÁLIS EGYÜTTMŰKÖDÉS TARTALMA, HATÁSA A TÉRSÉG BIZTONSÁGÁRA ÉS A MIGRÁCIÓS FOLYAMATOKRA¹

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.4](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.4)

ÖSSZEFOGLALÓ: A 21. században a világ egyre inkább fókuszál Afrikára. A nemzetközi intézkedések alapvetően a napjainkban is jelentős mértékben tapasztalható migrációs folyamatok helyi kezelését hivatottak elősegíteni a legtöbb esetben. Az Afrikára jellemző stabilitásbeli, innovációs és fenntarthatósági problémák a biztonság több szektorára is egyszerre fejtik ki hatásukat. A trend megfordítása érdekében az afrikai államfők egyre több együttműködési keretet hoznak létre, vagy csatlakoznak a már létezőkhöz. Jelen tanulmány a G5 Száhel regionális együttműködési keretrendszerre fókuszál.

KULCSSZAVAK: G5 Száhel, Afrika, Száhel-övezet, dzsihádzmus, terrorizmus, G5S közös hadtest

A G5 Száhel (G5S) a Száhel-övezet nyugati államai (Mali, Mauritánia, Csád, Burkina Faso, Niger) szubregionális együttműködésének egyik formája, amely várhatóan túlmutat a multinacionális katonai kollaboráción. Helyesen analizálva a fennálló problémákat, az államfők a katonai szektoron felül a nemzeti és nemzetközi biztonságot érintő további kérdésekben is hajlandóságot mutatnak az együttműködésre, ezzel segítve a migrációs és más trendek csökkentését, megakadályozását.

MIÉRT VAN SZÜKSÉG A G5S-RE?

A G5 Száhel együttműködés megértéséhez definiálni kell, hogy pusztán országok közötti – katonai és a későbbiek folyamán azon talán túlnyúló – kooperációról beszélünk-e, vagy egy kialakulóban lévő regionális (proto)komplexumról. Ez utóbbi Barry Buzan és a koppenhágai iskola nemzetközi kapcsolatok teóriái közt szerepel, és lényege, hogy bizonyos államok a közös fenyegetésszemperepciójuk alapján olyan szoros biztonsági érdekeket alakítanak ki egymással – rendszerint a földrajzi tényezők és a távolság figyelembevételével –, amelyek interdependenciális jellegűek. Tehát, ha egy adott fenyegetés több, egymáshoz közel fekvő államra is kiterjed, amelynek a megoldására vagy elhárítására egy nemzet a saját önjerejéből nem képes, akkor a térség országai összefognak. Az ilyen jellegű kapcsolatok során azonban a tagállamok egymásra is hatást gyakorolnak, nem csak az adott fenyegetésre. Ennek az „egymásrautaltságnak” az

¹ Jelen írás az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-2-II-NKE-94 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült kutatás egyik részterülete. (A kutatás másik része a dzsihádzista térnyerés kérdéskörével foglalkozik.)

érzése a regionális biztonsági komplexumok szintje alatt is érvényesül, például a multinacionális együttműködések során, noha ez esetben a földrajzi korlátozások és a távolság kisebb szerepet játszanak. Barry Buzan elmélete azonban nemcsak az állami szereplőkre terjed ki, hanem az állami funkciókat átvevő más állami vagy nem állami szereplőkre is – így a nemzetközi szervezetekre, különféle nemzetközi vállalatokra, államkoalíciókra stb.²

A kifejelett biztonsági komplexum alatti szinteken említhető a *protokomplexum*,³ amely jelen tanulmány fontos tényezője, azonban – az eredeti teóriát kiegészítve – mára a biztonsági komplexumoknak számos változatával találkozhatunk fejlettségüktől, strukturáltságuktól és dinamikájuktól függően. A következő kérdéssorra válaszolva könnyebben eldönthető, hogy a Száhel-övezet térsége valóban beleillik-e a protokomplexum, egyáltalán a biztonsági komplexumok elméletébe:⁴

- Az együttműködés két vagy több államból tevődik össze?
- A csoportosulás földrajzilag egybefüggő?
- Az államok biztonsági környezete függ egymástól?
- Ha igen: konzisztens az interdependencia?

Ezek alapján elmondható, hogy a Barry Buzan által felvázolt nyugat-afrikai regionális protokomplexum északi sávja a G5 Száhel megalapításával arra törekszik, hogy egy új regionális biztonsági protokomplexumot hozzon létre. Mivel a politikai szándék az államfők részéről megvan a katonai együttműködésen felüli más területeken való kooperációra is – az alapító okiratban⁵ foglaltak szerint stratégiai cél a gazdasági és politikai irányvonalak meghatározása –, így helytállóbb a multinacionális együttműködés helyett egy már létező regionális protokomplexumként említeni az államcsoportot.

A Száhel-övezetet jelenleg sújtó gazdasági, katonai és társadalmi kihívások túl összetettek ahhoz, hogy egy állam önmagában képes legyen azokat felszámolni, a határon átnyúló fenyegetések pedig azt is bebizonyították – Mali vagy Líbia példáján keresztül –, hogy a többnemzeti együttműködés nélkül a térségben fennálló problémákra képtelenség adekvát választ adni. A regionális együttműködés is csak egy lehetőség a kihívások mérséklésére – legyen szó határ menti együttműködésről vagy piaci-gazdasági segítségnyújtásról. Továbbá a szervezeti cél megfogalmazása segíti az államokat a közös politikai irányvonalak meghatározásában, az állami beruházások és fejlesztések, a gazdasági liberalizáció, a katonai együttműködések és a politikai, nemzetközi közösséget érintő válaszok és akciók (tehát a biztonságpolitika stratégiai szintjének jelentős) területein. A G5 Száhel így kiváló lehetőséget nyújt az Afrikai Unión belül arra, hogy megkönnyítse a szervezetnek az Észak-Afrika biztonságának kezelésében végzett munkáját (jelentékeny támogatásokkal mind az Afrikai Uniótól, mind más nemzetközi szereplőktől); illetőleg hosszú távú, fenntartható sikere esetén az Unió egyik modellje lehet más tagállamok számára.

Ugyanakkor a célkitűzések jelenleg nem állnak összhangban sem a G5S képességeivel, sem pedig erőforrásaival. Még az afrikai kontinens viszonylatában is alig beszélhetünk

² Mező András: Az Európai Regionális Biztonságpolitikai Komplexum. Felderítő Szemle, XIV. évf. 2015/2., 5–6.

³ Protokomplexum esetében az államok közötti kapcsolatrendszer már kialakult, de a biztonsági környezetük dinamikája még nem érte el a hagyományos értelemben vett regionális biztonsági komplexum szintjét.

⁴ Háda Béla – Tóth Péter (szerk.): Regionális biztonsági tanulmányok. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2015, 77.

⁵ Convention portant création du G5 Sahel. G5 Sahel, 19. 12. 2014. <http://www.g5sahel.org/images/convention.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

számottevő gazdasági vagy katonai potenciállal rendelkező tagországokról, így a külső donorok segítyei nélkül a szervezet mindennapi munkavégzése is hatástalan. A stratégiai célok elérése előtt elsőként a lokális stabilizációt kell elérniük az államfőknek.

A G5S ÁLLAMAI

A G5S-államok közötti együttműködés hivatalosan 2014. február 16-án lépett életbe mauritániai központtal (Nouakchott), míg a teljes struktúrát 2014. december 19-én állították fel. Az új koncepció főbb célkitűzései a beruházások és polgárok biztonságának garantálása, a stratégiai vízióalkotás, a regionális és nemzetközi együttműködés, illetve a fenntartható fejlődés és jó kormányzás elérése voltak. Emellett elérendő célként szerepelt még a béke és biztonság megerősítése a Száhel-övezetben, a kritikus információs infrastruktúra, valamint a kritikus infrastruktúra fejlesztése (telekommunikációs hálózatok, hidraulikus berendezések stb.) az élelmezésbiztonság, oktatás- és energiapolitika megfelelő szintre emelése érdekében.⁶

1. ábra A G5 Száhel országai (Szerkesztette a szerző)

A tagállamok önmagukban is veszélyesnek minősített országok, vagy ahhoz közeli állapotban vannak, ez pedig számos szomszédjukra is igaz;⁷ seregnyi globális kihívás érinti az államokat a szervezett bűnözői csoportoktól az illegális kereskedelmen át a terrorizmusig. A 2012-ben kezdődő és azóta is tartó mali konfliktus hatására Franciaország létrehozta a „Barkhane” hadműveletet (Opération Barkhane), amelynek támogatásához a Száhel-övezet államai is csatlakoztak. Ez egyben az államközi együttműködés előfutárának is tekinthető. Az együttműködés keretein belül az afrikai államok létrehoztak egy közös hadtestet (G5 Sahel Joint Force), amelynek fő célja a Barkhane támogatása. A térségben ezeken felül több EU-s kiképzőmisszió is működik.⁸ Sajnos napjainkban egyelőre inkább a műveletek párhuzamos ellátása figyelhető meg.

⁶ Le G5 Sahel. 29. 09. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-g5-sahel> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

⁷ A közvetlen szomszédságba tartozó Szudán, Líbia, Nigéria nagy biztonsági kihívást jelent az afrikai országok és a nemzetközi közösség számára, egyrészt a jelenkori migrációs krízis, másrészt a polgárháborúk miatt.

⁸ Ilyen például az EUTM Mali (European Union Training Mission in Mali), az EUCAP Sahel Mali (European Union Capacity Building Mission in Mali) és az EUCAP Sahel Niger (European Union Capacity Building Mission in Niger).

A G5S SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE

A G5 Száhel öt nagy szervezeti egységből áll:

- Államfők Konferenciája;
- Miniszterek Tanácsa;
- Állandó Titkárság;
- Védelmi és Biztonsági Bizottság;
- a G5S-államok Nemzeti Koordinációs Bizottságai.

Az Államfők Konferenciája a szervezet legfelsőbb döntéshozó szerve, amely stratégiai lehetőségeket és irányokat fogalmaz meg, egyúttal biztosítja a döntések politikai hátterét és a nemzetek közötti együttműködést. Tagjai az országok vezetői, akik évente egy alkalommal tartanak rendes ülést (ezenfelül rendkívüli ülést kezdeményezhetnek a konferencia elnöke mellett az államfők is).⁹

A Miniszterek Tanácsa a végrehajtást ellenőrző testület, amely egyben stratégiai vezetést biztosít az államoknak. Tagjai – a tagállamok gazdaságáért és a fejlesztésért felelős miniszterek – a közös fejlesztési és beruházási politika elérését célzó projekteket tárgyalják. A Tanács rendkívül széles jogkörrel rendelkezik: a szervezeti ügyektől kezdve (például a költségvetés elfogadása, szabályzatok létrehozása, elfogadása) a személyi ügyekig (például a szakértők megválasztása). Évente két rendes ülést tartanak, de rendkívüli ülést már egy tagállam is kérvényezhet, ha egyszerű többséggel a többi elfogadja azt. Az elnöki pozíciót ciklikusan mindig más ország tölti be.¹⁰

Az Állandó Titkárság feladatai főként az operatív irányítás, a stratégiai monitorozás és elemzés, az adminisztráció és technikai előkészítés-értékelés. A nigeri központú Titkárság egyben a Miniszterek Tanácsában hozott döntések végrehajtásáért, ráadásul a Titkárság személyi állománya sem haladja meg a húsz főt, ami egy könnyű, rugalmas, hatékony és alacsony költségvetéssel rendelkező megoldást eredményez. Vezetője az állandó titkár, aki 2018 februárjától Niger korábbi külügy- és az afrikai integrációért felelős minisztere, Maman Sidikou.¹¹

Biztonsági ügyekben a Védelmi és Biztonsági Bizottság dönt, amely regionális szinten látja el az Afrikai Unió Béke és Biztonság Tanácsának feladatkörét. Tagjai a tagállamok vezetői és a biztonsági kérdésekkel foglalkozó szakértő személyek (az országok hadügyét és honvédelmét felügyelő miniszterek, illetve a tanácsadók).¹²

A G5S minden állama létrehozott egy Nemzeti Koordinációs Bizottságot, ahol különböző területi szakértők dolgoznak. Ezek felelnek az Állandó Titkárság feladatainak nemzeti szinten való végrehajtásáért, folyamatos jelentést adnak a központnak tevékenységükről, illetve jelentéseket tesznek arról, hogy az egyes területeken milyen eredményeket értek el. Az Állandó Titkárság mellett az országok gazdaságért és fejlesztésért felelős miniszterei ellenőrzik munkájukat.¹³

⁹ La Conférence des Chefs d'État. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-dispositif-de-pilotage-du-g5-sahel/la-conference-des-chefs-d-etat> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

¹⁰ Le Conseil des Ministres. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-dispositif-de-pilotage-du-g5-sahel/le-conseil-des-ministres> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

¹¹ Le Secrétariat Permanent du G5 Sahel. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-dispositif-de-pilotage-du-g5-sahel/le-secretariat-permanent-du-g5-sahel> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

¹² Comité de Défense et de Sécurité. G5 Sahel, 01. 11. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/les-organes-d-appui/le-comite-de-defense-et-de-securite> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

¹³ Les Comités Nationaux de Coordination. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/les-organes-d-appui/les-comites-nationaux-de-coordination> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

Az öt nagyobb szerven felül külön funkcionál a „Szakértők Találkozója”, vagy másik nevén a Szakértői Bizottság, amely a Miniszterek Tanácsának benyújtott iratok technikai előkészítéséért felel, egyben technikai támogatást nyújt az Állandó Titkárságnak. Ide tartoznak a Nemzeti Koordinációs Bizottság azon tagjai, akik egy adott projekt előkészítéséért, végrehajtásáért felelnek. Az Állandó Titkárság koordinálja a munkájukat, az üléseket pedig az elnöklő ország minisztere vezeti.¹⁴ Minden országban egy-egy specifikus területtel foglalkozó Szakértői Bizottság dolgozik.

A G5S KÖZÖS HADTEST

Az 5000 fős G5S közös hadtest létrejöttét az Afrikai Unió Béke és Biztonság Tanácsa 2017 áprilisában engedélyezte,¹⁵ 2019 júniusában pedig az ENSZ Biztonsági Tanácsa a 2359. számú határozatával¹⁶ megerősítette. A közös hadtest katonái első missziójukat Mali határterületein teljesítették, később pedig Nigerben és Burkina Fasóban szintén határőrizeti feladatokat láttak el. A hadtestet nem sokkal a többnemzeti (Kamerun, Niger, Nigéria és Csád által létrehozott) egyesített alkalmi harci kötelék megalapítása után hozták létre, de míg ez előbbi a Boko Haram iszlamista szélsőséges mozgalom ellen vette fel a harcot, addig a G5S közös hadtest változatos és komplexebb tevékenységet lát el.

Feladatkörük rendkívül széles: a stabilizációs, humanitárius és határvédelmi tevékenységeken túl a fegyveres csoportokkal való harcokig terjed, tehát inkább békekényszerítő tevékenységük a hangsúlyos, mintsem a béketeremtő vagy -fenntartó.¹⁷ Voltaképpen a térségben egymás mellett futó nemzetközi békemissziók feladatkörét gyúrták össze egy közös haderő számára.

Feladatuk ellátásához a Száhel-övezetet három szektorra osztották: ezek egyike a Liptako–Gourma határvidék; másik a Mali–Mauritánia országhatár; míg a harmadik a Niger és Csád közötti határ. Minden zászlóaljban 650 ember teljesít szolgálatot. A parancsnokságot Maliban állították fel, azonban a parancsnokot mindig az adott év G5S elnöke nevezi ki, tehát évente más nevezi meg a prioritásokat és hangsúlyos elemeket a hadtest esetében.¹⁸

A stratégiai célok mellett fontos az államok tényleges ereje és erőketítő képessége is, amelynek meghatározásában segít a lakosság nagysága, az állam éves GDP-je, a GDP-arányos védelmi kiadások mértéke, a haderő mérete és haderőnemek szerinti tagozódása (azaz az adott haderőben milyen arányban beszélhetünk szárazföldi erőkről, légierről, haditengerészetről és más haderőnemekről), nem utolsósorban pedig differenciálni kell az aktív haderőt a teljes haderőhöz képest.

¹⁴ La reunion des Experts. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/les-organes-d-appui/la-reunion-des-experts> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

¹⁵ Abraham Belayneh – Lulit Kebede: Communique of the 679th PSC Meeting on the draft Strategic Concept of Operations (CONOPs) of the Joint Force of the G5 Sahel. African Union Peace and Security, 21. 04. 2017. <http://www.peaceau.org/en/article/communique-of-the-679th-psc-meeting-on-the-draft-strategic-concept-of-operations-conops-of-the-joint-force-of-the-g5-sahel> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 09.)

¹⁶ Security Council Welcomes Deployment of Joint Force to Combat Terrorism Threat, Transnational Crime in Sahel, Unanimously Adopting Resolution 2359 (2017). United Nations, 21. 06. 2017. <https://www.un.org/press/en/2017/sc12881.doc.htm> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 09.)

¹⁷ Edward McAllister: G5 Sahel launches military operation in African scrublands. Reuters, 02. 11. 2017. <https://www.reuters.com/article/us-africa-security/g5-sahel-launches-military-operation-in-african-scrublands-idUSKBN1D21VS> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 09.)

¹⁸ Finding the Right Role for the G5 Sahel Joint Force. Crisis Group, 12. 12. 2017. <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/burkina-faso/258-force-du-g5-sahel-trouver-sa-place-dans-lembouteillage-securitaire> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

Mivel számos afrikai ország esetében nehéz pontos számadatokat megtudni a lakosság nagyságáról, e faktor hozzávetőlegesen megbecsülésével¹⁹ és a *The Military Balance* adataival összeállítottam egy áttekintő táblázatot a teljes körű elemzéshez.

1. táblázat *A G5S országainak gazdasági mutatói (Szerkesztette a szerző a The Military Balance adatainak felhasználásával)*

Burkina Faso					
<i>Vizsgált adat</i>	2014 ²⁰	2015 ²¹	2016 ²²	2017 ²³	<i>Tendencia</i>
Éves GDP (USD)	12 500 000 000	11 000 000 000	12 100 000 000	13 200 000 000	változó
GDP/fő (USD)	717	615	658	696	változó
Lakosság (becsült)	18 365 123	18 931 686	19 512 533	20 107 509	gyorsan növekvő
Védelmi költségvetés (USD)	159 000 000	148 000 000	150 000 000	189 000 000	változó
Teljes haderő mérete (fő)	11 450	11 450	11 450	11 450	stagnál
Aktív haderő mérete (fő)	11 200	11 200	11 200	11 200	stagnál
Csád					
<i>Vizsgált adat</i>	2014 ²⁴	2015 ²⁵	2016 ²⁶	2017 ²⁷	<i>Tendencia</i>
Éves GDP (USD)	13 900 000 000	10 900 000 000	10 100 000 000	9 740 000 000	csökkenő
GDP/fő (USD)	1 236	942	852	799	csökkenő
Lakosság (becsült)	11 412 107	11 631 456	11 852 462	12 075 985	növekvő
Védelmi költségvetés (USD)	273 000 000	170 000 000	160 000 000	165 000 000	csökkenő
Teljes haderő mérete (fő)	34 850	34 850	39 850	39 850	növekvő
Aktív haderő mérete (fő)	25 350	25 350	30 350	30 350	növekvő

¹⁹ A lakosságra vonatkozó becslült adatok alapvetően a *The Military Balance* alapján készültek, azonban az éves GDP és az egy főre jutó GDP relációjában eltérő adatok keletkeznek – amelyek a népességet számláló más mérőktől olykor milliós eltéréseket mutatnak. Ez is aláhúzza az Afrikában nehezen követhető demográfiai változásokat.

²⁰ *The Military Balance*, 2015, Vol. 115, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 10. 02. 2015., 433–434. <https://doi.org/10.1080/04597222.2015.996365> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.)

²¹ *The Military Balance*, 2016, Vol. 116, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 09. 02. 2016., 432–433. <https://doi.org/10.1080/04597222.2016.1127636> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.)

²² *The Military Balance*, 2017, Vol. 117, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2017., 498–499. <https://doi.org/10.1080/04597222.2017.1271216> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.)

²³ *The Military Balance*, 2018, Vol. 118, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2018., 448–449. <https://doi.org/10.1080/04597222.2018.1416986> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.)

²⁴ *The Military Balance* (2015): i. m. 438–439.

²⁵ *The Military Balance* (2016): i. m. 437–438.

²⁶ *The Military Balance* (2017): i. m. 503–504.

²⁷ *The Military Balance* (2018): i. m. 454–455.

Mali					
<i>Vizsgált adat</i>	2014 ²⁸	2015 ²⁹	2016 ³⁰	2017 ³¹	<i>Tendencia</i>
Éves GDP (USD)	12 100 000 000	11 000 000 000	14 000 000 000	15 000 000 000	változó
GDP/fő (USD)	766	672	768	794	változó
Lakosság (be- csült)	16 455 903	16 955 536	17 467 108	17 885 245	növekvő
Védelmi költség- vetés (USD)	355 000 000	467 000 000	546 000 000	644 000 000	növekvő
Teljes haderő mérete (fő)	10 800	13 800	15 800	17 800	növekvő
Aktív haderő mérete (fő)	3 000	6 000	8 000	10 000	növekvő
Éves GDP (USD)	12 100 000 000	11 000 000 000	14 000 000 000	15 000 000 000	változó
Mauritánia					
<i>Vizsgált adat</i>	2014 ³²	2015 ³³	2016 ³⁴	2017 ³⁵	<i>Tendencia</i>
Éves GDP (USD)	12 600 000 000	11 500 000 000	12 200 000 000	12 300 000 000	változó
GDP/fő (USD)	9 999	9 142	9 613	9 672	változó
Lakosság (be- csült)	3 516 806	3 596 702	3 677 293	3 758 571	növekvő
Védelmi költség- vetés (USD)	285 000 000	240 000 000	215 000 000	218 000 000	változó
Teljes haderő mérete (fő)	20 850	20 850	20 850	20 850	stagnáló
Aktív haderő mérete (fő)	15 850	15 850	15 850	15 850	stagnáló
Éves GDP (USD)	12 600 000 000	11 500 000 000	12 200 000 000	12 300 000 000	változó

²⁸ The Military Balance (2015): i. m. 457–458.

²⁹ The Military Balance (2016): i. m. 455–556.

³⁰ The Military Balance (2017): i. m. 522–524.

³¹ The Military Balance (2018): i. m. 473–474.

³² The Military Balance, 2015, Vol. 115, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 10. 02. 2015., 341–342. <https://doi.org/10.1080/04597222.2015.996362> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.) (A továbbiakban: The Military Balance [2015a].)

³³ The Military Balance, 2016, Vol. 116, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 09. 02. 2016., 343–344. <https://doi.org/10.1080/04597222.2016.1127573> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.) (A továbbiakban: The Military Balance [2016a].)

³⁴ The Military Balance, 2017, Vol. 117, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2017., 393–394. <https://doi.org/10.1080/04597222.2017.1271213> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.) (A továbbiakban: The Military Balance [2017a].)

³⁵ The Military Balance, 2018, Vol. 118, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2018., 350–351. <https://doi.org/10.1080/04597222.2018.1416983> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 19.) (A továbbiakban: The Military Balance [2018a].)

Niger					
Vizsgált adat	2014 ³⁶	2015 ³⁷	2016 ³⁸	2017 ³⁹	Tendencia
Éves GDP (USD)	8 020 000 000	7 180 000 000	7 490 000 000	7 890 000 000	változó
GDP/fő (USD)	484	407	412	421	változó
Lakosság (becsült)	17 466 172	18 045 729	18 638 600	19 245 344	gyorsan növekvő
Teljes haderő mérete (fő)	10 700	10 700	10 700	10 700	stagnáló
Aktív haderő mérete (fő)	5 300	5 300	5 300	5 300	stagnáló
Éves GDP (USD)	8 020 000 000	7 180 000 000	7 490 000 000	7 890 000 000	változó
GDP/fő (USD)	484	407	412	421	változó

Az adatokból látható, hogy a G5S létrehozása óta az államok többnyire ugyanazt az arányt produkálták a védelmi kiadások és a személyi állomány terén, különösebb előrelépést a közös politika nem hozott. Burkina Faso, Mauritánia és Niger teljes haderejét⁴⁰ a kezdeményezés előtt és napjainkban is ugyanazok a számok adják, Csád néhány ezer fővel növelte haderejét, Mali esetében azonban évről évre növekedés tapasztalható mind a paramilitáris (állami haderőtől független, de ahhoz hasonlóan kialakított katonai jellegű csoport), mind a katonai egységek tekintetében.

Az állomány bővítése mellett fontos tényező az adott ország védelmi költségvetése, amely meghatározza, hogy mi az a határ, ameddig a bővítések és fejlesztések tarthatnak. Míg Burkina Faso – bár 2016-ról 2017-re jelentős változást produkált – még mindig 1,4% körül teljesít, addig Csád nagyobb összeget áldoz a védelmi költségvetés javítására az éves GDP-jéből (2017-ben 1,69%-ot). A legjelentősebb változást Mali érte el, mivel a védelmi befizetésével – az állománybeli növelés mellett – a 2016-os 3,9%-ról 2017-ben 4,29%-ra növelte az ország a védelmi kiadásait. Ezzel szemben Niger 2,14%-ot teljesített, és az elmúlt két évben igyekszik 2% fölé pozicionálni magát. Mauritánia keleti partneréhez hasonlóan stagnált az elmúlt években, nagyjából 1,76–1,77%-kal.⁴¹

Az államok saját hadereje nem lenne képes a megcélzott feladatokat ellátni, így a közös fejlesztéspolitika, valamint a külső ösztönzők aktív szerepvállalása valóban szükséges. A közös hadtest csekély 5000 fővel próbál meg operálni a térségben a szervezett bűnözői csoportokkal szemben, illetve a szélsőségesek és dzsihádisták ellen (AQIM, Boko Haram, MOJWA és al-Mourabitoun), ez azonban jócskán meghaladja a közös hadtest képességeit. Az államokban

³⁶ The Military Balance (2015a): i. m. 461–462.

³⁷ The Military Balance (2016a): i. m. 459–460.

³⁸ The Military Balance (2017a): i. m. 527–528.

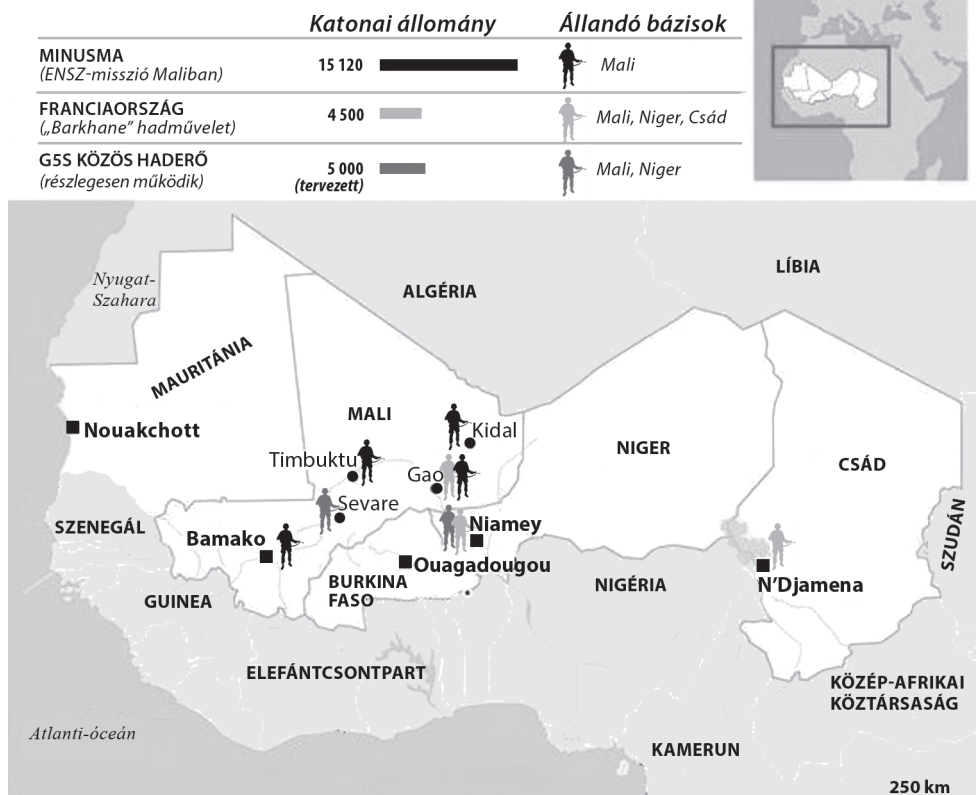
³⁹ The Military Balance (2018a): i. m. 477–478.

⁴⁰ Ideértve az aktív haderő mellett a katonaságot kiszolgáló erőket, valamint a félkatonai és rendészeti erőket is.

⁴¹ Mindenekelőtt fontos tény, hogy az afrikai államok a védelmi költségvetés növelésére rá vannak utalva a térségben zajló konfliktusok és szervezett bűnözés miatt, valamint nincs egy egységes védelmi garanciát nyújtó szervezet, mely megvédené őket a külső támadásoktól. Mindazonáltal, Magyarország a védelmi kiadások tekintetében 2016-ban 0,85%-os, a 2017-es évben pedig kicsivel több, mint 1,008%-os számokat produkált, holott éves GDP-je jóval meghaladja a vizsgált afrikai államokét. A tendencia Lengyelországon kívül (amely állam megközelítőleg 2%-ot fordított védelmi kiadásokra az elmúlt két évben) elmondható a Visegrádi Négyek további államaira.

futó egyéb misszióknak azonban jó kiegészítésként szolgál, illetve megfelelő alapja a későbbi integrált misszióknak. Helyzeti előnyük a nemzetközi közösség szerepvállalásaival szemben, hogy az egyesített hadsereg helyi katonákból áll, akik jobb hely- és kultúraismerettel rendelkeznek, az azonban kérdéses, hogy a helyi közösségek mennyire elfogadók velük szemben.

BIZTONSÁGI HELYZET A SZÁHEL-ÖVEZETBEN

2. ábra A térségben lévő főbb katonai kontingensek.

Forrás: Sahel-Elite, 2018. 07. <https://httpsahelelite.files.wordpress.com/2018/07/security-g5-sahel-afp.jpg?w=620>
(Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

NEMZETKÖZI HELYZET

Noha a Száhel-övezetben inkább államon belüli konfliktusokról beszélünk, amelyek átnyúlnak más országok területére is, a G5S területén operáló nemzetközi (EU-, ENSZ-) és nemzeti (AFISMA-, „Barkhane” hadművelet) missziók sem bizonyulnak elegendőnek azok leküzdésére. Jó példa erre a mali és nigeri konfliktus. A francia vezetésű „Barkhane” hadművelet a térség egyik kiemelkedő hadművelete, amelynek fő célja – a korábbi „Szervál” hadművelet hagyatékából fakadóan – a terrorizmus elleni küzdelem. Azonban csak 4500 francia katona⁴²

⁴² Operation Barkhane: France supports the G5 Sahel countries against terrorists. Ministère des Armées, 06. 01. 2016. <https://www.defense.gouv.fr/english/actualites/newsletter/operation-barkhane-france-supports-the-g5-sahel-countries-against-terrorists> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

vesz részt benne, akiket a G5S-államok támogatnak. N'Djaménában létrehoztak egy főhadi-szállást és egy repülőbázist; Ouagadougouban a különleges erők kaptak helyet; Niamey-ben egy 300 fős hírszerző központot létesítettek; Gao térségében (Mali) pedig ezer fős állandó és több előretolt bázist telepítettek a franciák. Fontos tény, hogy még a „Barkhane” beindítása előtt megkezdődött a politikai és stratégiai szintű együttműködés a G5S és a franciák között, és később ebből alakult ki az afrikai védelmi együttműködés.

Ma még kérdéses, hogy a G5S közös hadtest a jövőben képes lesz-e átvenni a „Barkhane” hadművelet szerepét. 2018-ig úgy tűnt, hogy sem a Száhel-övezet gazdasági teljesítőképessége, sem a külső donorok hozzájárulása, de még az afrikai államok hadereje sem lesz képes ellensúlyozni a francia csapatok esetleges kivonulását. A technológiai és tapasztalatbeli különbségeken felül a magas éves kiadások is veszélyt jelentenek: a külső donorok adományai ugyanis épphogy képesek fedezni a kiadásokat. A technológiai különbségek áthidalására és a katonai fejlesztésekre Franciaország jelentős mértékű összeget ajánlott fel, ami némiképp segít felülemelkedni ezen a tendencián.

A francia haderő sokkal képzetesebb és nagyobb harcászati tapasztalattal rendelkezik, emellett a feladatkörük is eltér a G5S közös hadtestétől. Bár, amikor az afrikai kontingens eléri teljes műveleti kapacitását, akkor a létszáma is megnövekszik (jelenleg körülbelül 90%-os a feltöltöttségi szint), de a térségben operáló irreguláris hadviselést folytató felekkel szemben ez sem bizonyul mérvadó faktornak.

A jelenlegi helyzetben azonban az afrikaiak nem tudják nélkülözni a francia csapatok segítségét, így a közeljövőben inkább a műveletek párhuzamos végrehajtása várható, mintsem a „Barkhane” felfüggesztése és a feladat átruházása a G5S erőire. Úgy tűnik, a „Barkhane” nagyobb félelmet vált ki a térségben tevékenykedő bűnöző- és terrorcsoportokból, mint a G5S – ezt bizonyítja a 2018 márciusának elején, Burkina Fasóban lejátszódó támadás is,⁴³ amelynek célpontjai elsősorban francia közigazgatási objektumok voltak. Aggasztók a szélsőségesek ENSZ által felügyelt és biztosított humanitárius segítségnyújtási akciók elleni támadásai is (lásd a 2018. március elején Nigériában végrehajtott rajtaütést).⁴⁴

FINANSZÍROZÁSI KÉRDÉSEK ÉS KÜLSŐ ÖSZTÖNZÖK

Fontos kérdést vet fel a finanszírozás problémája. Az 1. táblázat adataiból látható, hogy az egyes országok mekkora összeget fordítanak a védelmi kiadásokra. A szervezet finanszírozása áll leginkább a hatékony működés útjába. A világ legszegényebb államai között tartják számon Burkina Fasót (6. hely), Csádöt (11. hely), Malit (29. hely), Mauritániát (30. hely), de még Niger is a 34. helyen szerepel a Ranker 2018-as listáján.⁴⁵ Az tehát egyértelmű, hogy az államok önmagukban képtelenek érdemben finanszírozni az együttműködést.

A G5S közös hadtest első éve az afrikai államok becslése szerint 423 millió euróba kerül (bár a franciák szerint a költségeket 250 millió euróig lehetne redukálni). A rossz kormányzás, a régióban fellelhető biztonsági kihívások, az alacsony fejlettségi szint és kör-

⁴³ Molnár Zoltán: A francia követségre támadtak fegyveresek Burkina Fasóban. 24.hu, 2018. 03. 02. <https://24.hu/kulfold/2018/03/02/a-francia-kovetserege-tamadtak-fegyveresek-burkina-fasoban/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 09.)

⁴⁴ Boko Haram Militants Kill Aid Workers at Military Base in Nigeria. The New York Times, 02. 03. 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/02/world/africa/boko-haram-nigeria.html> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 09.)

⁴⁵ World Poverty: The Poorest Countries In The World. Ranker. <https://www.ranker.com/list/world-poverty-50-poorest-countries-in-the-world/info-lists> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

nyezeti nehézségek mind azt eredményezik, hogy az afrikai államoknak külső donorokra van szükségük. Az együttműködés első évében az államok önmagukban összesen 50 millió eurót voltak képesek a közös hadtest javára fordítani. További 58 millió eurót külső forrásokból sikerült megszerezniük – ez azonban még mindig csak a becsült összegek negyedét teszi ki. Ez talán elegendő lehet a szervezett bűnözői csoportok és a felkelők számának csökkentéséhez, ellenben a fenntartható fejlődéshez, valamint a G5S további célkitűzéseihöz rendkívül kevés. Így a nemzetközi közösség kénytelen volt további donorokat biztosítani az államközi együttműködés fenntartásához.⁴⁶ Ennek hatására 2018-ban az Európai Unió 100 millió eurót adományozott a G5S részére, Szaúd-Arábia szintén 100 millió euróval, míg az Egyesült Arab Emírségek 30 millió euróval, az USA pedig 60 millió dollárral (körülbelül 53 millió euróval) fejezte ki támogatását, de Törökország⁴⁷ és Ruanda⁴⁸ is felajánlotta segítségét egy jelképes összeg befizetésével.⁴⁹

Egy másik jelentős kihívás a térségben működő katonai missziók és műveletek egymást támogató koordinálása. A franciák számításai szerint a „Barkhane” hadműveletet idővel a G5S katonai erői veszik át, azonban jelenleg még a katonai pillért biztosító Csád is visszakozik a további katonai egységek telepítésétől mindaddig, amíg a biztos gazdasági háttér nem áll rendelkezésére. A csádi álláspont jelenleg az Afrikai Unió és az Afrikai Készenléti Biztonsági Erők biztosítását is megnehezíti.⁵⁰

Látható, hogy a külső ösztönzők bevonása nélkül a szervezet nem válik fenntarthatóvá. Az egyik legkiemelkedőbb támogató Franciaország, aki jelentős erővel járul hozzá a közös hadtest fejlesztéséhez és a műveletek sikerességéhez. 2018 februárjában, Brüsszelben egy donorkonferencián folytak tárgyalások a G5S, az európai, az ázsiai és az amerikai képviselők közt a nyugat-afrikai művelet hozzájárulásai, támogatásai kapcsán. A résztvevők összesen 414 millió eurót ajánlottak fel a közös hadtestnek, ebből az Európai Unió 116 millió eurót. Franciaország további 1,2 milliárd eurót ajánlott fel önerőből a következő öt évre, valamint több állam (USA, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek stb.) is ígéretet tett a fejlesztési támogatások növelésére.⁵¹ Magyarország korábban 700 ezer euró támogatással járult hozzá a Trust Fund for Africa létrehozásához, amelyet azóta teljesített is.

Az EU támogatásának hirtelen növelése a migrációs válságnak köszönhető felismerés volt, és egyértelműen a migrációs krízis volt az a fordulópont, amikor a lokális rendezés mellett döntöttek az államok vezetői, egyrészt annak alacsonyabb veszélyességi szintje, másrészt költséghatékonyabb megoldása miatt. Az európai tagállamok hamar felismerték, hogy jobb

⁴⁶ France seeks UN funding to fight terror, smuggling in Africa's Sahel. France 24, 30. 10. 2017. <https://www.france24.com/en/20171030-france-funding-g5-sahel-force-terrorism-trafficking-united-nations-UN> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

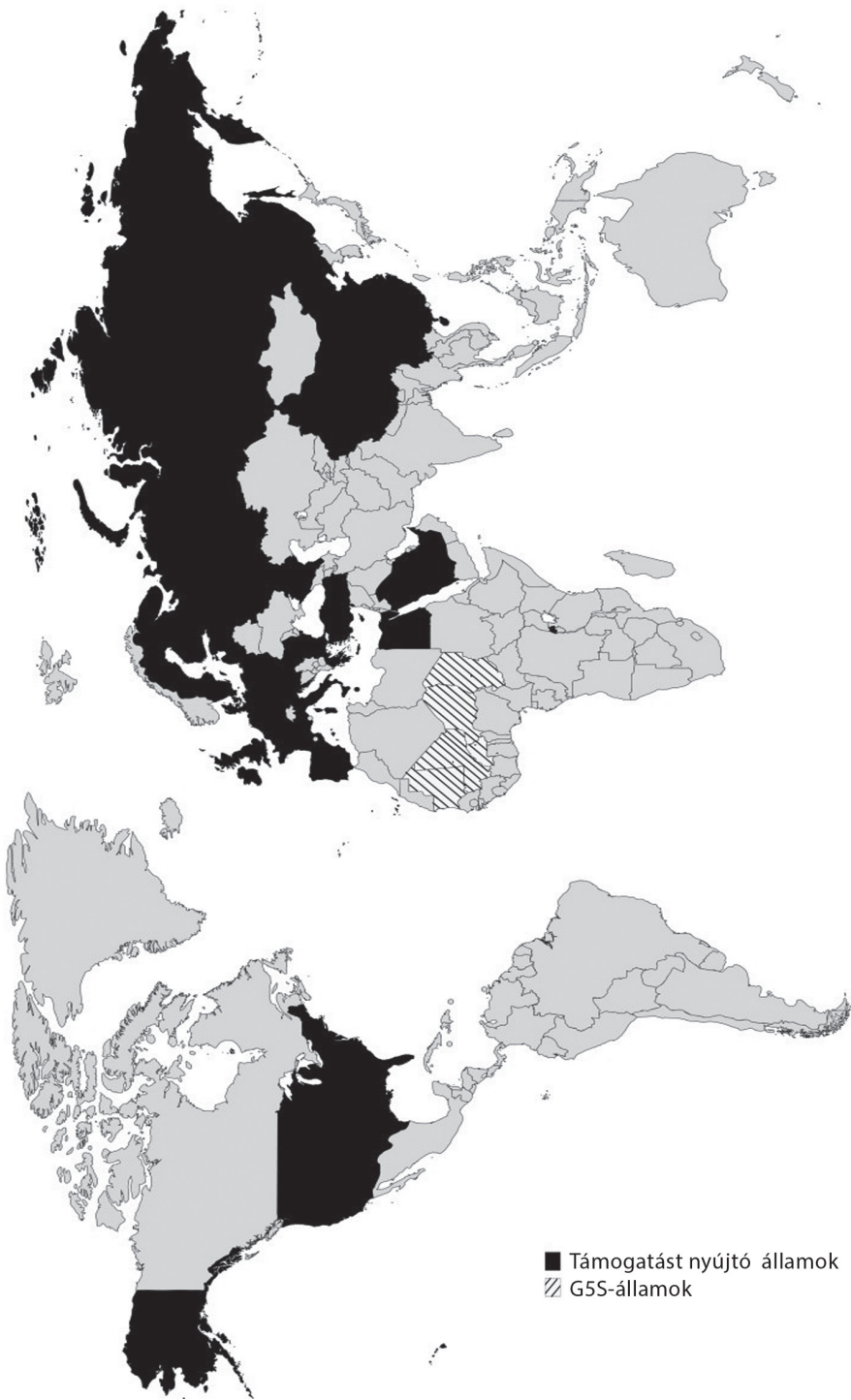
⁴⁷ Turkey announces \$5m for Sahel anti-terrorist force. Gulf New, 01. 03. 2018. <https://gulfnews.com/news/mena/turkey/turkey-announces-5m-for-sahel-anti-terrorist-force-1.2181246> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

⁴⁸ Rwanda offers US\$1 million support to G5 Sahel joint force. Panapress, 23. 03. 2018. https://www.panapress.com/Rwanda-offers-US1-million-suppor-a_630543322-lang2-free_news.html (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

⁴⁹ Zoë Gorman – Grégory Chauzal: Establishing a regional security architecture in the Sahel. Sipri, 26. 06. 2018. <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2018/establishing-regional-security-architecture-sahel> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

⁵⁰ Jennifer G. Cooke et al.: Understanding the G5 Sahel Joint Force. CSIS, 15. 11. 2017. <https://www.csis.org/analysis/understanding-g5-sahel-joint-force-fighting-terror-building-regional-security> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

⁵¹ Alissa de Carbonnel – Robin Emmott: Donors pledge \$500 million for troops in West Africa's Sahel. Reuters, 23. 02. 2018. <https://www.reuters.com/article/us-africa-security-sahel-eu/donors-pledge-500-million-for-troops-in-west-africas-sahel-idUSKCN1G70J7> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

3. ábra A G5S-t támogató országok (Szerkesztette a szerző)

pozícióba kerülhetnek, ha az EU külügyi és biztonságpolitikai főképviseletjén keresztül próbálják a bilaterális és multilaterális egyezményeket megkötni annak kötelező ereje és hordereje miatt. Ennek köszönhető az EUCAP Sahel Niger misszió portfóliójának kibővítése az elmúlt évek során, amely a Líbiába érkező migrációs hullám megtörését hivatott elérni.

A német–olasz–francia tandem néhány éve már regionális és lokális szinten próbálja meg orvosolni a problémát, szem előtt tartva saját igényeiket és céljaikat. Németország először a mali konfliktus kapcsán adott technikai és anyagi hozzájárulást, ám azóta katonai kontingenssel is részt vesz a stabilizáció folyamatában.⁵² Olaszország a líbiai migrációs krízis után próbálta a Száhel-övezet tagjait egy együttműködési megállapodásra bírni, Franciaország pedig a mali konfliktus kezdetétől aktív szereplője a stabilizációs és együttműködési törekvéseknek.⁵³

HOGYAN TOVÁBB?

Az elmúlt öt év távlatából – az unikális intézményi környezetnek köszönhetően – nehezen ítéltető meg a szervezet tevékenysége. Nem valószínű, hogy a következő években választ kapunk rá: a szervezet képes lesz-e túllendülni a kezdeti nehézségeken és valóban egy regionális együttműködés valamely szintjére tud lépni? Azonban mindenképp pozitívum, hogy a G5S számos donort talált magának – többek között komoly francia segítséget. Bár intézményi felépítése a demokratikus jogállást sugallja, ám ez egyben nagyobb szintű bürokráciát is feltételez, ami pedig még vitatott hatással lehet a működésére. Saját hadereje többnyire sikerrel teljesítette a rábízott, kezdetleges feladatokat, azonban a technikai felszereltség és a teljes műveleti kapacitás elérése nélkül a jelen kereteken túl többet nem tehet – különösen a rájuk szabott keretmandátum pontjait nem tudják implementálni –, azonban a további donorok adakozása feltehetően csak a helyi sikerek elérése után fog berobbanni. A térség karakterisztikáját adja, hogy a leginkább adakozó donorállam tudja a legkönnyebben érvényesíteni a politikai és gazdasági akaratát.

Bár a közös hadtest tevékenységi köre olyan területekre is kiterjed, amelyekhez például az ENSZ MINUSMA missziójának nincs felhatalmazása, és megkönnyíti a kommunikációt a MINUSMA, a „Barkhane” és a fővárosok között, a kezdeti nehézségek nyoma rendkívüli módon látszódik a haderőn. François Lecointre francia tábornok egy interjú során azt nyilatkozta: reméli, hogy a G5S-erők képesek lesznek átvenni a „Barkhane” hadművelet Koordinációs Bizottságának (CCO) néhány feladatát, amely tulajdonképpen a régió biztonsági stratégiáját koordinálja.⁵⁴

⁵² Például két harci helikoptert és két szállítóhelikoptert, egy felderítőegységet, illetve többféle távvezérlésű repülőgéprendszer (RAPS) telepítettek a németek Gaóba, hogy megkönnyítsék a légi felderítést és biztosítsák a saját csapatok védelmét Maliban. Stephan Jockheck: German Bundeswehr and MINUSMA in Mali – Any chance of success? *Just Peace and War*, 25. 11. 2017. <https://justpeaceandwar.com/2017/11/25/german-bundeswehr-and-minusma-in-mali-any-chance-of-success/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 10.)

⁵³ Egy ország külpolitikai akcióinak vizsgálatakor célszerű megfigyelni annak hátterét is: Németország és Olaszország esetében a döntő pont a menekültek kérdésköre, Franciaország esetében azonban figyelembe kell venni a nigeri és algériai uránbányákat is, amelyek a francia atomerőművek üzemanyagának jelentős hányadát adják, így Emmanuel Macron Afrika-politikájában inkább a gazdasági érdekek húzódnak meg, mint a társadalmi törekvések.

⁵⁴ La Force conjointe du G5 Sahel, une initiative africaine d'appropriation de la gestion des conflits au Sahel. *Geostrategia*, 04. 12. 2017. <https://www.geostrategia.fr/la-force-conjointe-du-g5-sahel-une-initiative-africaine-dappropriation-de-la-gestion-des-conflits-au-sahel/> (Letöltés időpontja: 2019. 08. 11.)

Azonban a helyi lakosság jobban fél a szélsőséges csoportoktól, ezért a zömük nem mer kommunikálni a G5S katonáival, hogy ne érje őket atrocitás. A terroriszervezetek elleni harc során elsősorban a lakosság bizalmát kell kivívniuk, nem pedig titkos akciókat végrehajtani. Fontos határt húzni a felkelők és banditák, valamint a terrorista és emberkereskedő csoportok között, melyeknek elfogása a MINUSMA mandátuma alá tartozik – azonban ezek a csoportok gyakran keverednek egymással, valamint rendkívül gyorsan és rugalmasan változtatják meg kapcsolati hálójukat.⁵⁵

A jelenlegi államközi együttműködés ugyan nem elegendő a résztvevők saját biztonságának garantálására, de amennyiben ez a tendencia a közeljövőben megmarad, képesek lesznek átlépni a regionális védelmi együttműködésbe. A közös politikák, valamint a koordinált stratégiaalkotás és az állami ügyeket érintő politikai döntéshozatal pedig inkább egy regionális biztonsági komplexum felé tendál, amely túlmutat a jelenlegi elvárásokon. Ha a G5S közös haderejének későbbi valós célja lesz a „Barkhane” hadművelet felváltása, az további költségvetés-növelést, ezenfelül stratégiai szintű, közös haderőreformokat és modernizációt igényel az államok részéről. A külső donorkor támogatása pedig mindaddig tart, míg olyan krízis érinti őket, amelynek elhárításában az államközösség segítő szerepet tud vállalni, így – optimális esetben – hosszú távon ezzel csak korlátozott mértékben (feltételekhez kötve) érdemes kalkulálnia az országok vezetőinek. Bár az együttműködés összképe csak némileg kelt pozitív benyomást, fontos jegyezni, hogy a külső támogatók – elsősorban Franciaország, valamint Párizs nyomására az EU és Szaúd-Arábia – hathatós segítségnyújtása miatt azonban nem valószínű, hogy a G5 Száhel megszűnik létezni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Belayneh, Abraham – Kebede, Lulit: *Communique of the 679th PSC Meeting on the draft Strategic Concept of Operations (CONOPs) of the Joint Force of the G5 Sahel*. African Union Peace and Security, 21. 04. 2017. <http://www.peaceau.org/en/article/communique-of-the-679th-psc-meeting-on-the-draft-strategic-concept-of-operations-conops-of-the-joint-force-of-the-g5-sahel>
- Boko Haram Militants Kill Aid Workers at Military Base in Nigeria. The New York Times, 02. 03. 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/02/world/africa/boko-haram-nigeria.html>
- Comité de Défense et de Sécurité. G5 Sahel, 01. 11. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/les-organes-d-appui/le-comite-de-defense-et-de-securite>
- Convention portant creation du G5 Sahel. G5 Sahel, 19. 12. 2014. <http://www.g5sahel.org/images/convention.pdf>
- Cooke, Jennifer G. – Toucas, Boris – Heger, Katrin: *Understanding the G5 Sahel Joint Force*. CSIS, 15. 11. 2017. <https://www.csis.org/analysis/understanding-g5-sahel-joint-force-fighting-terror-building-regional-security>
- De Carbonnel, Alissa – Emmott, Robin: *Donors pledge \$500 million for troops in West Africa's Sahel*. Reuters, 23. 02. 2018. <https://www.reuters.com/article/us-africa-security-sahel-eu/donors-pledge-500-million-for-troops-in-west-africas-sahel-idUSKCN1G70J7>
- Finding the Right Role for the G5 Sahel Joint Force. Crisis Group, 12. 12. 2017. <https://www.crisisgroup.org/africa/west-africa/burkina-faso/258-force-du-g5-sahel-trouver-sa-place-dans-lembouteillage-securitaire>

⁵⁵ Uo.

- France seeks UN funding to fight terror, smuggling in Africa's Sahel. France 24, 30. 10. 2017. <https://www.france24.com/en/20171030-france-funding-g5-sahel-force-terrorism-trafficking-united-nations-UN>
- Gorman, Zoë – Chauzal, Grégory: *Establishing a regional security architecture in the Sahel*. Sipri, 25. 06. 2018. <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2018/establishing-regional-security-architecture-sahel>
- Háda Béla – Tálás Péter (szerk.): *Regionális biztonsági tanulmányok*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Budapest, 2015.
- Jockheck, Stephan: *German Bundeswehr and MINUSMA in Mali – Any chance of success?* Just Peaces and War, 25. 11. 2017. <https://justpeaceandwar.com/2017/11/25/german-bundeswehr-and-minusma-in-mali-any-chance-of-success/>
- La Conférence des Chefs d'État. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-dispositif-de-pilotage-du-g5-sahel/la-conference-des-chefs-d-etat>
- La Force conjointe du G5 Sahel, une initiative africaine d'appropriation de la gestion des conflits au Sahel. Geostrategia. Geostrategia, 04. 12. 2017. <https://www.geostrategia.fr/la-force-conjointe-du-g5-sahel-une-initiative-africaine-d-appropriation-de-la-gestion-des-conflits-au-sahel/>
- La reunion des Experts. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/les-organes-d-appui/la-reunion-des-experts>
- Le Conseil des Ministres. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-dispositif-de-pilotage-du-g5-sahel/le-conseil-des-ministres>
- Le G5 Sahel. 29. 09. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-g5-sahel>
- Les Comités Nationaux de Coordination. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/les-organes-d-appui/les-comites-nationaux-de-coordination>
- Le Secrétariat Permanent du G5 Sahel. G5 Sahel, 15. 10. 2015. <http://www.g5sahel.org/index.php/qui-sommes-nous/le-dispositif-de-pilotage-du-g5-sahel/le-secretariat-permanent-du-g5-sahel>
- McAllister, Edward: *G5 Sahel launches military operation in African scrublands*. Reuters, 02. 11. 2017. <https://www.reuters.com/article/us-africa-security/g5-sahel-launches-military-operation-in-african-scrublands-idUSKBN1D21VS>
- Mező András: *Az Európai Regionális Biztonságpolitikai Komplexum*. Felderítő Szemle, XIV. évf. 2015/2.
- Molnár Zoltán: *A francia követségre támadtak fegyveresek Burkina Fasóban*. 24.hu, 2018. 03. 02. <https://24.hu/kulfold/2018/03/02/a-francia-kovetsegre-tamadtak-fegyveresek-burkina-fasoban/>
- Operation Barkhane: France supports the G5 Sahel countries against terrorists. Ministère des Armées, 06. 01. 2016. <https://www.defense.gouv.fr/english/actualites/newsletter/operation-barkhane-france-supports-the-g5-sahel-countries-against-terrorists>
- Rwanda offers US\$1 million support to G5 Sahel joint force. Panapress, 23. 03. 2018. https://www.panapress.com/Rwanda-offers-US1-million-suppor-a_630543322-lang2-free_news.html
- Security Council Welcomes Deployment of Joint Force to Combat Terrorism Threat, Transnational Crime in Sahel, Unanimously Adopting Resolution 2359 (2017). United Nations, 21. 06. 2017. <https://www.un.org/press/en/2017/sc12881.doc.htm>
- The Military Balance, 2015, Vol. 115, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 10. 02. 2015. <https://doi.org/10.1080/04597222.2015.996365>
- The Military Balance, 2015, Vol. 115, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 10. 02. 2015. <https://doi.org/10.1080/04597222.2015.996362>
- The Military Balance, 2016, Vol. 116, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 09. 02. 2016. <https://doi.org/10.1080/04597222.2016.1127636>
- The Military Balance, 2016, Vol. 116, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 09. 02. 2016. <https://doi.org/10.1080/04597222.2016.1127573>

- The Military Balance, 2017, Vol. 117, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2017. <https://doi.org/10.1080/04597222.2017.1271216>
- The Military Balance, 2017, Vol. 117, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2017. <https://doi.org/10.1080/04597222.2017.1271213>
- The Military Balance, 2018, Vol. 118, Chapter Nine: Sub-Saharan Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2018. <https://doi.org/10.1080/04597222.2018.1416986>
- The Military Balance, 2018, Vol. 118, Chapter Seven: Middle East and North Africa. Taylor & Francis Online, 13. 02. 2018. <https://doi.org/10.1080/04597222.2018.1416983>
- Turkey announces \$5m for Sahel anti-terrorist force. Gulf New, 01. 03. 2018. <https://gulfnnews.com/news/mena/turkey/turkey-announces-5m-for-sahel-anti-terrorist-force-1.2181246>
- World Poverty: The Poorest Countries In The World. <https://www.ranker.com/list/world-poverty-50-poorest-countries-in-the-world/info-lists>

Felhívás tanulmány készítésére

A Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága a 2020-ban megjelenő folyóiratszámok tematikus blokkjaiba minden olyan – új kutatási eredményeken alapuló – témát szívesen lát, amely az alábbi kiemelt témakörök valamely aspektusát elemzi.

Kiemelt témakörök:

- 1. Hibrid hadviselés – a vezetési módszertan változásai: döntéshozatal és küldetésorientált vezetői szemléletmód a 21. században.*
- 2. Automatizált rendszerek: az autonóm rendszerek hadműveleti követelményeinek változásai a technológiai fejlesztések tükrében.*
- 3. Hadviselés a hagyományostól eltérő hadszíntéren: az információs hadszíntér kihívásai és lehetőségei, az információs hadviselés szerepe és jelentősége napjaink konfliktusaiban.*
- 4. Beépített területek: a városharc jellegzetességei és digitális katonai kihívásai beépített területen.*
- 5. Kognitív fejlesztés: Szuperkatonák? A digitális katona mentális fejlesztésének kihívásai és lehetőségei – ember és gép szimbiózisa a hadszíntéren (human-machine teaming).*
- 6. A technológiai változások vezetéstechnikai aspektusai és döntéshozatalra gyakorolt hatása. A küldetésalapú vezetés szervezeti szinten történő meghonosítása a Magyar Honvédségben.*

A tervezett tanulmányokról előzetesen egy max. 2000 leütés terjedelmű absztraktot kérünk, a felelős szerkesztőnek címezve (Kiss.Zoltan@hmrinyi.hu). A beküldött absztraktokat a Szerkesztőbizottság bírálja el, és az eredményről értesíti a benyújtót. Az elfogadott absztrakt ugyanakkor nem jelenti automatikusan az írás megjelenését, arról az elkészült tanulmány végleges szövegének ismeretében, annak szakmai lektorálása után születik döntés.

Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága

Ember István őrnagy:

A TŰZSZERÉSZ-SZAKKIKÉPZÉS RENDSZERÉNEK FEJLESZTÉSE FELDERÍTŐTŰZSZERÉSZ-FELKÉSZÍTÉS KIALAKÍTÁSÁVAL

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.5](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.5)

ÖSSZEFOGLALÓ: A felderítőtűzszerezés-állomány szerepe jelentős a tűzszerezés-szakfeladatok folyamatában. Mivel egy veszélyes tevékenység körültekintő megtervezése pontos adatokat igényel, ezért a kritikus információkat begyűjtő állomány alapos felkészültségén múlik a feladat sikere. Ennek érdekében ajánlott egy olyan felkészítés kialakítása, amely egyaránt megfelel a hazai és NATO-elvárásoknak, mivel a kiképzett katonáknak közszolgálati, többoldalú és nemzetközi feladatokban egyaránt helyt kell állniuk.

KULCSSZAVAK: kiképzés, robbanóanyag, hatástalanítás, felderítés

BEVEZETÉS

A kiképzés minden katona életében jelentős szerepet játszik. Ez az a tevékenység, ami megteremti a biztos ismereteket és a szakmai háttérrel a valós feladatok végrehajtásához. Elkerülhetetlen és nélkülözhetetlen, hogy egy ilyen fontos területet folyamatosan karbantartsunk, finomítsunk és pontosítsunk, mert a 21. század katonai kihívásaira kizárólag így tudunk megfelelően felkészülni.

A NATO szövetségi rendszerében doktrínákon és sztenderdeken alapulnak az egyes szakterületek kiképzési folyamatai és követelményei. Ezeket a szabályzókat a fenti elveket figyelembe véve folyamatosan frissítik, ami megteremti a háttérrel ahhoz, hogy saját rendszerünket is folyamatosan hozzáigazítsuk az új elvekhez, elvárásokhoz.

Ez a folyamat biztosítja a felderítőtűzszerezés-képesség (EOR¹) kialakításának, ami a tűzszerezés-szakfeladatok előkészítésének alapjait lesz hivatott megteremteni.

A MŰSZAKI TÁMOGATÁS RENDESZERE

A NATO-doktrína az összhaderőnemi tevékenység minden területén számol műszaki támogatáshoz kapcsolódó feladatokkal. A tűzszerezés-biztosítás szintén a műszaki támogatás része, ezért először szükséges beazonosítani a felderítőtűzszerezés-szakfeladatok pontos helyét a műszaki támogatás rendszerében.

¹ Explosive Ordnance Reconnaissance.

1. táblázat A NATO műszaki támogatási feladatrendszere²

Vezetés és irányítás	Manőver és tűz	Felderítés	Erők megóvása	Fenntartás	CIMIC	Információs műveletek
<ul style="list-style-type: none"> – Műszaki szakmai tanácsadás 	<ul style="list-style-type: none"> – Átkelés – Átjárónyitás – Rombolás – Terülés/útvonal zárása – Katonai kutatás – Útvonal/terület akadálymentesítése – Harci manőverutak építése/javítása 	<ul style="list-style-type: none"> – Műszaki adatgyűjtés – Műszaki adatfelhasználás – Műszaki adatkezelés – Térképészeti adatok 	<ul style="list-style-type: none"> – Védelmi létesítmények/erődítés – Rejtés és megtévesztés – Robbanásból fakadó veszélyek kezelése – ABV-feladatok támogatása – Tűzek oltása 	<ul style="list-style-type: none"> – Infrastruktúra építése – Infrastruktúra üzemeltetése/fenntartása – Ingatlankezelés – Környezetvédelem – Közművek (víz és elektromos) – Logisztikai támogatás – Víz alatti műszaki feladatok 	<ul style="list-style-type: none"> – Stabilizáció, újjáépítés támogatása 	<ul style="list-style-type: none"> – Információs műveletek támogatása

A NATO Standard, ATP-3.12.1 ábrája alapján látható felosztás mellett a klasszikusnak nevezhető négyes feladatrendszer továbbra is meghatározó a műszaki támogatás vonatkozásában:³

- mozgástámogatás;
- mozgásakadályozás;
- túlélőképesség-fokozás;
- általános műszaki támogatás.

Ezekből a területekből három érintett a tűzserész-szakfeladatokban: a mozgástámogatás, a túlélőképesség-fokozás és az általános műszaki támogatás. A meghatározott tevékenységek a robbanásból fakadó veszélyek kezelése és a tűzserész-szakfeladatok végrehajtása, melyek mindegyike során felmerülhet a felderítő-tűzserészek alkalmazása.

Az összhaderőnemi szintű tűzserész-képességek (EOD⁴) az alábbi felosztás szerint alakulnak a hatályos doktrína értelmében:⁵

- tűzserész-felderítés (EOR);
- tűzserészeti területmentesítés (EOC⁶);
- hagyományos robbanótest hatástalanítása (CMD⁷);
- improvizált robbanótest hatástalanítása (IEDD⁸);
- ABV-robbanótestek hatástalanítása (CBRN EOD⁹).

² NATO Standardization Office (NSO): ATP-3.12.1, Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, Edition A, Version 1, 02. 2016, 1-4, Figure 1.1.

³ Uo. 1-4–1-5.

⁴ Explosive Ordnance Disposal.

⁵ NSO: ATP-3.18.1, Allied Tactical Doctrine for Explosive Ordnance Disposal, Edition A, Version 1, April 2017, 2-2–2-3.

⁶ Explosive Ordnance Clearance.

⁷ Conventional Munition Disposal.

⁸ Improvised Explosive Device Disposal.

⁹ Chemical Biological Radiological Nuclear Explosive Ordnance Disposal.

A tűzserész-felderítés jelentős szerepet kap, hiszen önálló tevékenységi körként szerepel az összhaderőnemi tűzserézképességek sorában. A vonatkozó dokumentum megteremti annak a lehetőségét, hogy a tűzserész-felderítést ne kizárólag tűzserézkatonák végezzék, hanem speciálisan erre a tevékenységre felkészített állomány.

Ezek alapján látható és elfogadható annak igénye, hogy kialakuljon egy olyan képesség, amely alapvető információkat, adatokat szolgáltat a tűzserész-szakfeladatokra történő átfogó felkészülés érdekében.

A FELDERÍTŐ-TŰZSERÉSZEKSEL SZEMBEN TÁMASZTOTT KÖVETELMÉNYEK

A NATO egy igen részletes követelménylistát támaszt a felderítő-tűzserézekkel szemben:¹⁰

- érti a saját nemzeti és a NATO felderítő-tűzserész-szervezeteit, feladataikat és azok fontosságát;
- képes különbséget tenni robbanótestek és nem robbanótestek között;
- ismeri a robbanóanyagok hatásait;
- képes a következők szerint alapvetően azonosítani egy robbanótestet: típus, nemzetiség, alapvető részei, veszélyességi foka;
- képes pontosan leírni egy ismeretlen fel nem robbant robbanótestet;
- képes hatékony kérdezői technikával kikérdezni a szemtanúkat;
- képes összeköttetést fenntartani, valamint tájékoztatást adni fontos személyeknek és szervezeteknek – például a helyszíni parancsnok, a vészhelyzet felszámolásába bevont szervezetek stb.;
- képes pontosan és biztonságosan felkutatni felszíni és felszín alatti fel nem robbant robbanótesteket;
- képes felismerni a felszíni és felszín alatti fel nem robbant robbanótestek jelenlétére utaló jeleket – például behatolási pontok, robbanás után visszamaradt üregek a talajban, károsodott épületek, robbanótestek alkatelemei (például szárnyak);
- képes megjelölni egy fel nem robbant robbanótestet és a hozzá tartozó biztonsági zónát;
- képes meghatározni a robbanási sugarat és a biztonsági távolságot ismert hadi eredetű robbanótestek esetén, és képes azokat megbecsülni ismeretlen hadi eredetű robbanótestek esetén;
- képes javaslatot tenni a személyeket és a vagyontárgyakat fenyegető, fel nem robbant robbanótestekből fakadó veszéllyel kapcsolatban;
- képes javaslatot tenni nemcsak hagyományos töltetű fel nem robbanótest esetében a kiürítési és a védelmi intézkedésekre, hanem olyan robbanótest esetében is, amely vegyi anyaggal vagy biológiai ágenssel töltött, ideértve a szélirányban terjedő harcanyagfelhő zónáját (amennyiben szükséges) érintő mentesítő terepszakaszt és a mentesítési eljárásokat;
- képes improvizált robbanótest felkutatására, és ilyen eszköz feltalálása esetén javaslatot tenni az azonnal bevezetendő rendszabályokra;
- ismeri és érti a tűzserészhelyszínek kategóriáit;
- képes javaslatot tenni egy alapvető tűzserészhelyszín kategóriájára;

¹⁰ NSO: AEODP-10, Explosive Ordnance Disposal (EOD) Principles and Minimum Standards of Proficiency, Edition B, Version 1, 09. 2014. Annex-A – Minimum Standards of Proficiency for an Explosive Ordnance Reconnaissance Operator, A-1, A-2.

- ismeri a tüzserész és a felderítő-tüzserész jelentési folyamatait, képes az AEODP-6¹¹ és a saját nemzeti Hatályos Műveleti Eljárásrendek¹² alapján jelentéseket készíteni;
- ismeri a tüzserész-eljárásrendeket és képes javaslatot tenni a tüzserészállomálynak azokkal kapcsolatban;
- ismeri a saját nemzeti és a NATO tüzserész kiadmányokat, szabályzókat.

Ezek az ismeretek nagyon jó alapot biztosítanak ahhoz, hogy – tüzserésszakmai értelemben – széles spektrumban felkészített katonákat képezzünk, akik képesek biztonságosan összegyűjteni az alapvető adatokat a tervezési feladatokhoz.

Az új szakkiképzési program¹³ kiváló háttérrel biztosít a tüzserészek kiképzéséhez, néhány aspektusban azonban kiegészítésre szorul. A felderítő-tüzserész-felkészítés például nem témája az okmányoknak. Ennek az az alapja, hogy a nemzeti elgondolás szerint nem feltétlenül szükséges külön szakembereket képezni erre a területre, mert kiképzett tüzserészekkel végre tudjuk hajtani ezeket a feladatokat, ha igény mutatkozik rá.

Ebben a gondolatmenetben elvi hiba nincs, de gyakorlati szempontból kérdéseket vet fel. Először is nem biztos, hogy szükséges ehhez a szakmai szempontból viszonylag egyszerű feladathoz esetenként hosszú évek alatt kiképzett tüzserészeket alkalmazni. A meglévő erőforrásokat ennél praktikusabban is fel lehet használni, a kiemelkedő szaktudást pedig oda kell koncentrálni, ahol valóban szükség van rá. Másodszor pedig a felderítő-tüzserészekre vonatkozó NATO-követelmények a hazai tüzserészkiképzésben hiányként jelentkező ismereteket is tartalmaznak.

A FELDERÍTŐTÜZSERÉSZ-FELKÉSZÍTÉS KIALAKÍTÁSA

A felderítő-tüzserész-felkészítés során a vezényelt katonák széles körű ismereteket szereznek a tüzserész-szakterületek előkészítéséhez szükséges információk összegyűjtése érdekében. Ismerniük kell a megszerzett adatok rendszerezését, kezelését, továbbítását és jelentését a szövetségi és a hazai eljárások alapján. A hagyományos és improvizált robbanótesteket a megfelelő szinten szükséges ismerniük annak érdekében, hogy képesek legyenek javaslatokat tenni az egyes tüzserészhelyszíneken bevezetendő biztonsági rendszabályokkal kapcsolatban. El kell sajátítaniuk a robbanótestek felderítéséhez szükséges eljárásokat, valamint kiváló technikai ismereteket kell szerezniük az alkalmazott eszközök vonatkozásában, ideértve azok karbantartását is.

Kiemelten fontos cél, hogy a megszerzett ismereteket hazai közszolgálati, valamint nemzetközi, többnemzeti alkalmazásban műveleti területen egyaránt képesek legyenek magas szinten elvégezni.

A hagyományos robbanótestek ismertetése típus, nemzetiség, fő részek, veszélyességi fokot befolyásoló tényezők vonatkozásában történjen meg a felkészítés során. A felderítő-tüzserészek nem jogosultak a robbanótestek megmozdítására, ezért a minden kétséget kizáró azonosítást nem képesek elvégezni. Erre irányuló oktatást sem kell kapniuk. A felkészítés során a biztonságra kell helyezni a hangsúlyt, tehát a nem egyértelműen beazonosítható robbanótest(ke)t, illetve a vélhetően nem robbanótest(ke)t egyaránt „ismeretlen robbanótestként” kell meghatározniuk.

¹¹ NSO: AEODP-6, Explosive Ordnance Disposal Reports and Messages, Edition B, Version 1, 09. 2014.

¹² Hatályos Műveleti Eljárásrend – HAME, angolul SOP – Standard Operating Procedures.

¹³ Mű-1749/1 – Szakkiképzési program a Magyar Honvédség tüzserészkatonái részére. Honvéd Vezérkar Kiképzési és Oktatási Csoportfőnökség, 2018.

Az improvizált robbanótestek hatástalanításának fogásait nem, viszont azok alapvető típusait, fő részeit mindenképpen ismerniük kell a fenti azonosítási alapelv figyelembevételével: ha nem biztosak benne, akkor tekintsék éles eszköznek.

A felkészítés egyik fontos eleme, hogy a résztvevők ismereteket szerezzenek a robbanóanyagokról, mert: „az ipari körülmények között történő robbanóanyag-előállítás széles spektrumú és robbantástechnikai tulajdonságokban is nagy eltéréseket prezentáló anyagokat foglal magában”.¹⁴

A tárgykörök és a foglalkozások alapján a következő órásámelosztást alakítottam ki:

2. táblázat *A felderítőtűszerész-felkészítés órásámelosztása*¹⁵

Tárgykör/Foglalkozás	Elméleti/ gyakorlati óraszám	Összes óraszám	Megjegyzés
1. tárgykör – Tűszerész-alapismeretek			
1. foglalkozás – Alapfogalmak	2/0	2	
2. foglalkozás – A robbanóanyagok és robbantószerkezetek fogalma, fajtái, felépítésük, jellemzőik, hatásai	4/0	4	
8. foglalkozás – Biztonsági rendszabályok	6/0	6	
2. tárgykör – Kézigránátok és alaprendeltetésű gyalogsági löszerek			
1. foglalkozás – Kézigránátok és gyalogsági löszer alapismeretek	1/0	1	
2. foglalkozás – Kézigránátok és alaprendeltetésű gyalogsági löszerek típusismeret I.	1/0	1	
3. tárgykör – Különleges gyalogsági löszerek, puskagránátok			
1. foglalkozás – Különleges gyalogsági löszer és puskagránát alapismeretek	1/0	1	
2. foglalkozás – Különleges gyalogsági löszer és puskagránát típusismeret I.	1/0	1	
4. tárgykör – Kézi indítású reaktív löszerek			
1. foglalkozás – Kézi indítású reaktív löszer alapismeretek	1/0	1	
2. foglalkozás – Kézi indítású reaktív löszer típusismeret I.	1/0	1	
5. tárgykör – Aknavetőgránátok			
1. foglalkozás – Aknavetőgránát alapismeret	1/0	1	
2. foglalkozás – Aknavetőgránát típusismeret I.	1/0	1	
6. tárgykör – Tüzérségi lövedékek			
1. foglalkozás – Tüzérségi lövedék alapismeret	1/0	1	
2. foglalkozás – Tüzérségi lövedék típusismeret I.	1/0	1	

¹⁴ Dr. Daruka Norbert: Robbanóanyag-ipari alapanyagok és termékek osztályozásának lehetőségei. Műszaki Katonai Közlöny, XXVI. évf. 2016/1., 32.

¹⁵ Mű-1749/1: i. m. 11–25.

7. tárgykör – Reaktív tűzérési lövedékek			
1. foglalkozás – Reaktív tűzérési lövedék alapismeret	1/0	1	
2. foglalkozás – Reaktív tűzérési lövedék típusismeret I.	1/0	1	
8. tárgykör – Aknák			
1. foglalkozás – Akna alapismeret	1/0	1	
2. foglalkozás – Akna típusismeret I.	1/0	1	
9. tárgykör – Bombák			
1. foglalkozás – Bomba alapismeret	1/0	1	
2. foglalkozás – Bomba típusismeret I.	1/0	1	
10. tárgykör – A tűzserész-szakfeladatok végrehajtásával kapcsolatos tevékenységek			
1. foglalkozás – Alapismeretek	2/0	2	
2. foglalkozás – Robbanószerkezetek felderítése	4/6	10	
3. foglalkozás – Robbanószerkezetek azonosítása	6/0	6	kiegészítéssel
7. foglalkozás – Területmentesítés	1/5	6	
8. foglalkozás – Objektumok átvizsgálása, mentesítése	1/5	6	
11. tárgykör – Rögtönzött (improvizált) robbanószerkezetek (IED-ek) felderítése, hatástalanítása			
1. foglalkozás – IED-alapismeretek	2/0	2	
4. foglalkozás – IED-ek felismerése, felderítése	4/6	10	
6. foglalkozás – IED-hatástalanítás során alkalmazott eszközök, segédeszközök	2/0	2	
8. foglalkozás – Szabályzók ismerete (kiegészítve a többi szükséges szabályzóval)	3/0	3	kiegészítéssel
9. foglalkozás – IED-tevékenységgel kapcsolatos jelentések	3/3	3	kiegészítéssel
Tárgykör nélkül – ABV-tűzserézszerkezetek			
-	2/4	6	AEP-45, ¹⁶ ATP-45, ¹⁷ AEP-66 ¹⁸ alapján
Tárgykör nélkül – Kommunikációs tréning			
-	0/6	6	kommunikációs szakember bevonásával
12. tárgykör – Ellenőrző-felmérő foglalkozás, vizsga			
-	1/5	6	Komplex vizsga.
Összesen:	59/37	96	15 kiképzési nap és 1 nap vizsga.

¹⁶ NSO: AEP-45, Warning and Reporting and Hazard Prediction of Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Incidents (Reference Manual), Edition E, Version 1, 08. 2018.

¹⁷ NATO Standardization Agency (NSA): AEP-45, Warning and Reporting and Hazard Prediction of Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Incidents (Operators Manual), Edition E, Version 1, 01. 2014.

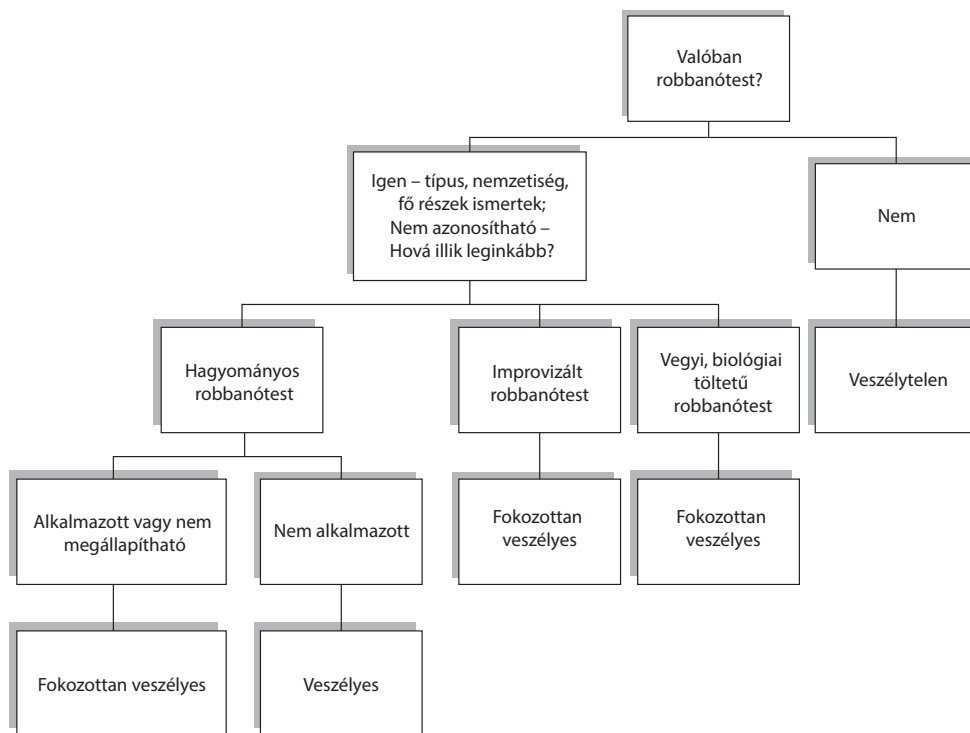
¹⁸ NSO: AEP-66, NATO Handbook for Sampling and Identification of Biological, Chemical and Radiological Agents (SIBCRA), Edition A, Version 1, 04. 2015.

A FELDERÍTŐ-TŰZSZERÉSZEK ALKALMAZÁSÁHOZ SZÜKSÉGES HÁTTÉR

Alapvető problémát jelent a hagyományos robbanótestek teljes körű és részletes azonosítása, hiszen hazánkban erre a komoly szaktudást igénylő feladatra kizárólag I. osztályú tűzseréssz jogosult, bár egyes esetekben II. osztályú tűzseréssz is elvégezheti (katonai lőtereken) ezt a feladatot. Megoldást kell tehát találni a robbanótestek megmozdítás nélküli azonosításának egyszerűsítésére.

A probléma kiküszöbölésére javaslom bevezetni a *részleges azonosítás* fogalmát. A részleges azonosítás meghatározása: felderítő-tűzseréssz vagy tűzserésszkatonák által végzett feladat hagyományos robbanótestekkel kapcsolatos alapvető információk (típus, nemzetiség, fő részek, veszélyességi fok) meghatározása érdekében, azok megmozdítása nélkül.

Annak érdekében, hogy a gyakorlatban is alkalmazni lehessen a felderítő-tűzserésszket, a talált gyanús eszköz veszélyességi fokának a meghatározása szintén elengedhetetlen NATO-elvárás. Nem szükséges hozzá más, csak az alább bemutatott folyamatot végigkövetni. Ezek a kezdeti információk bőven elegendők a tűzseréssz-szakfeladatok megtervezéséhez, hiszen a minden részletre kiterjedő azonosítást a kirendelt tűzserésszjárőr parancsnoka mindenképpen el fogja majd végezni. Éppen ezért ezen a szinten még nem szükséges a tűzseréssz-szakfeladatokra jellemző hibátlan és precíz végrehajtás.

1. ábra A veszélyességi fok meghatározásának folyamata a felderítő-tűzseréssz-szakfeladatok végzése során (Készítette a szerző)

Másodsorban jelentős problémát jelenthet a biztonsági távolságok meghatározása. A hagyományos robbanótestek esetében a részleges azonosítás nem tartalmaz adatot a robbanótestek tömegére vonatkozóan, pedig ez alapvető eleme a biztonsági zónák számítási képletének. Ezt a problémát egyszerűen át lehet hidalni segédlet alkalmazásával, hiszen annak összeállítása jár jelentős munkával, a felhasználás már nem igényel komoly szaktudást. Referencia-robbanótesteket választottam különböző általam meghatározott kategóriákban, és azokra mérten számoltam ki a különböző biztonsági zónákat.

A biztonsági zónák számítási képletei:

- BZ1: a biztos rombolás zónája (m):
 $5 \times \sqrt{\text{a robbanótest tömege (kg)}}$
- BZ2: a jelentős károkozás zónája (m):
 $10 \times \sqrt{\text{a robbanótest tömege (kg)}}$
- BZ3: a kismértékű károkozás zónája (m):
 $20 \times \sqrt{\text{a robbanótest tömege (kg)}}$
- BZ4: a lehetséges károkozás zónája (m):
 $50 \times \sqrt{\text{a robbanótest tömege (kg)}}$

A szakirodalom a negyedik biztonsági zónát csak 80 kg feletti tömegnél írja elő, én azonban minden robbanótesttípusnál elvégeztem a számítást, a biztonságra való törekvés jegyében.¹⁹

3. táblázat *Segédlet a biztonsági zónák meghatározásához (hagyományos robbanótestek)*²⁰

Fsz.	Típus	Felosztás	BZ1	BZ2	BZ3	BZ4
1.	Puskagránát	repsz	3 m	6 m	12 m	30 m
	referencia: szovjet VOG-25P – 280 g					
2.	Puskagránát	kumulatív	4 m	8 m	16 m	40 m
	referencia: német SS GPZGR 61 – 570 g					
3.	Kézigránát	repsz	4 m	8 m	16 m	40 m
	referencia: szovjet F-1M – 570 g					
4.	Kézigránát	kumulatív	5 m	10 m	20 m	50 m
	referencia: szovjet RKG-3E(M) – 1 kg					
5.	Kézi indítású reaktív lőszer	nincs	9 m	18 m	36 m	90 m
	referencia: szovjet PG-22 – 2,8 kg					
6.	Aknavetőgránát	5 cm-ig	8 m	16 m	32 m	80 m
	referencia: magyar 5 cm-es 39M – 840 g					
7.	Aknavetőgránát	10 cm-ig	15 m	30 m	60 m	150 m
	referencia: német 10 cm-es WGR-40 – 8,65 kg					
8.	Aknavetőgránát	12 cm-ig	20 m	40 m	80 m	200 m
	referencia: magyar 12 cm-es 43M – 15,65 kg					

¹⁹ Notice sur le désusage et le débombage: pour servir à l'instruction des démineurs... Reprographie Tacussel, Vitrolles, 1972, 67/23.

²⁰ A hivatkozott biztonsági zónák számítási képletei alapján szerkesztette a szerző.

Fsz.	Típus	Felosztás	BZ1	BZ2	BZ3	BZ4
9.	Aknavetőgránát	16 cm-ig	32 m	64 m	128 m	320 m
	referencia: szovjet F-852 – 40 kg					
10.	Aknavetőgránát	240 cm-ig	58 m	116 m	232 m	580 m
	referencia: szovjet F-864 – 131 kg					
11.	Tüzérségi gránát	5 cm-ig	8 m	16 m	32 m	80 m
	referencia: szovjet 45 mm-es O-240 – 2,1 kg					
12.	Tüzérségi gránát	8 cm-ig	13 m	26 m	52 m	130 m
	referencia: szovjet 76 mm-es BR-350 – 6,5 kg					
13.	Tüzérségi gránát	10 cm-ig	20 m	40 m	80 m	200 m
	referencia: szovjet 100 mm-es BR-412 – 15,7 kg					
14.	Tüzérségi gránát	12,5 cm-ig	25 m	50 m	100 m	250 m
	referencia: szovjet 122 mm-es BR-471 – 25 kg					
15.	Tüzérségi gránát	15,5 cm-ig	35 m	70 m	140 m	350 m
	referencia: magyar 15 cm-es 34M romboló – 47 kg					
16.	Tüzérségi gránát	21 cm-ig	55 m	110 m	220 m	550 m
	referencia: német 21 cm-es GR 18 Be – 120 kg					
17.	Rakéta	10 cm-ig	18 m	36 m	72 m	180 m
	referencia: szovjet SZ-8 KO – 11,6 kg					
18.	Rakéta	20 cm-ig	41 m	82 m	164 m	410 m
	referencia: szovjet M-21 OF 66,6 kg					
19.	Rakéta	40 cm-ig	80 m	160 m	320 m	800 m
	referencia: szovjet R-27 – 253 kg					
20.	Akna – gyalogság elleni	repsz	8 m	16 m	32 m	80 m
	referencia: szovjet POMZ-2 – 2,3 kg					
21.	Akna – gyalogság elleni	irányított repesz	25 m	50 m	100 m	250 m
	referencia: szovjet MON-200 – 25 kg					
22.	Akna – gyalogság elleni	hagyományos	4 m	8 m	16 m	40 m
	referencia: magyar GYATA-64 – 520 g					
23.	Akna – harckocsi elleni	nincs	16 m	32 m	64 m	160 m
	referencia: szovjet TM-62M – 9,65 kg					
24.	Légibomba	2 kg-ig	8 m	16 m	32 m	80 m
25.	Légibomba	10 kg-ig	16 m	32 m	64 m	160 m
26.	Légibomba	25 kg-ig	25 m	50 m	100 m	250 m
27.	Légibomba	50 kg-ig	36 m	72 m	144 m	360 m
28.	Légibomba	100 kg-ig	50 m	100 m	200 m	500 m

Fsz.	Típus	Felosztás	BZ1	BZ2	BZ3	BZ4
29.	Légibomba	250 kg-ig	80 m	160 m	320 m	800 m
30.	Légibomba	500 kg-ig	112 m	224 m	448 m	1120 m
31.	Légibomba	1000 kg-ig	159 m	318 m	636 m	1590 m
32.	Légibomba	2000 kg-ig	224 m	448 m	896 m	2240 m

A fenti robbanótestekkel kapcsolatban fontos néhány kiegészítést tenni:

- kumulatív eszközök esetében kiegészítő biztonsági intézkedés lehet szükséges (például homokzsákok elhelyezése a kumulatív *jet* elnyelésére);
- amennyiben a helyszín felszámolása elhúzódik, a közvetlen napsugárzástól a robbanótestet óvni kell (például árnyékolással);
- a robbanótesteket és biztonsági zónákat az előírásoknak megfelelően, jól láthatóan kell megjelölni (például táblák, feliratok, kordonszalag alkalmazásával);
- a lakosság tájékoztatására – a tervezett biztonsági rendszabályokról – intézkedni kell a társszervek felé.

Jelenleg az improvizált robbanótestek kezelése jelenti a legnagyobb kihívást a tüzserész szakembereknek. „*A XXI. századra jellemző aszimmetrikus hadviselés és az ellenfelek által alkalmazott módszerek új feladatok elé állítják korunk haderőit. A terroristák, kormányellenes, lázadó, ellenálló csoportok eszköztára a nem hagyományos hadviselés számos jegyét magán hordozza. Ezen relatív új eszközök és módszerek közül az improvizált (nem hagyományos módon előállított és alkalmazott) robbanóeszközök (Improvised Explosive Devices – IED) jelentik az egyik legégetőbb problémát.*”²¹ Ugyan a hazai alkalmazásra nem jellemző az improvizált robbanótestek hatástalanítása, mert ezeket a feladatokat a Készenléti Rendőrség tüzserészszakemberei végzik, de művelési területen, NATO-feladatok során már jelentős tapasztalatot gyűjtöttek katonáink. Kijelenthető, hogy ez a feladat valóban embert próbáló, kiemelkedő szaktudást és különleges gondolkodásmódot igényel, melyet el kell vonatkoztatni a hagyományos robbanótestek hatástalanítása során alkalmazottaktól.

Az improvizált robbanótestek esetében nincs idő hosszadalmas számítások végzésére, az emberi élet védelme megköveteli az azonnali intézkedések bevezetését. Gyorsan, határozottan és professzionálisan kell eljárni az ilyen helyszíneken, mert: „*A robbantásos cselekmények fő célja a félelem- és zavarkeltésen túl a nyilvánosság, a kiemelt jelentőségű célpontok ellen elkövetett robbantásos események pedig mindig nagy közérdeklődést kapnak, a média kitüntetett figyelmet szentel a történeteknek.*”²² Ezek figyelembevételével kell alapos és biztonságra törekvő rendszabályokat, állampolgári korlátozásokat foganatosítani vagy foganatosíttatni az arra felhatalmazott szervezettel, társszervvel.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete által kiadott kézikönyv, mely az improvizált robbanótestekkel foglalkozik, jó támpontot nyújthat, hiszen a tüzserészszakemberek és a rendvédelmi erők széles körben alkalmazzák a biztonsági zónákra vonatkozó táblázatát (helyenként kisebb eltérésekkel).

²¹ Horváth Tibor: A művelési környezet műszaki támogatásának kihívásai. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Humánvédelem – békeművelési és veszélyhelyzet-kezelési eljárások fejlesztése (Tanulmánygyűjtemény I., e-book), 2016, 258–259. http://real.mtak.hu/33554/1/tanulmánygyujtemeny%20_ujratervezes_CsJ_KZ_1.5.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 02. 20.)

²² Dr. Kovács Zoltán: Az improvizált robbanóeszközök főbb típusai. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évf. 2012/2., 38.

4. táblázat Segédlet a biztonsági zónák meghatározásához (improvizált robbanótestek)²³

Fsz.	Veszélyforrás	Becsült tömeg	Minimális biztonsági zóna	Maximális biztonsági zóna
1.	Csőbomba	2,3 kg	150 m	375 m
2.	Öngyilkos merénylő	9 kg	150 m	525 m
3.	Aktatáska, hátizsák	23 kg	190 m	575 m
4.	Személyautó	230 kg	270 m	600 m
5.	Nagy méretű személyautó (kombi)	460 kg	300 m	725 m
6.	Egyterű személyautó, kis áruszállító	1 800 kg	375 m	1160 m
7.	Kis tehergépjármű	4 600 kg	440 m	1560 m
8.	Tartálykocsi (nem nyerges vontatón)	13 600 kg	525 m	2410 m
9.	Nyerges vontató	27 200 kg	575 m	2840 m

A bemutatott problémák kiküszöbölése viszonylag minimális erőforrás befektetésével elvégezhető, az alkalmazás várható hozama azonban jelentős lehet a munkaszervezés, előkészítés tekintetében. A fenti segédletek, a folyamatábra és az új fogalom együttes alkalmazása megteremti a háttérrel a felderítő-tűzserészek alkalmazásához az igen szigorú hazai szabályzók között is.

ÖSSZEGZÉS, AJÁNLÁSOK

Véleményem szerint sikerült összeállítani egy olyan elgondolást a felderítő-tűzserészek felkészítésére, amely nem igényel jelentős erőfeszítést, de eredményeként a Magyar Honvédség egy új, a NATO által is elismert tűzserészképességre tehet szert. Az ismertetett követelményeket lefedő kiképzést csak a javasolt kiegészítésekkel – a segédletek, a folyamatok és az új fogalom – lehet kialakítani, a sikeres és a szabályoknak megfelelő munkavégzés csak így várható el.

Javasolom a felkészítést beemelni a tűzserész-szakkiképzési programba, annak érdekében, hogy mielőbb kialakulhasson a NATO-elvárásokhoz igazodó, egymásra épülő kiképzési folyamat. Ennek megvalósulása azért is hasznos, mert a NATO-n belüli egységes kiképzés növelheti az alkalmazási hatékonyságot többnemzeti környezetben.

Amennyiben a felkészítés bekerül a tűzserész-szakkiképzés rendszerébe, a felkészített katonák alkalmazásával nagyban javulhat a munkaszervezés minősége. A magasabban kvalifikált szakemberek a képességeiknek megfelelő feladatokat fognak ellátni. Jobban tervezhetőek lesznek a tűzserész-szakfeladatok, mivel megbízható és részletes információk alapján, célirányosan készülhet fel a szakállomány a hatástalanításokra, megsemmisítésekre.

További kutatás tárgyát képezheti az ABV-robbanótestekkel kapcsolatban hasonló segédlet kialakítása, illetve a felderítő-tűzserész-felkészítés beillesztése a tűzserész-szakkiképzés rendszerébe.

²³ United Nations Mine Action Service: Landmines, explosive, remnants of war and IED safety handbook, 3rd Edition, United Nations, New York, 2015. Annex A5, Evacuation distance guide, 114. https://www.unmas.org/sites/default/files/handbook_english.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 02. 07.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dr. Daruka Norbert: *Robbanóanyag-ipari alapanyagok és termékek osztályozásának lehetőségei*. Műszaki Katonai Közlöny, XXVI. évf. 2016/1.
- Horváth Tibor: *A műveleti környezet műszaki támogatásának kihívásai*. Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Humánvédelem – békeműveleti és veszélyhelyzet-kezelési eljárások fejlesztése (Tanulmánygyűjtemény I., e-book), 2016. http://real.mtak.hu/33554/1/tanulmánygyujtemeny%20_ujratervezes_CsJ_KZ_1.5.pdf
- Dr. Kovács Zoltán: *Az improvizált robbanóeszközök főbb típusai*. Műszaki Katonai Közlöny, XXII. évf. 2012/2.
- Mű-1749/1 – Szakképzési program a Magyar Honvédség tüzszereszkatonái részére. Honvéd Vezérkar Kiképzési és Oktatási Csoportfőnökség, 2018.
- NATO Standardization Agency (NSA): AEP-45, Warning and Reporting and Hazard Prediction of Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Incidents (Operators Manual), Edition E, Version 1, 01. 2014.
- NATO Standardization Office: AEODP-10, Explosive Ordnance Disposal (EOD) Principles and Minimum Standards of Proficiency, Edition B, Version 1, 09. 2014. Annex-A – Minimum Standards of Proficiency for an Explosive Ordnance Reconnaissance Operator.
- NATO Standardization Office: AEODP-6, Explosive Ordnance Disposal Reports and Messages, Edition B, Version 1, 09. 2014.
- NATO Standardization Office: AEP-45, Warning and Reporting and Hazard Prediction of Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Incidents (Reference Manual), Edition E, Version 1, 08. 2018.
- NATO Standardization Office: AEP-66, NATO Handbook for Sampling and Identification of Biological, Chemical and Radiological Agents (SIBCRA), Edition A, Version 1, 04. 2015.
- NATO Standardization Office: ATP-3.12.1, Allied Tactical Doctrine for Military Engineering, Edition A, Version 1, 02. 2016.
- NATO Standardization Office: ATP-3.18.1, Allied Tactical Doctrine for Explosive Ordnance Disposal, Edition A, Version 1, 04. 2017.
- Notice sur le désobusage et le débombage: pour servir à l'instruction des démineurs... Reprographie Tacussel, Vitrolles, 1972.
- United Nations Mine Action Service: Landmines, explosive, remnants of war and IED safety handbook, 3rd Edition, United Nations, New York, 2015. Annex A5, Evacuation distance guide. https://www.unmas.org/sites/default/files/handbook_english.pdf

Csóka Attila alezredes:

SZÁZADMEGBÍZOTT ABV-VÉDELMI ALTISZTEK ÉS A NEM SZERVEZETSZERŰ ABV-FELDERÍTŐRAJOK ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEI

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.6](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.6)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az erők megóvásának ABV-védelmi megközelítését és annak elemzését, valamint a századszintű szervezeti elemek állományában századmegbízott ABV-védelmi altisztek, továbbá a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok tevékenységét tárgyalja az írás. A szerző részletezi az ellátható feladatokat, továbbá javaslatokat tesz a rajok alkalmazási módjaira különböző tevékenységek (támadás, védelem, menet, körletfoglalás, nyugvás) során.

KULCSSZAVAK: ABV-védelem, ABV-felderítés, ABV-támogatás, erők megóvása

BEVEZETÉS

A századmegbízott ABV-védelmi altisztek és a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok feladatrendszerének megközelítését távolabbról, az erők megóvásának fogalmától szükséges elkezdni.

Az erők megóvása mindazon intézkedések és eszközök összessége, amelyek csökkentik a személyek, létesítmények, felszerelések, anyagok műveletekhez kapcsolódó fenyegetésekből és veszélyekből bekövetkező sérülékenységet, ezáltal megőrizve a műveleti szabadságot és műveleti hatékonyságot, így hozzájárulva a küldetés sikeréhez.¹ Mint a fogalomból következik, az erők megóvása megköveteli a különböző szakterületek felőli átfogó megközelítést, ennek megfelelően a vonatkozó NATO-szabályzó alapján annak alapelemei:²

- légvédelem;
- harcászati felelősségi terület kontrollálása;
- erők egészségügyi védelme;
- ABV-védelem;
- ellenálló képesség;
- következménykezelés;
- biztosítás;
- erők megóvásának katona-műszaki támogatása.

Mint látható, az ABV-védelem ebben a felosztásban már megjelenik, ami alapján megállapítható, hogy a szakterület feladatai a többi, fent felsorolt alapelemhez hasonlóan a szervezeti elemek feladatrendszerébe integrálódnak, annak támogatása érdekében, legyen az vezetési szint, fegyvernemi egység, alegység vagy szakcsapat.

¹ NATO Standardization Agency: NATO STANDARD Allied Joint Publication AJP 3.14 Edition A v1 Allied Joint Doctrine for Force Protection, 2015, 1-1, 0102.

² Uo. Annex A.

AZ ERŐK MEGÓVÁSÁNAK KÉPESSÉGTERÜLETEI AZ ABV-VÉDELMI FELADATOK TÜKRÉBEN

Az erők megóvása vonatkozásában öt tényezőt kell megemlíteni:³

- biztonság;
- aktív védelem;
- passzív védelem;
- helyreállítás;
- általános katonai képességek.

Az alábbiakban tekintsük át a fenti pontokat részleteiben.

Biztonság

A különböző szintű parancsnokságoknak, parancsnokoknak az erők megóvása érdekében a különböző tervezhető kihívásokra válasszal kell szolgálniuk. Különböző szintű törzsekben megjelennek a szaktisztek, amelyek azt a speciális tudást képviselik, amely megalapozza a szakszerű választ a fenti kihívásokra. Az ABV-védelem területét tekintve dandárszintig ABV-védelmi szaktiszt szakmai közreműködése javasolt, ezred, zászlóalj, kötelékszázlójak esetében azonban szükséges megvizsgálni a rendeltetészerű feladatot. A harcoló egység/alegység törzsében a lehetséges alkalmazás teljes spektrumát figyelembe kell venni, legyen az alacsony vagy magas intenzitású művelet, így az ABV-védelem tiszt általi képviselete szükséges. Harctámogató csapatok esetében külön kell vizsgálni a feladatokat, harci kiszolgáló-támogató csapatoknál általánosítva ABV-védelmi altiszt támogatása számvethető.

Átmeneti, az erők megóvásának képességterületeit tekintve átfedéssel értelmezhető feladat az ABV Riasztási és Értesítési Rendszer (RIÉR). A biztonságnál helyet követel magának a stratégiai szintű jelentősége miatt, egyrészt a parancsnokságok/csapatok adat-szolgáltatásának megszervezése, másrészt az automata mérő és adatgyűjtő rendszer országos lefedettsége, továbbá katasztrófák esetében a Honvédelmi Katasztrófavédelmi Rendszer Országos Baleset-elhárítási Intézkedési Tervhez való kapcsolódása következtében. Az említett okok miatt részletezzük ebben a pontban a RIÉR-t, annak ellenére, hogy a rendszer az aktív védelem által beszerzett adatok továbbítására szolgál, a felkészített és riasztott állomány aktív tevékenysége mellett.

Aktív védelem

Az előző bekezdéshez kapcsolódóan az aktív védelem első összetevője ABV-védelmi szempontból a felderítés. Önmagában az ABV-felderítés is gyűjtőfogalom, magában foglalja a *detektálást* – az ismeretlen mérgező/biológiai/radiológiai aktív harcanyag kimutatását; az *azonosítást* – az ismeretlen mérgező harcanyag fajtájának meghatározását; valamint a *monitorozást* – egy fontos terület/objektum folyamatos vagy szakaszos figyelését, ami a szervezetszerű és nem szervezetszerű ABV-felderítőalegységek aktív tevékenységét követeli meg.

A detektálás elsősorban az ABV-veszélyek jelenlétét jelzi, amikor az egyéni és a kollektív védelmi rendszabályok foganatosítása szükséges. Minden századszintű alegységnek

³ Szabó Sándor – Berek Tamás: Az ABV mentesítő állomás force protection koncepciója. Hadmérnök, VII. évf. 3. szám, 89–99. http://hadmernok.hu/2012_3_szabo_berek.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 03. 22.)

rendelkeznie kell az ABV-felderítést, -ellenőrzést, -riasztást, -jelentést és -mentesítést, valamint a sérültek ellátását és a kollektív védelmet biztosító megfelelő típusú és mennyiségű felszereléssel.⁴

A monitorozás esetében az – elsődleges megfigyelés során, feladattól függően nem minden esetben megkövetelt – ABV-kiképzett alegység bevonását, adott esetben egy ipari üzem rombolódását, robbanását, kigyulladását az általános, minden katonára vonatkozó felderítési normák keretében is jelenthetik. Az ABV-felderítéstől céljában eltér, eszközeiben azonban nem az ABV-felmérés, amely során a már ismert szennyezett terület határainak kijelölése, illetve annak periodikus pontosítására kerül sor, szintén az erők, illetve a civil tényező megóvása érdekében. Az ABV-felmérés során számos váratlan alkalmazási formára szinte csak következtetni lehet, a védelem körütekintő megszervezésével azonban jelentős mértékben csökkenthető a személyi állomány kockázata. Körütekintő és alapos ABV-védelem sem lehet elég hatékony az alantas bevetési módszerekkel szemben.⁵

Itt kell megemlíteni a kollektív védelmi berendezéseket. Az ABV-veszélyek elleni kollektív védelem célja biztosítani az ABV-környezetben tevékenykedő személyi állomány folyamatos feladat-végrehajtási készségét az egyéni védőeszközök alkalmazási kényszerétől mentes pihenés és egyéni szükségletek végzésének lehetőségével.⁶ Ennek megfelelően az ABV-környezetben is üzemeltethető harcálláspontok, egészségügyi ellátópontok, de a harcjárművekbe integrált szűrők és túlnyomásképző rendszerek is ebbe a kategóriába tartoznak.

Átfedésben az általános katonai képességeket tartalmazó 5. ponttal, az egyéni védőeszköz alkalmazása is az aktív védelem kategóriába tartozik. Természetesen elengedhetetlen az egyéni védőeszközök szakszerű és hatékony alkalmazását megelőzően az alapos kiképzés. Egy szakfeladatot megelőzően a kijelölt erők feladatra történő felkészülése és riasztást követően az érintett állomány egyéni védőeszközbe történő öltözése során, valamint a további vagy a megváltozott körülmények miatt módosított (harc-) feladat folytatása érdekében a védőeszközt viselő katonák aktív tevékenységére van szükség.

A fenti védelmi intézkedések a rendeltetésszerű feladat-végrehajtást nehezítik. A feladat időigénye megnő, ezenkívül a személyi állomány pszichikai terhelése is nő. Az ABV-esemény előtt bevezethető passzív ABV-rendszabályok közül a profilaktikus készítmények kiosztása és az esetleges alkalmazása során felelősséggel kell eljárni.⁷

Az erők megóvása vonatkozásában bizonytalanságot okozhat a jó profilaxis besorolása az aktív vagy a passzív védelmi intézkedések közé. A kálium-jodid a hatását az expozíció utáni 24. óráig történő bevitelig kifejti, de a radioaktív sugárzást megelőzően 1 órával ideális a bevétele, mindemellett indokolatlan szedése egészségügyi problémát okoz. Egy csapást/kibocsátást megelőzően a kiosztása indokolt lehet, az alkalmazása azonban csak

⁴ Berek Tamás: LCD-3 széria, mint lehetséges hatékony eszköz az alegységek ABV védelmi felszerelés rendszerében. Műszaki Katonai Közlöny, XXVI. évf. 2016/1., 68–79. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2016_1_06_LCD%203%20szeria_BerekT.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 10. 09.)

⁵ Grósz Zoltán – Berek Tamás: ABV veszély elkerülésének rendszabályai. Bolyai Szemle, XVI. évf. 4. szám, 50–61. http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/1948/04_Berek-Grosz.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés időpontja: 2019. 10. 09.)

⁶ MH Összhaderőnemi Parancsnokság: Atom, biológiai, vegyi védelmi doktrína. 2010. Nyt. sz.: 237/198, MH DOFT kód: 12018.

⁷ Berek Tamás: ABV (CBRN) analitikai laboratórium, mint művelettámogató speciális vegyivédelmi képesség. Hadmérnök, VI. évf. 1. szám, 131–144. http://www.hadmernok.hu/2011_1_berek.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 05. 01.)

abban a ritka esetben javasolt, ha biztosak vagyunk a kimenetelben, így ennek megfelelően az aktív védelem között indokolt a megjelenítése.

Passzív védelem

A passzív védelmi rendszabályok célja egyrészt csökkenteni az ABV-fegyverek célpontjává válásának a valószínűségét, illetve a már bekövetkezett ABV-események hatásának csökkentése. A gazdasági megfontolásokon túl az ABV-fegyverek alkalmazásának visszhangja politikai értelemben jelentős. Az alkalmazó fél mérlegeli az alkalmazás előnyeit és hátrányait is, majd ezt követően választ célpontot. Ha az ABV-fegyver ellen védekező fél olyan körülményeket képes létrehozni – vagy annak meglétét elhitetni a szemben álló féllel –, hogy a megtámadása nem jár számottevő előnnyel, akkor a passzív védelem elérte célját.

A passzív védelem összetevői az álcázás, rejtés – a felderítés megnehezítésére –, a széttagolás – hogy az állomány ne koncentrálódjon egy adott területre – és a megtévesztés, amely szükség esetén akár a széttagoltságról, erők összpontosításáról, manőverekről, harcálláspontokról ad fals információt a szemben álló fél számára.

Szabadban tárolt eszközök, készletek, anyagok ponyvával, földréteggel történő fedése, letakarása is a passzív védelem módszerei közé tartozik.

Kritikus alegységek, anyagok, eszközök tartalékának számvetése és védett helyen történő állomásoztatása, tárolása megoldást jelent a szennyezett erők kiváltására.

Helyreállítás

Az ABV-védelem szempontjából a helyreállítás feladatainál a már megtörtént ABV-eseményt követő tevékenységeket kell ideszámítani. Alapvetően hármas feladatról van szó, amelyek a veszély elkerülése, a szennyezettség továbbterjedésének a megakadályozása, valamint az ABV-mentesítés.

A veszély elkerüléséhez tudnunk kell, hogy hol van az a veszély, amit el kell kerülni – azaz az ABV-felderítőerők ABV-felmérése szükséges egyrészt a terület fizikai megjelöléséhez, másrészt az ABV Riasztási és Értesítési Rendszer működését megalapozó forrásszintű adatok biztosításához.

A szennyezettség továbbterjedésének megakadályozása a helyreállítás két másik feladatával átfedést mutat, hiszen ha az alegység a szennyezett terület megjelölése miatt nem vonul be a szennyezett területre, akkor onnan távozva a szennyeződést nem terjeszti tovább, illetve a szennyezett területen már bent tartózkodó erők-eszközök az ABV-mentesítésnek köszönhetően nem szennyeznek le a mozgásuk által további területeket.

A szennyezett területről az ABV-mentesítés helyéig történő mozgás korlátozása térben és időben az a tényező, ami miatt ez a pont külön kiemelésre érdemes. Az ABV-mentesítés tervezésekor figyelembe kell venni a szennyezett alegység helyzetét, az alkalmas ABV-mentesítő helyet, valamint a megközelítési utat, amelyet a menetet követően vissza kell ellenőriztetni az ABV-felderítőalegységgel.

Az ABV-mentesítés kényszertevékenység. Ha ABV-mentesítésre van szükség, az azt jelenti, hogy a korábbi passzív védelmi rendszabályok vagy az előző helyreállítási feladatok nem érték el a kívánt célt. Az ABV-mentesítés érdekében alegységeket kell kivonni eredeti feladatuk végrehajtásából, azokat szükség szerint pótolni kell, erőfeszítéseket kell tenni az ABV-szennyezés következtében zuhanó morál és az ezzel egyenes arányban csökkenő fegyelem visszaállítása érdekében.

A mentesítéshez kapcsolódik az egészségügyi támogatás, amely a személyi mentesítő helyen egy gyors orvosi vizsgálat keretében kötelező pont.

Általános katonai képességek

Az általános katonai képességek elérésének útja a különböző szintű kiképzés. Az ABV-védelem területéhez az egyéni védőeszközök alkalmazásának begyakorlása, annak elviselése, a kollektív védőeszközök alkalmazásának megtanulása, az egyéni és a csapatmentesítő eszközök kezelése, előkészítése, karbantartása, valamint az ABV-védelmi jelek-jelzések elsajátítása tartozik. A nem szervezetszerű szakalegységek felkészítését – mivelhogy nem általános katonai kiképzésről van szó – nem kötöm ehhez a ponthoz. Idetartozik viszont az Általános Katonai Kiképzés kézikönyve alapján az alapvető ABV-felderítőeszközök kezelése éppúgy, mint az ABV Riasztási és Értesítési Rendszer alapvető ismerete. Itt szükséges nyomatékosítani újra azt, hogy a minden katonára vonatkozó általános katonai felderítési követelmények/kötelmek vonatkoznak a szabad szemmel jól felismerhető ABV-események vagy az arra történő előkészület észlelésének a jelentésére is.

A katonával szemben elvárható követelmény ugyanis, hogy felismerje az ABV-fegyverek alkalmazására utaló jeleket, és ezeknek az információknak a birtokában tenni tudjon legalább saját túlélése érdekében. Ismernie kell az ABV-veszélyre figyelmeztető jelzéseket, fel kell ismernie a riasztást, kell tudnia alkalmazni az egyéni védőeszközét. Ezt a feladatot a katona csak úgy tudja végrehajtani, ha kezelni tudja eszközeit valós körülmények között is. A felkészítésen megszerzett ismeretekből a napi gyakorlások, harcászati gyakorlatok során kell rutint szerezni.⁸

AZ ABV-TÁMOGATÁS FELADATAI A SZERVEZETI STRUKTÚRA KÜLÖNBÖZŐ SZINTJEIN

Jelen tanulmány alapvető célja a harcászati szintű ABV-támogatás megvalósításának tárgyalása olyan szervezeti elemeknél, amelyek nem rendelkeznek szervezetszerű ABV-védelmi alegységgel. Az átfogó kép nyújtása érdekében azonban a magasabb vezetési szintek tárgyalásával kezdem a téma megközelítését.

Mint az az erők megóvásának tárgyalásánál a bevezetőben bemutattam, az ABV-védelem az erők megóvásának szerves része. Hadászati szinten a fegyveres erők bevetése és műveleti alkalmazása, valamint ennek megtervezése egy átfogó politikai keretben történik, egyéb nem katonai erőforrásokkal és kezdeményezésekkel összehangoltan, a nemzeti és/vagy szövetségi stratégia céljainak elérése érdekében.⁹ A hangsúly a politikai szándék érvényesítésére helyeződik, öncélú katonai szerveződés, tevékenység egy demokráciában nem fordulhat elő. A hadműveleti és a harcászati szint struktúrájának tervezése során figyelembe kell venni az ABV-támogatás lehetőségeit, annak megvalósítását; ehhez szakértők bevonása szükséges. Folytatva a gondolatmenetet, célszerű annak a szakembernek a kijelölése, aki – beosztása, rendfokozata alapján, szakmai tudására és tapasztalatára támaszkodva, a legfrissebb nemzeti

⁸ Berek Tamás: A jövő tisztjeinek ABV védelmi felkészítésének iránya az ABV jártasság követelményeinek tükrében. Hadmérnök, V. évf. 2. szám, 5–16. www.hadmernok.hu/2010_2_berek.php (Letöltés időpontja: 2019. 05. 01.)

⁹ Szendy István: A hadviselés, mint tudományelméleti és tudomány-rendszertani kategória. Hadtudomány, 2017/3–4., 106–129. http://real.mtak.hu/69825/1/Ht_201734_108_131_u.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 03. 28.)

és nemzetközi szakmai információknak, folyamatoknak, eljárásoknak a birtokában – szükség esetén a katonai felső vezetés, illetve a politikai szint szakszerű és gyors tájékoztatására képes.

A vezetési szintek jelenlegi struktúrájából adódóan a fenti követelmény nem valósul meg. A szaktisztek megtalálhatók ugyan a különböző területeken (kiképzés, haderőtervezés, képességfejlesztés),¹⁰ de a tagoltság miatt a koncentrált szakmai információ nem jelenik meg.

A széttagolt szakmai munkát az összpontosítottal összehasonlítva megállapítható: kevésbé hatékony az információmegosztás, mint az információ azonnali közös feldolgozása. Kevésbé hatékony az azonos létszámú, különböző szervezeti elemekben dolgozó szaktisztek együttműködése, mint az egy szervezeti elemben levő, és ott különböző területekre kijelölt szaktiszteké. Egyszerűbben kifejtve: három ABV-védelmi tiszt három különböző helyen nem lehet olyan hatékony, mint hárman egy szervezeti elemben.

Széttagolt szakmai képviselő esetén nem egyértelmű, hogy a katonai felső vezetésnek kit kell megszólítania egy adott esetben. Kijelölhetnek szakmai felelőst, az információ koncentrációja ettől függetlenül nem biztos, hogy megtörténik. Az előzők során részletezett koordinálatlanságot, szakmailag kevésbé hatékony struktúrát azok a szakmai főnökségek küszöbölhetik ki, amelyeknél a szakmai koncentrátság, a szakmai felelősség információvesztés nélkül megvalósul, egyben szakmai munkaműhelyként képesek a szakmai doktrínák, szabályzók, segédletek, szakutasítások kidolgozására, mindezt hasonló létszámmal, mint a széttagolt változatnál.

Harcászati szinten az ABV-védelem feladatait külön kell tárgyalni az ABV-t támogató szakcsapatok esetében. Ennek tárgyalása egy következő tanulmány feladata lehet.

FEGYVERNEMI EGYSÉGEK/ALEGYSÉGEK ÉS NEM ABV-SZAKCSAPATOK ABV-TÁMOGATÁSA

A katonai szervezetek ABV-védelmi feladatait ABV-védelmi végzettséggel és szakmai tapasztalattal rendelkező törzstiszteknek kell szerveznie. Azoknál a katonai szervezeteknél, ahol nem alkalmaznak hadműveleti ABV-védelmi törzstiszteket, az alábbiakkal lehet számolni:

- nem jelenik meg ABV-védelmi szakmai tapasztalat;
- nincs olyan személy, aki az ABV-védelmi követelményeknek való megfelelést¹¹ folyamatosan, szakmai szemmel nyomon tudja követni;
- a parancsnok ABV-védelemmel kapcsolatos döntéseit nem szaktiszte készíti elő;
- nincs olyan személy, akitől elvárható lenne számítógéppel támogatott vagy terepen végrehajtott gyakorlatokon szerzett tapasztalatokon alapuló ABV-védelmi tervezés;
- a műveletek vezetése során nincs a kötelékbe integrált, tapasztalatokkal rendelkező ABV-védelmi szakember;
- nincs, aki koordinálja, ellenőrizzé a századmegbízott ABV-védelmi altisztek tevékenységét;
- az alkalmasszerűen a szervezetbe integrált ABV szakmai számú szakasparancsnok állásfoglalásának, javaslatának a tapasztalat hiánya és alacsony rendfokozata miatt

¹⁰ A hadműveleti terület ABV-támogatása a jelenlegi struktúrában nem valósul meg. A területet nem támogatja ABV-védelmi szaktiszte, az ABV Riasztási és Értesítési Rendszer szervezését nem a hadművelet hajtja végre, holott önmagában a riasztás, értesítés jellemzően hadműveleti feladat. Műveleti parancsokban az erők megóvásának keretén belül az ABV-védelmi intézkedéseket sem képes a hadművelet kidolgozni, azaz a szaktisztek különböző területeken történő megjelenése nem fed le minden területet.

¹¹ A szárazföldi csapatok, a légiereő és a különleges erők ABV-védelemre vonatkozó ellenőrzési pontjai alapján.

nincs elegendő „súlya” ahhoz, hogy a kiemelt feladatok mellett a megfelelő ABV-felkészítés szükségességét a parancsnok előtt képviselje.

Az MH ABV RIÉR-ben az egységek alközpontokat, a kötelekzászlóaljok ABV-értékelőcsoportokat működtetnek, amelyek feladatainak ellátásához szükséges az ATP-45 tanfolyam elvégzése. Az ABV RIÉR-ben feladatot teljesítő alközpontok, értékelőcsoportok állományának a havi együttműködési gyakorlatok, valamint a periodikusan levezetett tanfolyamok keretében lehetősége van ismereteit szinten tartani, és képesek elvégezni az ABV-helyzet értékelését. Mindezek mellett ez az állomány nem kiképzett egy alegység vagy egység ABV-védelmi támogatásának megtervezésére, megszervezésére, így sem az ABV-törzstisztek, sem a századmegbízott ABV-védelmi altisztek feladatait ellátni nem tudja.

ABV-védelmi szaktisztek hiányában egység szinten, illetve kötelekzászlóalj szinten sem koordináltak az ABV-védelmi feladatok, azok a századonként megbízott ABV-védelmi altisztre hárulnak. Amennyiben ilyen nincs a századnál, akkor egy felkészítetlen katona kap erre feladatot, vagy a feladatszabás elmarad.

A katonai szervezetek nemzetközi/nemzeti gyakorlatai során ABV-szaktisztre igényt támasztanak mind az előjáró törzs, mind a gyakorlatvezetőség és az értékelő-elemző csoport állományában is, azaz az ABV-szaktisztek hiánya azonosított tény. Be kell látni, hogy az így vezényelt szaktisztek nem összekovácsoltak a fogadó törzsszel.

A fenti felsorolásból kiemelve eljutunk a századmegbízott ABV-védelmi altisztek és a másodlagosan kiképzett ABV-felderítőrajok feladatrendszeréhez. A tanulmány fő célja tisztázni az ABV-védelmi szaktiszttel nem rendelkező törzsek részére a nem szervezetszerű támogató ABV-személyek/alegységek feladatait, alkalmazási lehetőségeit, kiképzésének sarokpontjait.

Századmegbízott ABV-védelmi altisztek

Századonként egy fő megbízott ABV-védelmi altiszt tevékenysége szükséges, aki a felkészítést követően az alábbi ABV-védelmi szakfeladatok végrehajtására képes:

- ismeri azokat a szaktevékenységeket, amelyek megjelennek a felderítőrajokkal szemben támasztott követelményeknél, továbbá tisztában van az általános ABV-védelmi szabályzók változásaival, valamint az ABV-támogatóalegységek szaktevékenységét befolyásoló szabályzók változásaival;
- kijelöli, felkészíti a század nem szervezetszerű ABV-felderítőkatonaikat, intézkedik összekovácsolásukra nem szervezetszerű ABV-felderítő rajokká;
- szinten tartja a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok ismereteit ABV-védelmi kiképzés keretében;
- feldolgozza a műveletek tervezése során az előjáró parancsában foglalt vagy kikövetkeztetett ABV-védelemmel kapcsolatos feladatokat és információkat, javaslatot tesz azok megvalósítására;
- javaslatot tesz a rendelkezésre álló nem szervezetszerű ABV-védelmi raj alkalmazására a századparancsnok felé;
- a századparancsnok tanácsadójaként tevékenykedik a század ABV-védelemmel kapcsolatos ügyeiben;
- felel az ABV Riasztási és Értesítési Rendszerért, képes fogadni az alárendeltek szöveges jelentéseit az ABV-eseményekről, azokat a vonatkozó szabályzóknak megfelelően képes az ABV RIÉR-ben kötött jelentésformátumba átalakítani és továbbítani a katonai szervezet saját alközpontja, kötelekzászlóalj esetében értékelőcsoportja részére;

- képes értelmezni a kapott ABV RIÉR-hez kapcsolódó jelentéseket, azokat képes az alárendelteknek szövegszerűen továbbítani, szükség esetén a riasztást végrehajtani;
- az alárendelt alegységek ABV-védelemmel kapcsolatos információigényét megválaszolja, szükség esetén továbbítja az előjáró törzs felé;
- nyilvántartja a beosztott állomány sugáradag-terhelését, figyelembe véve az előjáró sugáradaggal kapcsolatos megkötését, javaslatot tesz a személyek alkalmazhatóságára.

Nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok

A nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok biztosítottságát századszinten, illetve a zászlóalj-harcálláspontoktól kezdve a vezetési elemek támogatása érdekében is szervezni szükséges. A nem szervezetszerű ABV-felderítőkatona legfontosabb feladata az ABV-felderítőeljárások és az ABV-felmérés alapvető ismerete. Ismerniük kell a tevékenység rendjét útvonal, terület, zóna felderítése, objektum, körlet ABV-figyelése, illetve már ismert szennyezett terület határainak meghatározása során. Képesnek kell lenniük a rendszeresített vegyi- és sugárfelderítő eszközeik alkalmazására, azok technikai kiszolgálására. Ismerniük kell az ABV-védelmi jeleket és jelzéseket. Tudniuk kell, hogy milyen információk szolgáltatása szükséges egy ABV-esemény, illetve szakfeladat kapcsán az ABV RIÉR működtetéséhez, a CBRN-jelentések tartalommal való feltöltéséhez; mindemellett az ABV RIÉR CBRN-jelentéseinek felépítését nem szükséges elsajátítaniuk.

Összefoglalva: A nem szervezetszerű ABV-felderítőrajoknak ismerniük kell azokat az eljárásokat, amelyek szükségesek egy századszintű szervezet ABV-felderítő támogatásához (a legtöbb esetben a katonai szervezetek egyetlen erőforrása a saját erőből végrehajtott ABV-felderítési feladatok végrehajtásához), valamint képesnek kell lenniük az ABV Riasztási és Értesítési Rendszer forrásszintjével szemben emelt követelményeknek eleget tenni.

NEM SZERVEZETSZERŰ ABV-FELDERÍTŐRAJOK ALKALMAZÁSA

Az ABV-felderítés következő öt alapszabálya^{12,13} érvényes a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok tevékenységének megszervezésekor is.

Koncentrálás a fenyegetettségre. Az ABV-felderítőtevékenységeket azokra a területekre kell összpontosítani, ahol az ellenség várhatóan ABV-fegyvert alkalmazhat, valamint ahol kialakulhat más forrásból származó szennyezés. Az ABV- és a felderítőtörzs meghatározza, hogy hol, mikor, hogyan és milyen szándékkal alkalmazhatja a szemben álló fél az ABV-fegyvereit. Az ABV-felderítés minden ponton történő folyamatos végrehajtása kivitelezhetetlen. A felderítés (hírszerzés) segít abban, hogy az ABV-felderítés a műveleti terület kulcsfontosságú pontjaira koncentrálódjon.

Információk gyors és pontos jelentése. Az ABV-felderítés feladata az információk megszerzése. Ezek az információk szükségesek a parancsnokoknak, hogy meghozzák a döntéseiket, vagy igazolják azok helyességét. A negatív jelentések gyakran többet mondanak, mint a pozitív jelentések. A pontos helymeghatározás alapvető az ABV-szennyezések elkerülése érdekében.

¹² Az MH 93. PS vv. z. hatályos műveleti eljárás ABV-védelmi része is ennek mentén készült el.

¹³ NATO Standardization Agency: ATP-3.8.1 VOL I CBRN Defence on Operations – Volume I, 2010.

Az ABV-eseménnyel kapcsolatos, a forrásszinttől (szemtanúktól) származó kezdeti információkat – beleértve az ABV-esemény időpontját, helyét és típusát – a lehető legrövidebb időn belül jelenteni kell a legközelebbi (al)egységek riasztása érdekében. Ezek az információk nagy segítséget nyújthatnak a felderítési feladatok tervezésében és az ABV-fenyegetettség értékelésében.

A helyzet azonnali értékelése. Amikor az alegység szennyezést észlel vagy detektál, akkor meg kell határozni az anyag típusát és koncentrációját, intenzitását. Az előrejelzések alapján gyorsan meg kell határozni a lehetséges kerülőutakat, tiszta területeket és azokat a területeket, ahonnan nincsenek felderítési adatok.

Szemben álló erők jelentette fenyegetés elkerülése. A mérgező, sugárzó és biológiai anyagok kimutatása és meghatározása bármilyen műveleti tevékenység során időigényes és rendkívül nehéz feladat. A pontos kimutatás közvetlen harcérintkezésben ritkán lehetséges. Egyetlen ABV-felderítőjármű elvesztése nagymértékben csökkenti a csapatok jövőbeni ABV-felderítési képességét.

A felderítőegység képességének maximalizálása. Egy ABV-felderítési feladat végrehajtására az alkalmazási lehetőségek, képességek és korlátok figyelembevételével kell az alegységet kijelölni. A feladat meghatározásakor minden esetben figyelembe kell venni a különböző ABV-felderítőszervezetek eltérő mobilitását, túlélőképességét, ellátási és kiszolgálási igényeit és a kimutatási képességét.

A nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok optimális alkalmazásánál le kell szögezni, hogy – hasonlóan az általános felderítési feladatokhoz – az ABV-felderítés minden katonának kötelessége. Az általános katonai kiképzés során olyan ismeretekre kell szert tenniük, amelyek segítségével felderítőeszközök nélkül is képesek felismerni az ABV-fegyverek alkalmazásának klasszikus jeleit, és tisztában kell lenniük a jelentési kötelezettségükkel.

A következő pontokban a jellemző tevékenységek optimális ABV-támogatásának megoldásait mutatom be. A példa egy dandár kötelékzászlóaljában levő századot vesz alapul. A javaslat a következő ABV-támogatóelemek strukturálását feltételezi: általános felderítési kötelemekkel minden katona, századszinten nem szervezetszerű ABV-felderítőraj, zászlóaljszinten szervezetszerű ABV-támogatószerkezet, dandárszinten szervezetszerű ABV-támogatószerkezet képesség.

Védelem

A rendszerezésnél figyelembe kell venni azt, hogy az adott képességből mennyi áll rendelkezésre. A peremvonalban levő szakasztámpontok területén a másodlagos ABV-felderítőraj alkalmazása csak rendkívül indokolt esetben tervezhető, hiszen annak megsemmisítése esetén nem pusztán a katonákat veszíti el a század, hanem az ABV-felderítőképeséget is.

Ennek szem előtt tartásával a feladatok az alábbiak:

- minden katona kötelessége az általános megfigyelés, továbbá az ipari objektumok látható rombolódásának, emissziójának figyelése, a szemben álló fél ABV-védelmi tevékenységének begyakorlása, rendszabályainak szigorítása, valamint a bekövetkezett események jelentése;
- a nem szervezetszerű ABV-felderítőrajok felelőssége a saját erők peremvonalában levő szakasztámpontok hátsó határától hátrébb levő területek ABV-ellenőrzése, a századparancsnoki figyelő-harcálláspont ABV-támogatása, továbbá a peremvonalból érkező jelentés esetén a jelentést kiváltó ABV-esemény ellenőrzése;
- az ABV-felderítőeszközök üzemeltetése az ABV-fegyverekre vagy a veszélyes ipari anyagokra vonatkozó fenyegetettségi szintnek megfelelően történik: ALACSONY

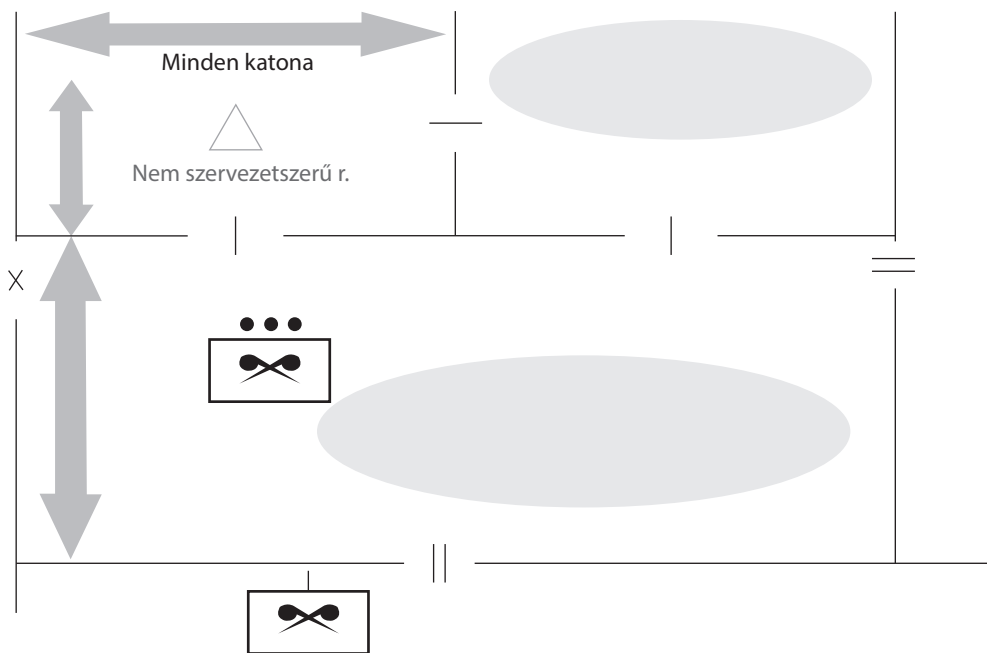
fenyegetettségi szinttől a felderítőeszközök periodikus, a JELENTŐS fenyegetettségi szinttől folyamatos üzemeltetésére kerül sor.

A fentiekből látható, hogy a nem szervezetszerű ABV-felderítőkatonák kiválasztása megfontolt döntést igényel, hiszen hiába a legrutinosebb katona az, aki a hosszú évek tapasztalataival felvértezve a legkisebb kényszer elvének megfelelően a leggyorsabban készíthető fel erre a feladatra, ha a harcfeladat végrehajtásánál kulcsszerep jut neki, és emellett kell váratlan ABV-eseményre reagálnia, a századparancsnok hirtelen jelentős, de elkerülhető dilemmával szembesül.

Zászlóalj (harccsoport) esetében az ABV-támogatásra kijelölt szakasz felelőssége az elsőlépcső-századok körletének hátsó határától kezdődően a zászlóalj körletének a területe. Itt jelenik meg először a szakalegység által végrehajtásra kerülő ABV-mentesítés.

A dandár mögöttes terület ABV-támogatását ABV-esemény bekövetkeztekor a dandár teljes védelmi terepszakaszán az előzőekben részletezett alegységekkel együttműködve, a dandár ABV-védelmi törzstiszt szakmai irányítása alatt ABV-védelmi század hajtja végre.

A dandárok, így a kötelékszázaljak és -századok haderőfejlesztés keretében új eszközökkel történő ellátását követő eljárási rend változása (mobil védelem) maga után vonja a támogatócsapatok szakharcászatának változását is, annak azonban illeszkednie kell a támogatott szervezetek eljárásrendjéhez, nem öncélúan valósul meg.

1. ábra Az ABV-támogatás szintjei védelemben (Szerkesztette a szerző)

Támadás

Az alapelv nem változik, az ABV-felderítőképesség iránti igény nem a rohamcsoportot alkotó elsőlépcső-szakaszok állományában támad, hacsak külön jelei nincsenek a közvetlen ABV-fenyegetésnek. A struktúrában az első szint a védelemhez hasonlóan a minden katonára vonatkozó általános felderítési kötelek, ezen belül az ipari objektumok látható rombolódásának, emissziójának figyelése, a bekövetkezett események jelentése.

A második szint a támadásban a századparancsnok figyelő-harcálláspontjának támogatása érdekében tevékenykedő nem szervezetszerű ABV-felderítőraj, amely ABV-esemény vagy annak gyanúja esetén már előrevonható a felderítőjelentés megerősítése további információszerezés érdekében.

Az ABV-felderítőeszközök üzemeltetése az ABV-fegyverekre vagy a veszélyes ipari anyagokra vonatkozó fenyegetettségi szintnek megfelelően történik. JELENTŐS fenyegetettségi szinttől a felderítőeszközök folyamatos üzemeltetése szükséges.

A harmadik szint a védelemhez hasonlóan a zászlóalj (harccsoport) érdekében tevékenykedő ABV-támogatószerkezet, amelynek feladatai a következők:

- az elsőlépcső-századok mögött levő területek ABV-ellenőrzése;
- FH ABV-támogatása;
- ipari objektumok figyelése;
- követőlépcső-zászlóalj előrevonási útvonalának ellenőrzése;
- fő és alternatív ellátási útvonal ellenőrzése.

A dandár érdekében ABV-támogatószerkezet képesség feladatellátása indokolt.¹⁴

Menet

Biztosított menet végrehajtása során a nem szervezetszerű ABV-felderítőraj személyzetéből minimálisan egy fő a századparancsnok közelében üzemelteti az ABV-felderítőeszközöket az ABV-fegyverekre vagy a veszélyes ipari anyagokra vonatkozó fenyegetettségi szintnek megfelelően. JELENTŐS fenyegetettségi szinttől a felderítőeszközök folyamatos üzemeltetésére kerül sor.

Ha a század állományából terepkutató erőt jelölnek ki, akkor az ABV-felderítést a különített részlegben hajtják végre.¹⁵

Körletfoglalás

Körletfoglalás során a felderítő- és előkészítő részleg hajtja végre a már korábban kijelölt körlet elfoglalását, felderítését, biztosítását, előkészítését a főerők megérkezéséig. A felderítés és a biztosítás része többek között az ABV-felderítés is, így az előkészítő részleg állományának ezzel a képességgel is rendelkeznie kell. A főerők menetét – az előző bekezdésnek megfelelően – szintén biztosítani kell, azaz több század menete esetén meg kell osztani a képességeket a főerők és az előkészítő részleg között, mely koordinációt az előjáró törzsben kell végrehajtani.

¹⁴ Szloszár Balázs ezredes: A dandárképesség jövője – mennyiség vagy minőség? Honvédségi Szemle, 2017/5., 26–45. https://honvedelem.hu/files/files/65171/hsz_2017_5_beliv_026_045.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 05. 02.)

¹⁵ A 2003 augusztusa és 2004 júliusa között Irakban tevékenykedő MH Szállító Zászlóalj menetei során a terepkutató terepjáró személygépkocsi felszereléséhez tartozott folyamatos üzemben alkalmazva a CAM vegyjelző, illetve az IH 95 sugármérő.

Ha egyetlen század menetéről, önálló körletfoglalásáról van szó, akkor az ABV-felderítőképesség az előkészítő részlegnél jelenik meg, a főerőket a századmegbízott ABV-védelmi altiszt támogatja.

Nyugásbiztosítás

Körletfoglalást követően a jelek és jelzésekre való tevékenység begyakorlásának keretén belül az ABV-jelek és -jelzések begyakorlására is sor kerül. A nem szervezetszerű ABV-felderítőraj műszereit a századparancsnok figyelő-harcálláspontjának közvetlen közelében helyezik el, szükség esetén a feladatra történő eligazítás során veszi fel a kijelölt állomány.

Ha az ABV-fegyverekre vagy a veszélyes ipari anyagokra vonatkozó fenyegetettségi szint eléri vagy meghaladja a JELENTŐS fenyegetettségi szintet, a felderítőeszközök folyamatos üzemeltetésére kerül sor; ALACSONY fenyegetettségi szintnél periodikus figyelést kell bevezetni. Az üzemeltetés helyét a szemben álló fél, valamint az esetlegesen közelben levő ipari objektumok elhelyezkedésének, illetve az uralkodó széliránynak a figyelembevételével kell meghatározni. Az eszközök kezelése érdekében nem szükséges külön kezelőállományt kijelölni, azt a közelbiztosító erők is kezelhetik, hiszen a felderítőeszközök üzemeltetése, az eszközök által adott riasztás értelmezése, a saját erők riasztásának végrehajtása az általános katonai kiképzés része.

KRITIKUS FELADATOK

Az ABV-felderítéshez köthetően meghatározhatók azok a kritikus feladatok, amelyek végrehajtása az erők megóvása érdekében kiemelt fontosságú. Ezek az alábbiakban foglalhatók össze:

- a zónán/területen belüli ABV-szennyezés felderítése;
- minden jelentős vízforrás ABV-ellenőrzése;
- veszélyes ipari anyagot előállító és tároló létesítmények és berendezések helyének pontosítása, illetve körzetükben a lehetséges szennyezés ellenőrzése;
- minden ABV-eseménnyel kapcsolatos információ jelentése.

A körlet/nyugásbiztosítás során az ABV-felderítőeszközök üzemeltetése és a veszélyes ipari objektumok periodikus vagy folyamatos ABV-ellenőrzése gyakorlatilag ugyanazzal a módszerrel, az ABV-figyeléssel valósul meg. Az ABV-figyelés célja, hogy azonnal észleljük az ABV-csapásokat.

Biológiai, vegyi szennyezés esetén szennyezettnek minősül az a terület, ahol detektálás történt. Sugárfelderítés, -felmérés esetén a sugárforrás figyelembevételével különböző sugárszint-határértékeket szükséges jelölni:

- nukleáris kihullás esetén 1 cGy/h sugárszintet kell megjelölni, és ahol a sugárszint meghaladja ezt az értéket, ott a tényleges dózisteljesítményt mutató jelzéseket kell elhelyezni – az alacsonyabb szinteket nem kell megjelölni;
- ipari sugárzó anyagok (izotópok) esetén 2 μ Gy/h (0,002 mGy/h) sugárszintet kell megjelölni, ahol pedig a dózisteljesítmény értéke meghaladja ezt az értéket, ott a tényleges dózisteljesítményt mutató jelzéseket kell elhelyezni.

ÖSSZEGZÉS

A csapatok ABV-támogatása – tekintettel az ABV-védelmi alegységek számára és képességeire – csak akkor valósítható meg maradéktalanul, ha az általános katonai kiképzés keretén

belül az ABV-védelmi kiképzést megfelelő hangsúllyal hajtják végre, a felderítőeszközök, az ABV RIÉR és a védőeszközök használatát éppúgy elsajátítják, mint az ABV-védelmi jeleket és jelzéseket, és egyben a katonák képesek felismerni és továbbítani a bekövetkezett ABV-események jeleit.

A nem szerzerű ABV-felderítőrajok felkészítése, alkalmazása az alaprendeltetés-beli feladatokon túl további elfoglaltságot, feladatot jelent a kijelölt katonáknak, a felkészítő századmegbízott altisztnak éppúgy, mint az alkalmazást szakmaidegennek tekintő századparancsnoknak. Mindemellett elhivatottságnak, motivációnak is meg kell jelennie az ABV-védelmi szakfeladat végrehajtása közben, hiszen felelősséget jelent a saját századközösség tagjainak megóvása.

A szakszerű tevékenység megköveteli a kijelölt állomány kiképzettségének folyamatos szinten tartását, amiben kulcsszerep jut a századmegbízott ABV-védelmi altiszteknek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Berek Tamás: *ABV (CBRN) analitikai laboratórium, mint művelettámogató speciális vegyvédelmi képesség*. Hadmérnök, 2011/1. http://www.hadmernok.hu/2011_1_berek.pdf
- Berek Tamás: *A jövő tisztjeinek ABV védelmi felkészítésének iránya az ABV jártasság követelményeinek tükrében*. Hadmérnök, 2010/2. www.hadmernok.hu/2010_2_berek.php
- Berek Tamás: *LCD-3 széria, mint lehetséges hatékony eszköz az alegységek ABV védelmi felszerelés rendszerében*. Műszaki Katonai Közlöny, XXVI. évf. 2016/1. https://mkk.uni-nke.hu/document/mkk-uni-nke-hu/2016_1_06_LCD%203%20szeria_BerekT.pdf
- Grósz Zoltán – Berek Tamás: *ABV veszély elkerülésének rendszabályai*. Bolyai Szemle, 2006/4. http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/1948/04_Berek-Grosz.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- MH Összhaderőnemi Parancsnokság: Atom, biológiai, vegyi védelmi doktrína. 2010. Nyt. sz.: 237/198, MH DOFT kód: 12018.
- NATO Standardization Agency: ATP-3.8.1 VOL I CBRN Defence on Operations – Volume I, 2010.
- NATO Standardization Agency: NATO STANDARD Allied Joint Publication AJP 3.14 Edition A v1 Allied Joint Doctrine for Force Protection, 2015. 1-1, 0102.
- Szabó Sándor – Berek Tamás: *Az ABV mentesítő állomás force protection koncepciója*. Hadmérnök, 2012/3. http://hadmernok.hu/2012_3_szabo_berek.pdf
- Szendy István: *A hadviselés, mint tudományelméleti és tudomány-rendszertani kategória*. Hadtudomány, 2017/3–4. http://real.mtak.hu/69825/1/Ht_201734_108_131_u.pdf
- Szloszjár Balázs ezredes: *A dandárképesség jövője – mennyiség vagy minőség?* Honvédségi Szemle, 2017/5. https://honvedelem.hu/files/files/65171/hsz_2017_5_beliv_026_045.pdf

Harangi-Tóth Zoltán őrnagy:

A STRATÉGIAI HADIJÁTÉKOK SZEREPE A KATONAI FELSŐVEZETŐ-KÉPZÉSBEN¹

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.7](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.7)

ÖSSZEFOGLALÓ: A hadijáték (angol elnevezéssel wargame) mindig is különösen fontos szerepet játszott a hivatásos tisztképzésben. Döntéstámogató szerepe napjainkban sem tűnt el, elég csak a NATO harcászati, sőt hadműveleti szinten végzett törzsmunkájának keretét adó katonai döntéshozatal folyamatára gondolnunk, amelyben a cselekvési vázlatok alkalmazhatóságának értékeléséhez és a feladat-végrehajtás szinkronizálásához a hadijátékot összehasonlító-modellező módszerként használják. Ezek a módszerek hadműveleti, hadászati, sőt stratégiai, azaz állami és katonai szövetségi szinten hozott döntések modellezésére is alkalmasak, természetesen a megfelelő szabályok lefektetésével.

A tanulmány bemutatja a hadijátékok és a hadtörténelem újra felfedezett kapcsolatát, az amerikai tengerészgyalogság vezérkari iskolája, a Marine Corps War College közelmúltban végrehajtott, wargame-alapú gyakorlatának tapasztalatait, valamint azok alkalmazási lehetőségeit a hazai katonai felsővezető-képzésben.

KULCSSZAVAK: hadijáték, wargame, stratégiai döntéshozatal, hadtörténelem, katonai felsővezető-képzés

A HADIJÁTÉKOKRÓL ÁLTALÁBAN

A hadijáték, avagy terepasztalos szimuláció egyidős a szervezett katonai erő létrejöttével. Királyok, hadvezérek, később tábornokok alkalmazták a hadmozdulatok hatékonyságának bemutatására, várható eredményeik modellezésére. Rendkívül olcsó, de hatékony módszer volt, amely gyors visszacsatolással és a megfelelő kiindulóállapot helyes meghatározásával valósághoz közeli eredményre vezetett. Később, a modern technika megjelenésével a számítógépes szimulációk kerültek előtérbe, s ennek hatására a hadijáték elvesztette legnagyobb előnyeit: olcsóságát, valamint kis erőforrás- és infrastruktúra-igényét.

A modern hadijáték a 19. század első felében született meg és a professzionális tisztképzésben jelent meg először. A porosz *Kriegspielt* (a hadijáték német elnevezése) a katonai döntéshozatal begyakorlására hozták létre, és az alakulatok térképi megjelenítésére épült.² Hadijátékokat ezután sokáig csak a hadseregekben játszottak, de a 20. század elején a hobbi

¹ Az írás az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-19-3-1-NKE-98 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának szakmai támogatásával készült.

² Pogácsás Krisztián főhadnagy: Terepasztalos parancsnoki hadijáték, avagy a parancsnoki döntéshozatal és harcászati szemlélet fejlesztésének eszköze. Seregszemle, XI. évf. 2013/2–3., 83. http://bocskaiakonyvtar.hu/images/emedia/PogacsasK_terepasztal2.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

felhasználásukra is igény mutatkozott, így a civilek is megjelentek a hadijátékosok között. A hobbi hadijáték kezdetben egyszerű ólomfigurákkal való stratégiai társasjátékot jelentett, ami a következő évtizedekben egy professzionális, de elsősorban nem katonák számára kiépült wargame iparág létrejöttét eredményezte.³

A katonai szervezetek hadijátékai napjainkra a bonyolultság, a komoly és költséges számítógépes infrastruktúrát és komplex programokat igénylő szimulációk irányába mozdultak el, s ez oda vezetett, hogy a rendelkezésre állásukat már a létrehozott rendszer önmaga korlátozta. Így tulajdonképpen a kiképzést és döntéstámogatást segítő hadijátékok nem tölthették be funkciójukat, mert csak rövid időre, komoly előkészítés és koordináció után lettek elérhetők a katonai szervezetek számára.

Az Amerikai Egyesült Államokban komoly kultúrája van a stratégiai döntéshozatali előkészítés során a civil tudás-, illetve kutatóközpontokhoz, más néven agytrösztökhöz⁴ (*think-tank*) kiszervezett elemzéseknek. Ezek a szervezetek gyakran saját wargame-alapú szimulációkat használnak fel az általuk közölt szakvélemény alátámasztására. Ezek közül az egyik legismertebb a kaliforniai székhelyű RAND Corporation, amely 2016-ban készített tanulmányt egy balti országok elleni lehetséges agresszió forgatókönyvéről és annak a NATO-ra gyakorolt hatásáról.⁵

Míg napjainkra a hadseregek hadijátékai jellegükénél fogva korlátozzák saját felhasználhatóságukat, a civil felhasználókat célzó társaik soha nem látott virágzásnak indultak.⁶ Ez természetes módon magával hozta a hadtörténelem népszerűsödését is, mert e tudományág ismerete elengedhetetlen a történelmi hadijátékok (*historical wargame*) által feldolgozott egyes történelmi korszakoknak és azok hadseregeinek vizsgálatához. Így az e téren mutatott tájékozottság közvetetten hozzájárult a gyakran erősen kompetitív játékokban való győzelemhez. Napjainkra tehát a hadtörténetírásra és a hadijátékokra a civil társadalom egyre bővülő rétegei részéről fokozódó igény mutatkozik.

A jelenleg kereskedelmi forgalomban kapható hadtörténeti témájú hadijátékok két nagy csoportja ismert. Az egyik az asztali hadijáték, angol elnevezéssel *tabletop wargame*. Közelebb van a harcászati szintű, egy-egy katonát és harcjárművet vagy eszközt megjelenítő, az eredeti *Kriegspiel* döntéshozatali metódusában gyökerező terepasztalos játékhoz,⁷ és kezdetben a makettezés elterjedésének köszönhetően (azaz a járművek pontos, miniatürizált megjeleníthetőségének hála) kapott nagy népszerűséget. Napjainkban az olcsó,

³ Pogácsás: i. m. 84.

⁴ Tagjai nemritkán volt katonák, hírszerző szervezetek volt alkalmazottai, akik állami megrendelésre végeznek kutatásokat, adnak szakvéleményt bizonyos kérdésekben. Komoly infrastruktúrával és anyagi forrásokkal rendelkeznek, valamint nagy tudásbázist halmoztak föl.

⁵ Michael Johnson – David A. Shlapak: Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics. RAND, 2016. <https://doi.org/10.7249/RR1253> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 03.)

⁶ Ezt felismerve, a 2014-es eseményeket követően a NATO több hadserege – a modern elveknek megfelelően – a civil wargame-ek eredményeit is figyelembe véve elkezdte a saját hadijátékos „szokásainak” újraszabályozását. Ez több, főleg iránymutatásokat tartalmazó kiadvány megszületéséhez vezetett. (Szándékosan kerültem a szabályzat kifejezést, mert a készítők is érzékelték, hogy a téma túlszabályozása a korábban érzékelt problémák megismétléséhez vezetne.) Ezek közül is kiemelkedik a brit Védelmi Minisztérium 2017-es kiadványa, a Wargaming Handbook. Development, Concepts and Doctrine Center (Ministry of Defence): Wargaming Handbook. LSCSL Headquarters and Operations Centre, Bicester, 2017. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/641040/doctrine_uk_wargaming_handbook.pdf (Letöltés időpontja: 2019. 05. 05.)

⁷ Az asztali hadijáték a Tactical Decision Game (TDG) szintjén álló játék. A TDG nagyjából századszintig alkalmazható kiképzési eszközként. Pogácsás: i. m. 85.

otthon is elérhető 3D-s nyomtatók elterjedésével költséghatékonyan lehet a játékokban részt vevő seregeket és a terepelemeket elkészíteni, így ennek a hadijátékos formának a további felvirágzása várható.

A másik – s egyben e publikáció alapját képező altípus – a *hex-and-counter wargame*, ami a térképi megjelenítést veszi alapul, és alkalmas egész hadszínterek, valamint az azokon folyó küzdelmek absztrakt ábrázolására. A játék alapját képező papírtérképek kis méretarányban, csak a domináns terepelemek megjelenítésével készülnek, amelyeket hexagonális rácshálózati felosztással látnak el. Ezek a hatszögletű kis mezők 2–15 kilométeres valós földrajzi területnek megfelelő részt fednek le. A mezőkben a harcoló és egyéb erőket néhány centiméteres, négyszögletes kartonlapokon található, NATO-jelkkel ellátott jelzőkkel (*counter*) ábrázolják (a jelzők adatai általában az egységek főbb képességeit megjelenítő absztrakt értékeket – a tüzerőt, lőtávolságot vagy mozgási képességet – tartalmazzák). Az ilyen típusú hadijátékok léptéküknél fogva alkalmasak a logisztika, a tüztámogatás, a légierő és a kiszolgáló infrastruktúra, különleges műveletek és légideszantok, de akár a haditengerészet harcoló és ellátóelemeinek összhaderőnemi harcban való ábrázolására is. A bonyolult és költséges számítógépes infrastruktúrát tehát egy egyszerű térkép és a rajta elhelyezett egységeket jelölő kartonlapok helyettesítik, míg a harcértékeket és az összecsapások végeredményeit bonyolult algoritmusok helyett táblázatok, valamint a véletlenszerűséget és a kockázatvállalás mértékét jelző dobókockák helyettesítik. Mindezek alkalmasak arra, hogy a megfelelő katonai képességek és a terep alapos ismeretének megadása után helyesen és pontosan adják meg a várható összecsapások végeredményeit, amelyeknek spektruma a lövészászlóalj harcától a harcászati nukleáris és vegyi fegyverek megjelenítéséig terjedhet.

Az internet korát megelőző időkben a hobbihadijátékok pontossága nem érte el a katonai játékokét, hiszen nem rendelkeztek az azokéhoz mérhető pontos harcászatechnikai és eljárásbeli adatokkal, így a megadott kiinduló adatok pontatlanságánál fogva az eredmények sem közelíthették meg a valóságot. Manapság e források hozzáférhetősége jelentősen megnőtt, sőt bizonyos korszakokra vonatkozó adatok minősítési idejének lejártá után komoly adatbázisok szabadultak föl – itt elég csak a korábban általam is említett RAND-elemzések publikus részeinek hozzáférhetőségére gondolni. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a civil felhasználásra készült wargame-ek pontosságukban napjainkra megközelítették a katonai felhasználásra készült társaikét, sőt rugalmasságuknál fogva bizonyos mértékben meg is haladták azokat. Szintén hozzájárult a fejlődéshez, hogy a katonák egy része hagyományosan a hadijátékos közösségek tagja volt,⁸ és a hidegháborús enyhülés hatására nagyobb arányban vehettek részt az új játékok tesztelésében, és szabadabban fejthették ki véleményüket azok pontosságával kapcsolatban is.

⁸ Különösen igaz ez a haditengerészetek tagjaira. A haditengerészeti hadijáték (naval wargame) a hadijátékok egyik altípusa, s résztvevői általában történelmi flották összecsapásait szimulálják. A haditengerészeti témájú játékok kis terepet, kevés modellt igényelnek, viszont bonyolult manőverek és olyan összecsapások eredményeinek vizsgálatára is alkalmasak, amelyekből a második világháborút követően nagyon kevés volt. Míg a szárazföldi haditechnikai eszközöket a hidegháború alatt folyamatosan, bár jellemzően helyi háborúkban alkalmazták, majd az ott szerzett tapasztalatok alapján fejlesztették őket, addig a flották közötti összecsapásra nagyon kevés kivételtől eltekintve nem volt példa, így a hadijátékok fontos szerepet tölthettek be a katonai vezetők képzése és az ellenséges eszközök becsült képességeinek modellezése során. Ismert tény, hogy a népszerű amerikai techno-thrilleríró, Tom Clancy több olyan művében, ami a haditengerészetek műveleteiről szól (például az 1984-es „Vadászat a Vörös Októberre,” vagy az 1986-os „Vörös vihar”) a hadijátékos társaival lejátszott összecsapások eredményeit ábrázolta irodalmi eszközökkel.

A hadseregek számára készült klasszikus szimmetrikus, konfliktusközpontú hadijátékok a hidegháború végével folyamatosan háttérbe szorultak, s csak 2014 után kerültek újra előtérbe.⁹ Eddigre viszont a kitágult civil piac lehagyta a katonai fejlesztéseket.

AZ AMERIKAI TENGERÉSZGYALOGSÁG KÖZELMŰLTBELI HADIJÁTÉK-TAPASZTALATAI

Az Egyesült Államok katonai kiképzésében mindig is szerepeltek hadijátékok.¹⁰ A haditengerészet ebben különösen élen járt,¹¹ de a krími és a dél-kínai tengeri események hatására a többi haderőnem is átértékelte a jövő konfliktusaira vonatkozó elméleteit. Ismét előtérbe került a hasonló vagy közel hasonló technikai színvonalon álló ellenséggel vívott hagyományos hadviselés lehetősége, ez pedig magával hozta a klasszikus konfliktusszimulátorok felé fordulást.

Nem kisebb személy, mint az Egyesült Államok védelmi miniszterhelyettese, Robert O. Work adott ki memorandumot 2015 februárjában, amelyben a változó biztonságpolitikai környezetre hivatkozva előírta a hadijátékok mennyiségének és minőségének növelését, különösen a hivatásos tisztek képzéséért felelős intézményekben.¹² Ez a dokumentum közvetlenül vezetett a hadijátékok szerepének átértékeléséhez, valamint hozzájárult egy kreatívabb és támogatóbb szervezeti kultúra kialakulásához, amely napjainkra nemzetközi trenddé fejlődött. Ez érhető tetten a vezérkari iskolák és a törzstiszti tanfolyamok részére kiadott intézkedésekben is, amelyekben a hadijátékok előtérbe helyezéséről rendelkeznek. Ez pedig – nem meglepő módon – együtt járt a hadtörténelem (mint az ellenségek megértését segítő gyakorlati példatár és analógiagyűjtemény) felé fordulással.¹³ Összességében tehát

⁹ A visszaszorulással egy időben megjelentek a társasjátékok népszerűségi hullámát meglovagló úgynevezett aszimmetrikus, vagy COIN (counter-insurgency, azaz felkelés elleni művelet) témájú játékok, amelyek az ellenség legyőzése helyett egy adott terület fölötti befolyás megszerzését helyezték előtérbe. Ezt katonai és diplomáciai, vagy gazdasági tevékenységek és intézkedések kombinációjával, realisztikus körülmények között kellett megszerezni. Ilyen játék például a GMT Games amerikai cég „A Distant Plain” nevű játéka, amelyben négy játszható oldal (az amerikai, az afgán kormányzati, a tálibok és a hadurak egy csoportja) verseng az Afganisztán fölötti uralomért. A sorozat további részei a kubai forradalmat, a kolumbiai gerillák sorsát, a vietnámi háborút vagy éppen a francia–algériai eseményeket szimulálja. Ezek a játékok összetettségükönél fogva alkalmasak a politikai és katonai folyamatok modellezésére, újszerű oldalról megközelítve a konfliktusszimulációt. GMT Games: A Distant Plain, 2018. <https://www.gmtgames.com/p-656-a-distant-plain-3rd-printing.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

¹⁰ Jeff Wong: Interwar-period gaming today for conflicts tomorrow, 2. rész. CIMSEC, 08. 05. 2017. <http://cimsec.org/interwar-period-gaming-today-conflicts-tomorrow-press-start-play-pt-2/31712> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

¹¹ A haditengerészet kiképzése és felkészítése jellegénél fogva nagyobb figyelmet szentel a hadijátékoknak, mint a többi haderőnem. Ők rendelkeznek a haderőnek közül a legrészletesebb iránymutatás-gyűjteménnyel, amelyet a haditengerészet vezérkari iskolája, a Naval War College (NWC) hadijáték tanszéke (War Gaming Department, WDG) adott ki. Shawn Burns (ed.): War Gamers' Handbook: A Guide for Professional War Gamers. US Naval War College, Newport, RI. <https://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/NWCDepartments/Wargaming%20Department/WGD-HB---Complete-2.pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=f892NZP17WHNbSapI8ujWoG44y4NQRhBRooSPewBrsg%3D> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

¹² Robert O. Work: Memorandum to Pentagon Leadership on Wargaming. USNI News, 09. 02. 2015. <https://news.usni.org/2015/03/18/document-memo-to-pentagon-leadership-on-wargaming>. (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

¹³ Az Amerikai Egyesült Államok nemzeti biztonsági stratégiája a hivatásos tisztek képzésével szemben támasztott követelmények között kiemeli a történelem ismeretének szükségességét is. Summary of the National Defence Strategy of the United States of America. Department of Defense, 2018, 8. <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

elmondható, hogy amikor a NATO vezető angolszász katonai hatalmai az utóbbi évtizedek felkelés elleni (COIN-) műveletei után találkoztak egy nagyszabású, konvencionális háború lehetőségével, az ellenség kihívására adott válaszként egyszerre fordultak – többek közt – a hadijáték és a hadtörténelem felé.

Ennek a folyamatnak a részeként az amerikai tengerészgyalogság quanticói vezérkari iskoláján, a Marine Corps War College-ban (MCWAR) a közelmúltban stratégiai szintű hadijátékon alapuló, többnapos gyakorlatot hajtottak végre.¹⁴ A gyakorlat újszerűségét az adja, hogy nem egy belső, katonai hadijátékos rendszerben, hanem egy civil, kereskedelmi forgalomban kapható (*commercial off the shelf*–COTS) eszközzel, a GMT Games nevű amerikai cég *Next War* (Következő háború) sorozatával folytatták le. A sorozat szabályrendszere a lehető legrészletesebben igyekszik feldolgozni napjaink lehetséges konfliktusait,¹⁵ stratégiai szintű döntéshozatalra kényszeríti a résztvevőket, és két, egymással szemben álló csoport számára biztosít gyakorlási lehetőséget.

A hadijáték levezetője a kis létszámú tengerészgyalogság és egyéb haderőnemi tisztszáma számára három eltérő konfliktus egy időben, a közeli jövőben történő megvívását adta feladatul. A konfliktusok színtere Tajvan, Korea és a Baltikum volt. Ennek érdekében a *Next War*-sorozat három vonatkozó játékát vették elő, és játékonként két csoportot (összesen hat csoportot, két, egymással szemben álló oldalon elosztva) hoztak létre. A két, egymással szemben álló oldal az amerikai–NATO és az orosz–kínai tengely mentén oszlott meg. A játékban nyolc évnek megfelelő felkészülési időt és 200 milliárd dollár elkölthető pénzeszeget adtak oldalanként, amelyet a csoportok a három jövőbeni hadszíntér között osztottak meg a döntésüknek megfelelő súlyozással. A pénz elköltéséhez a felkészítők egy több tucat eszközből és képességből összeállított listát adtak meg, amely a repülőgéphordozó-építéstől kezdve a diplomáciai kapcsolatokon át a kvantumszámítógépek és a kiberképességek fejlesztéséig igen széles skálát fedett le.¹⁶ Ezzel a szervezők olyan döntések meghozatalára készítették a résztvevőket, amely stratégiai gondolkodást, hosszú távú tervezést és a felsorolt képességek hatásának ismeretében való nagyfokú jártasságot várt el. Úgy vélem, ezeknek a döntéshozatali kritériumoknak inkább egy klasszikus vezérkari képzés szintje felel meg, nem pedig egy hadművelleti vagy művelleti jellegű tanfolyam.

A foratókönyv szerint az események először a résztvevők által fő hadszíntérként kezelt Európában vezetett nyílt háborúhoz. (Ez a hipotézis a RAND Corporation korábban idézett tanulmányából indult ki, amely a Baltikum irányába vezető stratégiai folyosó, a lengyelországi Suwałki területén előbb fegyverkezési verseny kialakulását, majd nyílt konfliktus kitörését vizionálta.) Mindez lehetőséget teremtett az ázsiai hatalmaknak saját céljaik elérésére, így néhány nap különbséggel szintén háborúhoz vezetett az USA és szövetségesei ellen.

A hadijáték során az első néhány hét eseményeit játszották le. Ez idő alatt az Egyesült Államok és a NATO az első nap során közel 60 ezer fős veszteséget szenvedett, s ez a hét végére megközelítette oldalanként a 150 ezer főt.¹⁷ Összességében a játék tapasztalatai a veszteségek terén az első világháborúra jellemző szinthez közelítettek, amelynek pótlására és a művelleti tempó fenntartására egyik részt vevő állam sem állt készen, így nagyon hamar

¹⁴ James Lacey: How does the next great power conflict play out? Lessons from a wargame. War on the Rocks, 22. 04. 2019. <https://warontherocks.com/2019/04/how-does-the-next-great-power-conflict-play-out-lessons-from-a-wargame/> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

¹⁵ A *Next War*-sorozat tagjai között van többek közt a Korea, az India-Pakistan, a Taiwan és a Poland.

¹⁶ Lacey: i. m.

¹⁷ Lacey: i. m.

előkerült a korlátozott nukleáris háború lehetősége végső megoldásként. Ez ráébresztette a tanfolyam résztvevőit a modern gépesített háborús műveletek tényleges méreteire és a korábbi évtizedek COIN-tapasztalatai alapján megállapított veszteségekkel szembeni tűréshatárok tarthatatlanságára.

A wargame során mindenki aktívan részt vett a döntések megvitatásában, a hadtörténelemből vett analógiák alapján igyekeztek megbecsülni a tevékenységük következményeit és ellenfeleik lehetséges céljait. Az aktív részvétel hatására az elért eredmények és tapasztalatok sokkal mélyebben rögzültek a résztvevőkben, mintha csak passzív szemlélői lettek volna az eseményeknek – így tulajdonképpen egy gyakorlati foglalkozás résztvevői lehettek, amelyet kis forrás- és anyagigény mellett, tanteremben is meg lehetett tartani.

Az amerikai eredmények azt mutatják, hogy a gyakorlati foglalkozásoknak a vezérkari képzések szintjén is van létjogosultságuk,¹⁸ sőt az aktív, gyakorlatközpontú tanulással jobb eredményeket lehet elérni, mint a hagyományos tantermi foglalkozásokkal, nem beszélve arról, hogy a hallgatók mindegyike kifejezetten élvezte a hadijátékot.

KATONAI FELHASZNÁLÁSRA ALKALMAS, KERESKEDELMI FORGALOMBAN KAPHATÓ HADIJÁTÉKOK

A wargame-piac rendkívül széles, szinte minden témában találhatunk hadijátékokat. Ezek nem mindegyike alkalmas azonban katonai felhasználásra. Az elmúlt években egyre több hadsereg kezdett alkalmazni civilek számára készült hadijátékot kiképzési célra, ami a törzsgyakorlás mellett kiválóan alkalmas a hadtörténelmi ismeretek elmélyítésére, ezen keresztül pedig a katonaság hagyományának ápolására is.¹⁹ Érdekességképpen jegyzem meg, hogy ezek az egyedi gyakorlatok főként a témájuk miatt jelentettek változatosságot, s ez által komoly érdeklődést váltottak ki a résztvevőkben.

A továbbiakban az amerikai tengerészgyalogosok által is alkalmazott hadijátékok leírásával szeretném illusztrálni, mire képes egy modern, kereskedelmi forgalomban is kapható wargame, nagyjából 80-100 dolláros áron.

A GMT Games komplex, hadművelleti és hadászati szintű, hadtörténelmi témájú játékaikról ismert. Az általuk kifejlesztett *Next War*-sorozat ezek közül is kiemelkedik a valóságot megközelítő részletességével. A játékok elkészítéséhez az internetes adatbázisokon túl az amerikai haderő szabályzatait és nyilvános elemzéseit használják fel, s ezeket egészítik ki a civil kutatóközpontok publikációival is. Összességében elmondható, hogy a nyíltan hozzáférhető forrásokat megfelelően dolgozzák fel, és 2017-ben piacra dobták a sorozat eddigi legkiforrottabb részét, a *Next War: Polandet*.²⁰

¹⁸ Lacey: i. m.

¹⁹ A varsói székhelyű Taktyka i Strategia nevű lengyel cég nagy számban gyárt hadművelleti szintű játékokat, amelyeknek széles palettája az ókortól napjainkig terjed. A nyíltan elérhető Facebook-oldalukra gyakran tesznek fel képeket, ahol a lengyel dandártörzsekkel (többek közt a 7. és 12. dandárok vezetésével) az 1939-es lengyel hadjárat egyes csatáinak, hadműveleteinek a mai törzsmunka módszerével (Military Decision Making Process – MDMP), modern térképeken való újrajátszását végzik. Ez természetesen az egyszerű tervezőmunka gyakorlásán túl a saját hadtörténelmük eseményeinek alaposabb megismerését is jelenti, amely hozzájárul a hagyományok ápolásához is, és némi változatosságot jelent a katonáknak. Ez egy újabb, látványos példa arra, hogy egy kelet-európai hadsereg a hadtörténelem és a hadijáték mélyebb integrálására kötelezi el magát. <https://taktykaistrategia.pl/en/> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

²⁰ Az ismertető a „Next War: Poland” nevű hadijáték szabálykönyve alapján készült. Next War: Poland. GMT Games, 2017. <https://www.gmtgames.com/p-569-next-war-poland.aspx> (Letöltés időpontja: 2019. 05. 04.)

A *Next War: Poland*ben a cselekvési sor a követhetőség miatt körökre van osztva, amelyben egy kör 3-4 napnak megfelelő időtartamot fed le. A játék két nagy méretű keménypapír térképet tartalmaz. Az egyik egy hexagonális ráccsal felülnyomott, stilizált Lengyelország hadművelleti térkép, amely a Balti-tengertől Varsóig terjedő területet ábrázolja, ahol egy hatszög 12 kilométert jelent. A másik térkép egy stratégiai térkép, amely a Balti-tenger medencéjét ábrázolja, Finnországtól Németországig. Ez utóbbi hivatott a balti országok területén zajló stratégiai műveletek és a haditengerészeti tevékenységek, partraszállások hátterét adni – ahogyan ezen szerepelnek az oroszországi bázisokra telepített nagy hatótávolságú fegyverek is.

A két térképet több tucat állam hadseregét megjelenítő, NATO-jelekkel ellátott kis jelzők (*counter*) egészítik ki, amelyek száma megközelíti az ezer darabot. Ezek a lengyel fegyveres erők egészét, több amerikai hadosztályt és a NATO Északkeleti Többnemzeti Hadtestének, valamint Gyorsreagálású Erőinek dandárszintű alakulatait ábrázolják. Az ellenséget az orosz és fehérorosz erők ezredszintű alakulatai adják. Mindezeket több tucat repülőosztály és helikopterzászlóalj egészíti ki, amelyek mellett a különleges művelleti csoportok is megjelennek. Ez utóbbiak feladata közé tartozik a vezetési pontok, légvédelmi eszközök, stratégiai fontosságú átkelők, hidak, illetve a légierőt kiszolgáló infrastruktúra szabotálása, amely nagyban befolyásolja a műveletek menetét. Hangsúlyos szerepet kap még a logisztika, annak is a hadászati–hadművelleti szintű tervezési aspektusa, amely lefedi a hadművelleti terület utánpótlási bázisainak kijelölését, utánpótlási útvonalak fenntartását, a hadászati szállítás és utánpótlás kérdéseit is.

A játék alapvetően a következő stratégiai döntések elé állítja a résztvevőket: az időkényyszerben (az erősítések beérkezése az amerikai kontinensről) milyen erőket koncentrálnak a Baltikumra és milyeneket Lengyelországba, hogyan sikerülhet bevonni a küzdelembe a semleges skandináv államokat, mi lesz a különleges erők célpontja, mikor kezdik meg a légi műveleteket, vagy hogy a NATO-erők hol és mikor veszik fel a harcérintkezést? A légierők irányítói számára a szárazföldi erők támogatása vagy a légi fölény kivívása lehet a fő cél – ez utóbbit az ellenséges légierő és annak kiszolgáló infrastruktúrája pusztításával, SEAD-műveletekkel,²¹ elektronikai harccal, a rendelkezésre álló standoff fegyverekkel, vagy a kibertérben zajló műveletekkel, esetleg a különleges erők alkalmazásával lehet elérni.²²

Ebből is látszik, hogy a játék kellően összetett; megjelennek benne napjaink katonai műveleteinek aspektusai, de kellő absztrakcióval, hogy a játék ne váljon harcászati kérdésekbe bonyolódó küzdelemmé, amely lelassítaná a játék menetét (a cirkálórakéták és harcászati tömegpusztító fegyverek például önálló csapásmérő képességként jelennek meg, de a drónok és egyéb pilóta nélküli eszközök egyszerűen be vannak építve az ábrázolt egységek értékeibe vagy a felderítőrendszer ábrázolásába).

A CIVIL HADIJÁTÉKOK ALKALMAZHATÓSÁGA A HAZAI FELSŐFOKÚ VEZETŐKÉPZŐ TANFOLYAMON

Napjainkban a magyar katonai vezetők és törzstisztek ritkán hajtják végre feladatukat tisztán nemzeti kötelékben. Szövetségi szerepvállalásunkból következik, hogy katonáink nemzetközi

²¹ A SEAD (Suppression of Enemy Air Defences) jelentése: az ellenséges légvédelem elnyomása.

²² Az amerikai gyakorlat során a NATO légierő az első hét szárazföldi műveleteibe nem volt képes döntően beavatkozni, mert a légi fölény kivívása volt a feladata. Ez a szárazföldi csapatok számára további súlyos veszteségek elszenvedését okozta.

gyakorlatokon vesznek részt, NATO-parancsnokságokon tervező- és – adott esetben – döntéshozó pozícióba kerülnek. A katonai felső vezetés számára a gyakorlatban megszerzett tudás, a stratégiai döntéshozatalban szerzett tapasztalat különösen értékes – annak első kézből való megszerzése pedig nem könnyű, mivel a Magyar Honvédség rendeltetéséből és adottságaiból következően ilyen műveletekben korlátozottan vesz részt. A hadijátékok azonban bárki számára elérhető, valóságot megközelítő tapasztalatszerzésre adnak lehetőséget. Mindezeket túl azonnali visszacsatolás érkezik a meghozott döntésekről, amely objektív, tehát a hiba lehetőségét kizáró módon áll rendelkezésre. Az eredmények elemzése komoly tapasztalatfeldolgozásra is lehetőséget ad.

Az itt korábban bemutatott civil hadijáték segítségével nemzetközi diplomáciai, a haditengerészetet is magában foglaló összhaderőnemi tervezési és együttműködési, valamint hadműveleti szintű harcvezetési tapasztalatra tehetnek szert leendő felső vezetőink, viszonylag olcsón, kis erőforrás- és infrastruktúra-igénnyel.

Úgy vélem, célszerű lenne az NKE HHK Katonai Felsővezető Szakirányú Továbbképzési Szak, közkeletű nevén a felsőfokú vezetőképző tanfolyam gyakorlatközpontúságát még inkább fokozni, és valós stratégiai döntéshozatali kényszerbe hozni a gyakorlatokon részt vevőket. A végrehajtás során – létszám függvényében – két vagy három csoport létrehozását javaslom, amelyek egymás ellen kompetitíven, vagy egymással kényszerű együttműködésben, folyamatos egyeztetések mellett tevékenykednek. A csoportokon belül lehetséges haderőnemi felelősöket kijelölni, ami tovább növeli a valóságot megközelítő helyzet kialakítását, és további belső kommunikációra és kompromisszumos döntéshozatalra kényszeríti a résztvevőket. A csoportok közti egészséges versengés és a saját cél elérésére való törekvés alapvetően növelheti a résztvevők aktivitását, érintetté tenné őket a közös gyakorlati tanulás folyamatának sikerében.

A gyakorlatok időtartama 4-5 egymást követő napot fedhetne le, amelyből 2-3 nap lenne a tényleges játék (ez hadműveleti időben 4-6 hetet jelentene), a többi a helyzetbeállításra, a szabályok tisztázására és az értékelésre fordítandó idő. Ezek során volna lehetőség az absztrakcióból adódó sajátosságok, a rendelkezésre álló képességek tisztázására. Nem szabad eltekinteni a játékot követő értékeléstől sem, külön hangsúlyt helyezve az együttműködés megvalósulására. A gyakorlat természetesen a rendelkezésre álló hadijátékokra alapozva, alapvetően nyílt adatokkal és forrásokkal dolgozna.

A gyakorlat legfontosabb és legnagyobb költségű kiadását a játék néhány példányának beszerzése jelenti. A részt vevő csoportok külön terembe történő elkülönítése után részükre térképek kiadása szükséges (ezek lehetnek a játék mellékelt térképei, amelyeket digitálisan a gyakorlatra kell szabni és sokszorosítani, vagy JOG–A és/vagy JOG–G térképek,²³ esetleg TPC térképek²⁴), amelyek háttérként szolgálnak a műveleti tervezés során. A feladatszabások írásban való elkészítésére, az eredmények ismertetésére minimális, nyomtatóval támogatott informatikai biztosítás szükséges, az értékelés pedig egy diosorral támogatott előadás keretében történhet meg.

A hadijáték léptékéből adódik, hogy a feladatok és az erők egymás mellé rendelése a fő cél, nem pedig a harc megvívása a hangsúlyos, mint a harcászati vagy hadműveleti szintű játékok esetén – ezek modellezésére, az eredmények kiszámítására egy gyakorlatvezető és

²³ A JOG-ok (Joint Operational Graphics) a NATO-ban rendszeresített 1:250 000 méretarányú együttműködési térképek. A JOG–Air a légi együttműködési térkép, a JOG–Ground pedig a szárazföldi együttműködési térkép.

²⁴ A TPC-k (Tactical Pilotage Chart) alapvetően a katonai légi közlekedés számára készített 1:500 000 méretarányú térképek.

kis létszámú segítő törzs is elegendő, akik az eredeti játékhoz mellékelt jelzők segítségével modellezik az események kimenetelét. Ugyanez a törzs hajtaná végre az értékelést is. Ez utóbbit a játék forgatókönyve szerinti győzelmi kondíciók (terület birtokbavétele, szemben álló erők megsemmisítése stb.) alapján, objektíven kell elvégezni, illetve ki kell egészíteni a döntéshozatal minőségének vizsgálatával.

Kiemelt fontosságú, hogy a játék – annak vetélkedő jellege ellenére – egy tanulási folyamat, amely minden részt vevő csoport számára közös tapasztalatot kínál, így a győztes/ vesztes felek túlzottan pozitív/negatív értékelése nem szerencsés – a hadijáték tanfolyami felhasználása az oktatás fontos eszköze, és a megszerzett tudás rögzítésére szolgál. Az ilyen jellegű gyakorlat értékelésének célja az esetleg a képzés során korábban fel nem tárt tervezési és vezetési hiányosságok azonosítása, valamint a felek számára rendelkezésre álló képességek hatékony felhasználásának mérése.

ÖSSZEGZÉS

Mint látható, a hadijáték viszonylag kevés emberi és anyagi erőforrást igénylő, azonban aktív részvételt és hatékony csoportmunkát megkövetelő, kompetitív gyakorlatitípusként hasznosan és különösebb nehézség nélkül integrálható része lehetne a katonai felsővezető-képzésnek. Napjaink hobbi hadijátékai magas komplexitásuknál és a valóságot megközelítő jellegüknel fogva kiváló pedagógiai eszközt jelentenének a tanfolyami rendszerekben tanulók képzésére is. Felhasználásuk jelen formájukban főleg az oktatási intézményekben indokolt, amelyből logikusan következik, hogy nem alkalmasak mindenfajta (például szervezeti egységeket, parancsnokságokat érintő komplex) gyakorlatoztatására,²⁵ mert azok más jellegű hadijátékot igényelnek. Mindez azt jelenti, hogy szükséges az oktatási intézményeken kívül is létrehozni vagy továbbfejleszteni már meglévő kutatócsoportokat, amelyek kifejezetten a kísérleti tanulási módszerek fejlesztését és a hadijátékok levezetését végzik, lehetőség szerint csoportmunkával, kompetitív módon.

Ezen túl, a megszerzett tapasztalatok függvényében célszerű volna a hadműveleti és a harcászati szintű, akár a modern magyar hadtörténet eseményeire épülő hadijátékokra alapozott gyakorlatok, és ezzel összefüggésben nagyobb óraszámú, praktikumra épülő hadtörténelmi foglalkozások bevezetése a katonai vezető MSc és BSc képzésekben is, oldva a tantermi előadások monotonitását. Ezzel az alaptól lehetne létrehozni vagy újjáépíteni egy modern szemléletű, a NATO-ban az elmúlt években kialakult és jól működő trendekhez hasonlóan, a hadijátékokat pedagógiai és kiképzéstechnikai eszközként önállóan alkalmazni képes, változatos döntéshozatali eljárásokban jártas tisztikart.

Mint látható, ez sem anyagilag, sem infrastrukturálisan nem terhelné meg a Magyar Honvédséget, de mindenképpen új szemléletmód elfogadását követeli meg. A megfelelő keretek kialakítását és a gyakorlati alapok lefektetését követően viszonylag kis befektetéssel komoly előrelépést lehetne elérni a katonai hagyományok ismeretében és ápolásában, valamint az állomány döntéshozatali képességének, önállóságának, együttműködési képességének fejlesztésében. Jelenleg a lemaradásunk még csak néhány év, de a lengyel példából látható, hogy az amerikai és brit minta hatására már régióink hadseregei is elkezdtek átvenni az újításokat.

²⁵ Lacey: i. m.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Burns, Shawn (ed.): *War Gamers' Handbook: A Guide for Professional War Gamers*. US Naval War College, Newport, RI. <https://dnnlgwick.blob.core.windows.net/portals/0/NWCDepartments/Wargaming%20Department/WGD-HB---Complete-2.pdf?sr=b&si=DNNFileManagerPolicy&sig=f892NZP17WHNbSapI8ujWoG44y4NQRhBRooSPcwBrGs%3D>
- Development, Concepts and Doctrine Center (Ministry of Defence): *Wargaming Handbook*. LCSLS Headquarters and Operations Centre, Bicester, 2017. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/641040/doctrine_uk_wargaming_handbook.pdf
- GMT Games: *A distant plain*, 2018. <https://www.gmtgames.com/p-656-a-distant-plain-3rd-printing.aspx>
- GMT Games: *Next War: Poland*, 2017. <https://www.gmtgames.com/p-569-next-war-poland.aspx>
- Johnson, Michael – Shlapak, David A.: *Reinforcing Deterrence on NATO's Eastern Flank. Wargaming the Defense of the Baltics*. Rand, 2016. <https://doi.org/10.7249/RR1253>
- Lacey, James: *How does the next great power conflict play out? Lessons from a wargame*. War on the Rocks, 22. 04. 2019. <https://warontherocks.com/2019/04/how-does-the-next-great-power-conflict-play-out-lessons-from-a-wargame/>
- Pogácsás Krisztián: *Terepasztalos parancsnoki hadijáték, avagy a parancsnoki döntéshozatal és harcászati szemlélet fejlesztésének eszköze*. Seregszemle, XI. évf. 2013/2–3. http://bockskaikonvitar.hu/images/emedial/PogacsasK_terepasztal2.pdf
- Wong, Jeff: *Interwar-period gaming today for conflicts tomorrow*, 2. rész. CIMSEC, 08. 05. 2017. <http://cimsec.org/interwar-period-gaming-today-conflicts-tomorrow-press-start-play-pt-2/31712>
- Work, Robert O.: *Memorandum to Pentagon Leadership on Wargaming*. USNI News, 09. 02. 2015 <https://news.usni.org/2015/03/18/document-memo-to-pentagon-leadership-on-wargaming>
<https://taktykaistrategia.pl/en/>

Hornyák Beatrix őrnagy – Rázsó Zsófia hadnagy:

EGÉSZSÉGPSZICHOLOGIAI TEVÉKENYSÉGEK RELEVANCIÁJA A HONVÉD TESTALKATI PROGRAMBAN

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.8](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.8)

ÖSSZEFOGLALÓ: Az epidemiológiai kutatások egyre nagyobb szerepet tulajdonítanak az életmódnak és a viselkedésnek a krónikus nem fertőző betegségek, a túlsúly és az elhízás kialakulásában. A Magyar Honvédségben is jelentős problémaként van jelen a túlsúly és a fizikai képességek csökkenése, s e probléma megoldása érdekében indult el 2015-ben a Honvéd Testalkati Program (HTP). Tanulmányunkban a HTP részeként jelenleg is alkalmazott, illetve a jövőben bevezetni tervezett egészségpszichológiai tevékenységek bemutatásával és azok szerepével foglalkozunk az életmódváltás szemszögéből.

KULCSSZAVAK: egészségpszichológia, egészség, életmódváltás, Honvéd Testalkati Program

BEVEZETÉS

Az egészségpszichológia Joseph D. Matarazzo megfogalmazása szerint nem más, mint a pszichológia elméleti, gyakorlati ismereteinek és módszertani eszközeinek alkalmazása a következő négy területen: (1) az egészség fenntartása és fejlesztése, (2) a betegségek megelőzése, kezelése, (3) az egészség és betegség okainak és veszélyeztető tényezőinek azonosítása, valamint (4) az egészségügy és az egészségpolitika fejlesztése.¹ Az epidemiológiai kutatások már közel negyven éve felhívták a figyelmet arra, hogy a krónikus nem fertőző betegségek kialakulásában, a korai halálozásban a viselkedéses és életmódbeli tényezők mintegy 50%-ban játszanak szerepet.² E tényezők – szemben a genetikai és alkati tényezőkkel – a viselkedés és az életmód megváltoztatásával kedvező irányban befolyásolhatók. Ebből következik, hogy azok a pszichológiai és viselkedéses módszerek, amelyek csökkentik a rizikótényezőket és erősítik a protektív (védő) tényezőket, sikerrel alkalmazhatók az egyén vagy a közösség egészségének fejlesztésére. Az ilyen típusú intervenciók (beavatkozások) fő célja a viselkedés változásának elősegítése.

A viselkedés változása az életmód változásával jár, hiszen az életmód nem más, mint a viselkedés olyan tartósan konzisztens mintázata, amely kulturális és evolúciós örökségen,

¹ Joseph D. Matarazzo: Behavioral health's challenge to academic, scientific, and professional psychology. *American Psychologist*, 1982, 37:1, 1–14.

² Healthy People – The Surgeon General's Report on Health Promotion and Disease Prevention. USDHEW, Washington, 1979. <https://profiles.nlm.nih.gov/ps/access/NNBBGK.pdf> (Letöltés időpontja: 2018. 03. 08.)

társas kapcsolatokon, társadalmi-gazdasági helyzeten és személyiségen alapul.³ Az utóbbi években az életmódváltozást elősegítő intervenciók hatásosságát, eredményességét már nem pusztán közvetetten (a betegségteher, a krónikus nem fertőző betegségek prevalenciájának csökkenésével) igazolták, hanem megjelentek olyan kutatási eredmények is, amelyekben közvetlenül sejtszintű változásokat (pl. telomernövekedést⁴) is detektáltak.⁵

Tanulmányunkban a Honvéd Testalkati Program (HTP) során jelenleg alkalmazott és a tervezett lehetséges jövőbeli egészségpszichológiai tevékenységeket mutatjuk be. A HTP (szervezet)elméleti megközelítésben egy új honvéd egészségügyi képesség, amelynek elsődleges célja, hogy a *katonai szolgálatra való egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságról, valamint a felülvizsgálati eljárásról* szóló 10/2015 (VII. 30) HM rendeletben meghatározott testalkati követelményektől eltérő adottságú honvédek számára lehetőséget biztosítson és támogatást nyújtson a testalkati követelményeknek való megfelelés elérésére. Tanulmányunkban a „képesség” kifejezést olyan összetett, hierarchikusan felépülő szervezeti kompetencia leírására használjuk, amely a szervezetben elérhető tudásintegráció eredményeképpen jön létre. Marko Trokkeli és Markku Tuominen modellje⁶ a szervezeti képességek négy szintjét különbözteti meg:

1. Erőforrások és az egyéni készségek, amelyek együttesen meghatározott munkahelyi gyakorlatot hoznak létre.
2. A kapcsolódó erőforrások/egyéni képességek és a kialakuló gyakorlat során létrejönnek a tevékenység/feladat szintű képességek, egyfajta működési rutinok mentén.
3. A működési rutinok összekapcsolódásával feladatokon, szervezeti egységeken átívelő képességek alakulnak ki, amelyek együtt funkcionális kompetenciákat teremtenek.
4. A vállalat számára meghatározó az alapvető kompetencia, amely a vállalkozás versenyképességének alapja.

A HTP hozzájárul az érintett állomány testi és lelki egészségének javításához, a hadrafoghatóság növeléséhez, ugyanis a testsúlycsökkentést elősegítő módszerek, intervenciók (pl. egészséges táplálkozást támogató és fizikai aktivitást növelő eljárások) kiemelten fontosak többek a magas vérnyomás, a szív- és érrendszeri betegségek, a magas vérzsír-szint és a 2-es típusú cukorbetegség megelőzése szempontjából, amelyek az éves egészségügyi szűrővizsgálatok eredményei alapján vezető megbetegedések a személyi állomány körében.

A HTP gyakorlati szempontból egy komplex életmód-tanácsadási szolgáltatás, amelybe az egészséges táplálkozást támogató és a fizikai aktivitást növelő intervenciók eredményességének érdekében egészségpszichológiai ismeretek, módszerek és tevékenységek is

³ Lawrence W. Green – Marshall W. Kreuter: Health promotion planning: An educational and environmental approach. Mountain View, Mayfield Pub., 1991.

⁴ A telomer a kromoszómát alkotó DNS-szál két végén található rövid, többszörösen ismétlődő szakasz, amely mintegy biológiai óráként megszabja, hogy egy élőlény milyen hosszán élhet. Egyes, öregedéssel kapcsolatos elméletek szerint, ha a telomerek rövidülését megakadályozzuk, a sejtek élettartama elméletileg végtelenre nő.

⁵ Dean Ornish et al.: Increased telomerase activity and comprehensive lifestyle changes: A pilot study. *Oncology*, 2008, 9:11, 1048–1057.; Dean Ornish et al.: Effect of comprehensive lifestyle changes on telomerase activity and telomere length in men with biopsy-proven low-risk prostate cancer: 5-year follow-up of a descriptive pilot study. *Oncology*, 2013, 14:11, 1112–1120.; Luisa Soares-Miranda et al.: Physical Activity, Physical Fitness and Leukocyte Telomere Length: The Cardiovascular Health Study. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 2015, 47:12, 2525–2534.; B. H. Krishna et al.: Association of Leukocyte Telomere Length with Oxidative Stress in Yoga Practitioners. *Journal of Clinical and Diagnostic Research*, 2015, 9:3, 1–3.

⁶ Marko Trokkeli, Markku Tuominen: The contribution of technology selection to core competencies. *International Journal of Production Economics*, 2002, 77:3, 271–284.

beépülnek. Szakirodalmi adatok támasztják alá, hogy a túlsúly és az elhízás kialakulásában fontos szerepet játszanak az evési magatartást meghatározó pszichoszociális tényezők (szociokulturális hatások, evolúciós tényezők, egyéni tapasztalat [tanulás]).⁷ Pszichológiai oldalról a súlyprobléma kialakulásában, illetve a testsúlycsökkentő próbálkozások kudarcában rendszerint az étkezéssel kapcsolatos maladaptív (rossz irányú) viselkedési szokások állnak, amelyek felismerését és korrekcióját kognitív viselkedésterápiás módszerekkel hatékonyan lehet kezelni.⁸ A túlsúly (BMI = 25,0–29,9) és az enyhe, illetve mérsékelt elhízás (BMI = 30,0–39,9) kezelésének bizonyítottan hatékony módszere a kognitív viselkedésterápia.⁹ E terápiákban a változás folyamatának facilitálására (megsegítésére) széles pszichoterápiás eszköztár áll rendelkezésünkre, amelyek közül a legfontosabbak a következők: önmonitorozás (pl. táplálkozási és aktivitási napló), ingerkontroll (pl. evést kiváltó ingerek kontrollálása), viselkedéses helyettesítés, célmeghatározás, problémamegoldás, stresszkezelés, kognitív átstrukturálás és a szociális készségek fejlesztése.¹⁰ Ugyanakkor azt is tudnunk kell, hogy a követéses vizsgálatok eredményei szerint a viselkedésterápiával ötvözött testsúlycsökkentő programban részt vevők közel 90%-a három éven belül visszatér eredeti testsúlyához, vagyis az elhízás hosszú távú kezelése pszichológiai értelemben terápiarezisztens állapotnak tekinthető.¹¹ A hosszú távú sikertelenség az evolúciósan kialakult adaptív evési szokásaink logikus következménye,¹² de szerepet játszik benne az is, hogy az evés elsősorban nem racionális tevékenység, hanem kibogozhatatlanul bonyolult evolúciós, genetikai, biológiai, pszichológiai, kulturális és civilizációs hatások következménye.¹³ A hosszú távú eredményesség fenntartásához további módszerekre van szükség, s ezek közül a tudatosság növelésére irányuló ún. *mindfulness módszerek* kerülnek egyre inkább előtérbe.

EGÉSZSÉGPSZICHOLÓGIAI TEVÉKENYSÉGEK A HONVÉD TESTALKATI PROGRAMBAN

Az egészségpszichológiai tevékenység elméleti síkon alapvetően háromféle lehet: (1) felmérés/diagnózis, (2) konzultáció/tanácsadás vagy (3) intervenció/kezelés. Azonban az egyes tevékenységek között a gyakorlatban nem húzható éles határvonal, azok gyakran átfedést mutatnak. Tanulmányunk következő részében végighaladunk a Honvéd Testalkati Programban jelenleg alkalmazott, illetve tervezett egészségpszichológiai tevékenységeken. A felmérés/diagnózis ismertetése során részletesen bemutatjuk az általunk elkészített és bevezetett kérdőívet, röviden szemléltetve a beépített mérőeszközöket és azok relevanciáját.

⁷ Hornyák Beatrix: (L)étvágy – Az evés és a túlsúly pszichológiája. Honvédségi Szemle, 145. évf. 2017/5., 100–110.

⁸ Yasuhisa Adachi: Behavior therapy for obesity. Japan Medical Association Journal, 2005, 48:11, 539–544.; Papp Ildikó et al.: A viselkedésterápia eredményeinek vizsgálata az elhízás kezelésében egy év távlatában. Orvosi Hetilap, 155. évf. 2014/30., 1196–1202.; Thomas A. Wadden – Meghan L. Butryn: Behavioral treatment of obesity. Endocrinology and Metabolism Clinics of North America, 2003, 32:4, 981–1003.; Perczel-Forintos Dóra: Tudatosság és önreflexió – A mindfulness módszerek szerepe az elhízás kezelésében. Mentálhigiéné és Pszichoszomatika, 18. évf. 2017/2., 125–148.

⁹ Adachi: i. m. 539–544.; L. R. Jones – Thomas A. Wadden: State of science: Behavioral treatment of obesity. Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition, 2006/15., 30–39.; Papp: i. m. 1196–1202.

¹⁰ Perczel-Forintos Dóra – Czeglédi Edit: Falánkság, túlsúly, elhízás. Psychiatria Hungarica, 24. évf. 2009/5., 365–371.; Perczel-Forintos: i. m. 125–148.

¹¹ Zafra Cooper et al.: Testing a new cognitive behavioural treatment for obesity: A randomized controlled trial with three-year follow-up. Behaviour Research and Therapy, 2010, 48:8, 706–713.

¹² John P. Pinel et al.: Hunger, eating and ill health. American Psychologist, 2000, 55:10, 1105–1116.

¹³ Perczel-Forintos: i. m. 125–148.

A konzultáció/tanácsadás és intervenció/kezelés vonatkozásában (összevontan: tanácsadás/intervenció) főként azokra a tervezett jövőbeli tevékenységekre térünk ki, amelyek segítségével a program hatékonysága tovább növelhető.

Felmérés/diagnózis

A HTP keretein belül az egészségpszichológiai felmérés egy komplex kérdőív felvételével történik, amelyet a jelentkezők elektronikus formában kapnak meg, és az első konzultációt megelőzően kell kitöltve visszaküldeniük. A kérdőív a következő fő témakörökre tagolódik:

- szociodemográfiai adatok (életkor, nem, családi állapot, iskolai végzettség);
- egészségi állapot (önminősített egészségi állapot, betegségek, gyógyszerszedés, műtétek);
- motiváció felmérése (program iránti adherencia mérése, EMI-2);
- fizikai aktivitás és viselkedésváltozás szándékának felmérése a testmozgás vonatkozásában (GPAQ, TTM-mozgás);
- táplálkozás- és viselkedésváltozás szándékának felmérése az egészséges táplálkozás vonatkozásában (TTM-táplálkozás, TFEQ-R21, étkezési magatartás);
- korábbi tapasztalatok (pl. túlsúly kezdete, korábbi testsúlycsökkentési programok tapasztalatai);
- stressz (MÁQ, PSS-10, PIK).

Az *egészségi állapotra* vonatkozó kérdések relevanciáját főként az adja, hogy a fennálló, orvos által diagnosztizált krónikus betegségek (pl. magasvérnyomás-betegség, cukorháztartás zavarai), a gyógyszerszedés, illetve a korábbi műtétek egy része befolyásolhatják az egyén fizikai terhelhetőségét, valamint egyéni diétás tervét, így azok regisztrálása feltétlenül szükséges. Az önminősített egészségi állapot – mint a szubjektív globális jóllét egyik fontos mutatója – a kutatási eredmények alapján jó prediktív értékkel bír az egészségi állapot objektív mutatóival kapcsolatban.¹⁴

A *motiváció felmérése* a testsúlycsökkentő programok résztvevőinek körében különösen fontos, hiszen a motiváció a sikeres viselkedésváltozás egyik legfontosabb prediktora (előrejelzője). A program iránti elköteleződés megítélésére korábban a szakirodalomban a *compliance* fogalmát használták, ami tulajdonképpen arra ad választ, hogy a kliens milyen mértékben követi a szakember előírásait, tartja be az utasításokat, vagyis milyen mértékben viselkedik úgy, ahogyan azt tőle elvárják. Mára ez a paternalisztikus megközelítés – amely alapján a terápiás siker, eredményesség kulcsa a szakember kezében van, míg a kliens az utasítások passzív elfogadója és végrehajtója – háttérbe szorult. Napjainkban egyre inkább kezd elterjedni az *adherencia* kifejezés, ami betegközpontú megközelítésben a terápiához való hűséget jelenti. Mérésére egy egyszerű kérdést alkalmazunk – „Mennyire fontos Önnek a testsúlyának csökkentése?” –, a válaszokat pedig egy tízfokú skálán kell a válaszadóknak értékelniük. A kérdésre adott válasz alapján az első személyes találkozás során a motiváló és hátráltató tényezőkre következtethetünk, ha megkérdezzük, hogy a kliens miért nem adott kisebb (motiváló tényező), illetve nagyobb (hátráltató tényező) pontszámot a kérdésre.

Tekintettel arra, hogy a testsúlycsökkentő intervenciók kiemelt célja az evési szokások javítása és a fizikai aktivitás gyakoriságának növelése, fontos tisztában lennünk azzal, hogy

¹⁴ Ellen L. Ilder – Yael Benyamani: Self-rated health and mortality: A review of twenty-seven community studies. *Journal of Health and Social Behaviour*, 1997, 38:1, 21–37.; B. Burstroem – P. Fredlund: Self-rated health: Is it a good predictor of subsequent mortality among adults in lower as well as in higher social classes? *Community Health*, 2001, Vol. 55, 836–840.

az egyén milyen *motivációs háttérrel* rendelkezik a *testmozgás vonatkozásában*. Ennek meghatározására a testmozgás háttérben meghúzódó motivációs faktorokat vizsgáló EMI-2 (Exercise Motivations Inventory-2)¹⁵ mérőeszközt használjuk. A kérdőív 51 tételt tartalmaz és 14 faktort azonosít (stresszkezelés, revitalizáció, élvezet, kihívás, társadalmi elismerés, valahová tartozás, verseny, egészségügyi nyomás, betegségek elkerülése, egészség, testsúlykontroll, megjelenés, erő és állóképesség, ruganyosság/rugalmasság).¹⁶ Az egyénre jellemző legerősebb motivációs faktorok ismerete nagy segítséget jelenthet a szakemberek számára a közös munka során.

James O. Prochaska és munkatársai¹⁷ több kognitív és viselkedésmóddal integrálásával alkották meg a viselkedésváltozás transzteoretikus modelljét (TTM), amelyet alapvető elméleti keretként használunk a Honvéd Testalkati Programban, így ennek részletesebb bemutatását feltétlenül indokoltnak tartjuk.

A TTM alapján a viselkedésváltozás folyamatának hat stádiuma (szakasza) különíthető el: (1) fontolgtatás előtti, (2) fontolgtatás, (3) felkészülés, (4) cselekvés, (5) fenntartás és (6) befejezés – ezeket a HTP során mind a táplálkozás, mind a testmozgás vonatkozásában azonosítjuk a kérdőívben.

A *fontolgtatás előtti* stádiumban lévők belátható időn belül nem szándékoznak változtatni viselkedésükön, mert azt nem tartják problematikusnak. Jellemző a tagadás, amelynek során a felelősséget saját hatókörükön kívül eső tényezőkre (pl. gének, család, társadalom, sors) hárítják. Önmagukra nézve ellenállnak a változásnak, a változást a külvilágra vetítve szeretnék elérni, vagyis azt szeretnék, ha a környezetük változna meg. Nem akarnak a problémáról sem hallani, sem gondolkodni, sem beszélni, így nem állnak készen a tradicionális egészségfejlesztő programokra, azok nem működnek náluk.

A *fontolgtatás* stádiumában lévők fel- és elismerik, hogy a viselkedésük problematikus, és elkezdnek gondolkodni a megoldáson. Rendszerint tisztában vannak azzal, hogy mit kellene tenniük, de nem állnak készen a változásra. Az előnyök és hátrányok egyensúlya ebben a szakaszban ambivalenssé válhat, ami ahhoz vezethet, hogy a „krónikus fontolgtatók” tartósan elidőznek ebben a stádiumban, töprengve a problémáikon és egyre halogatva a tettek mezejére lépést. Az ebben a fázisban lévők szintén nem állnak készen a tradicionális, akcióorientált programokra, amelyek azonnali cselekvést várnak az egyéntől. A felkészülési szakaszra való áttérést a gondolkodásmód változása jelzi, amelynek során a probléma helyett a megoldás kerül előtérbe, a múlt helyett pedig a jövő.

A *felkészülés* stádiumában lévő személyeknek szándékukban áll a problémának ítélt viselkedés megváltoztatása a közeli jövőben, méghozzá az elkövetkező hónapban. Elkötelezik magukat a cselekvés mellett, azonban ez nem jelenti azt, hogy feltétlenül sikerült feloldaniuk a korábbi szakaszt jellemző ambivalenciát. Jellemző módon már megtettek kisebb-nagyobb lépéseket a cél érdekében (pl. cukor helyett édesítőszerrel használnak; időközönként sétálnak egyet vacsora után), és terveket kovácsolnak a cselekvésre. Ők azok, akik készen állnak a

¹⁵ David Markland: The Exercise Motivations Inventory and Exercise Motives and Gains inventory. Exercise Motivation Measurement, 2007. http://pages.bangor.ac.uk/~pes004/exercise_motivation/emi/emi-2.htm (Letöltés időpontja: 2016. 11. 03.)

¹⁶ David Markland – David K. Ingledew: The measurement of exercise motives: Factorial validity and invariance across gender of a revised Exercise Motivations Inventory. *British Journal of Health Psychology*, 1997/2., 361–376.

¹⁷ James O. Prochaska et al.: In search of how people change: Applications to addictive behaviors. *American Psychologist*, 1992, 47:9, 1102–1114.

változásra, akik számára megfelelő és eredményes lehet a tradicionális, cselekvésorientált egészségfejlesztő program.

A *cselekvés* stádiumába azok a személyek sorolhatók, akik egyértelmű, konkrét változásokat vezettek be a viselkedésükben és a környezetükben. Mindez hatalmas elköteleződést és erőfeszítést kíván az egyéntől. Hangsúlyozandó, hogy a cselekvés nem egyenlő a változással. Számos, a viselkedésváltozás előidézéséhez szükséges fejlemény (pl. az énkép vagy a gondolkodás megváltozása) a cselekvést megelőző szakaszokban történik meg.

A *fenntartás* stádiumában a személy aktívan dolgozik a visszaesés megelőzésén, és ezzel párhuzamosan egyre nő az önbizalma arra vonatkozóan, hogy képes fenntartani az eddig történt változtatásokat, változásokat.

A *befejezés* stádiumában az egyének már nem esnek kísértésbe, és az énhatékonyságuk közel 100%-os. Bármilyen hangulati állapotban vannak is, megküzdési módként egészen biztosan nem térnek vissza a korábbi egészségkárosító szokásukhoz. A befejezés stádiuma kevésbé tűnik alkalmazhatónak a testsúlymenedzselésre, hiszen az elhízottak a legkritikább esetben érik el az egészségesnek tartott súlytartományt. Emellett bármennyit fogynak is, a testsúly megtartása, fizikai aktivitásuk fenntartása gyakorlatilag életre szóló munka: az éves tekintetében tartós megszorításokra, míg a fizikai aktivitás tekintetében tartós energiabefektetésre van szükség, így a viselkedésváltozás fenntartása mindvégig erőfeszítést igényel a személytől,¹⁸ már csak az életkor előrehaladtával fiziológiai okokból törvényszerűen bekövetkező súlygyarapodás miatt is. James O. Prochaska és Janice M. Prochaska¹⁹ maguk is belátják, hogy az olyan területeken, mint amilyen a fizikai aktivitás vagy a testsúlykontroll, *a reális cél a fenntartás stádiumának élethosszig történő megmaradása.*

A *fizikai aktivitás* aktuális szintjének meghatározásához a WHO globális fizikai aktivitás kérdőívét, a GPAQ-t (Global Physical Activity Questionnaire)²⁰ használjuk, amely a heti fizikai aktivitás mértékének (MET perc/hét) becslésére szolgál. Ez összesített mérőszám formájában tájékoztat a munkavégzés, közlekedés, szabadidős tevékenység során végzett fizikai aktivitásról az eltelt hét vonatkozásában.

A *táplálkozás* kognitív és viselkedéses aspektusainak felmérésére egy speciálisan elhízottak részére kifejlesztett kérdőívet, a 21 tételű, háromfaktoros evési kérdőívet, a TFEQ-R21-et (Three-Factor Eating Questionnaire) használjuk, amelynek faktorai a következők:

- *kognitív korlátozás skála*: a testsúly befolyásolása érdekében történő táplálékbevitel szándékos korlátozásának mértékét méri;
- *érzelmi evés skála*: a negatív érzelmi, hangulati állapotban jelentkező túlevésre való hajlamot méri;
- *kontrollálatlan evés skála*: az éhség vagy a külső ingerek hatására bekövetkező evés feletti kontrollvesztésre való hajlamot méri.
- Az ún. *érzelmi evés* a negatív érzelmi-hangulati állapottal való maladaptív coping stratégia²¹ (rosszul alkalmazkodó, nem célravezető megküzdési mód), amelynek

¹⁸ Thomas Baranowski et al.: Are current health behavioral change models helpful in guiding prevention of weight gain efforts? *Obesity Research*, 2003, 11, Suppl(S10): 23S-43S.

¹⁹ James O. Prochaska – Janice M. Prochaska: Behavior change. In: Nash, D. B. et al. (eds.): *Population health: Creating a culture of wellness*. Jones and Bartlett, Sudbury, 2011, 115–130.

²⁰ Global Physical Activity Questionnaire. WHO. http://www.who.int/ncds/surveillance/steps/resources/GPAQ_Analysis_Guide.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 11. 03.)

²¹ Myles S. Faith et al.: Emotional eating and obesity: Theoretical considerations and practical recommendations. In: Sharron Dalton (ed.): *Overweight and weight management: The health professional's guide to understanding and practice*. Aspen Publishers, Gaithersburg, 1997, 439–465.

azonosítása az egészséges testsúly elérése és fenntartása szempontjából kulcsfontosságú, tekintettel arra, hogy hosszú távon ez az emóciófókuszú maladaptív megküzdés súlygyarapodással jár,²² mert nassoláshoz és túlevéshez vezet.²³

A *stressz* egy igen jelentős tényező az elhízás szempontjából, egyrészt mert obezogén tényező²⁴ – vagyis a testsúly szempontjából kedvezőtlen interakcióban állhat mind az energiabevittel (megnövekedett étvágy a nagy energiasűrűségű ételek iránt²⁵), mind pedig az energialeadással (alacsonyabb mértékű fizikai aktivitás²⁶) –, másrészt az elhízás önmagában is egy jelentős stresszforrás az egyén életében.²⁷ A stressz mértékének becslésére az észlelt stressz kérdőív 10 tételes változatát (PSS-10) használjuk, amely a személy stresszészlelésére vonatkozó gondolatokra és érzésekre kérdez rá.²⁸ Az egyes kérdésekre ötfokú Likert-skálán kell a válaszokat bejelölni, ahol a magasabb pontszámok a stresszhelyzetek nagyobb gyakoriságát, illetve fordított tételek esetében a sikeresebb megküzdést jelzik.

A *stresszel szembeni megküzdés* mérésére kétféle kérdőívet használunk: a Mentális Állóképesség Tesztet (MÁQ-teszt), amelyet speciálisan a Magyar Honvédség személyi állománya számára alakítottak ki és a pszichológiai reziliencia (rugalmas ellenállási képesség) mértékéről tájékoztat,²⁹ valamint a Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőívet (PIK), amely a stresszhatások elviseléséhez és a sikeres megküzdéshez szükséges személyiségtényezőket vizsgálja. A kérdőív 80 kérdésből áll és 16 faktort vizsgál: pozitív gondolkodás, kontrollérzés, koherenciaérzés, öntisztelet, növekedésérzés, kihívás/rugalmasság, társas monitorozás/empátia, leleményesség, énhatékonyság, társas mobilitás, szociális alkotóképesség, szinkronképesség, kitarás, impulzuskontroll, érzelmi kontroll, ingerlékenység-gátlás.³⁰

A Honvéd Testalkati Programban jelenleg az életmódprogramok közül rutinszerűen – elsősorban a személyi feltételek hiánya miatt – a felmérést, illetve a fentiekben ismertetett mérőeszközök kiértékelését végezzük, ami a tanácsadás folyamatában nyújt segítséget az edzéselméleti és táplálkozástudományi szakembereknek.

²² Paul G. Koenders – Tatjana van Strien: Emotional eating, rather than lifestyle behavior, drives weight gain in a prospective study in 1562 employees. *Journal of Occupational Environment Medicine*, 2011, 53:11, 1287–1293.; Joohon Sung et al.: Relationship of eating behavior to long-term weight change and body mass index: The Healthy Twin study. *Eating and weight disorders*, 2009, 14:2–3, e98–e105.

²³ Hanna Kontinen et al.: Emotional eating, depressive symptoms and self-reported food consumption. A population-based study. *Appetite*, 2010, 54:3, 473–479.; E. Christaki et al.: Stress management can facilitate weight loss in Greek overweight and obese women: A pilot study. *Journal of Human Nutrition and Dietetics*, 2013/26. (Suppl: 1), 132–139.; Czeglédi Edit: A stresszkezelés alkalmazási lehetőségei az elhízás kezelésében. *Orvosi Hetilap*, 157. évf. 2016/7., 260–267.

²⁴ Tineke de Vriendt et al.: Chronic stress and obesity in adolescents: Scientific evidence and methodological issues for epidemiological research. *Nutrition, Metabolism and Cardiovascular Diseases*, 2009, 19:7, 511–519.

²⁵ Susan J. Torres – Caryl A. Nowson: Relationship between stress, eating behavior, and obesity. *Nutrition*, 2007, 23:1–2, 887–894.

²⁶ Matthew A. Stults-Kolchmainen – Rajita Sinha: The effects of stress on physical activity and exercise. *Sports Medicine*, 2014, 44:1, 81–121.

²⁷ Czeglédi: i. m. 260–267.

²⁸ Sheldon Cohen et al.: A global measure of perceived stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 1983, 24:4, 385–396.; Stauder Adrienne – Konkoly Thege Barna: Az észlelt stressz kérdőív (PSS) magyar verziójának jellemzői. *Mentálhigiénié és Pszichoszomatika*, 7. évf. 2006/3., 203–216.

²⁹ Szilágyi Zsuzsanna et al.: A mentális állóképesség-vizsgálatok bevezetésének lépései a Magyar Honvédség állományában (2006–2009). *Hadtudományi Szemle*, 7. évf. 2014/1., 158–178.

³⁰ Oláh Attila: Útmutató a Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív (PIK) használatához. ELTE, Budapest, 1999, 1–95.

TANÁCSADÁS/INTERVENCIÓ

A HTP további fejlesztése érdekében a jövőben az egészségpszichológiai tanácsadás és intervenció vonatkozásában az itt következő tevékenységek bevezetését tervezzük: (1) motivációs interjú, (2) DUCI-WÉK és (3) évstudatossági tréning.

A *motivációs interjú* (MI) technikájának kidolgozása William Miller és Stephen Rollnick nevéhez fűződik.³¹ Egy olyan technikáról van szó, amely a tanácsadó és a kliens együttműködésén alapul, a kliens változásra való motivációját, valamint a változáshoz szükséges erőforrásait aktiválja a kitűzött cél elérése érdekében, miközben tiszteletben tartja a kliens autonómiáját és döntési szabadságát.³² A technika célzottan a viselkedésváltozás előidézésére fókuszál, jól alkalmazható az egészségkárosító szokások megváltoztatásában, így a testsúlycsökkentő intervenciók során is. Relevanciáját mutatja, hogy az amerikai kardiológusokat, szívgyógyászokat tömörítő legnagyobb szakmai szervezet, az American Heart Association is ajánlja hatékony beavatkozásként a testsúlycsökkentő programok első hat hónapjában.³³ Sarah J. Hardcastle és munkatársai randomizált kontrollált vizsgálatot végeztek az MI hosszú távú hatékonyságának vizsgálatára 334 szív- és érrendszeri rizikófaktorral rendelkező személy körében, akiknek 99%-a túlsúlyos vagy elhízott volt. Az MI-csoportban részt vevők a vizsgálat hat hónapjában átlagosan két, maximum öt ülésen vettek részt, ülésenként 20-30 perc időtartamban, míg a kontrollcsoport tagjai csak minimális intervencióban részesültek (tájékoztató kiadványok, életvezetési tanácsok). A követéses vizsgálat eredményei a következők szerint alakultak:

- Az MI jelentős, bár nem szignifikáns koleszterinszint-csökkenést eredményezett, míg a kontrollcsoport koleszterinszintje szignifikánsan nőtt a 18. hónap végére.
- A vizsgálati csoport fizikai aktivitása szignifikánsan magasabb volt a 6. és a 18. hónap végén is, míg a kontrollcsoport fizikai aktivitása nem változott.
- A kontrollcsoport zsírfogyasztása szignifikánsan csökkent a 6. és a 18. hónap végén is, míg a vizsgálati csoport esetében ugyanez változatlan volt.
- A vizsgálati csoport BMI-értéke nem változott, míg a kontrollcsoport BMI-értéke szignifikánsan nőtt a 18. hónapra.³⁴

A motivációs interjú öt alapelve épül:³⁵

1. az empátia kifejezésére: elfogadás, visszatükröző figyelem, reflektív és tiszteletteljes meghallgatás;
2. a vita elkerülésére: a vita reaktanciát (vágyat arra, hogy az ellenkezőjét tegyék annak, amit tőlünk elvárnak) és ellenállást válthat ki;

³¹ William Miller – Stephen Rollnick: *Motivational interviewing: Preparing people to change addictive behaviors.* New York, Guilford Press, 1991, 10–50.

³² Stephen Rollnick et al.: *Motivational Interviewing in Health Care: Helping Patients Change Behavior.* The Guilford Press, New York, 2008, 40–45.

³³ Sune Rubak et al.: *Motivational interviewing: A systematic review and meta-analysis.* *British Journal of General Practice.* 2005. 04. 01.; 55:513, 305–312.; Eileen Britt et al.: *Motivational Interviewing in Health Settings: A Review.* *Patient Education and Counselling,* 2004, Vol. 53, 147–155.

³⁴ Sarah J. Hardcastle et al.: *Effectiveness of a motivational interviewing intervention on weight loss, physical activity and cardiovascular disease risk factors: A randomised controlled trial with a 12-month post-intervention follow-up.* *International Journal of Behavioral Nutrition of Physical Activity,* 2013, 10:40, 1–16.

³⁵ Urbán Róbert: *A motivációs interjú.* In: Demetrevics Zsolt (szerk.): *Az addiktológia alapjai,* 3. kötet. ELTE, Budapest, 277–292.

3. a diszkrepancia (ellentmondásosság) kialakítására: döntési egyensúly felállítása, szélsőségek alkalmazása, vissza- vagy előrettekintés;
4. az ellenállás feldolgozására: visszatükrözés, fókuszváltás, átkeretezés, a személyes felelősség és a választás lehetőségének hangsúlyozása;
5. az önbizalom erősítésére: önmotivációs kérdések, kettős kötés alkalmazása.

A DUCI–WÉK a Williams ÉletKészségek stresszkezelő és pszichoszociális készségfejlesztő tréningnek az elhízás kezelésére adaptált változata. A DUCI szóösszetétel egy mozaikszó, amelyben a betűk jelentése a következő: *diet support, understanding emotions, coping enhancement, intervention*. A tréning során a stresszkezelésben bizonyítottan hatékony készségek elsajátítása történik meg, amelyek közül az *alapkészségek* (naplójegyzet-technika, FILE-technika) segítenek az egyén életében jelentkező stresszforrások és érzelmek azonosításában, így különösen az emocionális éhség és a fizikai éhség megkülönböztetésében, az evést vagy túlevést kiváltó helyzetek felismerésében és tudatosításában.

A *feszültségevezető készségek* (figyelemelterelés, gondolatstop, relaxáció, átkeretezés vagy kognitív újrastrukturálás) segítenek egyrészt az evés mint maladaptív viselkedés adaptív viselkedéssel történő helyettesítésében, vagyis az érzelmi evés valamilyen örömteli tevékenységgel (masszázs, szauna, tánc, olvasás stb.) való kiváltásában; másrészt a feszültség, illetve distressz csökkentésében; és végül, de nem utolsósorban az egyénre jellemző negatív automatikus gondolatok (kognitív torzítások) felismerésében és helyettesítésében.

A kognitív torzítások negatív érzelmekkel járnak, amelyek következtében az egyén magatartása is úgy fog alakulni, mintha igaz lenne a valójában torz, irreális gondolat, ami ismét növeli a negatív érzések gyakoriságát, ezzel egy ördögi kört eredményezve. Ilyen kognitív torzítás például a címkézés vagy a fekete-fehér (dichotóm) gondolkodás. A címkézés („akarategye vagyok, ezért nem tudok lefogni”) és a fekete-fehér gondolkodás („megszegtem a diétámat, most már bármit megehetek, úgymint mindegy”) azon túlmenően, hogy büntudatot kelt az egyénben, egyfajta felmentést is ad a számára az erőfeszítések alól.

Az *akciókészségek* (problémamegoldás, önérvényesítés, „nem”-et mondás) szintén nagyon hasznosak lehetnek a testsúlycsökkentő programban részt vevők számára. A problémamegoldás segíti a reális célok felállítását és az optimális megoldások kiválasztását, illetve végrehajtását, míg az asszertív, erőszakmentes kommunikáció – mint az önérvényesítés eszköze – és a „nem”-et mondás segítséget nyújthat abban, hogy megváltoztassuk a környezetünkben élők viselkedését (pl. ételek kínálása, jelenlétünkben történő nassolás), növeljük együttműködésüket.³⁶

A *kapcsolatépítő készségek* (empátia, pozitív megnyilvánulások) segítik a résztvevőket önmaguk és mások elfogadásában, a túlzott önkritika és negatív előítéletek megszüntetésében, egy önmagukkal szembeni harmonikus, egyensúlyi állapot kialakításában.

Tekintettel arra, hogy az elhízott személyekre jellemző a külső ingerekre való nagyobb fogékonyság, így hajlamosak például stresszhelyzetben többet enni, egyre több kutatás foglalkozik a *mindfulness* (tudatos jelenlét) szerepével a súlycsökkentés témakörében.³⁷ A *mindfulness* azt jelenti, hogy a lehető legteljesebb valónkkal vagyunk jelen az adott pillanatban, figyelmünket tudatosan arra irányítjuk, ami aktuálisan a testünkben, elménkben

³⁶ Czeglédi: i. m. 260–267.

³⁷ Shawn N. Katterman et al.: Mindfulness meditation as an intervention for binge eating, emotional eating, and weight loss: A systematic review. *Eating Behaviors*, 2014, 15:2, 197–204.

zajlik, kíváncsian szemlélve és elfogadva akár a negatív érzelmeket, gondolatokat is.³⁸ Jean L. Kristeller és Ruth Q. Wolever³⁹ a tudatos jelenlét alapú stresszcsökkentő tréning (*mindfulness-based stress reduction – MBSR*) módszerét alapul véve fejlesztették ki a tudatos jelenlét alapú evéstudatossági tréninget (*mindfulness-based eating awareness training – MB-EAT*) a túlevéses problémák kezelésére. A tréning öt részből áll:

1. evésmeditáció: a táplálkozással kapcsolatos érzékelések (pl. ízek, szagok, tapintás) tudatosítása;
2. testi érzések tudatosítása: éhség, sóvárgás, jóllakottság, stressz;
3. az evéshez kapcsolódó gondolatok, érzések, motivációk tudatosítása;
4. érzések, gondolatok, érzelmek ítéletmentes elfogadása;
5. tudatosság az evési szokások fokozatos megváltoztatásában.

Az evéstudatosság mérésére Celia Framson és munkatársai kifejlesztettek egy ötfaktoros, 28 tételes kérdőívet, a MEQ-t (Mindful Eating Questionnaire), ami jól használható a kutatás mellett a klinikai gyakorlatban is.⁴⁰

Az evéstudatossági tréningek viszonylag új intervenciók a testsúlymenedzsmentben, így eddig még csak kevés kutatási eredmény jelent meg a hatékonyságukat illetően. A szakirodalomban egymásnak ellentmondó eredmények születtek. Katy Tapper és munkatársai nem találtak szignifikáns különbséget a testsúlycsökkenés tekintetében az intervencióban részesült csoport és a kontrollcsoport tagjai között.⁴¹ John J. Reilly és Jennifer L. Kelly huszonegy vizsgálat metaanalízise alapján megállapították, hogy a jelentudatos intervenciók 86%-ban javulást eredményeztek az evési magatartásban, főként az érzelmi és ingervezérelt evés területén.⁴² Hasonló eredményre jutott Hugo J. Alberts és csapata is: eredményeik szerint egy nyolchetes *mindfulness*-alapú intervenciót követően az előzőekben említett evési magatartás változása mellett csökkent a résztvevők testsúlya, dichotóm gondolkodásuk és a testükkel való elégedetlenségük is.⁴³ Az MB-EAT hatékonyságát igazolta Michail Mantzios és Janet C. Wilson vizsgálata is a testsúlycsökkenés vonatkozásában.⁴⁴

ÖSSZEGZÉS

Hazánkban a testsúlymenedzsment-programok során az elhízás kialakulásában szerepet játszó pszichológiai tényezők felmérése és értékelése, illetve a kezelés során az egészségpszichológiai, viselkedésterápiás eszközök alkalmazása még nem rutinszerűen bevett gyakorlat. A legtöbb testsúlycsökkentő program sokkal inkább tekinthető egyfajta „fogyókúrának”, mintsem élet-

³⁸ Perczel-Forintos Dóra: A kognitív terápia fénykora: A második és harmadik hullám. Magyar Pszichológiai Szemle, 2011, 66:1, 11–29.; Perczel-Forintos: i. m. 125–148.

³⁹ Jean L. Kristeller – Ruth Q. Wolever: Mindfulness-based eating awareness training for treating binge eating disorder: The conceptual foundation. *Eating Disorders*, 19:1, 49–61.

⁴⁰ Celia Framson et al.: Development and validation of the mindful eating questionnaire. *Journal of the American Dietetic Association*, 2009/109., 1439–1444.

⁴¹ Katy Tapper et al.: Exploratory randomized controlled trial of a mindfulness-based weight loss intervention for women. *Appetite*, 52:2, 396–404.

⁴² John J. Reilly – J. Kelly: Long-term impact of overweight and obesity in childhood and adolescence on morbidity and premature mortality in adulthood: Systematic review. *International Journal of Obesity*, 2010, 35:7, 891–898.

⁴³ Hugo J. Alberts et al.: Dealing with problematic eating behaviour. The effects of a mindfulness-based intervention on eating behaviour, food cravings, dichotomous thinking and body image concern. *Appetite*, 2012, 58:3, 847–851

⁴⁴ Michail Mantzios – Janet C. Wilson: Mindfulness, Eating Behaviours, and Obesity: A Review and Reflection on Current Findings. *Current Obesity Reports*, 2015, 4:1, 141–146.

módváltásnak, hiszen rendszerint csak a kalóriabevitel csökkentésére és a kalóriafelhasználás növelésére fókuszálnak, és nem veszik figyelembe azokat az egyéni pszichoszociális tényezőket, amelyek az elhízás kialakulásában szerepet játszottak. Az ilyen típusú intervenciók rövid távon eredményesek lehetnek, de hosszú távú eredményességük kétséges.

Tanulmányunk célja az volt, hogy felhívjuk a figyelmet az egészségpszichológia jelentőségére a testsúlycsökkentő programokban, és felvázoljuk azokat a Honvéd Testalkati Program során jelenleg is alkalmazott, illetve tervezett tevékenységeket, amelyek hozzájárulhatnak a program hatékonyságának növeléséhez. Ha az evéssel kapcsolatos zavarokat egy kontinuum mentén képzeljük el, amelynek egyik végén az anorexia, másik végén az obezitás áll, akkor elgondolkodtató kérdésként merül fel, hogy míg a kórosan alacsony testsúllyal járó anorexia esetében a pszichés tényezők kiemelt szerepet kapnak, addig a kórosan magas testsúllyal járó obezitás esetében ezen tényezők szerepét marginálisnak gondoljuk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Adachi, Yasuhisa: *Behavior therapy for obesity*. Japan Medical Association Journal, 2005, 48:11.
- Alberts, Hugo J. – Thewissen, R. – Raes, L.: *Dealing with problematic eating behaviour. The effects of a mindfulness-based intervention on eating behaviour, food cravings, dichotomous thinking and body image concern*. Appetite, 2012, 58:3. DOI: 10.1016/j.appet.2012.01.009
- Baranowski, Thomas – Cullen, K. W. – Nicklas, T. – Thompson, D. – Baranowski, J.: *Are current health behavioral change models helpful in guiding prevention of weight gain efforts?* Obesity Research, Volume 11, Suppl: S10, 2003.
- Britt, Eileen – Hudson, S. M. – Blampied, N. M.: *Motivational Interviewing in Health Settings: A Review*. Patient Education and Counselling, Volume 53, No. 2, 2004. DOI: 10.1016/S0738-3991(03)00141-1
- Burstroem, B. – Fredlund, P.: *Self-rated health: is it a good predictor of subsequent mortality among adults in lower as well as in higher social classes?* Community Health, Volume 55, No. 11, 2001. DOI:10.1136/jech.55.11.836
- Christaki, E. – Kokkinos, A. – Costarelli, V. – Alexopolus, E. C. – Chrousos, G. P. – Darvin, C.: *Stress management can facilitate weight loss in Greek overweight and obese women: a pilot study*. Journal of Human Nutrition and Dietetics, Suppl: 1, 2013. DOI: 10.1111/jhn.12086
- Cohen, Sheldon – Kamarck, T. – Mermelstein, R.: *A global measure of Perceived Stress*. Journal of Health and Social Behavior, Volume 24, No. 4, 1983.
- Cooper, Zafra – Doll, Helen A. – Hawker, Deborah M. – Byrne, Susan – Bonner. Gillie – Eeley, Elizabeth – O'Connor, M. E. – Fairburn, C. G.: *Testing a new cognitive behavioural treatment for obesity: A randomized controlled trial with three-year follow-up*. Behaviour Research and Therapy, Volume 48, No. 8, 2010. DOI: 10.1016/j.brat.2010.03.008
- Czeglédi Edit: *A stresskezelés alkalmazási lehetőségei az elhízás kezelésében*. Orvosi Hetilap, 157. évf. 2016/7. DOI: 10.1556/650.2016.30362
- De Vriendt, Tineke: *Chronic stress and obesity in adolescents: Scientific evidence and methodological issues for epidemiological research*. Nutrition, Metabolism and Cardiovascular Diseases, Volume 19, No. 7, 2009. DOI: 10.1016/j.numecd.2009.02.009
- Faith, Myles S.: *Emotional eating and obesity: Theoretical considerations and practical recommendations*. In: Dalton, S. (ed.): *Overweight and weight management: The health professional's guide to understanding and practice*. Aspen Publishers, Gaithersburg, 1997.
- Framson, Celia: *Development and validation of the mindful eating questionnaire*. Journal of the American Dietetic Association, Volume 109, No. 8, 2009. DOI: 10.1016/j.jada.2009.05.006

- Global Physical Activity Questionnaire. WHO. http://www.who.int/ncds/surveillance/steps/resources/GPAQ_Analysis_Guide.pdf
- Green, Lawrence – Kreuter, Marshall W.: *Health promotion planning: an educational and environmental approach*. Mountain View, Mayfield Pub., 1991.
- Hardcastle, Sarah J.: *Effectiveness of a motivational interviewing intervention on weight loss, physical activity and cardiovascular disease risk factors: A randomised controlled trial with a 12-month post-intervention follow-up*. International Journal of Behavioral Nutrition of Physical Activity, Volume 10, No. 40, 2013. DOI: 10.1186/1479-5868-10-40.
- Healthy People – The Surgeon General’s Report on Health Promotion and Disease Prevention. USDHEW, Washington, 1979. <https://profiles.nlm.nih.gov/ps/access/NNBBGK.pdf>
- Hornýák Beatrix: *(L)étvágy – az evés és a túlsúly pszichológiája*. Honvédségi Szemle, 145. évf. 2017/5.
- Ilder, Ellen L. – Benyamani, Yael: *Self-rated health and mortality: A review of twenty-seven community studies*. Journal of Health and Social Behaviour, Volume 38, No. 1, 1997.
- Jones, L. R. – Wadden, Thomas A.: *State of science: Behavioral treatment of obesity*. Asia Pacific Journal of Clinical Nutrition, 15 Suppl, 2006.
- Katterman, Shawn N.: *Mindfulness meditation as an intervention for binge eating, emotional eating, and weight loss: A systematic review*. Eating Behaviors, Volume 15, No. 2, 2014. DOI: 10.1016/j.eatbeh.2014.01.005
- Koenders, Paul G. – Strien, van Tatjana: *Emotional eating, rather than lifestyle behavior, drives weight gain in a prospective study in 1562 employees*. Journal of Occupational Environment Medicine, Volume 53, No. 11, 2011. DOI: 10.1097/JOM.0b013e31823078a2
- Konttinen, Hanna: *Emotional eating, depressive symptoms and self-reported food consumption. A population-based study*. Appetite, Volume 54, No. 3, 2010. Doi: 10.1016/j.appet.2010.01.014
- Krishna, B. H.: *Association of Leukocyte Telomere Length with Oxidative Stress in Yoga Practitioners*. Journal of Clinical and Diagnostic Research, Volume 9, No. 3, 2015. DOI: 10.7860/JCDR/2015/13076.5729
- Kristeller, Jean L. – Wolever, Ruth Q.: *Mindfulness-based eating awareness training for treating binge eating disorder: the conceptual foundation*. Eating Disorders, Volume 19, No. 1, 2011. DOI: 10.1080/10640266.2011.533605
- Mantzios, Michail – Wilson, Janet C.: *Mindfulness, Eating Behaviours, and Obesity: A Review and Reflection on Current Findings*. Current Obesity Reports, Volume 4, No. 1, 2015. DOI: 10.1007/s13679-014-0131-x
- Markland, David – Ingledew, David K.: *The measurement of exercise motives: Factorial validity and invariance across gender of a revised Exercise Motivations Inventory*. British Journal of Health Psychology, Volume 2, 1997.
- Markland, David: *The Exercise Motivations Inventory and Exercise Motives and Gains inventory. Exercise Motivation Measurement*. http://pages.bangor.ac.uk/~pes004/exercise_motivation/emi/emi-2.htm
- Matarazzo, Joseph D.: *Behavioral health’s challenge to academic, scientific, and professional psychology*. American Psychologist, Volume 37, No. 1, 1982.
- Miller, William – Rollnick, Stephen: *Motivational interviewing: preparing people to change addictive behaviors*. New York, Guilford Press, 1991.
- Oláh Attila: *Útmutató a Pszichológiai Immunkompetencia Kérdőív (PIK) használatához*. ELTE, Budapest, 1999.
- Ornish, Dean: *Effect of comprehensive lifestyle changes on telomerase activity and telomere length in men with biopsy-proven low-risk prostate cancer: 5-year follow-up of a descriptive pilot study*. Oncology, Volume 14, No. 11, 2013. DOI: 10.1016/S1470-2045(13)70366-8

- Ornish, Dean: *Increased telomerase activity and comprehensive lifestyle changes: a pilot study*. Oncology, Volume 9, No. 11, 2008. DOI: 10.1016/S1470-2045(08)70234-1
- Papp Ildikó et al.: *A viselkedésterápia eredményeinek vizsgálata az elhízás kezelésében egy év távlatában*. Orvosi Hetilap, 155. évf. 2014/30.
- Perczel-Forintos Dóra: *A kognitív terápia fénykora – A második és harmadik hullám*. Magyar Pszichológiai Szemle, 66. évf. 2011/1.
- Perczel-Forintos Dóra: *Tudatosság és önreflexió – A mindfulness módszerek szerepe az elhízás kezelésében*. Mentálhigiéne és Pszichoszomatika, 18. évf. 2017/2. DOI: 10.1556/0406.18.2017.006
- Perczel-Forintos Dóra – Czeglédi Edit: *Falánkság, túlsúly, elhízás*. Psychiatria Hungarica, 24. évf. 2009/5.
- Pinel, John P.: *Hunger, eating and ill health*. American Psychologist, Volume 55, No. 10, 2000.
- Prochaska, James O. – Prochaska, Janice M.: Behavior change. In: Nash, D.B. (ed.): *Population health: Creating a culture of wellness*. Jones and Bartlett, Sudbury, 2011.
- Prochaska, James O.: *In search of how people change: Applications to addictive behaviors*. American Psychologist, Volume 47, No. 9, 1992.
- Reilly, J. J. – Kelly, J.: *Long-term impact of overweight and obesity in childhood and adolescence on morbidity and premature mortality in adulthood: systematic review*. International Journal of Obesity, Volume 35, No. 7, 2010. DOI: 10.1038/ijo.2010.222
- Rollnick, Stephen et al.: *Motivational Interviewing in Health Care: Helping Patients Change Behavior*. The Guilford Press, New York, 2008.
- Rubak Sune: *Motivational interviewing: a systematic review and meta-analysis*. British Journal of General Practice, Volume 55, No. 513, 2005.
- Soares-Miranda, Luisa: *Physical Activity, Physical Fitness and Leukocyte Telomere Length: the Cardiovascular Health Study*. Medicine and Science in Sports and Exercise, Volume 47, No. 12, 2015. DOI: 10.1249/MSS.0000000000000720
- Stauder Adrienne – Konkoly-Thege Barna: *Az észlelt stressz kérdőív (PSS) magyar verziójának jellemzői*. Mentálhigiéne és Pszichoszomatika, 7. évf. 2006/3.
- Stults-Kolchmainen, Matthew A. – Sinha, Rajita: *The effects of stress on physical activity and exercise*. Sports Medicine, Volume 44, No. 1, 2014. DOI: 10.1007/s40279-013-0090-5
- Sung, Joohon: *Relationship of eating behavior to long-term weight change and body mass index: the Healthy Twin study*. Eating and Weight Disorders, Volume 14, No. 2–3, 2009.
- Szilágyi Zsuzsanna: *A mentális állóképesség vizsgálatok bevezetésének lépései a Magyar Honvédség állományában (2006–2009)*. Hadtudományi Szemle, 7. évf. 2014/1
- Tapper, Katy: *Exploratory randomized controlled trial of a mindfulness-based weight loss intervention for women*. Appetite, Volume 52, No. 2, 2009. DOI: 10.1016/j.appet.2008.11.012
- Torkkeli, Marko – Tuominen, Markku: *The contribution of technology selection to core competencies*. International Journal of Production Economics, 2002, 77:3.
- Torres, Susan J. – Nowson, Caryl A.: *Relationship between stress, eating behavior, and obesity*. Nutrition, Volume 23, No. 1–2, 2007. DOI: 10.1016/j.nut.2007.08.008
- Urbán Róbert: *A motivációs interjú*. In: Demetrovics Zsolt (szerk.): *Az addiktológiai alapjai*, 3. ELTE – Eötvös Kiadó, Budapest, 2009.
- Wadden, Thomas A. – Butryn, Meghan L.: *Behavioral treatment of obesity*. Endocrinology and Metabolism Clinics of North America, Volume 32, No. 4, 2003. DOI: 10.1016/S0889-8529(03)00072-0

Földesi Ferenc ny. ezredes:

FEJEZETEK A TERÜLETI KATONAI IGAZGATÁSI RENDSZER TÖRTÉNETÉBŐL

A közvetlen katonai ellenőrzéstől az új honvédelmi törvényig (1922–1939)

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.9](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.9)

ÖSSZEFOGLALÓ: A trianoni békeszerződésben előírt és a honvédségre vonatkozó törvények életbelépésével kialakult az a jogszabályi környezet, amely már a Magyar Királyi Honvédség további szervezését szolgálta. Megérkeztek Magyarországra a SZKEB¹ tagjai, akik felügyelték a hadseregszervező munkát, illetve a békeszerződés rendelkezéseinek betartását. A területi katonai igazgatási szervezetek – a körletparancsnokságok kivételével – megszűntek, illetve – kikerülve a Honvédelmi Minisztérium alárendeltségéből – névleg egy másik minisztérium fennhatósága alá kerültek. A honvédségről szóló 1921. évi, majd az 1922-ben módosított és életbe léptetett törvények adott felhatalmazást a honvédelmi miniszternek a toborzási szabályzó rendeletek kiadására. Mivel ezek a rendeletek az új kiegészítési rendszert is szabályozták – emellett feladatokat határoztak meg a területi katonai igazgatási szervezeteknek –, érdemes megismerni az ezekben foglaltakat.²

KULCSSZAVAK: SZKEB, hadkiegészítés, toborzás, területi katonai igazgatás, rejtés

¹ SZKEB – Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság. Működéséről bővebben lásd Juhász Balázs: Olasz–magyar katonadiplomáciai és katonapolitikai kapcsolatok a Bethlen-kormánytól a Gömbös-kormányig. PhD-értekezés. ELTE BTK, Budapest, 2014, 43–57.

² Jelen írás a Honvédségi Szemle 147. évf. 2019/1. számában (99–118.) ugyanezen címmel megjelent tanulmány folytatása. Mivel a szerző már a későbbi időszakok feldolgozásán dolgozik (a tervek szerint egészen a 2000-es évekig bezáróan), így a tanulmányciklus folytatása jövő évi számaink egyikében várható. Kiváló áttekintést nyújtanak a téma kutatásához a következő kiadványok: Benke József, tardoskdeddi: A magyar hadügyi közigazgatás alapelemei. Athenaeum Kiadó, Budapest, 1925.; Dombrády Lóránd: Katonapolitika és hadsereg 1920–1944. Ister Kiadó, Budapest, 2000.; Kósa Attila: A Kiegészítő Parancsnokságok megszületése. Új Honvédségi Szemle, 1996/3., 15–21.; Nyilvántartási utasítás a m. kir. honvédség, csendőrség és méneskar számára (ideiglenes tervezet). Budapest, 1934(?); Seregdy Sándor: Korszerű hadseregszervezés. Segédkönyv a M. Kir. Ludovika Akadémia számára. Budapest, 1935.; Serfőző Zoltán: A Szövetségi Katonai Ellenőrző Bizottság és az 1921–22-es magyar honvédelmi törvények. Acta Hungarica, 1995, CII. évf. 59–77.; Szervi határozványok a népgondozó tisztviselők számára. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 1923. M. Kir. BüM. 9092/Eln.-1923.; Szigeti Lajos: Magyarország hadseregének, szervezeteinek hadkiegészítése a két világháború között. Egyetemi doktori értekezés, Budapest, 1993.; Utasítás az állításkötelesek összeírására. Budapest, 1939. HM R. 41.528/Eln. 16.-1939.

TOBORZÁSI RENDELETEK

A honvédelmi miniszter még a békeszerződésben előírt, és a honvédelmet szabályozó törvénycikk hatálybalépése előtt adta ki a Nemzeti Hadseregbe való önkéntes belépésről szóló felhívását.³ Bár felhívása az önkéntes jelentkezésre vonatkozott – amit a békeszerződés rendelkezései kizárólagos hadkiegészítési formának írtak elő –, kihangsúlyozta, hogy a hadkiegészítés formája nem változott, továbbra is a kötelező katonai szolgálati forma van érvényben.

Az önkénteseknek a törvényhatóságoknál kellett jelentkezni, akik lefolytatták a felvételi eljárást és a vizsgálatokat. Feltétel volt a magyar állampolgárság, erkölcsi és politikai megbízhatóság, 17 és 36 év közötti életkor, nőtlenség és esetleg a gyám vagy a szülő hozzájárulása. A kibocsátott toborzási felhívás célja egyebek között az is volt, hogy a SZKEB-nek tapasztalati tényekkel bizonyítsa a toborzási rendszer életképtelenségét. A „bizonyítás” tökéletesen sikerült, hiszen mindösszesen 200, valóban önként jelentkezőt eredményezett. Ezzel egy időben az Antant és a magyar kormány között lefolytatott egyezkedések nem vezettek eredményre, a törvénycikkben megfogalmazott határidőig át kellett térni az önkéntes jelentkezésen alapuló kiegészítési rendszerre. Közvetlenül ezután – a honvédségi törvény elfogadását követően – a honvédelmi miniszter december 27-én az önkéntes jelentkezésen alapuló kiegészítési rendszer bevezetésének tárgyában kiadott rendeletében ismét felszólította a hadképes korban lévő (17–35 éves) férfilakosságot a fegyveres erő kötelékébe való önkéntes belépésre.⁴ A rendelet mellékleteként kiadott „Hirdetmény” részletesen szolt a jelentkezés feltételeiről, a felvételi eljárásról, a juttatásokról és a szolgálati kötelezettségekről.

A toborzás feladatainak végrehajtásában a törvényhatóságoknak volt a legnagyobb szerepük, hiszen részt vettek az egész felvételi eljárásban, a jelentkezéstől a felavatásig. A honvédség kiegészítése elsősorban a törvényhatóságok (vármegyei, illetve rendezett tanácsú városok önkormányzata) útján történt, de a legénységi állományba belépni kívánó egyének közvetlenül a csapattesteknél is jelentkezhetek felvételre. A Honvédelmi Minisztérium rendszeresen megállapította a felveendő önkéntesek számát, amelyet aztán közölt a törvényhatóságokkal. A meghatározott létszámot a törvényhatóságoknak kötelességük volt biztosítani. A vármegyei törvényhatóság esetében az alispán, (rendezett tanácsú) városi törvényhatóság esetében a polgármester volt a kiegészítés ügyének első számú felelőse, azonban a toborzással kapcsolatos gyakorlati feladatok az alárendelt járási főszolgabírókra, a (rendezett tanácsú) városok esetében a katonai előadókra hárultak.

Közvetlenül a toborzási rendelet kiadása után a honvédelmi vezetés – egyetértésben a többi érintett minisztériummal (külügy-, belügy-, igazságügy-) – egy „szigorúan bizalmas” rendelet kidolgozását kezdte meg. Rendelettervezetében a Honvédelmi Minisztérium abból indult ki, hogy a toborzás terén az „[...] új kiegészítési rendszer idegensége következtében megfelelő eredmény – dacára a legmesszebb menő propagandának – nem fog elértetni [...]”.⁵ Ezért hivatkozva az 1921. évi XLIX. törvénycikk, 12. §-ára, valamint a *Függelékre*,⁶ a meggyőzés mellett felhívta a törvényhatóságok figyelmét a sorsolás lehetőségére is. Irányelvként

³ HL HM 30940/Eln.15-1921.

⁴ Uo.

⁵ HL VKF 1921. I. c. oszt. 227/7- fogalmazvány. In: Hetés Tibor – Morva Tamásné: Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy hadsereg történetéhez 1918–1938. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1968, 469.

⁶ A törvényben a törvényhatóságok feladatává teszi a rájuk kiszabott szükséglet fedezését, valamint elégtelen számú önkéntes esetén átmenetileg fenntartja a sorsolás lehetőségét is.

azt határozták meg, hogy a sorsolásnál kellő tapintattal kell eljárni, és a meggyőzésre kell koncentrálni, de szükség esetén az erőszak alkalmazásától sem szabad visszariadni.⁷

A katonai toborzás jelentőségét jelzi az államigazgatás feladatai között Veszprém vármegye alispánjának, a *Veszprémvármegyei Hivatalos Lapban* a toborzásban érintett szervekhez és személyekhez intézett intése: a „[...] közreműködést állandóan figyelemmel fogom kísélni, s ahol netán hanyagságot, vagy bármi tekintetben mulasztást észlelek, a felelős személlyel szemben a legszigorúbb megtorlást fogom alkalmazni”.⁸

Azok a törvényhatóságok, amelyek területén állandó avatóbizottságok működtek, kötelesek voltak minden hónap végén jelentést küldeni a Honvédelmi Minisztériumnak a tárgyában felavatottak számáról, életkorcsoportok, családi állapot, gyermekek száma szerinti bontásban. Mindezek mellett a közigazgatási apparátusra hárult a lakosság tájékoztatása a honvédség által kínált lehetőségekről, ami általában a szolgálatvállalás feltételeiről, a felvételi eljárásról, a szolgálati kötelezettségekről, az előnyökről és kedvezményeikről, valamint a juttatásokról szóló információk közlését jelentette.

A felvétel feltételeinek megfelelően történt meg – a felvételi eljárás során – a jelentkezők közül az alkalmas minősítésük kiválasztása. Ezeket a feltételeket elsődlegesen a honvédségről szóló törvénycikk⁹ állapította meg az alábbiak szerint:

- magyar állampolgárság;
- testi és szellemi alkalmasság;
- erkölcsi érdemesség és nemzeti szempontból való megbízhatóság;
- betöltött 20. és meg nem haladott 25. életév;
- nőtlenység (gyermektelen özvegyesség, elvált állapot).

A jelentkezőknek a megállapított szempontok szerinti megfelelését – az orvosi vizsgálat kivételével – a járási főszolgabírók, városokban a katonaugyi előadók végezték. Az eljárás a személyi adatok megállapításával, ellenőrzésével vette kezdetét. A személyi adatok megállapítása után kerülhetett sor az erkölcsi érdemesség és a nemzeti szempontból való megbízhatóság bizonyításához szükséges vizsgálatokra, amelynek végeztével a jelentkezőt megfelelése esetén „Belépési bizonyítvánnyal” látták el. Az alkalmasnak talált jelentkezőket a járási főszolgabírók (városi katonaugyi előadók) a szellemi és testi alkalmasságuk megvizsgálása céljából a területileg illetékes avatóbizottságokhoz irányították. Ezzel egyidejűleg kiadták részükre az addig keletkezett felvételi iratokat, valamint igazolvánnyal látták el őket.

Az avatóbizottságok egy katona állományú elnökből, egy katonai ügyekben jártas törvényhatósági (vármegyei, városi) tisztviselőből, egy katonai orvosból, valamint segéd-személyzetből álltak.

A toborzási feladatok végrehajtásában a katonai körletparancsnokságok is részt vettek, mint az egyetlen még megmaradt és a honvédség kiegészítéséért felelős területi katonai igazgatási szerv. A körletparancsnok jelölte ki az avatóbizottság elnökét, valamint osztotta el az alkalmas és a felavatott önkénteseket a katonai szervezetek között, továbbá meghatározta a bevonulások időpontját.

A kiadott toborzási rendelet gondot fordított a jelentkezők nyilvántartására is. Igaz, ezt már nem a katonai szervezetek végezték, hanem a jelentkező állandó lakóhelye szerint illetékes községi előljáróság (városi hatóság). Azonban a felavatás utáni adatváltozások

⁷ Hetés–Morva: i. m. 469. (HL VKF 1921. 1. c. oszt. 227/7 – fogalmazvány.)

⁸ Veszprémvármegyei Hivatalos Lap, 1927. november 9., 47. szám, 403.

⁹ 1921. évi XLIX. törvénycikk a m. kir. honvédségről, 10. §. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100049.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Letöltés időpontja: 2019. 09. 26.)

feldolgozása, a nyilvántartás vezetése gyakorlatilag megegyezett a hadköteles nyilvántartás elveivel és gyakorlatával.

Ez a kiadott toborzási rendelet – kisebb módosításokkal¹⁰ – a sorozás újbóli bevezetéséig hatályos volt. Mindez természetesen nem jelentette azt, hogy a honvédelmi vezetés nem tett meg mindent annak érdekében, hogy – többek között – az átadott területi katonai igazgatási szervezeteket ne aktivizálta volna. Ennek lényegét egy 1922. április 29-én megtartott osztályközi értekezleten fektették le. A jegyzőkönyvben – amelyet a honvédelmi miniszter, Belitska Sándor is jóváhagyott – egységes irányelvként azt határozták meg, hogy a kijelölt szervezetek átadására – más minisztériumok fennhatósága alá – haladéktalanul intézkedni kell, az átadásról egy bizalmas jegyzőkönyvet kell felfektetni, amelyben pontosan meg kell határozni az együttműködés formáját, az alárendeltségi és intézkedési jogköröket. A honvédelmi miniszter fő elvként határozta meg, hogy: „Az ügyek lényegi elintézése a HM-ban történik, a cégér az új minisztériumé, az aláírást az osztályvezető adja, illetőleg fontos esetekben a HM-beli csoportfőnök, vagy az én kézjegyem bejegyzése után az új előljáró minisztérium egy csoportfőnöke (esetleg az illető miniszter) eszközöli.”¹¹

Az átadott szervezetek a hatáskörükbe tartozó ügyeket már az új minisztérium nevében intézték, személyzetük az új minisztériumban új osztályként (vagy alosztályként, előadóként) szerepelt. Katonai alárendeltségüket – ha külsőleg el is tűnt – továbbra is biztosítani kellett. Emellett a katonai körletparancsnokságok megkeresését parancsnak kellett tekinteni, illetve az új szervezetek átíratai jelentésnek minősültek. Fontos elvként fogalmazták meg a jegyzőkönyv készítői, hogy az átadott szervezetek katonai jellegét és alárendelését a külvilággal szemben feltétlenül rejtteni, titkolni kell!¹²

Ezeknek az elveknek a szellemében alakították ki – többek között – a Belügyminisztériumnak átadott és a hadköteles nyilvántartás, valamint a toborzás végrehajtásában közreműködő, végső soron területi katonai igazgatási szervezeteket is.

A NÉPGONDOZÓ KIRENDELTSÉGEK

A trianoni békeszerződés tiltotta minden olyan szervezet létrehozását és működését, amelyek a mozgósítással, a hadköteles nyilvántartással és így, értelemszerűen a területi katonai igazgatás működésével voltak kapcsolatosak. Ezt figyelembe véve a Minisztertanács 1921. július 18-án hozott határozatával a vármegyei katonai parancsnokságok és a statisztikai hivatalok által végzett feladatokat az első- és másodfokú közigazgatási hatóságok – alispánok és főszolgabírók, illetve polgármesterek – hatáskörébe utalta. A döntésnek megfelelően a honvédelmi vezetés a vármegyei katonai parancsnokságokat, illetve a statisztikai hivatalokat 1921 végén megszüntette, illetve átadta a Belügyminisztériumnak. A szervezet – most már a Belügyminisztérium kebelén belül – új szervezetként, *Népgondozó Kirendeltség* néven született újjá.

A belügyminiszter – a népjóléti és a honvédelmi miniszterrel egyetértésben – 1921. július 5-én kelt rendeletében¹³ intézkedett a népgondozó kirendeltségek felállítására. Rendeletében a törvényhatóságok első tisztviselői (alispán) mellett *Vármegyei Népgondozó Kirendeltséget*,

¹⁰ A helyesbítés a honvédségről szóló törvénycikk módosításával volt összefüggésben: így megszüntette a hat hónapos próbaidőt, valamint új kötelezőt vezetett be. HM 308/Eln.15-1922 és HM 11673/Eln.15-1922.

¹¹ HL HM 1017/Titkos 1.-1922.

¹² Uo.

¹³ M. kir. Belügyminiszter 57489/1921. szerelve HL HM 22866/Eln.1.-1921.

a főszolgabíró mellett *Járási Népgondozó Kirendeltséget*, a polgármester mellett *Városi Népgondozó Kirendeltséget*, illetve Budapesten a kerületi előljáróságok mellett *Kerületi Népgondozó Kirendeltséget* szervezett.

Az újonnan szervezett népgondozó kirendeltségek irányítására, ellenőrzésére és ügyeinek intézésére a belügyminiszter a III. vármegyei főosztályon hozott létre egy új alosztályt (Belügyminisztérium III. c). Első vezetője petróczy Petróczy Ferenc volt. A Belügyminisztérium új alosztálya 1922. február 12-én kezdte meg működését. Jellemző, hogy az alosztály vezetőjének csapatparancsnoki, illetve a katonai körletparancsnokokat megillető jogköre volt. Első intézkedésében az alosztályvezető kihangsúlyozta, hogy: „[...] a népgondozó kirendeltségek nem önálló szervek, hanem a törvényhatóság első tisztviselője, városi polgármesterek, illetve járási főszolgabíró mellett működő szervek [...]”¹⁴ Ennek megfelelően rendelkezett az aláírási jogosultságokról is.¹⁵ Mint intézkedésében kiemelte, általában szigorúan kerülni kell minden olyan megjelölést, ami azt a látszatot keltheti, hogy a népgondozó kirendeltségek önálló szervek lennének.¹⁶

A népgondozó szervezetek felépítése gyakorlatilag megegyezett a volt vármegyei katonai parancsnokságok és a statisztikai hivatalok felépítésével. Vagyis a 23 vármegyei népgondozó kirendeltség alárendeltségében tevékenykedtek a városi és a járási népgondozó kirendeltségek. Ezt alátámasztotta még a népgondozó kirendeltségek felügyelőjének 1922 decemberében kiadott ügyviteli utasítása is, amelyben világossá tette, hogy a megszüntetett szervek közé tartoztak a vármegyei katonai parancsnokságok és az azoknak alárendelt szervek is. Ezekből – kizárólag polgári ügyekkel felruházva – alakultak a *vármegyei* és ezeknek alárendelt *járásai (városi, kerületi) népgondozó kirendeltségek*.¹⁷

A népgondozó kirendeltségek feladatai közé tartozott az állományvezetés, a nyilvántartás és az ezzel kapcsolatos ügyek, a vitézi telkek, hadiársvák, hadirokkantak nyilvántartása, valamint a világháborúra vonatkozó iratok és muzeális tárgyak gyűjtése és egyéb, külön rendeletekkel szabályozott ügyek. Bevezették a kettős iktatást, ami egy „*közönséges (ngk)*” és egy „*bizalmas (biz. ngk)*” iktatóból állt. A bizalmas iktatót csak a népgondozó kirendeltség vezetője bonthatta fel.

De az előzőekben felsorolt „fedő feladatok” mellett a legfontosabbak – az új hadkiegészítési forma – a toborzás érdekében végzett tevékenységek voltak, így a hadköteles nyilvántartás¹⁸ és a toborzás, ami a törvényhatóságok egyik fő feladata volt. Az ügyviteli utasításában Petróczy Ferenc – utalva a toborzási feladatra – hivatkozik az önkéntes jelentkezésen alapuló kiegészítési rendszer bevezetésére kiadott honvédelmi miniszteri rendeletre, amely a toborzást a törvényhatóságok feladatává tette. Ennek megfelelően ezt a feladatot a következőképpen szabályozta: „[...] a toborzás amúgy is a törvényhatóság ügykörébe tartozik, célszerűségi szempontból a törvényhatóság első tisztviselője a neki alárendelt és katonai ügyekben jártas vármegyei népgondozó kirendeltséget bizza meg a toborzás végrehajtásával oly értelemben, hogy a népgondozó kirendeltség főnöke a közigazgatási tisztviselő szerepét tölti be.”¹⁹ Vagyis

¹⁴ HL BüM 14/biz/1922. III. c. Rejtett ügyosztály, BüM 1 doboz/1922.

¹⁵ Például: Az alispán megbízásából a ... népgondozó kirendeltség főnöke.

¹⁶ HL BüM 14/biz/1922. III. c. Rejtett ügyosztály, BüM 1 doboz/1922.

¹⁷ HL BüM 1250/biz. III.-1922. Rejtett ügyosztály.

¹⁸ HL BüM 1250/biz. III.-1922. Rejtett ügyosztály Ad. 3. „A vármegye területén állandó tartózkodású összes nem tényleges, népfelkelő és szolgálaton kívüli viszonybeli havidíjasok a vármegyei (székesfővárosi központi) népgondozó kirendeltségeknél előjegyzésben állnak.”

¹⁹ HL BüM 1250/biz. III.-1922. Ad. 10.

a népgondozó kirendeltség közreműködött a hadsereg kiegészítésében – vagy pontosabban fogalmazva – ellátta a toborzási feladatokat, átvéve ezzel a volt kiegészítő, illetve a vármegyei katonai parancsnokságok szerepét. Természetesen emellett a békeszerződés miatt az „Fr” (felriasztás, azaz mozgósítási) előkészületekkel kapcsolatos és fokozott titkosságot igénylő előkészítő munkálatokat is végezte.²⁰

Mindez nem került el a SZKEB figyelmét sem. Folyamatosan észrevételezte, hogy a népgondozó kirendeltségek tulajdonképpen hadkiegészítést végeznek, ami tilos. Ugyan a népgondozók ügykörében nem esik szó ezekről a feladatokról, de tevékenységük jellege felfedi valódi szerepüket.

Az 1923-ban kiadott *Szervi határozványban*²¹ feladatukat a belügyminiszter a következőképpen határozta meg:

- nem hivatásos állományból való hadirokkantak, hadiárvák és hadiözvegyek nyilvántartása és ellátási ügyeik végzése;
- a hivatásos állományból való hadirokkantak, hadiárvák és hadiözvegyek nyilvántartása és ellátási ügyeik;
- a hivatásos állományú nyugállományúak, valamint azok özvegyeinek, árváinak nyilvántartása;
- hadisírok nyilvántartása és gondozása;
- egyéb külön elrendelt népgondozási ügyek, megállapítások, puhatolások stb.

A népgondozó kirendeltségek kétéves működésük után már megélték az első átszervezésüket is, ami a SZKEB folyamatos támadásainak az egyik eredménye volt. De ugyanilyen súllyal esett latba a nemzetgazdaság helyzete is. A népgondozó szervezet csökkentésének egyik közvetlen előzménye a nemzetgazdaság konszolidálására vonatkozó pénzügyminiszteri előterjesztés volt, amelynek során – többek között – a népgondozó szervezetek jelentős csökkentését (az első tervzetben a megszüntetését) irányozták elő. Ezt csak a Honvédelmi Minisztérium vezetésének erőteljes tiltakozása miatt változtatták meg.

A kormányzó 1924. április 26-án jóváhagyta az átszervezésüket, ami 1924. július 1-jén lépett hatályba. A belügyminiszter az átszervezés során megszüntette a járási és a városi népgondozó kirendeltségeket, létrehozott 24 vármegyei, Budapest székesfővárosi és 7 törvényhatósági joggal felruházott városban önálló népgondozó kirendeltséget. Ezek összlétszáma 386 fő volt.²² A szigorúan titkos belügyminiszteri rendelet külön intézkedett a nyilvántartás vezetésére, hiszen a felfektetett és a többé-kevésbé még működő hadköteles nyilvántartás alapul szolgált a hadsereg személyi szükségleteinek a kielégítésében, illetve a kiképzett és igénybe vehető hadköteleslétszám ismeretéhez.²³

1925. szeptember 1-jével a helyzet újból rosszabbodott, mert a járásoknál és a városoknál a nyilvántartó altiszti helyeket a megüresedés után nem töltötték fel. A vármegyei népgondozó szervezetek létszáma is csökkent, továbbá a tiszti beosztásokat tisztviselőkkel töltötték fel. Emellett erőteljesen csökkent a 7 törvényhatósági joggal felruházott városban

²⁰ Az egyes szervezetek átadásakor a honvédelmi miniszter kérte meg a belügyminisztert arra, hogy az új szervezet megalakításakor „katonai ügyekben jártas” tisztviselőket alkalmazzon.

²¹ HL BüM 9092/Eln.-1923.

²² Az 1924. évi létszámcsonkítás után például Fejér vármegyében ezt a munkát – amit 1919-től 15 fő tiszt és 24 fő altiszt végzett – az átszervezés után 6 tiszt és 6 altiszt végezte.

²³ HL BüM 353/Titk.-1924/III. (HM Rejtett ügyosztály 3. doboz.)

működő népgondozó kirendeltség létszáma is.²⁴ Végül 1925-ben a népgondozó szervezetek tevékenységüket felfüggesztették, és csak 1926 végén újították fel.

A HONVÉDSÉG ÁTSZERVEZÉSE

Az egyes szervezetek átadása mellett, amelyek elsősorban az átmentést, a rejtést szolgálták, sor került a honvédség átszervezésére is. Javaslatát a honvédelmi miniszter 1922 márciusában nyújtotta be Horthy Miklós kormányzónak. Előterjesztésében a honvédség átszervezését, szervezeti kialakítását egy egységes rendeletben tervezte végrehajtani. A legnagyobb módosítás a katonai körletparancsnokságok szervezetét, feladatait érintette. A körletparancsnokságok működését a SZKEB nem nézte jó szemmel, így szükség volt egy „átszervezésre”, ami megszünteti a körletparancsnokságok addigi ügykörét. Mindaddig a körletparancsnokság volt a területi katonai igazgatás legmagasabb fokú hatósága, illetve az illetékességi területén diszlokáló minden katonai szervezet az alárendeltségébe tartozott. Így továbbra is végezte a hadkiegészítéssel és toborzással, valamint a területi katonai igazgatással kapcsolatos feladatokat. Ezt módosította a kiadott szervezési rendelet – ami 1922. május 1-jével lépett hatályba –, amelynek értelmében: „A honvéd körletparancsnokságok minden tekintetben a megfelelő honvéd vegyesdandár parancsnokságoknak rendeltetnek alá. A honvéd vegyesdandár parancsnokság tehát a területén elhelyezett legmagasabb katonai parancsnokság.”²⁵ A körletparancsnokság szervezete két részre oszlott, az egyik végezte a katonai igazgatással, a másik a volt közös hadseregbeli, illetve a honvédség átszervezésével kapcsolatos felszámolási ügyeket. Az igazgatási rész létszámához 75 fő tiszt és 29 fő közigazgatási alkalmazott tartozott.

Azonban továbbra is szálla volt a SZKEB szemében a katonai körletparancsnokságok léte,²⁶ dacára annak, hogy az új szervezési intézkedés a vegyesdandár-parancsnokságok alá rendelte. Ügyköre továbbra is a katonai igazgatás volt, így – hivatkozva a békeszerződés 106-os pontjára, amely tiltotta az ilyen szervezetek létét – szorgalmazta annak megszüntetését. A honvédelmi miniszter nem térhetett ki a követelés teljesítése elől, azonban előtte javaslatokat kért a körletparancsnokoktól a megszüntetés, a feloszlás lebonyolítására.

A körlet- és a vegyesdandár-parancsnokok tudomásul vették a tervezett intézkedést, és a körletparancsnokságok színleges feloszlása mellett foglaltak állást. Több alternatívát felvázoltak javaslataikban, végül „Mindezekből kifolyólag nem marad más hátra, mint a jelenlegi körletparancsnokság egy részével a vegyesdandár parancsnokság állományát nyíltan kiegészíteni, a fennmaradó részt pedig jelenlegi munkakörének megtartása mellett leplezni.”²⁷

Miután további időhúzás már nem volt lehetséges, a honvédelmi vezetés kénytelen volt a SZKEB sürgetésének eleget tenni. A békeszerződés rendelkezéseinek megfelelően

²⁴ Például Fejér vármegyében a népgondozó kirendeltség állományát ekkor már csak 3 fő tiszt (roska) és 6 fő tisztviselő és altiszt (ronka) képezte, szemben az 1924. július 1-i 6 fő tiszttel (roska), illetve 10 fő tisztviselővel és altiszttel (ronka).

²⁵ HL HM 5000/Eln.1.-1922.

²⁶ A katonai felső vezetés a katonai körletparancsnokságok megszüntetését igyekezett a lehető legtávolabbi időpontig kitolni. Egy 1923. május 8-i SZKEB-sürgetésre azt a választ küldte a honvédelmi miniszter, hogy „[...] két ízbeni gyengélkedésem mindeztideig meggátolt abban, hogy a körletparancsnokságok megszüntetése tárgyában végleges döntést hozhattam volna”. HM 9224/Eln.D-1923. (szerelve HM 7620/Eln.D-1923.)

²⁷ HL M. kir. 2. honvéd vdd. pság. 70413/tl.-1923, 1425/1923 doboz.

1923. június 22-én²⁸ a körletparancsnokságok ügykörét teljes egészében átvette a körlet területén korábban szervezett, és ettől az időponttól felsőfokú területi katonai hatóságként (és magasabb katonai parancsnokságként is) működő vegyesdandár-parancsnokság.²⁹ A vegyesdandár-parancsnokságok székhelye a körletparancsnokság eredeti székhelye maradt, számozásuk 1-től 7-ig terjedő arab számozás lett.

Dacára a törvényhatóságok „erőteljes K” toborzásának, a SZKEB távozásáig nem tudták biztosítani a békeszerződésben engedélyezett teljes létszámot. A legénységi létszámban előállott nagymérvű állománylemorzsolódás révén az alakulatok a legszükségesebb ör- és karhatalmi szolgálatot is alig tudták ellátni. A nagy hiányok pótlása csak egy nagyobb arányú kényszertoborzás révén vált volna lehetségessé. Azonban az állomány „K” toborzás útján történő feltöltésének határt szabtak a gazdasági és külpolitikai okok.³⁰ Az ellenőrzés fokozódása miatt 1924-ben a honvédség állományát még 30%-ig sem tudták feltölteni. Ez a helyzet némileg javult az 1925-ös nehéz gazdasági évben, mivel a „valóságos toborzások” eredményei által az év folyamán a ténylegesen szolgáló legénység létszáma 22 000 főre növekedett. Ebben az évben a magyar kormány egy javaslatot dolgozott ki a hiányok 3 éven belüli pótlására, mely szerint 1926-ban 3000 fő, 1927-ben 4000 fő és 1928-ban újabb 4000 fő toborzásának engedélyezését javasolta.

A SZKEB 1926 februárjában a javaslat elfogadását ajánlotta a versailles-i Szövetségekői Nagykövetek Tanácsának, később azonban váratlanul megváltoztatta álláspontját. A SZKEB ugyanis az 1923-ban toborzott emberek kötelezőjét átvizsgálva megállapította, hogy azok száma a megengedett pótlékot felülmúlta, továbbá a honvédség 1924 és 1926-ban 6500, majd további 7000 embert vett fel szabályellenesen. Mindezeket figyelembe véve a SZKEB azt javasolta, hogy egy újabb jelentéséig a Nagykövetek Tanácsa a magyar kormány által beterjesztett javaslatáról döntést ne hozzon.³¹ A Nagykövetek Tanácsa a jelentés ismeretében jelezte a magyar kormánynak: nem ad helyt annak a javaslatnak, hogy a közel 11 000 főnyi hiányt a honvédség 3 év alatt pótolhassa. Egyben a további toborzást az 1926. évre betiltotta, s felszólította a magyar kormányt: adjon meg az ellenőrző bizottságnak minden felvilágosítást, amely a honvédség állományának helyzetét tisztázza.

²⁸ HL HM 17612/Eln.D.-1923. 1. számú francia nyelvű melléklet. „1.) Par suite de la dissolution des commandements de district les commandements de brigade mixte se chargeront de la partie administrative du ressort des commandements de district. Dans ce but six employés classes appartenant à l'effectif de commandement de district ont été affectés au commandement de la brigade mixte.” [A körletparancsnokságok feloszlátása következtében azok közigazgatási hatáskörét a vegyesdandár parancsnokságok veszik át. E célból a körletparancsnokságok állományából 6 szakképzett közigazgatási alkalmazott a vegyesdandár parancsnokság ténylegesen igénybe vehet.] Az eredeti rendelet száma: HM 12000/Eln.1-1923.

²⁹ A honvédelmi vezetés a körletparancsnokságok személyzetét különböző tárcákhoz irányította. A vegyesdandár-parancsnokságok állományába 6 fő ronkát hagyott, a Pénzügyminisztériumhoz 435 főt irányított, de a Vallás- és Közoktatásügyi, illetve az Egészségügyi Minisztériumhoz és az Államrendőrséghez is került a körletparancsnokságok állományából.

³⁰ Másrészt a honvédelmi vezetés szükségesnek tartotta, hogy az 1901-es korosztályt kiképezze, amelyet ugyancsak kényszertoborzás útján tervezett behívni. Azonban az idézett körülmények és a közben igen kiszélesedett ellenőrzés miatt behívásuk nyíltan csak korlátozott számban (kb. 5200 fő) vált lehetővé. A honvédelmi vezetés a nehézségek áthidalására az ezen a számon felül „K” toborzás útján igénybe vett embereket rejtve tartotta, és őket polgári munkaeörök (lóápolók, tisztogatók, napszámosok stb.) leple alatt szerepeltette.

³¹ HL 4008/Eln.D.-1927 (1701/1927. doboz). Ebben az előterjesztésben a honvédelmi vezetés a kérés elutasítását és a toborzások leállítását prózái okokkal magyarázta. Szerinte ennek oka az volt, hogy a SZKEB két tagja, Guzzoni olasz ezredes és Selby angol alezredes görcsösen ragaszkodtak magyarországi „nagy jövedelmű és kényelmes” állásaikhoz, így az ellenőrzések mindenáron való fenntartását javasolták.

Azonban mindehhez szükség volt egy megbízható és pontos nyilvántartásra. Mert – mint az a HM 10. osztálya által készített 1926. októberi költségvetési javaslatában olvasható – „A nyilvántartás az ellenőrzés miatt a népgondozóknál kb. egy éve szünetel. Az ellenőrző bizottság eltávozása után fokozott és szakavatott munkára lesz szükség, hogy a csapat és ng. [népgondozó] hiányos, félbemaradt nyilvántartása ismét rendbe jöjjön és az összhang helyreállíttassék.”³² Ezért szükségesnek tartja, hogy minden csapatnál egy, azaz összesen 38 fő kiegészítési és nyilvántartási ügyekben jártas szakembert rendszeresítsenek. A javaslatot az Elnöki D osztály is támogatta, hiszen hasonló tapasztalatokat szerzett az általa végzett ellenőrzések alkalmával.³³ Úgy vélte, hogy a közvetlen ellenőrzés befejezésének feltétele – többek között – a katonai szolgálatot teljesítők és a tartósan szabadságoltak létszámának pontos megállapítása és vezetése, valamint a honvédség kiegészítésének kérdése lesz.

Természetesen a magyar kormány igyekezett mindent megtenni, hogy a SZKEB mielőbb távozzon az országból. Egy újabb tervezetet dolgoztak ki, ami a létszámhiányok rendszeres, az akkori legénységi állománynak (22 000 fő) az előírt 33 250 főre való kiegészítésére és a későbbi rendszeres állománypótlásra vonatkozott.

A tervezet lényege az volt, hogy a Nagykövetek Tanácsa 1927-től három éven keresztül egy magasabb évi betoborozandó létszámot engedélyezzen, ami – figyelemmel a fogyatékokra – összesen 4434 főt tenne ki. Emellett 1930-tól az éves betoborozandó létszámot állapítsa meg 3260 főben. Ezzel számolva a honvédség 1930-ra elérné a békeszerződésben engedélyezett létszámot, majd nehézségek nélkül tartani tudná a 35 000 fős létszámot is.

A Nagykövetek Tanácsa – Briand miniszterelnök aláírásával – az 1926. december 20-i 217. számú átiratában ugyan nem fogadta el a magyar kormány javaslatát, de hozzájárult ahhoz, hogy a honvédség 1927-től évi 3720 fő 12 évi szolgálatot vállaló, önkéntes jelentkezőt felvehessen.³⁴ Ebbe a létszámba beletartozott a Ludovika Akadémia hallgatói állománya és a tartósan szabadságolt legénységi állomány is. Az engedély szerint a honvédség létszáma 1932-ben elérné az előírt létszámkeretet, és azt állandóan fenntartaná.

Ezzel a több éven át a SZKEB és a magyar kormány közötti súrlódást okozó legénységi kiegészítés kérdése lekerült a napirendről, s az ellenőrzés befejezése elől elhárult egy súlyos akadály.

Mint látható, az 1922-től 1927-ig tartó időszak jellemzője a SZKEB jelenléte és fokozott ellenőrzése, az új kiegészítési rendszer életbe léptetése és működtetése, valamint az ennek hatására kialakított kényszerű intézkedések, szervezések bevezetése volt. Mindezek igen nagy hatással voltak a területi katonai igazgatási szervezetek működésére és létrejöttére is. A békeszerződés egyértelműen tiltotta fennmaradásukat és működésüket a honvédség hadrendjében, amit különböző átnevezéssel, átszervezéssel, majd rejtéssel próbáltak ellensúlyozni. Rövid időre sikerült működésüket különböző szervezési intézkedésekkel

³² HL HM 1926/Eln. Titkos-1926 (1634/1926 doboz).

³³ Uo.

³⁴ HL HM 43/Eln.D-1927 melléklete, N° 217. „[...] la Conférence des Ambassadeurs a décidé d'autoriser le Gouvernement Hongrois à engager annuellement, et à partir de 1927, un nombre maximum de 3720 volontaires de 12 ans, y compris les élèves de l'Académie Ludovica, étant entendu que l'effectif-troupe total de l'armée (présents et en congé) n'excedera a aucun moment l'effectif fixé par le Traité.” [A Nagykövetek Tanácsa elhatározta, hozzájárul ahhoz, hogy a Magyar Kormány 1927-től éventként legfeljebb 3720 fő önként jelentkezővel 12 éves szerződést kössön, amely létszámba beletartoznak a Ludovika Akadémia hallgatói is. Megegyeznek abban, hogy a hadsereg teljes létszámába beletartoznak a tartósan szabadságoltak is, és ez semmilyen formában nem lépi túl a Szerződésben foglalt létszámot.]

biztosítani, azonban a rejtés időszakában tevékenységük hatékonysága egyre alacsonyabb lett, majd az 1924–25. évektől gyakorlatilag – mind a nyílt, mind a rejtett területi katonai igazgatási szervezetek – megszűntek, illetve a népgondozó kirendeltségek működésüket felfüggesztették. Szándékosan fogalmazom a felfüggesztést, ugyanis véleményem szerint maga a szervezet megmaradt (ha csekély létszámmal is), hiszen 1924-től minden költségvetési évben az állami költségvetési törvénycikkekben munkájuk fedezésére költségvetési tétellel rendelkeztek.³⁵

Ugyanakkor nyilvánvalóvá vált, hogy a toborzás – mint a hadkiegészítés új formája – egyáltalán nem tudja betölteni szerepét. A Magyar Királyi Honvédség állandó létszámihiánnyal küszködött, amin még a bevezetett „K” toborzás sem tudott segíteni. A hadképes lakosság ódzkodott belépni a honvédség kötelékébe, továbbá a törvényhatóságok sem igazán érezték magukhoz közel állónak a toborzási feladatok végzését. Mindezek együtt rontották a toborzás hatékonyságát. Ezen nem segített a majd’ a végletekig fokozott propagandatevékenység és az időközben megnövelt ellátási és egyéb jóléti intézkedések sem.

A KÖZVETLEN KATONAI ELLENŐRZÉS BEFEJEZÉSE

A magyar kormány tárgyalásainak eredményeként a Nagykövetek Tanácsa a közvetlen katonai ellenőrzés megszüntetése mellett döntött. Az 1927. március 29-én átadott határozatában közölte: a közvetlen ellenőrzést 1927. március 31-ével megszünteti; a békeszerződésben előírt ellenőrzéseket a továbbiakban a Népszövetség által kirendelt eseti ellenőrző bizottság végzi. Az ellenőrzés eddigi módjának megszüntetése azonban nem jelentett automatikus könnyítéseket. Sőt a honvédelmi miniszter egy bizalmas utasításában leszögezte: *„Az elért siker azonban nem jelenti még azt, hogy azután túltehetnénk magunkat az eddig betartott óvatossági rendszabályokon és a jövőben teljes szabad kezünk lenne a békeszerződésben előírt kötelezettségeket illetően.”*³⁶ A honvédelmi miniszter a kialakított rendszertől eltérő változtatást vagy könnyítést sem engedélyezett, sőt elrendelte, hogy a bevezetett óvatossági rendszabályokat továbbra is – még pontosabban és lelkiismeretesebben – be kell tartani. Ez azt jelentette, hogy – a nyilvánosság előtt – a későbbi időben is a legteljesebb mértékben meg kellett óvni azt a látszatot, mintha minden tekintetben szigorúan a békeszerződés alapján folyt volna a hadseregszervező munka,³⁷ így változatlan maradt a honvédség szervezete is. De már ekkor jelezte, hogy az „idegen tárcáknak” átadott szervezeteket fokozatosan visszaveszi. Ami a katonai igazgatást illeti, továbbra is megmaradt a toborzáskor kitöltött „Kötelezők” rendszere, valamint a csapatoknál továbbra is vezetni kellett azokat a névjegyzékeket, amelyek az eseti ellenőrzéskor a honvédség létszámát tükrözték.

A szigorú közvetlen katonai ellenőrzés megszüntetése után a honvédelmi vezetés első teendője egy korszerű hadsereg megszervezése és a helyes állományarányok kialakítása volt. Ezt megelőzően azonban több olyan intézkedést is hozott, ami elősegítette a helyes állományarányok kialakítását, illetve a hadképes évfolyamok lehetőség szerinti kiképzését.

A helyzet javítását célzó munkálatok tervszerű előkészítésére 1925-ben a Honvédelmi Minisztériumban megalakult a Szervezési Bizottság (SZB), amelynek feladata egy olyan rendszer kidolgozása volt, amely eleget tett a békeszerződés határozatainak, ugyanakkor

³⁵ Az aktuális állami éves költségvetési törvénycikkeket lásd: A) Rendes kiadások, XV. fejezet, Népjóléti és munkaügyi minisztérium, II. A háború áldozatairól való gondoskodás, Népgondozó kirendeltségek.

³⁶ HL HM számnélküli/Eln.D-1927 (1701/1927. doboz).

³⁷ Uo.

hatékonyan működött mind a kiegészítés, mind a kiképzés terén. Ezzel összhangban a honvédség új békeszervezetének kimunkálásán is dolgozni kezdtek. Az SZB a HM VI. csoportfőnökének elnöklete alatt működött.³⁸

Az SZB legsürgősebb feladata az volt, hogy rendezze a kiegészítési kérdést és tisztázza a tartalékos évfolyamok rendszeres kiképzésének lehetőségét. Valamennyi szempont mérlegelése után 1925–1926-ban az SZB kidolgozta a vegyes kiegészítési rendszert,³⁹ amelynek lényege, hogy a honvédség engedélyezett, illetve rejthető, 100%-os létszámán belül a hadsereg két részre oszlik: a valóságosan toborzottakból álló, ún. „maghadsereg” és a „K” toborzott részre. Előbbi a hadsereg 63%-át, utóbbi annak 37%-át tette ki, vagyis a maghadsereg az „Fr” hadsereg tényleges békekerete volt.

A vezető gondolat az volt, hogy minél előbb megindulhasson a tartalékosok („K” toborzottak) rendszeres kiképzése, minthogy évről évre nőtt a ki nem képezhető, kieső tartalékos évfolyamok száma és fogyott a kiképzett tartalék is.

Kérdéses volt, illetve nehézséget okozott a maghadsereg és a „K” toborzott részarányának meghatározása. Egyrészt az „Fr” kiképzési és karhatalmi szempontok azt követelték, hogy a maghadsereg minél nagyobb legyen, másrészt ugyancsak az „Fr”-követelmény miatt a „K” toborzott része nem lehetett túlságosan kicsi. Arra kellett ugyanis törekedni, hogy a létszámnak erre a célra rendelkezésre álló helyein lehetőleg egy teljes tartalékos évfolyam alkalmasai (kb. 60 000 fő) egy év folyamán kiképezhetőek legyenek. A végeredmény – részben külpolitikai, de főképp költségvetési okok miatt – természetesen csak kompromisszum lehetett. E rendszer mellett a „K” toborzottaknak csak egy részét (60 000 fő helyett 18 000 főt) lehetett – rövid ideig (két évfolyamban 5-5 hónapig) – kiképezni. Mindezen említett tevékenység dacára az 1903–1907. évig terjedő korosztályok – tehát öt évfolyam, összesen mintegy 300 000 fő – katonailag nem volt kiképezve, a háborút viselt évfolyamok pedig kiöregedtek.

A kiképzés és a tartalékképzés hiányosságai mellett a honvédség szervezete sem felelt meg a kor korszerű hadseregszervezési követelményeinek, így szükségessé vált a békeszervezet korszerűsítése. Ezzel a munkával az SZB 1926 és 1927 folyamán foglalkozott. Az új békehadrend felvétele sem volt lehetséges addig, amíg az antant ellenőrző bizottsága Magyarországon tartózkodott. Addig az időpontig csupán előkészítő munkák folytak. A régi békeszervezet tehát – a békeszerződés határozványai miatt – hiányos volt.⁴⁰ Bár a SZKEB működése alatt a honvédelmi vezetés igyekezett a helyzeten részben segíteni: szerepeltetett többek között néhány különleges alakulatot – mint rejtett fegyvernem – a fegyveres testületeknél (csendőrség, rendőrség, vámőrség), de csak igen korlátozott mértékben (pl. légierők és páncélos-gépjármű csapat elenyésző kis magva, néhány műszaki és híradó-alakulat).

³⁸ HL VKF (Mikrofilm) B/202, (143 fasc. 1999/I-1929.) Adatok a honvédség béke és fr. helyzetéről 1919-től 1931-ig. (Vkf-előterjesztés a Minisztertanács részére.)

³⁹ Uo. A vegyes kiegészítési rendszerre való áttéréshez azonban bizonyos előfeltételeket kellett teljesíteni, illetve a teljesítést előkészíteni. A maghadsereg megfelelő minőségének megteremtésére például biztosítani kellett a valóságosan toborzottak végellátását, a kiszolgált toborzottaknak a polgári életbe való elhelyezését. Javítani kellett a honvédség elhelyezési körülményein, sürgősen rendezni kellett a nyilvántartás helyzetét, valamint teljes körűvé kellett tenni a haderőn kívüli kiképzést is.

⁴⁰ HL VKF (Mikrofilm) B/202, (143 fasc. 1999/I-1929.) Adatok a honvédség béke és fr. helyzetéről 1919-től 1931-ig (vkf-előterjesztés a Minisztertanács részére). A vkf. a tanulmányban megállapította, hogy a honvédség szervezetében „túltengett” a gyalogság, és a korszerű követelményekhez képest túl kevés volt a „tűzgép” (a gyalogság nehézfegyverei és lövegek), valamint túl kevés volt a tüzérség és műszaki csapat.

A TERÜLETI KATONAI IGAZGATÁS ÚJJÁSZERVEZÉSE

A SZKEB távozása pillanatában – pontosabban 1927. március 1-jén – a honvédség létszáma a következő volt:

1. táblázat A honvédség személyi állományának összetétele 1927. március 1-jén (Készítette a szerző)

Forrás: HL HM 3054/Eln.D-1927.

Tisztek	Altiszték		Legénység		1927. 01. 01. óta toborzott	Mindösszesen
	Tényleges	Tartósan szabadságolt	Tényleges	Tartósan szabadságolt		
1725	1751	23	19 933	8416	1992	33 840

Látható, hogy a honvédség létszáma nem érte el a békeszerződésben engedélyezett létszámot. Kikerülve a közvetlen katonai ellenőrzés béklyójából, a honvédelmi vezetés erőteljes toborzás megindításába kezdett. Ügyelve a külsőségekre, körrendeletben szólította fel a törvényhatóságokat a toborzások felújítására. Erről olvasható a *Veszprémvármegyei Hivatalos Lapban* Veszprém vármegye alispánjának rendelete, amelyben figyelmezteti a járások, városok főszolgabíráit, valamint a jegyzőket a toborzás felújítására: „[...] mivel a m. kir. honvédség csapatai az eredetileg szükséges pótlást nem kapták meg, [...] a propagandát újból hathatósan tegyék folyamatba.”⁴¹

A toborzás felújítása mellett a honvédelmi vezetés átszervezte a bevonulások, az alkalmassági vizsgálatok rendszerét is. Bevonulási körzeteket szervezett, ahol a bevonult hadköteleseket az igényeknek megfelelően osztotta el a hét vegyesdandár alakulatai között. Emellett a csapatoknál 1927. december közepétől felújította az „Fr”-rel kapcsolatos tevékenységeket is. Mindezen munkálatokhoz elengedhetetlenül nagy szükség volt a területi katonai igazgatási szervezetek újjászervezésére, munkájának felújítására. De mindenekelőtt szükség volt a hadköteles nyilvántartás újbóli pontosítására. Ezt megkövetelte a „Fr”-munkálatok felújítása, de megkövetelte a „K” toborzáshoz szükséges állítási lajstromok készítése is. A honvédelmi vezetés által elképzelt háromszintű hadköteles nyilvántartás (HM – vegyesdandár – csapatok) az ellenőrzés befejezésének közelsége miatt egyelőre nem volt keresztülvihető, ezért a Honvédelmi Minisztérium és a Belügyminisztérium vezetése is többször felhívta a közigazgatási hatóságokat a nyilvántartás pontosítására.

Javulás csak 1928 végén történt, amikor a megszüntetett járási nyilvántartókat a belügyminiszter újból rendszeresítette, valamint a járási testnevelési szervezetek is bekapcsolódtak a nyilvántartás pontosításába, a toborzási feladatok végzésébe.

A népgondozó szervezetek a hadkiegészítés érdekében végzett tevékenységük kényszerű szüneteltetése után ebben az időben már újból teljes szervezettel végezték feladataikat. A szervezetet 1929-ben – ténylegesen a vegyesdandárok alárendeltségében – 25 vármegyei és törvényhatósági jogú városi népgondozó kirendeltség alkotta. Létszámához tartozott 71 fő helyi alkalmazású és 60 fő nyilvántartó tisztviselő roska (rangosztályba sorolt), valamint 225 fő nyilvántartó ronka (rangosztályba nem sorolt). Emellett a városokban és a járások székhelyein

⁴¹ Veszprémvármegyei Hivatalos Lap, 1927. november 9., 47. szám, 402.

összesen 134 fő nyilvántartó kezdte meg tevékenységét.⁴² Ugyanakkor a hadköteles nyilvántartás rendbetétele érdekében 1929. január 1-vel szintén a városokban és a járásokban – a BüM III. osztály alárendeltségében – 160 fő testnevelési nyilvántartó is megkezdte működését.

Természetesen a hadkiegészítés érdekében létrehozott és működő szervezetek továbbra is a rejtésnek megfelelő szervezeti alárendeltségben működtek, sőt 1930-ban sor került az eddigi különálló szervezetek egységesítésére, átszervezésére is. A járási (városi) testnevelési nyilvántartókat a felállításra tervezett járási (városi, kerületi) testnevelő és nyilvántartó szervezetekbe kívánták beolvasztani. Ezzel egy időben megkezdték a „Járási (városi, kerületi) testnevelési és népgondozó hivatalok” szervezését is. Az első ütemben e két szervezet elhelyezését egy épületben tervezték megoldani, és csak a következő ütemben került volna sor a két szervezet egységesítésére. Végül a szervezést egy lépésben hajtották végre, összevonva a két felállításra tervezett szervezetet.⁴³

Az átszervezésre a belügyminiszter fedő rendeletének⁴⁴ kiadásával került sor, amelyben az átalakítást elsősorban a nyilvántartás megszervezésének fontosságával indokolta: „*Ezt az átszervezést a fentiekén kívül még a testnevelés (iskolán kívüli kiképzés) és a nyilvántartás egységes irányítása, továbbá a rendelkezésre álló erőknek gazdaságosabb és a mai viszonyok között mindenképpen indokolt takarékosabb felhasználása tették szükségessé.*”⁴⁵

Az új szervezésnek megfelelően a vármegyékben és a törvényhatósági jogú városokban 29 „Törvényhatósági testnevelési és népgondozó felügyelőség” működött. Összesített létszámuk 126 fő volt, amelyből 29 fő törvényhatósági népgondozó előadó és 38 fő nyilvántartó altiszt volt. Alárendeltségükbe tartozott a járásokban és a városokban működő „Járási (városi, Budapest kerületi) testnevelési és népgondozó kirendeltségek” (a továbbiakban egységesen: a TENG-szervezetek). Az új szervezeteknek 1931. január 20-ra kellett elérni működőképességüket.⁴⁶

Az új TENG-szervezetek nemcsak kizárólagosan a hadsereg kiegészítésével kapcsolatos feladatokat végeztek, hanem az ún. „fedőfeladatuk” is jelentős elfoglaltságot adott számukra. Alá-fölé rendeltségük, irányításuk meglehetősen bonyolult volt.

A feladatok végzésére a testnevelési törvény⁴⁷ adott felhatalmazást. E szerint a honvédelmi miniszter, a honvédfőparancsnok felelt a testnevelési ügyek katonai részének szakirányításáért,

⁴² HL HM 106400/Eln.1.-1929. 70. és 71. melléklete.

⁴³ HL HM 118443/Eln.1.-1930.

⁴⁴ HL HM 100887/Eln.1-1931. A rendelet a korábban kiadott HM 118049/Eln.1.-1930-ra vonatkozott, amelyben a testnevelési és népgondozó szervezetek egységesítésére és szervezeti alárendelésére intézkedett, valamint a TENG-szervezetek valóságos alárendelését és a betartandó szolgálati utat szabályozta. A fedőrendeletben egyébként a honvédelmi miniszter külön kérte a belügyminisztert, hogy „[...] a fedőrendelettel egyidejűleg egy bizalmas magyarázó rendeletet is adjon ki, melyben újjólag hangoztatandó volna, hogy az új hivataloknak a közigazgatási hatóságok vezetői alá való rendelése csak fiktív és »E« szempontokat szolgál”.

⁴⁵ BüM 221255/1930. IV. szerelve a HL HM 100887/Eln.1.-1931.

⁴⁶ A megújított TENG-szervezetek részére a HM Szervezési Osztálya szükségesnek tartotta részletes toborzási szakutasítás szerkesztését és a kiadását. Ezt az új szervezethez beosztott TENG-felügyelők és személyzet toborzási ismereteinek hiányával indokolta. Bár a HM Legénységi Osztálya egyetértett a toborzási szakutasítás kidolgozásával, azonban véleményében megjegyezte, hogy a TENG-szervezetek kétféle – rejtett és nyílt – toborzási tevékenységet folytatnak. Ezek közül a nyílt toborzás egyre jobban veszít jelentőségéből, hiszen az utóbbi időben egész évfolyamokat vettek igénybe a „K” toborzás útján. Ami valójában nem volt más, mint a sorozáson alapuló régi kiegészítési eljárás ismételt bevezetése. Javaslatában inkább a régi védtörvény (1912. évi XXX. törvénycikk a véderőről) újbóli kiadását és annak részletes tanulmányozását szorgalmazta. HL HM 111415/Eln.1-1931.

⁴⁷ 1921. évi LIII. törvénycikk a testnevelésről. <https://net.jogtar.hu/ez-ev-torveny?docid=92100053.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39> (Letöltés időpontja: 2019. 09. 26.)

a képzések és a nyilvántartások megszervezéséért. A testneveléssel kapcsolatos szervezeti rész valójában a vallás- és közoktatásügyi miniszter (vkm.) alárendeltségében működött. Az Országos Testnevelési Tanács társelnöke biztosította a kapcsolatot a HM és a vkm. között, hiszen ő volt a honvédfőparancsnok levante- és testnevelési szemlélője is egy személyben. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) XIV. osztálya rejtett HM-osztály volt, amely a jelentéseket és a testneveléseket érintő ügyeket kidolgozás után továbbította a HM érintett osztályainak. A vegyesdandár-parancsnokságok a hét kerületi testnevelési felügyelő útján irányították a területükön folytatott testnevelési és az egyéb, ún. „félkatonai” szervezetek működését, szervezték a haderőn kívüli kiképzéseket. Továbbá szervezték a hadköteles nyilvántartást is, ami – leplezetten – a testgyakorlásköteles korosztály nyilvántartására vonatkozott. Mindezek mellett meghatározó szerepe volt a belügyminiszternek is, hiszen a törvényhatóságoknál működő népgondozó szervezetek leplezett szakirányítását viszont ő felügyelte, természetesen a honvédelmi miniszter ellenjegyzése mellett.

Egy korábban megjelent publikációmban⁴⁸ részletesen bemutattam – többek között – az itt folyó munkákat, azonban szükséges ismertetni a hadköteles nyilvántartás felújításának előmunkálatait és lényegét, amely az 1931. január 1–10. közötti népszámláláshoz kötődött. A népszámlálás végrehajtásában fontos feladatot hajtottak végre a TENG-szervezetek, amelyre külön honvédelmi miniszteri és belügyminiszteri rendelet is intézkedett. A honvédelmi vezetés már ekkor – 1930-ban – tervbe vette az új hadköteles nyilvántartó szervezetek felállítását, a nyilvántartás pontosítását. A népgondozó és testnevelési tiszteteket jelölte meg az újonnan szervezendő nyilvántartó szervek leendő vezetőinek, illetve közegeinek.⁴⁹ Azonban jelen pillanatban fontosabb volt – a népszámlálással egy időben – a hadköteles nyilvántartás felfektetése, pontosítása, ami az újonnan felállított TENG-szervezetek fő feladatává vált.

A belügyminiszter 1930-ban „Népmozgalmi Nyilvántartókat”⁵⁰ szerveztett a nyilvántartás pontosítása és gyors felfektetése érdekében. E szervezet egyik fő feladata az adatszolgáltatás volt a TENG-szervezetek részére a katonai nyilvántartás felfektetéséhez.⁵¹

A nyilvántartás pontosításának a befejezési határidejét a honvédelmi miniszter 1931. július 1-ben határozta meg, amitől eltérést – a beérkező határidő-módosítási kérések ellenére – nem engedélyezett. Sőt megtiltotta, hogy a HM érdekelt osztályai, az előljáró szervezetek a TENG-ek részére más feladatokat adjanak.

1932-re a hadkiegészítést végző rejtett szervek – a testnevelési és népgondozó kirendeltségek és felügyelőségek – megerősödtek, állományuk kialakult, feladataik letisztultak. A területi katonai igazgatás szintjei⁵² valóságosan a következők voltak:

- *Negyedfokú területi katonai hatóság* volt a vegyesdandár-parancsnokság.
- *Harmadfokú területi katonai hatóság* volt a vegyesdandár alárendeltségében működő kerületi testnevelési felügyelőség, amelynek összesített létszáma 82 fő volt, amiből 24 fő nyílt állományként – színleg – a vkm. alárendeltségében volt.

⁴⁸ Földesi Ferenc: Volt egyszer egy hadköteles nyilvántartás... Új Honvédségi Szemle, 2005/11., 10–29.

⁴⁹ HL HM 118609/Eln.1.-1930. (Szerelve a 100506/Eln. 1b.-1932. számhoz.)

⁵⁰ A népmozgalmi nyilvántartók voltak a községekben a községi (kör)jegyző, városokban és azokban a községekben, melyekre az államrendőrség hatásköre kiterjedt, a m. kir. rendőrkapitányság, illetőleg ennek rendőri bejelentő hivatala. A szakfeladatok végrehajtását természetesen megfelelő szervezet segítette.

⁵¹ A népmozgalmi nyilvántartás és a népgondozó szervek által vezetett katonai nyilvántartás közötti összhang a kezdeti időben hiányzott. Erre felhívta a figyelmet 1932-ben a belügyminiszterhez intézett HM 102201/Eln.1b.-1932. számú átiratában a honvédelmi miniszter.

⁵² A HL HM 111000/Eln. 1a.-1932 szerint.

- *Másodfokú területi katonai hatóság* volt a törvényhatósági, valamint a törvényhatósági jogú városokban szervezett 31 testnevelési és népgondozó felügyelőség. Összesített létszámuk 156 fő volt, amiből 31 fő nyílt állományként – szintén szinten – a vkm. alárendeltségében volt.
- *Elsőfokú területi katonai hatóság* volt a járási (városi, Budapest kerületi) testnevelési és népgondozó kirendeltség. Ezek száma ekkor 188 volt. Állománytábla szerinti létszámuk – amely szintén rejtett és nyílt részből állt – összesen 861 fő volt, amiből a 161 fő a VKM szervezetében volt elszámolva. A katonai nyilvántartást végző 217 fő közigazgatási altiszt a rejtett szervezethez tartozott.

ÁTTÉRÉS AZ ÁLTALÁNOS HADKÖTELEZETTSÉGRE

Az Antant-ellenőrzés figyelmének lanygulása következtében a felső vezetés – a fennálló tilalmak ellenére – bevezette az általános védkötelezettséget. Az új „véderendszer” alapját az 1912. évi XXX. és a honvédségről szóló 1912. évi XXXI. törvénycikkek rendelkezéseinek újbóli életbe léptetése képezte. Tehát a trianoni tiltások ellenére a hadsereg fejlesztésének egy új szakasza kezdődött meg, amely már lehetővé tette nagyobb létszámú hadsereg személyi szükségletének kielégítését is.

Az 1932. évi szervezési intézkedésben a honvédelmi vezetés egyértelműen kinyilvánítja, hogy „A zsoldos rendszerről az általános védkötelezettségen alapuló védrendszerre való áttérésnél a folyó 1932/33. szervezési év átmenetet képez.”⁵³ Hivatkozva az új védrendszerre való áttérésre, 1932. október 1-jével megváltoztatta a vegyesdandárok határait is, továbbá megszüntette a Budapesti Városparancsnokságot, szervezetét és feladatát (katonai ügyek, nyilvántartás stb.) az 1. Vegyesdandár Parancsnoksághoz utalta. Az új vegyesdandár területi határok miatt új testnevelési és népgondozó felügyelőségeket (Komárom-Esztergom, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék) és kirendeltségeket is szervezett.

Szervezési intézkedésében a honvédelmi miniszter intézkedett a „K” toborzott 1910-es évfolyam bevonulatására, amelyet két részletben – 1932. október 1-jén és 1933. április 1-jén – tervezett végrehajtani. Emellett 1932 szeptemberében tervbe vették az 1909. évfolyam „K” toborzott legénység leszerelését, kivéve azt a 4006 főt, akiket szeptemberben 12 hónap után örvezetővé léptettek elő és hathavi szolgálatra visszatartottak.

Az új bevonultatási rendszer hamar megmutatta a hiányosságait, így a honvédelmi vezetés már az 1933/34-es kiképzési évben a „K” toborzottak behívását – a csapaton kívüli szervek kivételével – már egy részletben, október 1-jén hajtotta végre. A szolgálatteljesítés időtartamát 18 hónapban állapították meg, azzal a „kedvezménnyel”, hogy a katonai szolgálatot teljesítők jelentős részét 12 hónapi időtartamra szabadságolták. A szolgálatteljesítés a bevonulás után háromhavi intenzív kiképzést jelentett, majd kilenchi szabadságolás következett, ezután újabb három hónapnyi fegyveres szolgálat következett, de már a kijelölt katonai szervezetnél. Látható, hogy ebben az időben még együtt él a kiegészítés rendszerében az önkéntes jelentkezés és a kötelező katonai szolgálat, vagyis a nyílt és a rejtett kiegészítés. De az is érzékelhető, hogy megindult az általános védkötelezettségre való fokozatos áttérés.

⁵³ HL HM 111000/Eln.la.-1932. 2. pont. Áttérés az új szervezetre, állományok.

Az általános védkötelezettségre való áttérést jelezte az 1933-ban kiadott és a vegyesdandárok kötelmeit újólag szabályzó *Szervi határozvány*⁵⁴ is. Ebben a honvédelmi miniszter (mintegy megerősítésként) Magyarország területét hét honvéd vegyesdandár-területre osztotta, azokat állomáshelyeik után 1-től 7-ig folyószámmal jelölte. A vegyesdandárok mint katonai területi hatóságok és mint magasabb katonai parancsnokságok működtek.

Főbb feladataik a következők voltak:

- a vegyesdandár területén elhelyezett honvéd parancsnokságok, hatóságok, csapatok és intézetek szervezési munkálatainak vezetése és ellenőrzése;
- a kiegészítés (toborzás) tekintetében hozzáutalt összes csapat és intézet legénységének kiegészítésében való közreműködés;
- a vegyesdandár területén elhelyezett honvéd parancsnokságok, hatóságok, csapatok és intézetek gazdaszat-közigazgatási és egészségügyi szolgálati, valamint a lóállomány-kiegészítés és állategészségügyi szolgálat vezetése, ellenőrzése;
- nyilvántartási és kiegészítési (toborzási) ügyek;
- a központi igazgatástól kapott irányítás alapján a testnevelési szervek működésének vezetése, ellenőrzése.

Emellett természetesen hatáskörükbe tartozott az államellenes mozgalmak figyelése, működési területükön a belrend és a belbiztonság fenntartása, építési és kincstári ügyek végzése, valamint a nyugállományú katonák ügyei is.

Ebben a szervi határozványban szabályozta a kerületi testnevelési felügyelő jogállását, feladatait és hatáskörét is. A testnevelési kerület a terület szerinti vegyesdandártól kapta az elnevezést.⁵⁵ Rendeltesége a kerületben működő járási (városi, budapesti, kerületi) és törvényhatósági TENG-kirendeltségeknek testnevelési ügyekben a közigazgatási hatóságok útján való támogatása, az alárendelt járási (városi, budapesti kerületi) és törvényhatósági TENG-szerveknek a vegyesdandár-parancsnokság utasításai szerint történő ellenőrzése.⁵⁶ A felügyelők rejtett elnevezése vezértanácsnok vagy főtanácsnok volt, akiket az államfő nevezett ki, csapatparancsnoki jog- és hatáskörrel rendelkeztek. Alárendeltségükbe tartozott a vegyesdandár területén működő összes járási (városi, budapesti kerületi) és törvényhatóság testnevelési és népgondozó szervezet. A honvédelmi miniszter a szervi határozványban is leszögezte: „*A kerületi testnevelési felügyelő valóságban, de rejtetten minden tekintetben a vegyesdandár parancsnoknak van alárendelve.*”⁵⁷

Bár a katonai ellenőrzés lanyhult, a békeszerződés által tiltott szervezetek rejtésére továbbra is gondot fordítottak, vagy inkább a honvédelmi vezetés minden igyekezete arra irányult, hogy legalább a látszatát fenntartsa a rejtési szabályoknak. Ennek egyik része volt a BM-be, valamint a VKM-be átadott, és a honvédség hadkiegészítését végző szervezetek részére kiadott levelezési-ügyviteli utasítás. Bonyolult és sok esetben követhetetlen rendszer működött, amit az alárendelt szervezetek sem értettek, ugyanakkor a kitűzött célt (a rejtést) sem érte el. „*Az egész utasítás túl komplikált és ebből kifolyólag az ügykezelés nehézkes, többletmunkát okoz és a kitűzött célt – a rejtett alárendelés leplezését – mégsem éri el.*”⁵⁸ – jelentette többek között az 1. honvéd vegyesdandár-parancsnokság. A felső vezetés rövidesen

⁵⁴ HL HM 115000/Eln.1a.-1933.

⁵⁵ A 2. székesfehérvári vegyesdandár területén működő kerületi testnevelési felügyelő elnevezése például „A 2. kerület testnevelési felügyelője” volt.

⁵⁶ HL HM 115000/Eln.1a.-1933, valamint a módosító HL HM 10656/Eln.1a.-1936.

⁵⁷ HL HM 10656/Eln.1a.-1936.

⁵⁸ HL HM 101553/Eln.1a.-1934.

könnyítéseket vezetett be, ami elsősorban a toborzással kapcsolatos ügyekben folytatott levelezésekre (avatási okmányok, puhatolások, kartotéklapok stb.), valamint a nyilvántartási ügyekre vonatkozott. A továbbiakban csak a magánszemélyekkel kapcsolatos levelezést kellett a közigazgatásági hatóság neve alatt folytatni, minden más esetben – katonai szervezetekkel, polgári- és közigazgatási hatóságokkal – már a saját nevük alatt tehetők ezt. A Honvédelmi Minisztériummal a szolgálati út betartása mellett kellett az ügymenetet bonyolítani.

ELŐZMÉNYEK A KIEGÉSZÍTŐ PARANCSNOKSÁGOK MEGALAKÍTÁSÁHOZ

1928-tól az 1930-as évek közepéig tehát megindult a fokozatos áttérés az általános védkötelezettségre. A védkötelezettség bevezetésének jegyében újabb változások történtek a katonai igazgatás rendszerében, valamint a szolgálati kötelezettség teljesítésében is. Tovább folytatták a már több mint hat éve szolgáló toborzott önkéntesek leszerelését. Az 1934/35-ös szervezési intézkedésben már kétéves tényleges szolgálati kötelezettséget írtak elő. A légierőnél és a folyamórségnél 1935. október 1-jével gyakorlatilag azonnal életbe léptették, a honvédség többi alakulatánál fokozatosan, külön miniszteri rendelettel vezették be. Az évi újoncjutalék mértékét ugyancsak évenként szabályozta a honvédelmi miniszter, az 1913–1918-as évfolyam igénybevételére fokozatosan került sor. A bevonulást is évenként egyszer, október 1-jén hajtották végre. A szervezési rendeletben életbe léptetett változások – alakulatok átnevezése, átszervezése és újjak létrehozása – 1935. október 1-jével lépett hatályba.

A katonai felső vezetés ebben az átmeneti évben is gondosan ügyelt a rejtési, az ellenőrzési szabályok betartására. A szervezési rendeletben a honvédelmi miniszter kiemelte: „*A jelen rendelettel végrehajtásra kerülő szervezési változások »E« szempontokra való tekintettel, szigorúan bizalmas jellegűek.*”⁵⁹ Azonban az állománytáblák szerkesztésénél az „E” szempontokat nem vették figyelembe, mivel mind a létszám, mind a fegyverzet is a valós helyzetet tükrözte.

A szervezési rendelet szerint a vegyesdandár-parancsnokságok ügyköre annyiban módosult, hogy átvették a határőrkerületek feletti parancsnoklás jogát is. Továbbá a járási TENG-szervezeteknél a nyilvántartó tisztviselői beosztásokat katonáállományú tisztek is betölthették. A szervezési rendelettel kiadott állománytáblák szerint a vegyesdandár-parancsnokságok szervezetében 7 kerületi testnevelési felügyelő funkcionált, valamint azok alárendeltségében 21 vármegyei, a Budapest fővárosi és 9 törvényhatósági jogú városi TENG-felügyelőség működött. Összesített létszámuk 223 fő volt. A felügyelőségek irányították a 14 Budapest kerületi és a 178 járási, városi TENG-kirendeltségek munkáját. Ezek összesített létszáma 734 fő volt.

A területi katonai igazgatás az előzőekben ismertetett rendben végezte a haderő érdekében a „K” toborzási, nyilvántartási és egyéb hadkiegészítés körébe eső feladatokat. Azonban a haderő titkolt és óvatos fejlesztése már hatékonyabb szervezetet kívánt, ugyanakkor mindjobban kiütközött a hadköteles nyilvántartás fogyatékossága is. Egyre nagyobb igény és főleg törekvés volt tapasztalható a katonai vezetés körében a régi – a háború előtti – *Véd törvény utasítás*ban megfogalmazott kiegészítési szervezetek és a nyilvántartás bevezetésére.

A Honvédelmi Minisztérium 10. (Legénységi) osztálya 1936-ban készített javaslatában a nyilvántartási rendszer megváltoztatását, a kiegészítő kerületek bővítését és kiegészítő parancsnokságok felállítását indítványozta. A nyilvántartást a születési és a tartózkodási

⁵⁹ HL HM 110000/Eln.1a.-1935. 5. §.

helyre alapozva javasolta átszervezni. Ezzel egyidejűleg – mivel az új nyilvántartási rendszer új szervezetet is kívánt – a TENG-szervezetek összevonását és kiegészítő parancsnokságok felállítását javasolta. Javaslatát azzal indokolta, hogy a TENG-szervezetek – a testnevelési és a népgondozó szervek összevonása dacára – nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Egyrészt hiányzott a kiegészítői szakismeret, valamint egyéb más, a hadkiegészítési-nyilvántartási munkáktól idegen feladatokat is végeztek. Másrészt az egyes TENG-szervezeteknek nem egységes, vagy közel azonos volt a leterheltségük.

Míndezeket figyelembe véve az osztály 21 kiegészítő parancsnokság felállítását javasolta a következő ütemezéssel és formában:

- a kiegészítő parancsnokságok 1936. szeptember 1-jével alakuljanak meg;
- az előkészítő feladatokat a tervezett székhely szerinti TENG-szervezet hajtja végre;
- az új kiegészítő parancsnokságok átveszik a TENG-szervek eddigi népgondozó és levante ügyköreit, valamint új feladatként felveszik a felmentések, halasztások és kedvezmények elbírálási ügyeit;
- a megalakuló kiegészítő parancsnokságok a vegyesdandár-parancsnokságok alárendeltségébe kerülnek;
- a testnevelési és a népgondozó szervek különválnak.

A javaslatot – bár az észszerűség és a feladatok mennyisége is ezt diktálta – a honvédelmi vezetés nem fogadta el, továbbra is a TENG-szervezetek végezték a haderő toborzásával, nyilvántartásával kapcsolatos feladatokat. Az elutasításban szerepet játszott az a tény is, hogy ekkor még nem volt alkalmas az időpont a trianoni szerződésben foglalt egyik sarkalatos tiltás megszegésére, nevezetesen a hadkiegészítő szervezetek felállítására.⁶⁰

Az 1936/37-es évre kiadott szervezési intézkedés megerősítette az előző évi szervezési rendeletben foglaltakat. Egységessé vált a kétéves katonai szolgálati idő (1936. október 1-től), valamint a honvédség minden katonai szervezetéhez évente csak egy alkalommal, októberben hajtották végre a behívásokat. A hadrendfejlesztés folytán a rendfokozat nélküli legénység 50 734 főre, a „K” tisztesek létszáma 11 508 főre emelkedett, az újonclétszám 37 000 fő volt. A területi katonai igazgatás szervezetében – TENG-szervek – csak minimális változás volt, ami egy új TENG-kirendeltség felállítását jelentette. Összlétszámuk – a felügyelőségnél és a kirendeltségeknél – gyakorlatilag változatlan maradt.⁶¹ Az alá-fölé rendeltségi viszony, a betartandó szolgálati út kevés változtatással megegyezett az 1931-ben elfogadottal.⁶²

Az eddigi mennyiségi, létszámbeli fejlesztés után egyre égetőbbé vált a hadsereg minőségi fejlesztése. Ezt a minőségi fejlesztést gátolták a békeszerződés rendelkezései és a honvédség költségvetési támogatása.

⁶⁰ Szervezési kérdésekben igen, más tekintetben a katonai vezetés már nem tartotta magát a békeszerződés rendelkezéseihez. A honvédelmi miniszter 1936. május 1-én bejelentette a minisztertanácsnak, hogy augusztusban és szeptemberben fegyvergyakorlatokat tart az 1910-es évfolyamnak, mintegy 42 000 főnek. Tekintettel az „E” követelményekre, „A fegyvergyakorlatra való behívást szükség esetén – kifelé – úgy tüntetjük fel, hogy a 6–12 évi szolgálati kötelezettséget vállalt, de e szolgálati kötelezettség letelte előtt szabadságot toborzott legénység lett az 1921. évi XLIX. t. c. 21. §-a alapján ellenőrzési szemlére, illetve rövid belbiztonsági gyakorlatra behívva.” HL HM 112401/Eln.1a.-1936.

⁶¹ HL HM 6000/Eln.1a.-1936. Tehát ez a szervezési rendelet sem említi a kiegészítő parancsnokságokat, vagyis 1936-ban még nem alakultak meg.

⁶² Például a szolgálati út a TENG-kirendeltségek részére a Honvédelmi Minisztériummal toborzási ügyekben a TENG-felügyelőség útján közvetlenül, míg a lötenyésztségi, nyilvántartási ügyekben az előljáró vegyesdandár-parancsnokságok útján valósult meg. A testnevelési ügyekben (szervezés, kiképzés stb.) mindez minden esetben az előljáró gyalogsági parancsnok, illetve a vegyesdandár-parancsnokság útján történt.

A politikai és a katonai vezetés előtt az elsőrendű elérendő cél a fegyverkezési egyenjogúság elnyerése volt. Hosszú és szívos tárgyalások eredményeként 1938. augusztus 23-án Bledben a kisantantállamok konferenciája egyezményben ismerte el Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát. Az egyezmény tartalma a következő volt:

- Magyarország és a kisantantországok erősítik a jószomszédi viszonyt;
- az említett országok elismerik Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát és a két fél kölcsönösen lemond az egymás elleni fegyveres erőszak alkalmazásáról;
- az említett országok vállalták a nemzetiségek jogainak (Trianon 54–58. cikk) biztosítását.

1938 nem csak a fegyverkezési egyenjogúság kivívása miatt volt döntő év. Még ugyanabban az évben Darányi Kálmán miniszterelnök a „Győri program” keretében a hadsereg nagyarányú minőségi fejlesztését hirdette meg. A hadseregszervezés az ún. „HUBA hadrend” alapján indult meg.

A honvédelmi miniszter az 1938/39. évi szervezési intézkedésben megállapította: „A m. kir. Honvédségnek szélesebb keretek között meginduló fejlesztése az általános védkötelezettségen és a 2 éves tényleges szolgálati kötelezettségen alapuló védrendszerünk további kiépítését teszi szükségessé.”⁶³ Ez egyaránt kiterjedt a sorköteles, a továbbszolgáló és a hivatásos állomány kiegészítésére és szolgálatának általános szabályaira. A honvédség kiegészítése, a honvédelmi kötelezettségek rendszere, szabályai az 1912. évi véderőtörvény rendelkezései alapján történtek. A szolgálati kötelezettség 1938. október 1-től egységesen két év volt, egyben megszüntették az idő előtti nem tényleges viszonyba helyezést. A rendfokozat nélküli legénység 1938. október 1-jével 66 874 főre emelkedett, az évenként behívásra tervezett újoncállomány 42 256 fő volt.

A kiadott „HUBA I” hadrend jelentős változást hozott a területi katonai igazgatási szervek rendszerében is. A vegyesdandárokat 1938. november 22-én hadtestekké nevezték át, ami elsősorban formai jellegű intézkedés volt, a tartalmi változások a megalakult hadtestszervezetten belül következtek be. A hadtestek hadrendjében szereplő három gyalogsági parancsnokot gyalogdandár-parancsnokká nevezték ki, a gyalogezredeket pedig dandároknak nevezték el. Formailag így minden hadtest három gyalogdandárból állt, ezek azonban a valóságban ezredek voltak, amelyek feltöltését – az életbe léptetendő hadi hadrend szerint – háború esetén tervezték végrehajtani. A hadtestek a béketerületi hatóság szerepét is betöltötték, és nemcsak a haderő, hanem a terület polgári mozgósítását is irányították. A hadtestterületek kiegészítő kerületekre oszlottak, ezek a lakosság számát tekintve nagyjából egyenlők voltak és különböző közigazgatási járásból tevődtek össze.⁶⁴

A szervezési intézkedés keretében a honvédelmi miniszter a TENG-felügyelőségeket és kirendeltségeket megszüntette, és bázisukon, illetve szervezetükön életre hívta a vármegyei (törvényhatósági jogú városi), illetve a járási (Budapest kerületi és városi) katonai parancsnokságokat. A vármegyei katonai parancsnokságok állományába 130 fő hivatásos, valamint 79 fő tisztes és rendfokozat nélküli legénység tartozott. A járási (városi, Budapest kerületi) katonai parancsnokságok állományát – hivatásos és nem hivatásos katona – 1162 fő képezte. Mind a vármegyei, mind a járási (városi) katonai parancsnokságok személyi állományát a honvédelmi miniszter állományvezetési és gazdaság-kezelési szempontból a vármegyében felállított gyalogászlóaljhoz utalta.

⁶³ HL HM 18000/Eln.1a.-1938. A szervezési intézkedés alapján a készenlétet 1938. október 1-jével kellett elérni.

⁶⁴ HM 60000/Eln.1a.-1938. A hadtestek száma a szervezeti változásokor hét volt, számozásuk I-től VII-ig történt, majd a területgyarapítás után, 1939. január 16-ával Kassa központtal megalakult a VIII. hadtest is.

2. táblázat A területi katonai igazgatás szervezeti rendszere és létszáma 1938. november 22-től (Készítette a szerző)

Forrás: HL HM 15402/Eln.1a.-1939.

Hadtest-parancsnokság	Gyalogdandár-parancsnokság	Gyalogászóalj kiegészítő kerületek száma	Vármegyei (törvény-hatósági jogú városi) katonai parancsnokságok száma (létszáma)	Járási (városi, Budapest kerületi) katonai parancsnokságok száma (létszáma)
III. fokú területi hatóság			II. fokú területi hatóság	I. fokú területi hatóság
I. Hadtest	I/1-3	1–9	4 (41)	42 (275)
II. Hadtest	II/1-3	10–18	5 (32)	22 (140)
III. Hadtest	III/1-3	19–27	3 (20)	29 (147)
IV. Hadtest	IV/1-3	28–36	4 (23)	25 (144)
V. Hadtest	V/1-3	37–45	6 (35)	28 (153)
VI. Hadtest	VI/1-3	46–54	4 (25)	27 (149)
VII. Hadtest	VII/1-3	55–63	6 (32)	26 (154)
Összesen			32 (209)	199 (1162)

Habár a szervezési rendelet előírása szerint az új katonai parancsnokságok a TENG-ek bázisán és személyi állományából alakult meg, maga a testnevelési és népgondozó szervezet megmaradt, és a honvédség haderőn kívüli kiképzését folytatta, valamint vezette a leventeképzéseket, a leventekorúak nyilvántartását.

A katonai parancsnokságok feladata, ügyköre gyakorlatilag megegyezett a TENG-felügyelőségek és -kirendeltségek feladatával, ügykörével. Jobbára csak az egyes feladatkörökben és az ügymenetben történtek változások, így a lótenyésztési előadó lónyilvántartói, a népgondozói a továbbiakban kiegészítési ügykört jelölt. Ezenfelül a katonai parancsnokságok – a TENG-szervezetek részére előírt – polgári közigazgatási hatóság neve alatti levelezése is megszűnt.

A következő évben – 1939. január 30-án és február 4-én – megtartott honvédelmi miniszteri vezetői értekezleten megszületett döntés értelmében a területi katonai igazgatási szervezetek újabb átszervezését hajtották végre. Az átszervezés oka a katonai szervezetek mozgósítási feladatainak tehermentesítése, valamint a szakszolgálat decentralizációja volt. A döntés értelmében 1939. május 1-jével a járási katonai parancsnokságokat bevonulási központokká alakították át, valamint létszámemelést hajtottak végre.

A bevonulási központok megalakítása csak egy lépés volt az egységes hadkiegészítő szervezetek létrehozása felé vezető úton. A katonai felső vezetés terveiben nagyarányú haderőfejlesztési elképzelés szerepelt. Ez a mennyiségi növekedés – ugyanakkor minőségi fejlesztés is – hatékony és szakmailag színvonalas hadkiegészítési szervezeteket kívánt.

A HM szervezési osztály vezetője, Soós ezredes 1938 végén javasolta, hogy a honvédség hadrendjével összhangban – a vármegyei katonai parancsnokságok egyidejű részbeni visszafejlesztése mellett – „[...] minden gy. zlj. kiegészítő területén és e területre terjedő hatáskörrel egy járási katonai parancsnokság »honvéd kiegészítő parancsnokság«-gá

*szervezettségük át.*⁶⁵ Ennek a parancsnokságnak feladata lenne az összes haderőn kívüli feladatok egységes intézése, valamint ezek keretében alakulnának meg a bevonulási központok is. Az előterjesztést a honvédelmi miniszter elfogadta azzal a kitételrel, hogy a zászlóalj kiegészítő kerületénél kisebb, járásokra kiterjedő kiegészítő kerületek létesítéséhez nem járul hozzá.

Ezzel az elvi döntéssel elkezdődött a kiegészítő parancsnokságok szervezése, felállítása, amelyek a későbbiekben teljes hatáskörrel és egységesen intézték a haderő-hadkiegészítéssel és katonai előképzéssel, valamint a hadköteles nyilvántartással kapcsolatos összes teendőt. Megszervezésükhöz a jogi alapot az 1939. évi II. törvénycikk szolgáltatta, amely részletesen szabályozta a hadkötelezettséggel kapcsolatos állampolgári, törvényhatósági és egyéb állami feladatokat. Az 1939. évi II. törvénycikk elfogadása mérföldkőnek számított a hazai jogtörténelemben, a honvédelemről rendelkező törvények sorában. Ugyanakkor lényeges kihangsúlyozni: a honvédelemről szóló törvény tette lehetővé, hogy a Honvédelmi Minisztérium legálisan is visszavegye azokat a szervezési és igazgatási feladatokat, amelyeket eddig titkosan (rejtetten) más minisztériumok keretében végeztek. Végül is ez a törvény állította helyre Magyarország teljes katonai egyenjogúságát.

ÖSSZEZGÉS

Az 1927–1939. évek közötti periódusnak egyik legfontosabb mozzanata volt a közvetlen katonai ellenőrzés megszűnése, a SZKEB távozása Magyarország területéről. Mindez persze nem jelentett azonnali haderőfejlesztési kezdeményezést, sőt a honvédelmi miniszter figyelmeztetett a rejtési szabályok még szigorúbb betartására. A magyar kormány, de a katonai felső vezetés sem szerette volna, ha a békeszerződés rendelkezéseinek megsértése miatt a Szövetséges Hatalmak visszaállították volna a közvetlen katonai ellenőrzést. A honvédelmi miniszter ugyan könnyítéseket engedélyezett, de a kiadott rendeletei, intézkedései során kínosan ügyelt a látszatra, arra, hogy a haderő és az azzal kapcsolatos szervezési intézkedések a békeszerződés talaján állnak.

Ezeknek a rejtési szabályoknak a rendszere – főleg az 1930-as évek elejétől – már nagymértékben gátolta a haderő minőségi és mennyiségi fejlesztését, végül a bledi szerződéssel a honvédelmi vezetés megszabadult ezektől a béklyóktól is. A szerződés aláírásától nyíltan is elkezdődhetett a honvédség fejlesztése.

A területi katonai igazgatási szervezetek – főleg rejtett szervezatként – folyamatosan végezték a hadkiegészítéssel kapcsolatos feladataikat. Alapvetően nem az elnevezésen volt a hangsúly, hanem feladataikon, végzett tevékenységükön. Nehézséget a szerteágazó ügymenet, egyes kérdésekben az alá-főlé rendeltségi viszony szövevényes formája okozott. Közeledve az 1939. évhez, a TENG-szervezetek átalakításával, majd a katonai parancsnokságok és a bevonulási központok megszervezésével a honvédelmi vezetés megalapozta a már egységes kiegészítő parancsnokságok felállításának lehetőségét, aminek jogszabályi háttérét az 1939. március 11-én kihirdetett honvédelmi törvény biztosította.

A területi katonai igazgatás működésének új rendszere, a kiegészítő parancsnokságok megalakítása, a mérföldkőnek számító honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk elfogadásával vette kezdetét. Hatására a területi katonai igazgatás feladat- és szervezeti rendszere letisztult, kialakultak a katonai hatósági jogkörök fokozatai. Ezzel együtt az újonnan kialakított hadköteles nyilvántartás rendszere már biztosította a hadsereg egyre növekvő

⁶⁵ HL HM 15402/Eln.1a.-1939.

személyi, információs, valamint egyéb, a harc megvívásához szükséges igényeit. Mindezen túl a területi katonai igazgatás jelentős feladata volt a visszatért országrészek katonai közigazgatásának megszervezése és az általuk végzett munka.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1912. évi XXX. törvénycikk a véderőről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=91200030.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37>
1921. évi XLIX. törvénycikk a m. kir. honvédségről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100049.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39>
1921. évi LIII. törvénycikk a testnevelésről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100053.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D39>
- Földesi Ferenc: *Volt egyszer egy hadköteles nyilvántartás...* Új Honvédségi Szemle, 2005/11.
- Hetés Tibor – Morva Tamásné: *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy hadsereg történetéhez 1918–1938.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 1968.
- Honvédelmi miniszteri és azok osztályainak rendeletei, utasításai a lábjegyzetben jelölve.
- Juhász Balázs: *Olasz–magyar katonadiplomáciai és katonapolitikai kapcsolatok a Bethlen-kormánytól a Gömbös-kormányig.* PhD-értekezés. ELTE BTK, Budapest, 2014.
- Veszprémvármegyei Hivatalos Lap, 1927. november 9., 47. szám.

Jiang Liang alezredes¹

A KÍNAI TENGERENTÚLI ÉRDEKEK VÉDELME ÉS A VÉDELEM RENDSZERÉNEK ÉPÍTÉSE

DOI: [10.35926/HSZ.2020.1.10](https://doi.org/10.35926/HSZ.2020.1.10)

ÖSSZEFOGLALÓ: A tengerentúli (külföldön lévő) érdekek a nemzeti érdekek tengerentúli kiterjesztése. A kínai nyitás folyamatos előrehaladásával és az egyre szélesedő globális kapcsolatokkal a tengerentúli érdekek Kína biztonsági és fejlesztési érdekeinek fontos részévé váltak, és a reformok és a fejlődés általános helyzetéhez kapcsolódnak. Kína jelenleg átfogóan támogatja a tengerentúli érdekvédelmi rendszer kialakítását több dimenzióban, és arra törekszik, hogy javítsa a tengerentúli érdekek védelmének képességét. A szerző tanulmányában összefoglalja a kínai tengerentúli biztonság jelenlegi helyzetét, kiemel néhány problémát, és elemezi azok okait.

KULCSSZAVAK: külföldi érdek, tengerentúli, érdekvédelem, rendszer, biztonság

BEVEZETÉS

A világban jelenleg számos politikai és gazdasági konfliktus van, a globális biztonság hosszú idő után instabillá vált. Ez jelentős negatív hatással van és lesz Kína nemzetközi kapcsolataira és együttműködéseire, valamint az „*egy öv és egy út*” kezdeményezésre,² valamint komoly veszélyt jelent Kína folyamatosan bővülő külföldi befektetéseire és a vállalatok termelési tevékenységére. A kínai tengerentúli érdekek védelme és a szerteágazó kapcsolatok szükségessé teszik Kína konstruktivitását és vezető hatalmi tényezővé válását a világban. Ez nemcsak a mai Kína előtt álló feladat, hanem a jövőbeni nemzeti biztonsági stratégiája fontos része is.

¹ Jiang Liang alezredes az egyéves felsőfokú tanfolyam (Nemzeti Közszerződési Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztviselőképző Kar) hallgatója a 2018/19-es tanévben. Jelen írás a szerző személyes véleményét tükrözi a külföldi országokban található kínai érdekek, érdekeltségek és állampolgárok védelméről, biztonsági helyzetéről (a „külföldi” kifejezés jelen cikkben a „tengerentúli” szinonimája).

² Az ókori Selyemút, a Kelet-Ázsiát Európával összekötő kereskedelmi útvonal eszméjének és funkcióinak felélesztésére vonatkozó kínai elképzelés, kezdeményezés, amely az angol nyelvű szakirodalomban rendszerint a „Belt and Road” vagy „one Belt, one Road” kifejezések – rövidítve B&R – formájában fordul elő, ritkábban használják a „Silk Road Economic Belt” kifejezést is.

KÍNA TENGERENTÚLI ÉRDEKEINEK ÉS BIZTONSÁGÁNAK JELENLEGI HELYZETE

A tengerentúli érdekeltségek folyamatos bővülése, valamint a növekvő geopolitikai feszültségek és a nemzetközi terrorizmus terjedése miatt *Kína tengerentúli érdekei számos komoly kihívással szembesülnek.*

Kína „kiáramló” (külföldre irányuló) stratégiájának és az „*egy öv és egy út*” kezdeményezés erőteljes fejlődésével a tengerentúli érdekek volumene és spektruma gyorsan bővült. Ezek közé tartozik többek között a külföldön lévő kínai állampolgárok személyes és vagyonszerzési biztonsága, a kínai vállalatok vagy kormányzati szervek tengerentúli fiókjainak biztonsága, a külső (külföldet is érintő) közlekedési vonalak és a közlekedési eszközök biztonsága.

A kínai külföldi közvetlen érdekeltségek és befektetések száma már 2015-ben is rekordmagas szinten volt.³ Az országból kilépett lakosok száma 1,28 millió volt, ami 9,68%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. Külföldön több mint egymillió kínai munkavállaló dolgozott, míg a külföldön tanulók száma 1,089 millió volt.⁴

Kínai állampolgárok 2017-ben több mint 30 ezer vállalatot alapítottak a tengerentúlon, míg a külföldön tanulók száma 1,37 millióra nőtt. Ugyanakkor – a 2017-es kínai statisztikák szerint – abban az évben a kínai külföldi befektetések 158,29 milliárd dollárt tettek ki, ami a globális befektetések több mint 10%-a. Így megállapítható, hogy Kína a *befektetések vonatkozásában az Amerikai Egyesült Államok és Japán után a harmadik helyen állt.* Kína külföldi befektetéseinek állománya 2017 végén elérte az 1809,04 milliárd dollárt (189 országban és régióban), ami a globális külföldi közvetlen befektetések állományának 5,9%-át tette ki. Az állomány volumene az előző év végétől 451,65 milliárd dollárral nőtt, és a globális tőzsdei rangsorban a 2. helyre ugrott.⁵ Kínai vállalatoknak 2017 végén közel 11 ezer külföldi vállalkozása volt, 185 országban és régióban elosztva, és a teljes külföldi eszközállomány meghaladta a 7 milliárd jüan (RMB) értéket.⁶

Az ország külföldi befektetései továbbra is bővülnek, a vállalkozások és a formák egyre diverzifikáltabbak, a lefedettségi területek és a hatókör kiterjedtebb, így – érthető módon – *Kína tengerentúli befektetéseinek biztonsági kockázatai tovább növekednek.*

A geopolitikai konfliktusok növekedése, a világ számos országában a politikai, szociális és gazdasági instabilitás, valamint a nemzetközi terrorizmus elterjedése tovább súlyosbították a kínai állampolgárok és vállalkozások biztonsági helyzetét.

Kína állampolgárainak és külföldi érdekeltségeinek biztonsági kockázatai fokozatosan romlanak, amit a konzuli védelmi segítségkérések növekvő száma is mutat. A kínai Külügyminisztérium Biztosítási Központjának adatai szerint a kínai nagykövetségek és konzulátusok szerte a világban 2015-ben 86 678 konzuli védelmi és segítségnyújtási kérelmet kaptak, ami 27 152 esettel több az előző évihez képest. Ez 45,61%-os növekedést jelent egy

³ A közvetlen külföldi befektetések (Outward Foreign Direct Investment) gyakorlatilag vállalatok alapítását vagy megvásárlását jelentik, ellentétben a közvetett befektetésekkel, amelyek inkább a pénzpiacon történő elhelyezést preferálják a kamatnyereség reményében.

⁴ Kínai konzuli védelem és segítségnyújtási ügyek általános helyzete Kínán kívül. 2016. 05. 05. Kína konzuli szolgálati hálózat. <http://cs.mfa.gov.cn/gyls/lsgz/ztzl/ajzqtq2014/t1360879.shtml> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 10.)

⁵ Államtanács Információs Iroda: 2017-es kínai külföldi közvetlen befektetési statisztika. 2018. 09. 28. https://www.sohu.com/a/256798199_118392 (Letöltés időpontja: 2018. 11. 10.)

⁶ Állami tulajdonban lévő vagyonszerzési és adminisztráció. Az Államtanács Bizottsága: A központi vállalkozások teljes vagyona meghaladja a 7 billió jüant. 2018. 10. 30. http://www.ce.cn/xwzx/gnsz/gdxw/201810/30/t20181030_30665323.shtml (Letöltés időpontja: 2018. 11. 10.)

év alatt. Ezekben összesen 95 860 kínai állampolgár volt érintett és 1928 haláleset történt. A bűncselekmények előfordulási gyakorisága is évről évre nőtt, a 2013-as 4,25/10 000-ről 2014-ben 5,10/10 000-re, míg 2015-ben 6,78/10 000-re emelkedett.⁷ A Külügyminisztérium és a kínai nagykövetségek és konzulátusok 2016-ban több mint 100 ezer konzuli védelmi és segítségnyújtási ügyet kezeltek.⁸

A Kínán kívüli biztonsági kockázatok forrása bővült, és a nagyobb veszélyt a bűnözés, a terrorizmus és a politikai zavargások jelentették. Az elmúlt években a külföldön tartózkodó kínai állampolgárok egyre szélesebb körű biztonsági fenyegetésekkel találtak szemben magukat, mint például társadalombiztosítási, gazdasági és munkaügyi viták, balesetek, idegenforgalmi viták, halászhajók letartóztatása, terrortámadások és túszejtés, valamint politikai zavargások a fogadó országokban. Ugyanakkor a bűncselekmények, a terrorizmus és a politikai zavargásokkal kapcsolatos biztonsági incidensek súlyosbodtak az elszenvedett károk gyakorisága és mértéke tekintetében. Így elmondható, hogy ezek jelentős fenyegetést jelentenek a külföldön lévő kínai állampolgárok és intézmények biztonságára.

A legnagyobb veszélyt a bűncselekmények jelentik a külföldön lévő kínai állampolgárok, érdekeltségek és intézmények vonatkozásában. A befektetések nagy része olyan magas kockázatú területekre koncentrálódik, ahol *alacsony a jogállamiság szintje*, valamint *elmaradott a szociális ellátórendszer és az infrastruktúra*.

Kína Ázsiába irányuló befektetései 2015 végén 768,9 milliárd dollárt tettek ki, ami a kínai külföldi befektetések közel 70%-át jelentette. Latin-Amerikába befektetések formájában 126,32 milliárd dollár irányult, ami 11,5%-ot tett ki, míg Afrikában a befektetések 34,69 milliárd dollárt értek el (3,2%).⁹ Ezen túlmenően Kína külföldi mérnöki szerződesei és a kínai állampolgárok külföldi munkavállalásai ugyanezen a területeken koncentrálódnak. A statisztikák szerint 2015-ben mintegy 2 millió kínai állampolgár utazott Afrikába, ahol több mint 4200 kínai finanszírozású vállalkozás működött több mint 450 ezer munkavállalóval.¹⁰ Néhány ázsiai, afrikai és latin-amerikai országban a politikai bizonytalanság és instabilitás, valamint a szervezett bűnözés nehezítette a társadalombiztosítási és egészségügyi rendszer működését, ami rontotta a kínai állampolgárok és vállalkozások élet- és munkakörülményeit. Főleg olyan bűncselekmények fordultak elő, mint lopás, rablás, emberrablás és zsarolás, amelyek komoly fenyegetést jelentenek a kínai tengerentúli érdekeltségekre és állampolgároknak. Például az angolai gazdasági visszaesés 2015 óta a bűnözési ráták jelentős emelkedéséhez vezetett, és 2015 novemberében több mint egy tucatnyi eset volt, amikor fegyveres rablók kínaiakat raboltak el a fővárosban, Luandában. A kínai nagykövetségek és konzulátusok által kezelt szociális biztonsági ügyek száma 2014 és 2015 között megduplázódott (3099 esetről 6487 esetre nőtt).

A terrortámadások továbbra is fenyegetést jelentenek a kínai állampolgárok és intézmények számára. Az ausztrál Gazdasági és Béke Intézet 2017-es jelentése szerint 2016-ban a terrorista támadások száma világviszonylatban 10 750, míg a halálesetek száma 25 673 volt. Kína határokon átnyúló turizmusa és üzleti tevékenysége kiterjedt, ezért nagyobb valószínűséggel érintik a terrortámadások. Például 2015. november 13-án éjjel kínaiak ellen irányuló terrorista támadást jelentettek Párizs északi külvárosában. November 20-án Mali

⁷ Kínai konzuli védelem és segítségnyújtási ügyek általános helyzete Kínán kívül: i. m.

⁸ 2017-ben Kína mintegy 70 000 konzuli védelmi és segítségnyújtási ügyet kezelte. 2018. 01. 31. <https://news.sina.cn/zwsj/zglbzn/2018-01-31/detail-ifyrcsrw1296703.d.html?pos=3> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 10.)

⁹ Államtanács Információs Iroda: 2017-es kínai külföldi közvetlen befektetési statisztika: i. m.

¹⁰ Kínai konzuli védelem és segítségnyújtási ügyek általános helyzete Kínán kívül: i. m.

fővárosában, Bamakóban egy szállodát ismeretlenek támadtak meg, hét kínai állampolgárt tartottak fogva túszként. Kiszabadításuk során négyet közülük megmentettek, három pedig meghalt. Laosz Sai Ben tartományban 2016. január 24-én történt bombatámadás, amely két kínai állampolgár halálát okozta. Ugyanebben az évben augusztus 17-én a bangkoki Erawan-kegyhely közelében történt robbanás 20 embert ölt meg. Több mint 100 ember megsérült, köztük hét kínai turista. *A kínai állampolgárok és a tengerentúli érdekeltségek és intézmények is egyre többször válnak a terrorista támadások közvetlen célpontjává.*

Mivel Afrikában és a Közel-Keleten, ahol a terrorizmus a legjobban elterjedt, jelentős számú kínai állampolgár és érdekeltség található, itt a legnagyobb a valószínűsége az ellenük történő lehetséges terrorista támadásoknak. 2015. november 18-án az Iszlám Állam szélsőséges szervezete bejelentette, hogy egy kínai és egy norvég túszt végzett ki, mert a megadott határidőre nem kapott váltságdíjat értük. Itt kell megjegyezni, hogy kínai belföldi terrorista szervezetek és csoportok szintén megpróbálnak támadásokat végrehajtani a kínai állampolgárok ellen. 2016. augusztus 30-án a kirgizisztáni kínai nagykövetséget öngyilkos merénylők támadták meg. A támadók a helyszínen meghaltak, három kínai személy sérült meg a nagykövetségen.

A fogadó ország politikai helyzetében, működésében bekövetkezett zavarok által okozott belső elégedetlenségek, zavargások és instabilitás szintén veszélyeztetik Kína külföldi érdekeit és érdekeltségeit. 2015-ben 17 helyi háború és fegyveres konfliktus zajlott a világban. Ezek közül a Közel-Kelet és Afrika a fegyveres konfliktusok fő területei,¹¹ a politikai instabilitás és belső konfliktusok itt a legsúlyosabbak, ami nagymértékben befolyásolta Kína tengerentúli érdekeit ezen a területen. Például a jemeni biztonsági helyzet 2015 januárjában jelentősen romlott. Konfliktus tört ki a húsz lázadó fegyveres csoportok és az elnököt támogató fegyveresek között. Szaúd-Arábia és más országok március 26-án nagyszabású légitámadást indítottak a húsz fegyveres erők ellen. A fegyveres összetűzések közepette számos kínai és más országból érkező állampolgárt sikerült egy kínai hadihajóval kimenekíteni.¹²

2015 második felében Mali, Nigéria és Kamerun területén fokozódtak a polgári lakosok elleni terrorista támadások. A belföldi stabilitás és az állampolgárok életkörülményei, biztonsága súlyosan romlott.

Az adósságválság miatt Braziliában, Venezuelában és más latin-amerikai országokban politikai zavargásokra került sor, a kínai finanszírozású vállalkozások kockázata jelentősen nőtt. 2015-ben a kínai konzuli védelmi központ kiadott egy „*emlékeztetőt a külső biztonságról*”, amely szerint a politikai jellegű veszélyeztettség külföldön a biztonsági kockázatok 14,1%-át tette ki.

Az „*egy öv és egy út*” kezdeményezés kiépítése több politikai kockázattal szembesült. A kínai vállalatok 2015-ben 18,93 milliárd dollárt fektettek be a kezdeményezésben részt vevő országokban, ami 38,6%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. Kína 8787 külföldi projektet szerződött le, amelyek összértéke 92,64 milliárd dollár volt. 2015 végén az „*egy öv és egy út*” kezdeményezés országaiban a kínai közvetlen befektetési állomány

¹¹ Meng Xiangqing – Zhou Yiqi – Zhang Chi: A világ katonai helyzete 2015-ben: áttérés a biztonsági együttműködésben, fokozott zűrzavar és konfliktus. Kortárs Világ, 2016/1. szám.

¹² Ban Wei: A kínai „Noé bárkájának” tökéletes akciója – Kínai és külföldi személyek Jemenből történő evakuálásának kínai dokumentumfilmje. Xinhua. http://news.xinhuanet.com/2015-04/07/c_1114892174.htm (Letöltés időpontja: 2018. 11. 10.)

115,681 milliárd dollár volt, ami a teljes közvetlen befektetési állomány 10,5%-át tette ki.¹³ Az „egy öv és egy út” kezdeményezés mentén lévő országokat jelentősen fenyegetik a politikai instabilitás, a geopolitikai kockázatok és a terrortámadások, amelyek komoly kihívásokat jelentenek a kínai polgárok és intézmények biztonságára. Kína infrastrukturális építési projektjei Mianmarban, Thaiföldön és más országokban jelentős kockázattal járnak. A nyugat-ázsiai és az észak-afrikai konfliktusok, az afganisztáni és más régiók polgárháborús vagy ahhoz közeli erőszakos cselekményei mutatják, hogy a kínai beruházások, projektek bármikor katonai konfliktuszónákba kerülhetnek.

A KÍNAI TENGERENTÚLI ÉRDEKEK VESZÉLYEZTETETTSÉGÉNEK FŐ DIMENZIÓI

A tengerentúli érdekeltségek gyors expanziója és a viszonylag szűkös biztonsági garanciák kiemelkedő problémává váltak Kína jelenlegi nemzeti biztonsági stratégiájában, különösen az „egy öv és egy út” kezdeményezés előmozdításában. *A biztonsági érdekek védelmének jelenlegi gyakorlata alapján még mindig fennáll néhány meghatározó probléma.*

Elsősorban javítani kell a magas kockázatú országokkal folytatott biztonsági együttműködés szintjét. Mivel a terrorista tevékenységek már egyre inkább a globalizáció jellegzeteségeit mutatják, a terrorizmus megelőzése és visszaszorítása kiterjedt és átfogó nemzetközi biztonsági együttműködésre – különösen Kína és az ázsiai–csendes-óceáni térség országai közötti együttműködésre – támaszkodik. Az ázsiai–csendes-óceáni térség biztonsága, különösen Délkelet-Ázsiában, továbbra is főként az Amerikai Egyesült Államoktól függ. Washington befolyása miatt az ázsiai–csendes-óceáni térség biztonsági helyzete feszült, és a régió országai közötti biztonsági együttműködés különböző problémákkal terhelt.

Az egyes országok közötti biztonsági együttműködés magában foglalja a kormányzatot, a társadalmi szervezeteket, a vallási csoportokat, a médiát, a kibernetet és más területeket. Kína határokon átnyúló biztonsági együttműködése főként a helyi hatóságokkal együttműködve hatékony. Ugyanakkor az „egy öv és egy út” kezdeményezés által érintett legtöbb országban az ilyen típusú, határokon átnyúló biztonsági együttműködés szintje alacsony, nehéz elérni a Sanghaji Együttműködési Szervezet (SESZ) országai közötti együttműködés szintjét.¹⁴ Ezen túlmenően a kínai biztonsági együttműködés még mindig főként a hivatalos szintekre korlátozódik, mint például a rendőrség, a szociális szervezetek és az egyházak.

A konzuli védelem és a Kína által jelenleg nyújtott biztonsági garanciák nem teljesen elégségesek, a felelősségek és a hatáskörök nem eléggé világosak. Bár a Kínai Népköztársaság 2015. július 1-jén elfogadott törvénye a tengerentúli kínai állampolgárok, szervezetek és intézmények biztonságának és törvényes jogainak, érdekeinek a védelmét írja elő, *a kínai tengerentúli érdekek védelmének konkrét feladataihoz még mindig nincs egyértelmű jogi alap.* Az állam még nem hozott egyértelmű jogszabályt a konzuli védelem és a tengerentúli biztonsági védelem hatásköreinek tisztázására. Még mindig nem teljes mértékben kidolgozott a „Külföldi országokkal kapcsolatos vészhelyzeti reagálási terv”, a „Tengerentúli kínai finanszírozású vállalkozások és személyzet biztonsági irányításáról” szóló rendeletek pedig csak adminisztratív rendelkezések, amelyek nem tartalmazznak végrehajtási feladatokat.

¹³ Kereskedelmi Minisztérium, Statisztikai Hivatal és Deviza Adminisztráció: Kína 2015-ös külföldi közvetlen befektetési statisztikája. Kína Statisztikai Sajtó, 2016.

¹⁴ A Sanghaji Együttműködési Szervezet 2001-ben alakult meg Kazahsztán, Kirgizisztán, Kína, Oroszország, Tádzsikisztán és Üzbegisztán részvételével, a szervezetbe 2017-ben vették fel Indiát és Pakisztánt.

Tovább kell javítani a piacorientált, Kínán kívüli érdekeltségek biztonságának szintjét. Általánosságban elmondható, hogy a feladat végrehajtása még mindig a kutatás, a tapasztalatgyűjtés és a gyakorlati megvalósítás kezdeti szakaszában van. Emellett elmondható, hogy a közbiztonsági és más hatóságok szigorú beavatkozása miatt a kínai biztonsági piac résztvevői nem elég versenyképesek, lassúak, és e lemaradások miatt a nemzetközi szinten még nem piacképesek. *A legtöbb kínai biztonsági cég problémája az elégtelen mennyiségben rendelkezésre álló pénzeszköz, az alacsonyan képzett és kevés tapasztalattal rendelkező személyi állomány, valamint a tengerentúli kapcsolatokhoz nem elegendő hálózati erőforrás és a tesztelendő üzleti képességek hiánya.* Jelenleg a tengerentúli kínai finanszírozású vállalkozások biztonsági tevékenységeinek több mint felét külföldi biztonsági cégek működtetik.

A külföldi vállalkozások biztonsági alapjai nem elég erősek. A vonatkozó törvényeket, szabályozásokat javítani és finomítani kell. Hiányzik továbbá a megfelelő képzés és oktatás. Azok a kínai finanszírozású vállalkozások, amelyek nem tapasztaltak váratlan eseményeket, nem rendelkeznek biztonságtudatossággal, vészhelyzeti tervekkel. Javították ugyan a biztonsági menedzsmentet, de még mindig a hagyományos biztonsági eljárásokra támaszkodnak. Nem erősítették meg a biztonsági erőket a fogadó országok biztonsági kockázatainak megfelelően. Ezenkívül még mindig gyenge a transznacionális biztonsági együttműködés megértése és gyakorlati alkalmazása. *A vállalatok felső szintű menedzsmentje, a menedzserek nem eléggé értik a helyi biztonsági kockázatokat, és nem ismerik fel a biztonsági együttműködés fontosságát, szükségességét és megfelelő folyamatait.* Bár a különböző intézményi szinteken már általános biztonsági képzést végeznek, nem veszik figyelembe a helyi sajátosságokat. Nem különböztetik meg a területre jellemző kockázatokat, azok szintjeit, valamint az eltérő kultúrát. A vészhelyzetek kezelése terén a legtöbb vállalkozás nem rendelkezik sem tervvel, sem a terv személyre lebontott végrehajtási intézkedésével.

A biztonsági információ „töredeztségének” kérdése még jelentősebb tényező. A kínai nemzetbiztonsági osztály által a tengerentúli kínai vállalatokról és azok személyi állományáról készített felmérés szerint a „hírszerzési információk töredeztsége” mint jelenség nagyon fontos. Bár nagyszámú külföldi érdekeltségű kínai cég van, az e vállalatok személyi állománya által szerzett különféle információk nagy része töredezett és elkülönült, nincs egységesen elemezve. *Kína jelentős hiányosságokkal küzd az információ összegyűjtése, elemzése és értékelése, majd a különböző szervezetek részére történő hozzáférés biztosítása terén.* Bár az érintett vállalkozások, kereskedelmi kamarák, társadalmi szervezetek, felsőoktatási intézmények nagy mennyiségű releváns információt gyűjtenek és dolgoznak fel, a fontosabbakat gyakran felesleges dokumentumokban és jelentésekben rögzítik. Mivel az információgyűjtési, elemzési, értékelési és megosztási mechanizmus hiányos és nem eléggé hatékony, a kínai vállalatok nem képesek időben válaszolni és reagálni a felmerült biztonsági kihívásokra, a gyorsan változó biztonsági helyzetre.

A biztonsági területtel foglalkozó és dolgozó szakállomány képzési szintjének növelése szükséges. Az érdekeltségek védelmének sikere vagy sikertelensége a személyi állománytól függ. A kínai biztonsági cégek hatékonysága függ a képzett személyi állománytól, amelynek további fejlesztése erős minőségi követelményeket támaszt, beleértve az idegen nyelvet, a katonai, a nemzetközi politikai folyamatok ismeretét. Jelenleg a Kínai Biztonsági Társaság tisztviselői gyakran korlátozott idegen nyelvi ismeretekkel rendelkeznek, és tovább kell fejleszteniük a szakmai kompetenciáikat is. Elő kell segíteni a biztonsági vállalkozások professzionalizmusát és fejlődését, fel kell tárnai a lehetséges nemzetközi biztonsági képzési lehetőségeket.

JAVASLATOK A KÍNAI ÉRDEKELTSÉGEK VÉDELMI RENDSZEREINEK JÖVŐBELI FEJLESZTÉSÉRE

Az egyre összetettebb biztonsági helyzetben Kínának aktívan kell reagálnia a biztonsági kockázatokra, és tovább kell erősítenie a tengerentúli érdekek védelmét.

Lehetséges intézkedések:

1. Ki kell alakítani, majd egységesen alkalmazni kell a védelmi tevékenységek rendjét, és nemzeti szinten szakosodott ügynökséget kell létrehozni a tengerentúli érdekek védelmére. Egyrészt a kínai kormány fontolóra veheti a konzuli védelmi központ nemzeti szintű konzuli védelmi ügynökséggé történő átalakítását, amely a konzuli védelmi munka kezeléséért és a biztosítási központ pénzügyi és emberi erőforrásainak további támogatásáért felelős. Másrészt *a kormány fontolóra veheti a Külügyminisztérium által vezetett, a minisztériumok közötti konzultációs mechanizmus korszerűsítését egy koordináló szerv keretében* (amelyet az Államtanács irányít), hogy javítsa a koordináció és a végrehajtás hatékonyságát, valamint erősítse a különböző funkciók teljesítményét.
2. *A jogszabályi háttér kialakítása*, valamint a konzuli védelemről és a tengerentúli biztonságról szóló külön törvény jogalkotási munkájának előmozdítása. Fokozatosan javítani kell a konzuli védelemről szóló külön törvényt, világosan meg kell határozni a konzuli védelmi munkák különböző szervezeti egységeinek felelősségeit, teljes mértékben mozgósítani kell a diplomáciai, gazdasági, katonai és egyéb területek erőforrásait, és hatékonyan végre kell hajtani az emberek, a pénz és a rendelkezésre álló anyagi eszközök, erőforrások elosztását.
3. *Támogatni kell a vállalkozásokat, hogy erősítsék meg a biztonsági beruházásaikat* és segítsék elő a – külföldi – biztonsági ágazat fejlődését. Egyértelmű ellenőrzési és értékelési rendszer szükséges. Szükséges, hogy az állam kötelező biztonsági követelményeket határozzon meg az állami tulajdonban lévő vállalatok tengerentúli projektjeire, hogy irányítsa és felügyelje az állami tulajdonú vállalkozásokat azzal a céllal, hogy azok lehetőség szerint elkerüljék és – ha szükséges – kezeljék a felmerülő biztonsági kockázatokat. Ezzel egyidejűleg szükséges a kínai biztonsági vállalkozások számára megfelelő jogi és piaci környezet kialakítása a tengerentúlon.
4. *Tovább kell erősíteni a bűnüldözési biztonsági együttműködést* és a helyi biztonsági rendszereket a kínai állampolgárok és intézmények biztonságának védelme érdekében. Az „*egy öv és egy út*” kezdeményezés mélyreható fejlesztésével Kína javíthatja hatékonyságát az infrastruktúra kiépítése és az útvonalon való biztonsági együttműködés területén a kulcsfontosságú országokban, kikötőkben, ipari parkokban. Tiszteletben tartva egymás szuverenitását, ezek az országok megfelelő biztonsági segítséget és garanciát nyújthatnak egymásnak és megerősíthetik tengerentúli biztonsági képességeiket.
5. *Egységesíteni kell a beérkezett biztonsági kockázatokra vonatkozó információkból és a hírszerző adatgyűjtésből érkezett adatok értékelését*. Az adott projekt vállalati szinten történő biztonsági kockázatainak felmérése és elemzése, valamint értékelése mellett meg kell erősíteni a globális és a regionális geopolitikai kockázatok értékelését annak érdekében, hogy időben és a megfelelő tevékenységgel lehessen reagálni a felmerülő problémákra.
6. Hatékonyan integrálni szükséges a rendelkezésre álló biztonsági erőforrásokat, és *létre kell hozni egy egységes képzési rendszert* a kínai sajátosságok maximális

figyelembevételével és a nemzetközi elvárásokkal összhangban. A meglévő hatósági és rendvédelmi szerveknek személyre szabott és célzott, valamint feladatorientált képzési és továbbképzési projekteket kell készíteniük.

7. *Támogatni kell a kínai vállalatok nemzetközi megfelelési képességeit, hogy azok teljesítsék* társadalmi felelősségüket, és hozzanak létre egy jó üzleti környezetet. A kormányzat erősítheti a környezetvédelmet, a társadalombiztosítást, a korrupcióellenes és egyéb felügyeletet, hogy csökkentse a saját nem megfelelő működéséből eredő biztonsági kockázatokat. Ugyanakkor meg kell erősítenie a vállalatokat a társadalmi felelősségvállalás, jó vállalati arculat létrehozása és több tengerentúli szociális támogatás nyújtása érdekében.

ÖSSZEGRZÉS

Az elmúlt években nem történt szignifikáns irányváltás a kínai tengerentúli érdekek védelmére szolgáló rendszer általános helyzetében. Egyrészt Kína folytatta és kiterjesztette érdekeltségi területeit, különösen az infrastrukturális beruházások területén a fejlődő országokban, elsősorban Ázsiában és Afrikában, és elősegíti az általános kétoldalú gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlesztését. Ez az út határozza meg, hogy az általános tengerentúli biztonsági kockázatok továbbra is magasak maradnak. Másrészt, miközben a meglévő irányokhoz ragaszkodik, Kína felismerte az azzal kapcsolatos kockázatokat és kihívásokat, és különböző utakat keres a biztonsági kockázatok felderítésére, értékelésére és elemzésére, valamint azok csökkentésére. A kínai kormány fokozatosan erősítette tengerentúli érdekeinek védelmét, erősítve a meglévő képességeket, fejlesztve a piaci mechanizmusokat és erősítve a kormány felügyeletét. Ugyanakkor a kínai társadalom és a kormány jelenleg is kiemelt figyelmet fordít a tengerentúli érdekeinek védelmére, és a jövőben is prioritásként fogja kezelni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2017-ben Kína mintegy 70 000 konzuli védelmi és segítségnyújtási ügyet kezelt. 2018. 01. 31. <https://news.sina.cn/zwdsj/zglbn/2018-01-31/detail-ifyrcsrw1296703.d.html?pos=3>
- Állami tulajdonban lévő vagyonfelügyelet és adminisztráció. Az Államtanács Bizottsága: A központi vállalkozások teljes vagyona meghaladja a 7 billió jüant. 2018. 10. 30. http://www.ce.cn/xwzx/gnsz/gdxw/201810/30/t20181030_30665323.shtml
- Államtanács Információs Iroda: 2017-es kínai külföldi közvetlen befektetési statisztika. 2018. 09. 28. https://www.sohu.com/a/256798199_118392
- Ban Wei: *A kínai „Noé bárkájának” tökéletes akciója – Kínai és külföldi személyek Jemenből történő evakuálásának kínai dokumentumfilmje.* Xinhua. http://news.xinhuanet.com/2015-04/07/c_1114892174.htm
- Kereskedelmi Minisztérium, Statisztikai Hivatal és Deviza Adminisztráció: Kína 2015-ös külföldi közvetlen befektetési statisztikája. Kína Statisztikai Sajtó, 2016.
- Kínai konzuli védelem és segítségnyújtási ügyek általános helyzete Kínán kívül. 2016. 05. 05. Kína konzuli szolgálati hálózat. <http://cs.mfa.gov.cn/gyls/lsgz/ztl/ajztqk2014/t1360879.shtml>
- Meng Xiangqing – Zhou Yiqi – Zhang Chi: *A világ katonai helyzete 2015-ben: áttörés a biztonsági együttműködésben, fokozott zűrzavar és konfliktus.* Kortárs Világ, 2016/1.

Horváth János ny. mk. ezredes:

EGY KÖNYV, AMELY TÖBB MINT EGY INTÉZMÉNY TÖRTÉNETE

M. Szabó Miklós: A Karikás Frigyes Katonai Kollégium története
1969–1991

A Zrínyi Kiadó sok éve példás figyelemmel követi a magyar katonai felsőoktatás történetét, minden lehetséges módon teret és megjelenési lehetőséget biztosítva a tárgyban. E tevékenysége eredményeként, akarva-akaratlanul, *egy könyvsorozat alakult ki*, amelynek eddig megjelent kötetei teljességgel felölelték a Magyar Néphadsereg (MN) és a Magyar Honvédség (MH) hazai tisztképző intézményeinek történetét a második világháborút követő időszakban. (A sorozat eddig megjelent kötetait a recenzió végén gyűjtöttük egy csokorba – *A szerk.*)

E könyveknek több lényeges sajátossága van. Talán a leglényegesebb, hogy valamennyi kötet szerzője vagy társszerzője M. Szabó Miklós ny. altábornagy, hadtörténész, akinek kutatási területe elsősorban a légierő története, s akit e kiemelkedő tevékenysége révén és e tevékenység elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) rendes tagjává választottak. Ám, mivel oktatóként, vezetőként a hazai katonai felsőoktatás szinte minden szegmensét nem egyszerűen tudós történészként ismerte, de személyesen részese is volt az intézmények tevékenységének, akár kézenfekvőnek is tekinthetjük, hogy szívügyévé fogadta a területnek, kiemelten a második világháborút követő időszaknak a tudományos igényű feldolgozását.

Az egyetemi rangú tisztképző Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA), később Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE), továbbá a tisztképző iskolák, majd főiskolák (Kossuth Lajos Katonai Főiskola, Zalka Máté/Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola, Kilián György Repülő Műszaki/Szolnoki Repülőtisztai Főiskola) történetének megírásával úgy tűnt, hogy M. Szabó Miklós célját elérte, a „sorozat” teljes lett.

Valamilyen hiányérzet, mondjuk úgy, a tisztképzés (tisztai alapképzés és továbbképzés) történetének végiggondolása során, műveit számba véve, mégis maradhatott még a szerzőben, minthogy az MN és rövidebb ideig az MH részére tisztai alap- és továbbképzést külföldön is végeztek katonai tanintézetekben, valamint folyamatosan működött a tisztképzés ösztöndíjas formában a hazai polgári felsőoktatási intézményekben. Mivel több évtizeden át nagy számban vettek részt mind a hazai, mind pedig a külföldi intézményekben ebben a képzési formában magyar tisztek, hallgatók, akik ezáltal jelentős részét képezték a szaktisztai és parancsnoki utánpótlásnak, a szerző belátta: ez a terület semmiképp sem maradhat ki a tisztképzés történetéből. Ez a tisztképzési forma azonban, érthető módon, a fent említett művek írása során nem kerülhetett szóba. Ráadásul a Karikás Frigyes Katonai Kollégium (KFKK) – amelyhez egykoron tartozott a külföldi tisztai alapképzés, majd a továbbképzés is, valamint a hazai ösztöndíjas képzés – megszűnése után a jogutód a ZMKA lett, amelynek révén az egykori KFKK végzettjei számára a hazai *alma mater* a ZMKA (és jogutódja) lett.

Ez a közvetlen kapcsolat a ZMKA és a KFKK tevékenysége között több szakmai beszélgetést követően meggyőzte M. Szabó Miklóst arról, hogy úgy teheti teljessé a „sorozatot”, ha megírja a KFKK történetét is. Erre, az objektív szükségszerűség mellett, jó alkalmat kínált az intézmény megalakításának ötvenedik évfordulója is.

A gondolatot tett követte, amelynek eredményeként röviddel ezelőtt a Zrínyi Kiadó gondozásában, csendben, nagyobb lélegzetű könyvbemutató nélkül napvilágot látott *A Karikás Frigyes Katonai Kollégium története 1969–1991* című könyv.

A kötet felöleli a KFKK és tiszavirág-életű utódja (Katonai Kollégiumok Főigazgatósága – KKF) teljes élettartamát a megalakulástól a jogutóddal történő megszűnésig.

Mint a kötet lektora, a kezdetektől a nyomdába kerülésig, fejezetről fejezetre tudtam követni a születés folyamatát. Ezáltal volt szerencsém szinte állandó, igen gyümölcsöző munkakapcsolatban állni a szerzővel. Ez minden tekintetben nagyon előnyös volt, hiszen időhatékonyan tudtuk egyeztetni a már elkészült szöveget és a hozzáfűzött esetleges – elsősorban, mint a külföldi képzésben egykor részt vett hallgatónak, személyes tapasztalataimból adódó – lektori észrevételeket, így az utolsó fejezet, illetve az epilógus elkészültét követően gyakorlatilag lektorált változat állt rendelkezésünkre. Ez az együttműködési forma mindkettőnk számára hasznos és örömteli volt.

Szerkezetileg a mű rövid bevezetőből, hat fejezetből és ugyancsak rövid, személyes hangvételű „epilógusból” áll.

A bevezető ezúttal nem a hagyományos módon épül fel, mert a szerző csak arról a pontról tudott elindulni, ami „a történelem rostáján fennmaradt”. Ez más, hasonló súlyú szervezetekéhez képest igen csekély. Ennek részben az a magyarázata, hogy az intézmény átalakulása, megszűnése papíron ugyan mindig jogutódlással történt, ám sok dokumentum ugyanúgy, mint számos más felszámolt katonai szervezet esetén, nem mindig a legkörültekintőbb módon lett kezelve, átadva. Másrészt, az a képzési forma és intézményi struktúra, ami a KFKK 1969-es megalakulásától fogva működött, lényegében „okafogyottá” is vált, hiszen – legalábbis ami a külföldi, teljes idejű tisztképzést illeti – csaknem teljes egészében egyszer s mindenkorra megszűnt.

Az első fejezetben a szerző áttekintő összegzést ad a KFKK fennállásának valamivel több mint ötven éve alatt uralkodott kül- és belpolitikai viszonyokról, amelyek érthetően meghatározók voltak, de legalábbis szorosan hatottak a KFKK tevékenységére. Az öt évtized alatt a világban, és ennek következtében Magyarországon, óriási változások mentek végbe. A szerző a rá jellemző alaposággal, de terjedelmi mértékletességgel, széles spektrumú forrásanyag feldolgozásával kitűnően dolgozta fel a legfontosabb világpolitikai és magyar belpolitikai történéseket, amelynek következtében *e fejezet elolvasása önmagában alkalmas az olvasótáborhoz tartozó, az időszak iránt érdeklődő fiatalok rövid „történelmi utazására” és az idősebbek emlékezetének felfrissítésére.* Az egykor létezett két politikai rendszer és a két katonai tömb szembenállása, ahogy a szerző találóan nevezi, egyfajta „hullámvasút” jellegűen változott: hol az enyhülés, hol a szembenállás erősödött. E folyamatok közvetlen politikai és gazdasági hatást gyakoroltak mindkét világrendszer országaira, illetve azok hadseregeire. Ám míg a nyugati országok gazdasága elbírt a fegyverkezési verseny irdatlan terhét, addig a keleti blokk egyre nehezebben viselte az időnkénti szünetekkel ugyan, de erőltetett fegyverkezés gazdasági következményeit. A „verseny” eredménye a szocialista országok eladósodása, gazdasági ellehetetlenülése lett. Ez pedig kiváltotta a belső politikai feszültségek növekedését, ami elvetélt rendszerváltási kísérleteken (Csehszlovákia, Lengyelország) keresztül végül is elvezetett a Szovjetunió és a teljes szocialista világrendszer összeomlásához, így a magyarországi rendszerváltáshoz is.

A második fejezetben a KFKK fennállása alatt a MN-t (MH-t) jellemző viszonyok összefoglalása, elemzése történik meg. A szerző az első fejezethez hasonlóan ismét csak lényegre törően foglalja össze a legfontosabb történéseket, bár ezúttal némileg szabadabban bánik a terjedelmi korlátokkal. Ez érthető is, hiszen a hazai belpolitikai és a nemzetközi gazdasági, politikai viszonyok meghatározták azokat a körülményeket, amelyek között a MN működni kényszerült. A hatvanas években erőltetett ütemű fejlesztés zajlott a hadseregben. E fejlesztés keretében mind a szárazföldi csapatok, mind a légvédelmi és repülőcsapatok új fegyverrendszereket állítottak hadrendbe. Külön, közvetlen nyomatókat adtak ennek a folyamatnak a prágai tavasz eseményei. Csehszlovákia katonai megszállása során a szovjet katonai vezetés egy sor együttműködési, fegyverzeti és haditechnikai hiányosságot tárt fel a „testvéri segítséget nyújtó” országok csapatai tekintetében. Ezen anomáliák mielőbbi megszüntetésének igénye az akkori szovjet politikai vezetést arra sarkallta, hogy szövetségeseiktől mindinkább erőltetett haderőfejlesztést várjanak el, sőt követeljenek meg. Ezekre a követelésekre különböző módon a Varsói Szerződés (VSZ) valamennyi tagállama, így Magyarország is reagált gazdasági fejlettsége és politikai elkötelezettsége függvényében. *Ez a fejezet önállóan is alkalmas a haderő működését jellemző viszonyok, valamint a haderő alakulását befolyásoló események áttekintésére az adott időszakban.*

Az erőltetett haderőfejlesztés, a hadrendbe állítandó korszerű fegyverzet alkalmazása, üzemeltetése és javítása „technikához értő, katonailag jól képzett szakemberek tömeges képzését” igényelte – emelte ki a szerző a vonatkozó miniszteri parancsból. Ez természetesen egyre több, csak a polgári felsőfokú intézményekben megszerezhető képzettségű tisztet igényelt. Emellett, minthogy gyakorlatilag az összes korszerű technikai eszköz szovjet gyártmányú volt, a szakemberképzés kiemelt terepévé vált a Szovjetunió is, illetve annak katonai felsőoktatási intézményei. Ennek alapján 1969-ben a hazai egyetemeken, főiskolákon folyó honvédségi ösztöndíjas képzés folytatása mellett, a megnövekedett igények kielégítése érdekében, jelentősen növelték a beiskolázási létszámokat a Szovjetunió különböző katonai felsőoktatási intézményeibe. A korábbi beiskolázási létszámok megnövelése mellett minőségi változás is beállt. Immáron nem csak kis létszámú tiszti csoportokat iskoláztattak be a Honvédelmi Minisztérium (HM), illetve az MN külföldi képzésre, hanem nagyobb létszámú, hallgatói jogállású fiatalokat is, közvetlenül az érettségi vizsgát követően. Ez gyökeresen új képzési modell létrejöttét eredményezte: a magyar tisztek külföldi továbbképzése mellett *megkezdődött a magyar hallgatók (leendő tisztek) külföldön történő tiszti alapképzése is.* Ekkor a hazai polgári felsőoktatási intézményekben folytatott ösztöndíjas képzést, valamint a külföldi katonahallgatók magyarországi képzésének felügyeletét, továbbá a külföldön folyó katonai szakemberképzés hazai támogatását, szervezését, működtetését is összefogó tevékenység ellátását egy önálló katonai szervezetre bízták, az 1969. március 25-én megalakult *Karikás Frigyes Katonai Kollégiumra.*

A hatvanas években megkezdett haderőfejlesztési folyamat a népgazdaság teljesítőképessége és a haderő egyre növekvő szükségletei között feszülő ellentmondások következtében időről időre megtorpant. A katonai felső vezetés Magyarországon sokkal inkább, mint más szocialista országban, tekintettel volt az ország gazdasági lehetőségeire, és gyakran élt a fejlesztések „átütemezésének” fegyverével, így próbálva meg „lavírozni” a szovjet katonai vezetés fegyverkezést erőltető nyomása és a magyar pártvezetés életszínvonal-politikája között. A képzés tervezhetőségére persze nem volt jótékony hatása ennek a meg-megtorpánásnak, hiszen mind a fegyverzet, mind a technikai eszközök beszerzése, hadrendbe állítása meghatározott ütemezéssel, idő- és humán erőforrás-igénnyel bírt. Maga a szakemberképzés is egy többéves folyamat volt, amelyet így nem volt egyszerű összehangolni a mindenkor, aktuális

szükségletekkel. Ez a belső ellentmondás – „megfejelve” az ország teherbíró képességének az első fejezetben kifejtett okok miatti csökkenésével – egyre többször vezetett oda, hogy az előre betervezett fegyverzeti-technikai fejlesztések részben, vagy teljesen elmaradtak, miközben az alkalmazásukra, üzemben tartásukra, javításukra beiskolázott szakemberek még a tanulmányaikat folytatták. És fordítva: a hadseregben, ahogy a társadalomban a nyolcvanas évektől egyre inkább növekvő feszültségek olyan jelentős személyi kiáramláshoz vezettek, ami időnként óriási létszámhiányok megjelenésében öltött testet. Ezt a hazai tisztképzésben is csak radikális változtatásokkal tudta a katonai vezetés kompenzálni. (Emlékezzünk a paranccsal háromévesre csökkentett, majd ismét négyévesre visszaállított katonai főiskolai képzésre.) A külföldi intézmények képzési ideje fölött azonban nem volt rendelkezési jogotványa a magyar katonai vezetésnek, így egyre nagyobb szakadék keletkezett a beiskolázott létszám, a beiskolázási szakok és a haderő aktuális létszám- és szakmai igényei között. Ez a spirál, az akkori társadalmi rendszert feszítő politikai-gazdasági gondok akuttá válásával, egyre nehezebben kezelhetővé vált. A rendszerváltás bekövetkezésekor pedig egyszerűen nem volt tovább fenntartható. Így azután 1990-től a rendszerváltás hatására mind a külföldi – elsősorban a Szovjetunióban (hiszen ekkorra már Lengyelországban és Csehszlovákiában is folyt tisztképzés) folytatott – tisztképzés, mind pedig a hadsereg fegyverzeti korszerűsítési folyamata, amely a Szovjetunióban gyártott fegyverek beszerzésére alapult, gyökeresen megváltozott, nem egyszer folytathatatlaná vált. Kormánydöntéssel megkezdődött a Magyar Néphadsereg Magyar Honvédséggé való alakítása, átszervezése. *Ennek következtében az 1990-ben Katonai Kollégiumok Főigazgatóságává átnevezett (egykori Karikás Frigyes Katonai Kollégium) tevékenysége a külföldi képzés tekintetében már csak arra korlátozódott, hogy az 1990-ben még tanulmányaikat külföldön folytató hallgatókat hazahozza, gondjaikat a lehető legméltányosabban megoldja (ez sajnos nem mindig sikerült), és az akkor még Zalka Máté, később Bolyai János Katonai Műszaki Főiskola Felsőoktatási Tagozatává mint jogutóddá alakulással befejezze tevékenységét. Ez 1991-ben meg is történt.*

A szerző mindkét fejezetben gazdag illusztrációt, fényképeket, grafikonokat alkalmazott mondandója szemléltetése érdekében. Ezzel az eszközzel a száraznak tűnő, de nélkülözhetetlen ismeretek befogadását jelentősen megkönnyítette, „olvasóbarátabbá” tette a kötet egyébként elmélyültebb olvasást igénylő részét is.

A kötet utolsó négy fejezete, amit az áttekinthetőség érdekében a szerző a nyolcvanas évek végéig meghatározó jelentőséggel bíró öt éves tervekkel behatárolható ciklusokba szerkesztett, mutatja be a KFKK működését. Megtalálható itt mindaz, ami a lényege volt ennek az intézménynek, ahogyan az „alárendeltségében” tanuló hallgatók élték mindennapi életüket a hazai és külföldi környezetben, és ahogyan ezt a tevékenységet segítették itthon és itthonról a KFKK munkatársai.

Mind a négy fejezet szerkezetileg azonosan épül fel, hiszen igazából egyetlen folyamatot írnak le. Az olvasó megismerheti belőlük a KFKK szervezeti felépítését, annak változásait a feladatok változásának függvényében. A szerző a rendelkezésre álló levéltári és irattári anyagok pontatlanságai okán gyakran igen komoly erőfeszítést igénylő, a tudományosság követelményeinek is megfelelő feldolgozás, elemzés alapján mutatja be a KFKK tevékenységének teljes spektrumát. Mint láthatjuk, az intézmény igen kis létszámú állandó állománnyal működött mind a fő tevékenysége végzése, mind pedig az azt biztosító szervezetek tekintetében. Ha ehhez hozzávesszük azt, hogy a szervezeti változásokat nem mindig az alaptevékenység javításának igénye motiválta, valamint az intézmény egészségének szolgálati alárendeltségében mutatkozó anomáliákat is, megállapíthatjuk, hogy gyakran nem voltak irigylésre méltó helyzetben az állandó állomány tagjai.

A könyvből megtudhatjuk, hogy az intézmény alaptevékenysége igen szerteágazó volt. Alapvetően két terület, a felsőoktatásban folyó képzésekkel kapcsolatos és a középiskolai kollégiumi tevékenységgel kapcsolatos feladatok végzése tartozott ebbe a körbe. A felsőoktatási tevékenység két nagy részre bontható: a hazai felsőoktatási intézményekben folyó képzésre, ezen belül a magyar honvédségi ösztöndíjas hallgatók, illetve az állami ösztöndíjjal Magyarországon tanuló külföldi hallgatók tanulmányainak felügyeletével kapcsolatos feladatokra, illetve a külföldi katonai tanintézetekben tanuló hallgatókkal, később, a hetvenes évek közepétől tisztekkel is kapcsolatos feladatok végzésére.

A középiskolai kollégiumi feladatok körébe elsősorban a kollégisták (többségében a vidéken szolgálatot teljesítő hivatásos tisztek, tiszthelyettesek Budapesten tanuló gyermekei) elhelyezési feltételeinek biztosítása, a közösségi nevelés céljainak teljesítése és kulturális tevékenységük megszervezése tartozott.

A hazai felsőoktatási intézményeken folyó képzéssel összefüggő feladatok – például a hazai egyetemekkel, illetve karokkal, főiskolákkal történő folyamatos kapcsolattartás – részben „átfedődtek”, függetlenül attól, hogy Magyarországon tanuló külföldi tisztekkel, hallgatókkal, vagy magyar ösztöndíjas képzésben részt vevő tisztekkel, hallgatókkal voltak kapcsolatosak. A magyar ösztöndíjasokkal és a külföldi intézményekben tanulókkal összefüggő feladatok között is lényeges azonosságok mutatkoztak.

Legjellemzőbb és legmeghatározóbb jelentőségű közülük a III. évfolyamot sikeresen befejezett civil hallgatók és a külföldre készülő katonahallgatók alapkiképzése volt, s e feladatot a KFKK hivatásos állományú tagjai tervezték, szervezték meg és hajtották végre, ráadásul az ezzel kapcsolatos anyagi-technikai jellegű feladatok (a hallgatók felszereléssel, ruházattal való ellátása stb.) is az intézményre hárultak. A KFKK, mint minden katonai szervezet, a parancsnok által jóváhagyott éves feladatterv alapján működött, amelyben felsőoktatási intézményenként, illetve szakonként megjelenítették az előjárók által meghatározott beiskolázási keretszámokat, valamint a feladatok végrehajtásának időrendjét. Az éves feladatok végrehajtását állománygyűlésen értékelte a mindenkori parancsnok, és írásban számolt be a tapasztalatokról az előjáró szerveknek. *A szerző, nagy tapasztalatát felhasználva, optimális mértékben hivatkozik a könyvben a napi élettel összefüggő ügyekre (illetményemelések, jutalmazások stb.) éppúgy, mint a legfontosabb, a beiskolázást, a tanévek befejezését, a tanulmányi követelmények teljesítését, az alapkiképzések végrehajtását meghatározó, illetve a végzősök avatását érintő kollégium-parancsnoki parancsokra, így közvetlenül kirajzolódik az olvasók előtt az intézmény működésének egésze.* Képet kaphatunk a hallgatók tanulmányi előmeneteléről éppúgy, mint a fegyelmi helyzetükről, valamint az intézmény működésének eredményeiről, hiányosságairól. Az olyan, látszólag nem elsőrendű fontosságú adatok, mint a fizetésemelések, jutalmak, ösztöndíjak összegszerű megjelenítése időnként a korábban született olvasókban mosolyogtató emléket, az ifjabbakban pedig értetlen csodálkozást vált ki, egyszerrel színesíti az olvasmányt.

A valaha a kollégium égisze alatt zajlott képzésben részt vevők számára azonban igazából azok a nagy pontosságú adatok a legérdekesebbek, legfontosabbak, amelyeket a szerző nagy precizitással, gondossággal állított össze szinte minden évfolyam tekintetében, hiánytalanul. Ezeket olvasva a fent említett egykori hallgatók „elmazsolázhatnak” saját évfolyamukról éppúgy, mint más évfolyamokról. Megtudhatják, hogy előttük, utánuk mely intézményekben, hányan folytattak tanulmányokat, milyen szakokon, milyen eredményességgel. Nagyon fontos, hogy minden évfolyamra kiterjedően név szerint jeleníti meg a szerző a parancsokban fellelhető kiválóan végzetteket, illetve a főhadnagyként avatottakat. Noha teljes névsor a kiválóakról kiemelten, összegezetten nem is szerepel a könyvben, de kiböngészhető, mintegy érdekes játék a nosztalgia hullámain.

Sajnos a fennmaradt dokumentumok elég nagy számban tartalmaztak elírásokat, pontatlanságokat, amelyek döntő többségét más dokumentumokkal összevetve ki lehetett küszöbölni, de teljesen kizárni nem lehetett. Így az egyes szovjet katonai felsőoktatási intézmények megnevezésének pontossága sokszor hagyott kívánnivalót maga után, időnként ugyanazt az oktatási intézményt, egymást követő években, a parancsokban más-más néven említették, egy parancson belül elírták ugyanazon személyek rendfokozatait stb. A szerzőtől nem kis türelmet és állhatatosságot igényelt az említett hiányosságok lehető legteljesebb mértékben történő kiküszöbölése. Ebben, amint ő maga több helyütt is köszönettel megemlíti, nagy segítségére voltak az egykor kint végzettek.

A KFKK történetének előrehaladtával, különösen a nyolcvanas évek vége közeledtével a kiemelkedő sikerek közé egyre több gond is vegyült. A szerző érzékenyen reagált ezekre a jelenségekre is. Ma már nehezen elképzelhető, de bizony a nyolcvanas évek vége felé a Szovjetunió egyes városaiban amúgy sem igazán kiemelkedő színvonalú ellátás drasztikusan romlott, amit megérezett a hallgatók közvetlen, intézményen belüli ellátása, sőt időnként nagy nehézségekbe ütközött bizonyos gyakorlati feladatok végrehajtása is, különösen, ha gépjárműmozgáshoz volt kötve. A kint tanulók mindezek ellenére becsülettel végezték tanulmányaikat, és szerencsére mindössze egyetlenegyszer fordult elő, hogy hallgatói csoportparancsnok azzal a kéréssel fordult a hazai elöljárókhöz: engedélyezzék a szovjetekkel egyeztetett módon a képzés felgyorsítását annak érdekében, hogy mielőbb kikerüljenek az áldatlan körülmények közül. A szerző érzékenységet bizonyítja, hogy ezt a levelet teljes terjedelemben beillesztette a könyvbe.

Legrosszabbul azonban mégsem ez az évfolyam járt, hanem az, melynek tagjai 1990 nyaráig nem tudták maradéktalanul teljesíteni a tanulmányi programot, így oklevél nélkül, különböző számú befejezett félévvel a hátuk mögött kellett hazatérniük. Az ekkor már Katonai Kollégiumok Főigazgatósága néven szereplő KFKK jogutód vezetése a HM illetékeseivel, a polgári és katonai felsőoktatási intézmények bevonásával igyekezett mindent megtenni sorsuk rendezésére, de ez sajnos nem minden esetben sikerült kölcsönös megelégedésre, így nem kevesen kényszerültek elhagyni a katonai pályát. Sorsukat nagy empátiával kezeli a szerző, és megállapítja, hogy mindazok, akik a teljes képzés után tértek haza, mindvégig és sokan még a mai napig aktívan szolgálják hazájukat.

A KFKK működésének szentelt négy fejezet a nagyon értékes adatokon túl még egy igen fontos többletet ad az olvasónak. Ez nem más, mint a külföldön tanulók életét, mindennapjait, kiképzésüknek pillanatait megörökítő, szöveghez illesztett gazdag képanyag és más illusztrációk. Érthető, hogy sokak számára személyesen is sokat jelentenek ezek a képek, de úgy vélem, hogy minden olvasó számára élvezetesebbé teszik a könyvet, amely így nem csak olvasmányos nyelvezete révén okoz örömet annak, aki kézbe veszi. A kötet ezen részének olvasmányosságát tovább növeli, hogy a szerző az egykori beiskolázottakról sok esetben jelzi, hogy mára kivé is vált az egykori „egycsík”, frissen bevonult hallgató. Persze ez egyben a képzésben részt vettek sikerességét is illusztrálja, továbbá személyesebbé, meggyőzőbbé teszi az olvasmányt.

A könyv befejező gondolatait epilógusszerű, személyes érzelmeket sem titkoló gondolatokkal zárja a szerző. A mór megtette kötelességét, a mór mehet című zárófejezet önmagában is egy olyan megbecsülést kifejező része a könyvnek, amely eddig egyetlen írásos műben, még kevésbé könyvben nem jelent meg. Ezek a sorok és gondolatok méltó módon emlékeznek meg az immáron múlt időben létező intézményről, képzési formáról és mindenekelőtt a benne részt vett katonákról, tisztokról és hallgatókról egyaránt.

A könyvet a tartalomjegyzék mellett egy nagyon tartalmas név- és helynévmutató zárja, ami módfelett megkönnyíti az érdeklődők számára a keresést a kötetben.

E könyvismertető záró gondolataiként először arról szeretnék írni, hogy kinek ajánlom e munkát elolvasásra. Mindenkinek, akit a katonai felsőoktatás, tisztképzés története, illetve annak ez a szegmense érdekel, de mindenekelőtt és elsősorban minden egykori KFKK hallgatónak. Úgy gondolom, hogy ez a kötet semmiképpen nem hiányozhat a könyvespolcukról. *A könyv abszolút hiánypótló, semmilyen másik tudományos igényű publikáció még nem foglalkozott a témával.*

Végezetül arról, hogy miért érzem ezt a könyvet többnek, mint intézménytörténetnek. Nos, azért, mert a KFKK objektív, tudományos igényű bemutatásán túl méltó módon megőrzi azoknak az emléket, akik részesei voltak az embert próbáló, de egy életre meghatározó alapokat adó tiszti alapképzésnek külföldön, és évtizedeken át szolgálták, szolgálják hazájukat.

M. Szabó Miklós: *A Karikás Frigyes Katonai Kollégium története 1969–1991.*
Zrínyi Kiadó, 2019, 228 oldal

A sorozatban eddig megjelent kötetek:

M. Szabó Miklós: *A magyar katonai felsőoktatás története 1947–1958.* Zrínyi Kiadó, 2004, 271 oldal

M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1955–1960.* Zrínyi Kiadó, 2007, 252 oldal

M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1961–1969.* Zrínyi Kiadó, 2008, 456 oldal

M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1970–1979.* Zrínyi Kiadó, 2008, 456 oldal

M. Szabó Miklós: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1980–1989.* Zrínyi Média Nonprofit Kft., 2011, 275 oldal

M. Szabó Miklós – Oroszi Antal: *A Zrínyi Miklós Katonai Akadémia története 1990–1996.* Zrínyi Kiadó, 2012, 269 oldal

M. Szabó Miklós: *Volt egyszer egy egyetem 1996–2007 – Rektor a tűzvonalban.* Zrínyi Kiadó, 2014, 338 oldal

Fekete István – M. Szabó Miklós: *A katonai repülőszakember-képzés Szolnokon 1967–1996.* Zrínyi Kiadó, 2017, 196 oldal

Fekete László – M. Szabó Miklós: *A Katonai Műszaki Főiskola története 1967–1999.* Zrínyi Kiadó, 2017, 372 oldal

M. Szabó Miklós: *A Kossuth Lajos Katonai Főiskola története 1967–1996.* Zrínyi Kiadó, 2017, 320 oldal

Végh Ferenc ny. vezérezredes:

NEMZETKÖZI SZAKIRODALMI SZEMLE

HÁBORÚ IDEGEN KEZEKKEL

Stratégiaaváltás – orosz szemszögből

Илья Полонский: Война чужими руками. Современная стратегия великих держав. Военное обозрение, Аналитика. 2019. 09. 27. <https://topwar.ru/162924-vojna-chuzhimi-rukami-sovremennaja-strategija-velikih-derzhav.html>. (Letöltés időpontja: 2019. 11. 04.)

Az írás a nagyhatalmak napjainkra jellemző globális stratégiaaváltásáról és az általuk alkalmazott különleges műveletekről szól, amelyet a szerző számos példával igyekszik alátámasztani.

A cikk alaptézise, hogy az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország rivalizálása új szakaszba lépett: a közvetlen fegyveres összecsapások helyett „idegen kezek bevonásával” irányítják az ellenőrzésük alatt tartott kormányok és erők tevékenységeit.

A világ vezető hatalmai a II. világháborút követően, de különösen a nukleáris fegyverek megjelenése után váltak látványosan tartózkodóvá a közvetlen fegyveres érintkezésektől. A köztük lévő versengés azonban máig nem szűnt meg, csak átalakult: a 20. század teljes második felét számos háború jellemezte, amelyekben a Nyugat és a szocialista blokk egymás ellen harcoltak a harmadik világ országainak területén azon országok oldalán, amelyekben érdekeltségeik voltak: az amerikai hadsereg Indokínában, a szovjet csapatok Afganisztánban. Ezenfelül mindkét nagyhatalom katonai tanácsadói és szakemberei szinte minden hadseregben és partizánmozgalomban benne voltak – Afrikában, Délkelet-Ázsiában ugyanúgy, mint a Közel- és Közép-Keleten. Kínát illetően korábban a maoista lázadó csoportokat használták fel saját érdekeik építésére a dél- és délkelet-ázsiai szomszédos országokban, elsősorban Indiában, Nepálban, Bhutánban, Mianmarban, a Fülöp-szigeteken, Malajziában és Kambodzsában.

A modern világban azonban a helyzet megváltozott. A vietnámi háború alatt az Egyesült Államokat ért hatalmas veszteségek arra kényszerítették az amerikai vezetést, hogy a világ számos részén fokozatosan adják fel a nagyszabású háborúk gyakorlatát. Bár Irakban, Afganisztánban és Szomáliában az amerikai katonák még mindig hagyományos harcokat folytatnak, ám számos konfliktuszónában a nagyhatalmak stratégiájának változásai már észrevehetőek.

Stratégiaaváltás a konfliktuszónákban

Szíriában például az Egyesült Államok eleinte azokat a vallási szélsőséges csoportokat támogatta, amelyek az ellenségeskedés kezdeti szakaszában az Aszad elnök elleni ellenállás főerői voltak. A Pentagon remélte, hogy a radikális csoportok képesek lesznek megdönteni Bassár el-Aszadot, kihasználva Szíria arab és szunnita lakosságának támogatását. Azonban

nem tudták megdönteni a szír vezetést, többek között azért, mert Oroszország Damaszkusz segítségére sietett, és repülőgépeket, katonai rendőrséget és a különleges haderőit küldte Szíriába.

A radikálisok számára azonban nem csak a szíriai háborúban való orosz részvétel volt a fiaskó fő tényezője. Számos kurd fordult ellenük, akik élvezték az Európai Unió szimpátiáját. Aztán az amerikaiak gyorsan „cipőt váltottak”, és a kurd ellenállást kezdték támogatni, amely Bassár el-Aszad kormányerői és az iszlám radikálisok ellen harcolt. A Rojava autonóm tartományban található kurd Népi Önvédelmi Erőket közvetlen amerikai támogatással alakították át és korszerűsítették. Ez egyébként a szomszédos Törökország – amely az USA régi NATO-szövetségese – hatóságainak nagyfokú elégedetlenségét váltotta ki. Washington számára a szíriai részvétel azonban fontosabb volt, mint az Ankarával való jó kapcsolat fenntartása, így az amerikai hatóságok továbbra is katonai segítséget nyújtanak a kurd ellenállási mozgalomnak.

Jemenben Szíria „könnyített verzióját” látjuk. Itt az Egyesült Államok helyett Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek a főszereplők, Oroszország helyett pedig Irán. Teherán a perzsa siítákhoz kapcsolódó vallásos hűtiket támogatja. Az iráni vezetés célja Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek pozícióinak gyengítése a Közel-Keleten, és Jemen azon országok egyike, ahol Irán könnyen támaszkodhat a helyi siítákra. Ugyanakkor Irán tartózkodik a jemeni konfliktusban való közvetlen részvételtől. Noha valószínűleg vannak iráni katonai tanácsadók és szakemberek Jemenben, az országban hivatalosan nincsenek iráni csapatok. A Rijád által vezetett koalíció ellen a hűti csapatok harcolnak.

Ám a hűtiellenes koalíció arab országai elsősorban a Déli Átmeneti Tanács harcosait támogatják. A hűtik ellen a jemeni fegyveres erők harcolnak, akik finanszírozást és fegyvereket kapnak Dubai és Rijád mecénásaitól, és Szaúd-Arábia által ellenőrzött információs támogatást is élveznek. Ez egyébként nagyon fontos tényező, tekintve, hogy Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek a népszerű arab műsorszóró csatornákat sugározzák, és ez befolyást gyakorolhat az általános tömeghangulatra a világ minden olyan országában, ahol a lakosság arabul beszél.

Ezenfelül Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek Jemenben aktív katonai segítséget igényelnek más arab országoktól, például Szudántól, amely csapatokat küld a hűtik elleni küzdelemhez. Ez nem meglepő, tekintettel az Egyesült Arab Emírségek és Szaúd-Arábia saját katonai potenciáljának korlátaira. Szudánnak meglehetősen nagy hadserege van, amelyet Kartúm (Hartúm) Szaúd-Arábia érdekében fog felhasználni.

Sem az Egyesült Államok, sem Oroszország nem akar bekapcsolódni a jemeni konfliktusba, de ott is védik érdekeiket, nem közvetlen módon, hanem kettős közvetítéssel – az első szinten Szaúd-Arábiával és Iránnal, a második szinten az arab koalíció országaival, a szaúdi nép melletti csoportokkal és a hűtikkel.

Líbiában a vezető klánok közötti viszályt a Nyugat, Oroszország, Törökország és Szaúd-Arábia is támogatja. A líbiai konfliktusban azonban a szíriaitól eltérően a nagyhatalmak inkább nem akarnak közvetlenül beavatkozni, bár az amerikai és az európai katonák továbbra is Líbia területén állomásoznak. Az Egyesült Államok és Oroszország is támogatja a líbiai konfliktus egyik vagy másik résztvevőjét. A líbiai csoportok képviselői időről időre találkoznak orosz, európai, amerikai politikusokkal és tisztviselőkkel, s megpróbálnak új pénzügyi vagy katonai segítséget, egyéb garanciákat kiaknázni maguknak a hatalom megszerzésére.

Ugyanezt a képet látjuk Szudánban, ahol az Egyesült Államok egyértelműen a szudáni ellenzékét támogatja, míg Oroszország a kartúmi katonai rezsim mellett áll. A Szudánban tevékenykedő orosz zsoldosok jelenlétére vonatkozó pletykák természetesen tényekkel

nehezen igazolhatók, ám ezeknek a globális információs térbe történő beinjekciózása általános tendenciát jelez: *Oroszország és ellenfelei a saját országukon kívüli küzdelem idegen kezekkel történő megvívásának lehetőségeit keresik.*

Informatikai háború

A fegyveres konfliktusok mellett a nagyhatalmak közt ideológiai és információs összecsapásokra is sor kerül. A „idegen kezek” itt „az információs front harcosai”: hackerek, programozók, bérelt trollok, ellenőrzött információs források. Ilyen eszközökkel szinte minden világ- vagy regionális hatalomra törekvő ország rendelkezik.

Nem véletlenül beszél az amerikai politikai elit folyamatosan az amerikai elnökválasztásba való orosz beavatkozásról. Még ha senki részéről sem történt beavatkozás a választási kampány során, az amerikai társadalom lelkesen hisz a beavatkozás tényében, többek között azért, mert Washington maga is aktív információs hadviselést folytat annak érdekében, hogy más országokban érvényesítse politikai befolyását.

Ilyen beavatkozást 2013–2014-ben láthattunk Ukrajnában, ahol az ukrán társadalomra gyakorolt információs hatásnak köszönhetően embertömegeket mozgósítottak a kijevi Függetlenség terére, hogy lemondassák az ország akkori elnökét, Viktor Janukovicot. Természetesen a Nyugat-barát tisztviselők és képviselők támogatása, valamint a nemzet biztonságáért felelős szervek hűségének megvásárlása nélkül ez a forgatókönyv nem valósulhatott volna meg, de az információs háború egyébként is sokat tett az ukrán politikai rendszer átalakításáért.

A donbaszi fegyveres konfliktus kitörése után a nyugati és az oroszországi erők közötti konfrontáció az ukrán és az orosz információforrások egy részében is tetten érhető volt. A kelet-ukrajnai háború propagandacélja a háború elfogult bemutatása volt.

A modern világban az információ már régóta fegyver, a médiában dolgozók pedig az információs front katonái, akik bár nincsenek a frontvonalban, mégis hozzájárulnak a felek közötti összecsapásokhoz.

Indokolt-e a „közvetítők” bevetése?

Fredi Gsteiger svájci újságíró az egyik cikkében azt írja, hogy a modern világban sokkal olcsóbb a nagyhatalmak számára a „közvetítők” bevetése, mint a konfliktusokban való közvetlen részvétel. Sőt, ha iszlám radikálisok, kurd milíciák, hűtik vagy háborúellenes koalíciós harcosok, a világ minden tájáról származó önkéntesek és magánhadseregek halnak meg Szíriában vagy Jemenben, akkor fel sem merül a nagyhatalmak közvetlen szerepe. A nagyhatalmak ugyanis nem felelnek a militánsok vagy a zsoldosok tetteiért, vagy életéért.

Másrészt nyilvánvaló kockázatot jelent, ha a nagyhatalmak játékában részt vevő végrehajtók elkezdnek önállóan akciózni. Az iszlám radikalizmust egyébként a Szovjetunió afganisztáni háborúja idején és a Közel-Keleten egészében az Amerikai Egyesült Államok támogatta.

Az amerikaiak és a britek a szélsőséges vallási közösségeket segítették az egyiptomi, szíriai, iraki, algériai és sok más ország szovjeteket támogató arab nacionalista rendszereinek alternatívájaként. Afganisztánban az amerikaiak közvetlenül finanszírozták a modzsáhedeket, és fegyvereket szállítottak nekik. Csak később vált Oszama bin Laden az Egyesült Államok ellenségévé.

Ezért a „közvetítőkkel” való együttműködés során a nagyhatalmaknak továbbra is nagyon óvatosnak kell lenniük. Például Szíriában a radikálisok és a kurd milíciák már régóta háborúban állnak egymással, bár az Egyesült Államok az Aszad elleni küzdelemben, kezdetben

mindkettőt támogatta. Végül: a „közvetítők” fellépése miatt a hatalmak összevitathozhatnak szövetségeseikkel vagy szomszédjaikkal, amit például Szíria példáján látunk az USA és Törökország közötti kapcsolatokban.

ÉRDEKSZÖVETSÉG VAGY STRATÉGIAI PARTNERSÉG?

NATO-elemzés Oroszország és Kína kapcsolatáról

Marc Ozawa: Russia and China: „axis of convenience” or „stable strategic partnership”?. NDC Policy Brief, No. 16. – July 2019. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1342> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 04.)

Marc Ozawa, a NATO Védelmi Akadémia (*NATO Defense College – NDC*) vezető kutatója publikációjában azt a kérdést boncolgatja, hogy mennyire szoros és milyen tartós az Oroszország és Kína között fejlődő kapcsolat. Érdekszövetség csupán, vagy már komoly stratégiai partnerség? Tény, hogy eddig is lenyűgöző eredmények születtek az együttműködés során, s a jövőbeni törekvések is komolynak tűnnek és hosszú távra mutatnak. Másrészt azonban bizonyos jelek azt jelzik, hogy a dolgok gyorsan széteshetnek, figyelembe véve az emberekben még mindig élő történelmi múltat, az állandó bizalmatlanságot és a társadalmi-kulturális különbségeket. A határokon átnyúló, növekvő kínai befolyás és a határ menti területek lakosságának társadalmi egyenlőtlenségei például olyan problémákat vetnek fel, amelyeket titokban még az orosz vezetés is elismer. Egyelőre azonban a két országot összekötő előnyök elegendőnek bizonyultak a gátak leküzdéséhez, állítja Ozawa.

Bár a kétoldalú kapcsolatok jelenlegi iránya az együttműködés felé mutat, hosszú távon sok múlik az országok vezetésén a tekintetben, miként navigálják az együttműködést katonai és gazdasági szempontból. A NATO számára pedig mindez aláhúzza annak szükségességét, véli a szerző, hogy a Távol-Kelen zajló eseményeket beépítse a Keletre vonatkozó stratégiai koncepciójába, különös tekintettel a politikai, katonai és gazdasági erőkre.

Úton az érdekszövetség felé

Kína és Oroszország közös érdeke a nemzetközi rendszer megváltoztatása, a dollár fölényének vitatása, a stratégiai eszközök kereskedelme, valamint a politikai-gazdasági együttműködés elmélyítése. Noha ezek az érdekek a világpolitika különböző szintjein találhatók meg, a mélyben összefonódnak, és az egyikben történő változás mindegyikre hatást gyakorol. Egyelőre elsősorban politikai és gazdasági együttműködésről beszélhetünk Kína és Oroszország esetében, ismeri el Ozawa.

A nemzetközi rendszer megváltoztatásában nagy szerepe van annak, hogy mindkét ország közös ellenfele az Amerikai Egyesült Államok és az általa a második világháború után létrehozott/támogatott nemzetközi rendszer. Mindkét ország szeretné támogatni az átmenetet egy olyan többpólusú világba, amelyet az Egyesült Államok, Kína és Oroszország ural, és amelyben az államok – az autokráciák éppúgy, mint a demokráciák – elkerülik az egymás bel- és regionális ügyeibe való beavatkozást. Kína a változások és az átmenet üteme szempontjából azonban konzervatívabb Oroszországnál, tekintettel arra, hogy felemelkedését a jelenlegi nemzetközi rendszer tette lehetővé. Ezenkívül mindkét ország az ENSZ Biztonsági

Tanácsának is tagja, és ebben az összefüggésben meglehetősen konzervatív megközelítést vallanak a szuverenitás fogalmáról.

Értérendszerét tekintve – a szerző által idecitált felmérések többsége szerint – Oroszország és Kína kormányzata autoriter, s e két országban az emberi jogok érvényesítése szintén kifogásolható. A kormányaik megsemmisítették a demokratikus mozgalmakat belföldön, és riogatják azokat a szomszédos országokban. Mindkét ország kétségbe vonja a demokratikus mozgalmak és a reformok szükségességét.

Ezenfelül területi vitáik vannak a szomszédjaikkal – Oroszországnak Kelet-Európában, Kínának a Dél-kínai-tengeren –, ami kihívást jelent a nemzetközileg elismert határok és a tengeri egyezmények területén. Oroszországnak az Azovi-tengeren, Kínának pedig a Dél-kínai-tengeren a közelmúltban hozott intézkedései nyilvánvalóan megsértették a nemzetközi tengeri egyezményeket. Katonai vonatkozásban, mindkét országnak érdeke a „hátszág-biztosítás”, miközben saját területi igényeivel foglalkozik. Ilyen módon a jó kapcsolatok fenntartása a közmondásos „hátsó udvar” biztosítását jelenti. Ennek legszembetűnőbb példája a közelmúltban zajlott orosz „Vosztok-2018” hadgyakorlat, amelyen ötezer kínai katona vett részt.

Néha figyelmen kívül hagyjuk a tényt, hogy a jelenlegi orosz és kínai vezetés világképe a hidegháború alatt formálódott, amikor a marxista-leninista-maoista nézetek voltak az irányadók a nemzetközi kapcsolatok terén. Noha a politikai ideológiák azóta már megváltoztak, a stratégiák nem: külpolitikájukban ezek az országok továbbra is ötvözik a nemzetközi gazdasági versenyt a politikával, állítja a szerző. A nemzetközi rendszer befolyásolásának egy másik eszköze a gazdasági beavatkozás: Oroszország esetében ez az energiaexport, Kínában pedig a külkereskedelem.

Jelenleg az *amerikai dollár* a nemzetközi kereskedelem első számú valutája. Oroszországnak és Kínának kölcsönös érdekei fűződnek ahhoz, hogy felszámolják az USA-dollár nimbuszát, különösen az olaj- és kőolajtermékek esetében. De ide sorolhatók a Nemzetközi Valutaalap (IMF) és a Világbank (WB) alternatívájaként létrehozott új pénzügyi központok is, mint például az oroszok által támogatott BRIC befektetési program és a kínai „egy öv és egy út” program (BRI).

A *stratégiai eszközök kereskedelme* a nyugati megfigyelők számára a technológia és a fegyver kereskedelmét jelenti. Miután a 2014-es nyugati szankciók elvágták Oroszországtól a szükséges technológiát és a tőkét az olaj- és gázipar infrastruktúrájának fejlesztéséhez, Kína biztosította számára mindezeket. Kínai támogatás nélkül nem jöhettek volna létre az olyan kiemelt infrastrukturális beruházások sem, mint a Jamal-projekt vagy a „Szibéria ereje” csövezeték, összegzi Ozawa. Hasonlóképpen függ Kína az orosz fegyverexporttól. A kínai gazdasági fellendülés mellett Pekingnek ugyanis szándékában áll a hagyományos katonai erők és a nukleáris fegyverarszénál fejlesztése. Jelenleg az Egyesült Államok után Kínának a legmagasabb a védelmi költségvetése.

Úgy tűnik, a közeljövőben mindkét ország tovább mélyíti *politikai-gazdasági együttműködését*. A „Vosztok-2018” hadgyakorlat is azt jelzi, hogy a partnerség túlmutat a tisztán gazdasági kereteken. Ráadásul Oroszország és Kína növelni szeretné együttműködési lehetőségeit a sarkvidéken is. Noha nem tartozik a BRI hatálya alá, de ez a térség lehet Kína új szállítási útvonala az európai piacok felé. Figyelembe véve az éghajlati tényezőket is, mindkét ország új hajózási útvonalak megnyitására készül az Északkeleti-átjárón, ami új lehetőséget teremt a kétoldalú együttműködés számára.

2015 óta erőteljesen megnőtt a két ország közötti gazdasági együttműködés üteme, és 2018 újabb rekordév lett. A „Szibéria ereje” csövezeték 2019-es kiépítésével a kereskedelemben is

várhatóan szintet lépnek, és új földgazellátás áramlik Kínába. Annak ellenére, hogy a NATO-országok teljes kereskedelme Oroszországgal több, mint kétszeresével meghaladta a Kínával folytatott kereskedelem szintjét, Oroszország teljes kereskedelme a NATO 29 tagországaiával 2016-ban egy százalékkal csökkent, 2017-ben pedig öt százalékkal nőtt. Ezzel szemben, Oroszország és Kína kereskedelme négy, majd harminc százalékkal növekedett ugyanazon időszak alatt – összegzi Ozawa. Érdemes megjegyezni, véli a szerző, hogy az orosz–kínai kétoldalú kereskedelem, amelyről jelenleg mindkét ország tárgyal, még a szabadkereskedelmi megállapodás hiányában is nőtt. Amennyiben megállapodásra jutnak, akkor az valószínűleg a növekedés ütemét is felgyorsítja.

Az együttműködésnek azonban vannak akadályozó tényezői is. Az egyik ilyen a problematikus történelmi múlt, amely magában hordozza a bizalmatlanságot is, a másik a hatalmas aszimmetria, amely az egyik félnek a jövőről alkotott revizionista álláspontjában, a másik félnek pedig a negatív sztereotípiáiban ölt testet. Ezt tetézi a kulturális és történelmi kapcsolatok hiánya, véli Ozawa. Ennek hatásaként pedig a fő regionális gazdasági integrációs kezdeményezések is kudarcba fulladhatnak.

A közelmúlt történetében nem ez lenne az első alkalom, hogy Oroszország és Kína stratégiai partnerséget hirdet meg. Legutóbb az 1950-es években volt erre példa, de egy évtized elteltével az ideológiai különbségek miatt a kapcsolatok megromlottak. Ezt követte a politikai és gazdasági kapcsolatok kihűlése, amely határvitákba torkollott (lásd Damanszkij-szigeti incidens 1969-ben). Ennek eredményeként mindkét fél tartósan bizalmatlanná vált a másik iránt, amit tovább fokoztak a határterületek lakosságának vitái. Az orosz nőekkel házasodó kínai férfiak vonatkozásában az orosz népesség bizonyos szegmenseiben még a rejtett rasszizmus is felfedezhető, említi példaként Ozawa. A határ mentén élő kínaiak szerint pedig az oroszok indulatosak és lusták. Ez persze nem fedí le a teljes kínai társadalmat, sőt: miként azt a BBC World Service felmérése kimutatta, a kínaiak tudnak Oroszország befolyásáról és pozitívan értékelik azt.

Az együttműködés indikátorai a következő területek lehetnek: infrastrukturális projektek, a határ menti régiókban történő fejlesztések, tartós katonai együttműködés, a vezetők kapcsolatainak alakulása a kulcsfontosságú iparágakban és a fegyveres erőknél. A bizalomépítés szempontjából fontos, hogy ki támogatja a másikat a világszínpadon. A mélyülő stratégiai kapcsolatot az jelezné a legvilágosabban, ha a két ország támogatná egymás területi igényeit, hangsúlyozza a szerző. Eddig Oroszország vonakodott napirendre tűzni Kínának a Szenkaku/Tiaoju-szigetekkel szemben támasztott igényeit. Hasonlóképpen, Kína sem ismeri el Dél-Oszétiát vagy Abháziát, sem pedig azokat a területeket, amelyeket Oroszország támogat a nemzetközileg elismert határain túl, bár Kína a Krím félszigeten történelemmel kapcsolatban elismerte „a történelmi tényezők bonyolultságát”.

Miközben mindkét ország próbálja helyreállítani a pozícióját, a köztük lévő hatalmas aszimmetria is egyre nyilvánvalóbbá válik, emeli ki Ozawa. Valószínűleg egyikőjük sem fogja eltérni, hogy csendestárs legyen ebben a kapcsolatban. Mindaddig a kölcsönös érdekek elfedték ezeket a különbségeket, ám kérdés, hogy meddig tartják a kínai partnerek egyenlőnek az orosz társaikat. Vannak arra utaló jelek, hogy az orosz vezetés – legalább is egyelőre – elfogadta a csendestárs szerepét. Ennek legmegfelelőbb bizonyítéka a fülsiketítő csend Kína növekvő jelenléte miatt Oroszország befolyási szférájában, a volt szovjet utód-államok területén. Még az is elképzelhető, hogy Moszkva fogja Peking jövőbeli státusát és befolyását biztosítani, veti fel a szerző. Ezt olyan értékes kapcsolatokban lehet mérni, mint például a közös infrastruktúra, vagy Kínának az európai piacokhoz való hozzáféréseinek a biztosítása a szárazföldön és az új északi-tengeri útvonalon.

Úton az elszigetelődés felé?

A NATO tagállamainak a fenti körülmények miatt további forrásokat kell átirányítaniuk a kínai–orosz kapcsolatok figyelemmel kísérésére és saját stratégiai tudatosságuk növelésére, véli Ozawa. A tudatosabb stratégia megkönnyíti a Szövetség konszenzusát az olyan megosztó kérdésekkel kapcsolatos fenyegetések értékeléséről, mint például az orosz energiaexport, az 5G és a kínai infrastrukturális beruházások. Az orosz–kínai kapcsolatok értékelésénél figyelembe kell venni a Távol-Kelet regionális hátterét is, emeli ki a szerző. Kína „új Selyemútjának” egyik fontos eredménye az, hogy az országot és a Távol-Keletet összeköti Európával – elsősorban gazdasági szempontból, de végeredményben biztonsági szempontból is. Valójában éppen ez zajlik a kommunikációs hálózatokban, az energetikai létesítményekben és a szállítási útvonalak kiépítése terén is.

A NATO segítheti a tagállamokat a biztonsági kockázatok felismerésében, Kína viszont nyomást gyakorolhat ezen államok biztonsági politikájára, amely átterjedhet a NATO ügyeire is, veti fel Ozawa. A tagállamoknak Oroszországgal és Kínával fenntartott egyedi kapcsolatai közép- és hosszú távon akár fel is boríthatják és veszélyeztethetik a Szövetség kohézióját. A NATO és Kína közötti közvetlen kommunikáció ugyanúgy segíthet a kockázat csökkentésében, mint a párbeszéd, még a jelenlegi feszült környezetben is.

Bár ma még nehéz elképzelni, de Kína akár szerepet is játszhat Oroszország és a Nyugat „összehangolásában”. Az Oroszország és Kína közötti kapcsolatok romlása befolyásolhatja Oroszország stratégiai számításait Európa és a nyugati szövetségek felé, beleértve a NATO-t. Nem elképzelhetetlen egy olyan forgatókönyv sem, amelyben a növekvő és egyre agresszívvabb Kína arra ösztönzi az államokat, hogy újraértékeljék saját nemzetközi kapcsolataikat. Ennek bizonyítéka már látható a posztszovjet államok szavazási módszereiben az Egyesült Nemzetek Szervezetében.

Bár még nem egyértelmű, hogy a „partnerség” hogyan fog fejlődni, lehetséges egy olyan forgatókönyv is, amelyben a NATO egy egyre jobban összehangolt Oroszországgal és Kínával szembesül. Az elmúlt évek eseményei ezt még valószínűbbé teszik, teszi hozzá a szerző.

Vajon az orosz–kínai partnerség indokolja, hogy a NATO kétirányú elszigetelődési politikát folytasson Keleten és a Távol-Keleten? Mit jelentene mindez a tehermegosztás és a kohézió szempontjából a Szövetségben? E kérdések ma már nem kerülhetők el, véli Ozawa, bár ijesztően hangozhatnak.

A JÁTÉK ÚJ NEVE

A hibrid hadviseléstől a kibrid műveletekig

Antonio Missiroli: From hybrid warfare to „cybrid” campaigns: the new normal? NDC POLICY BRIEF No. 19 – September 2019. <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1350> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 04.)

A szerző, Antonio Misirol, a NATO Felmerülő Biztonsági Kihívások Részlegének (Emerging Security Challenges Division, NATO) főtítkárhelyettese cikkében elemzi a hibrid műveleteket, és következtetésként eljut egy új típusú művelet, a „kibrid” megjelenéséig.

A cikk kiindulópontja Frank Hoffman ny. alezredesnek a hibrid hadviselésre adott fogalmi meghatározása, amely szerint a „hibrid” kifejezés a különféle hadviselési módok sorozatát jelenti: a hagyományos képességek mellett a szabálytalan harcászati eljárásokat és formációkat, a terrorcselekményeket, beleértve a válogatás nélküli erőszakot és a kényszert, valamint a bűncselekményeket. Hoffman szerint a hibrid „háború” és a hibrid „fenyegetés” kizárólag a harctéren végbemenő, irányított és összehangolt operatív katonai műveletek. Számára a Hezbollah „a modern hibrid kihívás legtisztább példája”, amely egyaránt magában foglalja a fegyelmezett, jól képzett és megfelelően felszerelt rendszeresített egységeket, az adaptív gerillaharcmodort, a csúcstechnikát képező fegyvereket, valamint a gyors és hatékony információs műveleteket.

Oroszország 2014-es, Ukrajnában tett lépései – amelyek egyébként a 2008-as Grúzia ellen alkalmazott módszerekre épültek – azonban új életre keltették a „hibrid” kifejezést, újradefiniálták a „hibrid hadviselés” fogalmát, ami számos nyilvános vitát indított el.

A NATO lépései nem is maradtak el. A 2014-es walesi csúcstalálkozón elismerték a hibrid hadviselés fenyegetéseinek sajátos kihívásait, 2015 novemberében pedig megállapodtak egy célzott stratégiában, miközben megvitatták a hibrid hadviselés funkcionális és földrajzi területeit. A 2016-os varsói csúcstalálkozón már nyíltan beszéltek a „terrorista, kiber- vagy hibrid támadásokról”, amelyek valószínűleg az összes stratégiai irányból várhatóak, és jelezték: a NATO a washingtoni szerződés 5. cikkelyére hivatkozva reagálhat a hibrid háborúkra. Két évvel később a Szövetség brüsszeli csúcstalálkozója nyilatkozatában megemlítette a „hibrid kihívásokat, ideértve a dezinformációs kampányokat, a rosszindulatú kibertámadásokat”, valamint a „hibrid tevékenységeket, amelyeknek célja a félreérthetőség, és amelyek elhomályosítják a határvonalakat a béke, a válság és a konfliktus között”, megerősítve a NATO-nak a hibrid háború esetén az 5. cikkely alkalmazására való készségét. A vitákba hamarosan a nemzetbiztonsági szolgálatokat is bevonták, különösen Franciaországban (kapcsolódva az ottani terrorista fenyegetésekhez), az Egyesült Királyságban és Közép-Európában.

A maga részéről az EU először 2016 áprilisában alapozta meg, majd rendszeresen felülvizsgálta a „hibrid fenyegetések elleni küzdelem közös mechanizmusát”, és megállapodott a NATO-val való szorosan együttműködésben.

A „hibrid” kifejezés azonban továbbra is félreérthető, köszönhetően a „háború” és a „hadviselés” kifejezések helytelen értelmezésének. Oroszország gyors lopakodó katonai és ICT (informatikai, kommunikációs) akcióit a Krím félszigeten lehetne „hibrid hadviselésként” is jellemezni, bár „aszimmetrikus” volt, tekintettel arra, hogy Moszkva állt az erősebb oldalon. Donbaszban viszont a „lázasok” jelentettek az ukrán katonaság számára hibrid „fenyegetést”, holott Oroszország nem vett részt közvetlenül a harcokban. A Moszkva által Nyugaton végrehajtott ellenséges hírszerzési műveleteket – a Szkripal elleni gyilkossági kísérletet, OPCW és a WADA hálózatának sikertelen hackertámadását stb. – gyakran illetik a „hibrid” és a „háborús” jelzővel.

A fogalmi tisztázást nehezíti, hogy Oroszország általánossá váló agresszív magatartását egyes elemzők „Geraszimov-doktrínának” nevezték el az orosz vezérkarfőnök-helyettes, Valerij Geraszimov tábornok elmélete után, aki a „nemlineáris” hadviselésről írt cikksorozatot. E hadviselés a katonai erő közvetlen alkalmazása helyett/mellett az egyéb eszközök – politikai, gazdasági, diplomáciai stb. – együttes alkalmazására épül. (Az elméletről bővebben lásd Nagy László ny. mk. ezredes – Somogyi Tamás: *Az orosz geopolitika és a fegyveres erők reformja* (1.). Honvédségi Szemle, 145. évf. 2017/3., 25–38. https://honvedelem.hu/files/files/63128/hsz_2017_3_beliv_025-038.pdf.)

Az orosz elemzők a „hibrid hadviselés” (гибридная война) kifejezést viszont arra értik, amikor a Nyugat – és különösen az Egyesült Államok – nem katonai eszközöket használt a hidegháborúban (és utána) Moszkva gyengítésére. Ez különösen a posztszovjet térségben mutatkozott meg látványosan, később pedig Janukovics Ukrajnájában a 2014-es válság előtt.

Egyszóval a „hibrid hadviselés” szemantikailag túlterhelődött, ami hozzájárult a kifejezés átpolitizálódásához, miközben a hibrid harcászat a hírszerzési műveletek felé tolódott el, a fegyveres konfliktusok szintje alá került, és jelentése egyre homályosabb és átláthatatlannabb lett.

Katonai szempontból az a helytálló következtetés, ha „hibrid hadviselésnek” a különböző, már létező módszerek és taktikák ötvözetét nevezzük, kihangsúlyozva annak „kiber” jellegét, és azt, hogy az ezzel támogatott technológia potenciálisan sorsfordító jelentőségű.

Minden erőfeszítés dacára sem létezik egyeztetett, nemzetközi meghatározás arra, hogy mi számít „hibrid” tevékenységnek. Ugyanakkor a koncepció képlékenysége nem indokolja, hogy megkérdőjelezzük a létezését, különösen mivel hivatalosan is belépett a politikai szókincsünkbe: éppen ellenkezőleg, a benne rejlő minden tulajdonság prizmaként felhasználható a folyamatosan fejlődő adaptív tendenciák, illetve jelenségek vizsgálatára. Például az alacsony intenzitású hibrid műveletek továbbra is valami nagyobb kezdetét jelenthetik, ami akár a „hadviselés” szintjéig is terjedhet. Ugyanakkor egyértelmű, hogy ezek a műveletek gyakran a másik fél képességeinek tesztelésére irányulnak.

Az is nyilvánvaló, hogy a „kibernetika” nélkülözhetetlen vektor – eszköz és időnként cél is – e műveletek mindegyikéhez. A kibertér önálló katonai hadszíntér, ugyanakkor az a „tér” is, ahol gazdasági, civil, sőt még személyes tevékenységünk nagy része kibontakozik. Nem véletlen, hogy a miniszteri szinten ezen a téren a valaha végrehajtott első hadgyakorlat (Észtország 2017. évi EU-elnöksége idején) az „EU CYBRID 2017” elnevezést kapta, és azóta is sok hasonló történésről tudunk, különösen a NATO szintjén. A kibertér használatával a hibrid műveletek általában – legalábbis összehasonlítva másokkal – alacsonyabb költségűvetések, kisebb kockázatúak és nagyobb hatásúak, ezért kézenfekvők és ígéretesek. Sőt nem ismerik a fizikai határokat, és nem tartják tiszteletben a területi joghatóságokat sem.

A fogalmi tisztázatlanság ellenére létezik széles körű egyetértés a „hibrid” veszélyek és kihívások természetéről. Ahhoz, hogy egy művelet hibridnek minősüljön, összehangolt és nagyjából egyidejű műveletek sorozatából kell állnia, vagyis a fegyveres konfliktus küszöbértéke alatt nem minden ellenséges, nem szokványos tevékenység minősül „hibridnek”. A hibrid hadviselés általában célzottan a sebezhető pontokra irányul és ilyenekre is tervezik őket: minden hibrid művelet egyedi, bár felismerhetők bizonyos közös mintázatok bennük. Nehéz felderíteni és azonosítani őket, bár bizonyos ismertetőjegyeik egyre inkább felismerhetők.

A NATO szerint feltételezhetően összekapcsolhatók katonai, félkatonai és hírszerzési egységek tevékenységeivel, az EU szerint lehetséges, hogy negatív módon befolyásolják az egységes piac és a belső politikai folyamatok működését – a kifinomult hibrid műveletek ugyanis akár a demokratikus választások eredményét is befolyásolhatják. A módszerek közt szerepel a hackelés és kiszivárogtatás (*hack-and-leak*), nagyszabású befolyásolás a médián keresztül, és elvileg a szavazás manipulációja is lehetséges – bár manapság a hangsúly a közösségi média „fegyverre alakítására” helyeződik. Igazolhatóan ezek a műveletek akkor a leghatékonyabbak, amikor a „bizonytalan” választókerületeket célozzák meg, és amikor a választás kétesélyes. Amióta először kerültek napvilágra a választási küzdelembe való

beavatkozás bizonyítékai, a kockázatokra való felkészülés talán hozzájárult a károk enyhítéséhez vagy kioltásához.

Nehéz elkerülni és nehéz reagálni a „hibrid” fenyegetések és műveletek mindegyikére. Először is azért, mert gyakran a külföldi hírszerző műveletek körébe tartoznak, amit viszont nem tilt a nemzetközi jog (az elkövetők a bűnüldözés révén belföldi eljárás alá vonhatók). Még ha egy kémkedés szabotázzsá is válik, akkor is nehezen bizonyítható bíróság előtt.

Az ellenséges „hibrid” tevékenységek nem szüntethetők meg ugyanolyan módon, mint a hagyományos katonai (vagy akár nukleáris) tevékenységek – azaz az ellenfél képességeinek és cselekedeteinek értékelése és „kivédése” révén. Nem feltétlenül akarjuk „példaként alkalmazni” vagy megismételni támadóink módszereit – legyen az félreinformálás, megtévesztés, korrupció vagy kényszer. De nem akarjuk korlátozni saját szabadságunkat sem – a véleménynyilvánítás és a szerveződés szabadságát, az üzleti vagy médiatevékenységek tulajdonjogait –, mivel potenciális sebezhető pontjaink rámutatnak nyíltan vállalt erősségeinkre is.

Úgy tűnik tehát, hogy a hagyományos konfliktusmegelőzési és fegyverkezési mechanizmusok nehezen alkalmazhatók a „hibrid” területekre. Először is, mert a „fegyverek” nem (kizárólag) állami tulajdonban vannak, és az államok nem rendelkeznek törvényes jogosítványokkal az útmutatók használatára (szemben az fegyveres erők használatával). Másodszor, jellegüknél fogva az ilyen „fegyvereket” nem lehet hatékonyan ellenőrizni vagy ártalmatlanítani, és egyébként is könnyen újra létrehozhatók. Harmadszor, a jelenlegi nemzetközi közeg aligha tűnik kedvezőnek bármilyen új többoldalú megállapodás létrehozására, különösen olyan területeken, ahol a folyamatos technológiai fejlődés villámsebességgel zajlik. A történelemben a legtöbb fegyverkezési megállapodást mindig csak az új technológiák kiérlelése után írták alá, és az ebből eredő kockázatokat a fő érdekelt felek mindig is túlértékelték – és úgy tűnik, hogy még mindig nagyon messze vagyunk ettől.

Mindezen korlátok ellenére van még lehetőségünk a kollektív ellenálló képesség megerősítésére a fenyegetések növekvő „hibridizációja” ellen (mind állami, mind társadalmi szinten). Ebben a folyamatban a helyzetértékelés alapvető fontosságú, és minden bizonnyal jobb hírszerzési együttműködést igényel, mint amivel jelenleg rendelkezünk. Az előrejelzés szintén fontos, és a technológia nemcsak teher, de eszköz is e téren. A politika eszköztárának szintén részét kell képeznie, hogy a költségeket a támadókra hárítsa. Ezen a téren a NATO és az EU nagymértékben kiegészítheti egymást, és esetleg akár együttműködést is köthet. Mindkettő segíthet és tanácsot adhat tagjainak például a nemzeti kapcsolattartó pontokon keresztül, célzott eszközök aktiválásával és kiadványok megjelentetésével, válságkezelési gyakorlatok szervezésével és a vonatkozó szakértők kiküldésével. Az ellenséges viselkedés szankcionálására mindkettő negatív diplomáciát és ellenintézkedéseket érvényesíthet. A válasznak célzottaknak és a kihívásokhoz igazítottaknak kell lenniük. Az Oroszországgal és annak szövetségeseivel való kapcsolat más megközelítést igényel, mint a kínai szereplőkkel vagy a terrorista csoportokkal és azok segítőivel.

Az euroatlanti térségen belüli működés nem ugyanaz a tevékenység, mint az azon kívüli: keleten, délen és különösen délkeleten a különféle hibrid fenyegetések együtt léteznek és egymással szemben működnek. Nemcsak az államok és a nemzetközi szervezetek közötti együttműködésre van szükség, de az államoknak együtt kell működniük a magánszektoralal is, mert gyakran ez birtokolja és működteti azokat a „tereket”, ahol a kibertevékenységekre sor kerül. Amennyiben a „hibrid” lesz az új norma, és ha az ennek eredményeként létrejött műveleteket nem lehet teljesen megakadályozni, akkor a játék neve hosszú távon az lesz, hogy fenntartható elszigetelődés.

Gál Csaba ny. mk. ezredes:

KATONAI ÉS HADITECHNIKAI HÍREK, INFORMÁCIÓK A NAGYVILÁGBÓL

OROSZORSZÁG TOVÁBBI RAKÉTAHAJTÓMŰVEKET EXPORTÁL AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBA

Az orosz Enyergomas vállalatnál 2019 októberében az amerikai Pratt & Whitney, a United Launch Alliance (ULA) és a NASA szakemberei két héten keresztül vizsgálták három RD–180 típusú rakétahajtóművet, azok tartalék alkatrészeit, szerszámkészletét és dokumentációját, mielőtt aláírták a hajtóművek átvételi jegyzőkönyvét.¹ Előzőleg 2019 júniusában az Amerikai Egyesült Államokba már leszállítottak három ilyen hajtóművet – ezzel az exportált egységek száma elérte a 116-ot –, melyeket a Lockheed Martin vállalatnál az Atlas V típusú hordozórakéták első fokozatába építenek be. Jelenleg az Atlas V az egyetlen amerikai hordozórakéta, amely 8900 kg hasznos terhet is képes geostacionárius átmeneti pályára,² 18 850 kg-ot pedig alacsony Föld körüli pályára juttatni. 1999 óta az Atlas III (2000–2005 között)³ és az Atlas V (2002-től)⁴ hordozórakéták az RD–180 típusú főhajtóművel már legalább 86 alkalommal juttattak terhet Föld körüli pályára. Az amerikai Szenátus néhány évvel ezelőtt – amikor az ország gazdasági szankciókat vezetett be Oroszországgal szemben – megtiltotta az RD–180-as hajtóművek importját. Ez a lépés visszavetette az amerikai űrtevékenységet, mire a Szenátus ismét, legalább 2022-ig engedélyezte a további beszerzést.

UKRAJNA 2020-BAN A GDP 3%-ÁT TERVEZI VÉDELEMRE KÖLTENI

Andrij Zahorodnyuk ukrán védelmi miniszter szerint minisztériumának költségvetése 2020-ban eléri a GDP 3%-át, ami a függetlenség óta a legnagyobb költségvetést jelenti.⁵ A növekedés majdnem az összes tételt érinti. Elmondása szerint Ukrajna 2020. évi költségvetési tervezetében a nemzetbiztonsági és védelmi kiadásokra 245,8 milliárd hrivnyát⁶

¹ Russia to Export RD-180 Rocket Engines For USA's Atlas Rockets. Defense World, 25. 10. 2019. https://www.defenseworld.net/news/25721/Russia_to_Export_RD_180_Rocket_Engines_For_USA_s_Atlas_Rockets#.XbchaGetqUk (Letöltés időpontja: 2019. 10. 28.)

² Az elnyújtott ellipszis alakú pálya földközeli pontja kb. 200 km magasan, míg a földtávolsági pontja a geostacionárius pálya magasságában, 35 786 km-en van.

³ Space Launch Report: Atlas III Data Sheet. <https://www.spacelaunchreport.com/atlas3.html> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 19.)

⁴ Space Launch Report: Atlas 5 Data Sheet. <https://www.spacelaunchreport.com/atlas5.html> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 19.)

⁵ „The Defense Ministry's budget for 2020 should be the largest since Ukraine's independence” – Andrij Zagorodnyuk, 05. 11. 2019. <http://www.mil.gov.ua/en/news/2019/11/05/the-defense-ministrys-budget-for-2020-should-be-the-largest-since-ukraines-independence%E2%80%9D-andriy-zagorodnyuk/> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 05.)

⁶ 1000 UAH = 37,57 EUR; 1 UAH = 11,78 HUF. https://hu.coinmill.com/EUR_UAH.html; https://hu.coinmill.com/HUF_UAH.html (Letöltések időpontja: 2019. 11. 22.)

terveznek, ami a GDP 5,45%-a, és lehetővé teszi a stratégiai tervezési dokumentumokban meghatározott követelmények teljesítését. A növekedés 2019-hez képest 33,8 milliárd UAH, arányaiban 16%. A Nemzetbiztonsági és Védelmi Tanács november 2-i iránymutatása szerint 135,5 milliárd UAH (a GDP 3%-a) megy a védelemre és 110,3 milliárd UAH (2,45%) a biztonsági kiadásokra. A Védelmi Hírszerző Igazgatóság költségvetése 3,5 milliárd UAH lesz. Zahorodnyuk kiemelte, hogy a Védelmi Minisztérium fő prioritásai nem változnak: az infrastruktúra fejlesztése, a haderő eszközeinek és felszerelésének korszerűsítése, valamint a NATO-tagság eléréséhez szükséges képességek létrehozása.

VAJON HASZNOSAK A KÖZÖS VÉDELMI BESZERZÉSEK A BALTI ÁLLAMOK SZÁMÁRA?

Elsőre úgy tűnik, hogy a balti államok védelmi fejlesztéseit közös beszerzésekkel végrehajtani egyszerű feladat.⁷ Lettország, Észtország és Litvánia nemzeti érdekei történelmileg is közösek, jelenleg pedig mindhárman Oroszország által érzik fenyegetve magukat. Védelmi költségvetéseik viszonylag alacsonyak, a közös és így nagyobb volumenű megrendelések pedig általában alacsonyabb beszerzési árakat eredményeznek, és a fenntartási költségek is alacsonyabbak lehetnek. A valóság azonban egy kicsit más. Janis Garisons, a lett védelmi államtitkár szerint helytelen az a feltételezés, hogy a közös beszerzés nagyon megéri. Ez a módszer kifizetődő lőszer, kézi fegyverek, ABV-felszerelések vásárlása esetén. A nagyobb és drágább eszközök esetében azonban a háromoldalú koordináció jogi és logisztikai szempontból, hozzáteve az anyagi nehézségeket is, már nem olyan egyszerű. Ráadásul a három kis ország együttes rendelése sem igazán vehető össze egy nagyobb NATO-tagállam által vásárolt mennyiséggel. Giedrimas Jeglinskas, a litván védelmi miniszter helyettese szerint a nagyobb, drágább védelmi eszközök közös, többnemzeti beszerzése nem lehet egyszerű megoldás a balti államok számára. A kisebb volumenű közös beszerzések – mint például aknák Észtországgal és gázmaszkok Lettországgal – sikeresek voltak, viszont az egyes országok védelmi költségvetéseinek a szinkronizálása nehéz feladat. Kusti Salm, az észt kormány Védelmi Beruházási Központjának igazgatója szintén a védelmi költségvetések összehangolását tartja a legnagyobb kihívásnak a beszerzési együttműködés terén.

HORVÁTORSZÁG TOVÁBBI BLACK HAWK HELIKOPTEREKET VÁSÁROL

Az Amerikai Egyesült Államok kormánya 2018 őszén arról döntött, hogy két UH–60M Black Hawk típusú új építésű helikoptert adományoz mintegy 50 millió dollár értékben Horvátországnak.⁸ A helikopterek leszállítása 2020-ban várható, azokat a különleges erők kapják az annak megfelelő felszereltséggel. A horvát fél 2019 júliusában jelezte az amerikai félnek, hogy szeretné a Black Hawk-flottát 10 darabosra felfejleszteni. 2019. október 31-én az amerikai Kongresszus megkezdte az engedélyezési eljárást, hogy a külföldi katonai eladások

⁷ Aaron Metha: Does major joint military procurement really work in the Baltics? Defense News, 27. 10. 2019. <https://www.defensenews.com/global/europe/2019/10/28/does-major-joint-military-procurement-really-work-in-the-baltics/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 28.)

⁸ Ivana Smilović: USA donates two Black Hawk helicopters to Croatia. The Dubrovnik Times, 12. 10. 2018. <https://www.thedubrovniktimes.com/news/croatia/item/5437-usa-donates-two-black-hawk-helicopters-to-croatia> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 20.)

(FMS⁹) keretében Horvátország két helikoptert és kapcsolódó eszközöket, szolgáltatásokat vásárolhasson mintegy 115 millió dollár értékben.¹⁰ Ebből 38 millió a két helikopter, míg 77 millió a tartalék alkatrészekre és különböző berendezésekre megy el, melyek majd a további helikopterek üzemben tartását hosszabb időre biztosíthatják. A két újabb helikoptert a gyártó standard felszereltséggel szállítja, a tervezett leszállítási időpontjukról egyelőre nincs információ.

IRÁN ÖNÁLLÓ HADITECHNIKAI FEJLESZTÉSEI

Az Irán elleni szankciók miatt az ország haditechnikai szakemberei magukra vannak utalva, ha a hadsereg eszközeit korszerűsíteni, eszközparkját frissíteni szeretnék a változó követelményeknek megfelelően.¹¹ Az elmúlt években olyan fegyverek, eszközök kifejlesztése történt meg, melyek eredetiségük, egyszerűségük és funkcióik miatt felkeltették a külföldi szakemberek figyelmét. Többet közülük bevetettek Szíriában és Irakban, melyek hatékonysága meglepte a nyugati szakértőket. Teherán az oroszországi MAKS-2019 nemzetközi haditechnikai kiállításon bemutatta a Mobin elnevezésű sugárhajtású drónt és a hajtóművének eredeti méretű makettjét. Jemeni katonai szakértők szerint a hűti lázadók szeptemberben valamilyen „házi gyártású” drónokkal támadták a szaúdi olajmezőket, melyekben korábban nem látott típusú hajtóművek voltak. A megtámadott olajmező jemeni területről nem érhető el az iráni drónnal, viszont Irán területéről a célterület a Mobin hatótávolságán (450 km) belül van. A Mobin hatásos radarkeresztmetszete – Irán szerint – mindössze 0,1 m², vagyis elég nehezen észlelhető a cél megközelítésekor. Teherán 2019 augusztusában bemutatta a Bavar-373 légvédelmi rakétarendszert, melyet azt követően fejlesztett ki, hogy nem sikerült Oroszországtól megvásárolnia az Sz-300-as rendszert, amely – orosz értékelés szerint – alulmarad az iránnal szemben. Iránban kifejlesztettek egy 6×6 kerékképletű, aknákkal szemben is védett páncélozott járművet és egy 4×4 kerékképletű golyó és repeszálló katonai járművet. A Heidar-1 projekt keretében hat különféle személyzet nélküli járművet is bemutatott egy októberi fegyverbemutatón. A júniusban bemutatott Hordad-15 légvédelmi rendszer állítólag képes a lopakodó technikával készült légi célokat 85 km távolságban felderíteni és 45 km-től megsemmisíteni. A 4 kg-os Farpad felderítődrón kézből indítható, hatótávolsága 20 km, repülési időtartama 45 perc.

A BRIT KORMÁNYZATI KOMMUNIKÁCIÓS KÖZPONT DÖNTŐ SZEREPET JÁTSZOTT A KUBAI VÁLSÁGBAN

Az Anglia északkeleti partvidékén található Scarborough városában az egyik brit titkoszolgálat, a Kormányzati Kommunikációs Központ (GCHQ) üzemeltet egy betonbunkerban kiépített lehallgató/megfigyelő bázist, amely jelentős szerepet játszott az 1962-es kubai

⁹ Foreign Military Sales.

¹⁰ Igor Tabak: BREAKING NEWS – RH kupuje dodatne Black Hawk helikoptere! Obrana i sigurnost, 31. 10. 2019. <https://obris.org/hrvatska/breaking-news-rh-kupuje-dodatne-black-hawk-helikoptere/> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 05.)

¹¹ Aishwarya Rakesh: Unconventional Military Hardware from Iran. Defense World, 12. 10. 2019. https://www.defenseworld.net/feature/37/Unconventional_Military_Hardware_from_Iran#.XchoametqUk (Letöltés időpontja: 2019. 11. 05.)

rakétaválságban.¹² A bázis egyik fontos feladata volt a hidegháború éveiben, hogy figyelemmel kísérje a szovjet hadi- és kereskedelmi flotta hajóinak mozgását, tevékenységét az Atlanti-óceán északi térségében. 1962. október 16-án Kennedy elnök bejelentette, hogy a szovjetek titokban nukleáris töltetű rakétákat szállítanak Kubába, egyúttal tengeri blokádot rendelt el a szigetország körül, hogy megakadályozza a hajók kikötését. Ekkor néhány szovjet hajó már úton volt a szállítmányokkal. A Scarborough-ban dolgozó szakembereknek a rutinfeladataik végrehajtása során sikerült a nukleáris tölteteket szállító hajók rádióadásait is megfejteniük, így tudomást szereztek helyzetükről és haladási irányukról. Ezek ismerete lehetővé tette az amerikai fél számára, hogy október 23-án a blokádot addig 800 mérföldben megállapított távolságát lecsökkentsék 500 mérföldre, amivel növelték a szovjet hajók számára rendelkezésre álló reagálási időt, illetve a szovjet vezetés – Hruscov pártfőtitkár – számára csökkentették az arcvessztés esélyét. A Scarborough-i bunkert még az első világháború előtt építették meg, mert onnan jól lehallgatható volt a német haditengerészet rádiózása, a második világháborúban pedig a német tengeralattjárók tevékenységének a figyelemmel kísérése volt a feladata. Jelenleg is működik.

A BRIT SZÁRAZFÖLDI ERŐK BOXER HARCJÁRMŰVEKET KAPNAK

A brit védelmi miniszter november elején bejelentette, hogy a szárazföldi erők számára több mint 500 Boxer típusú páncélozott harcjárművet szereznek be, és az ezzel kapcsolatos mintegy 2,8 milliárd font értékű szerződést már aláírták.¹³ „*A Fegyveres Erők férfi és női tagjai megérdemlik, hogy a munkájuk elvégzéséhez a legjobb felszereléssel rendelkezzenek. A Boxer jármű a hasonló rendeltetésűek közül az egyik legjobb, és bízom abban, hogy 2023-tól megérkeznek a csapatokhoz*” – mondta Ben Wallace. A Boxer harcjárművek egy része a felállítandó csapásmérő (Strike) dandárok állományába kerül. Ezek a dandárokat azzal a céllal alakulnak majd meg, hogy viszonylag nagy távolságban és változatos terepen rövid időn belül bevetethetők legyenek. A Boxer tervezésénél a modulrendszerű felépítést tűzték ki célul, hogy a jármű gyorsan átalakítható legyen a harctéren szükséges különböző feladatok végrehajtására. Kezdetben a szárazföldi csapatok csapatszállító, egészségügyi mentő és parancsnoki, illetve hadfelszerelés szállítására kialakított változatokat fognak kapni. Nagy-Britannia 2018-ban jelentette be, hogy ismételten csatkozik a Közös Fegyverzet-együttműködési Szervezet (OCCAR¹⁴) Boxer-programjához, melynek keretében a harcjárművet tervezték, fejlesztették és tesztelték – brit közreműködéssel. A védelmi miniszter hangsúlyozta, hogy a szerződés aláírására azért került sor még az előválasztás előtt, mert jó az elért ár-érték arány. Elképzelhető ugyanakkor, hogy az új kormány majd más álláspontot fog képviselni a szerződéssel kapcsolatban.

¹² Dominic Nicholls: GCHQ's secret hilltop site in Scarborough revealed as having pivotal role in Cuban missile crisis. The Telegraph, 21. 10. 2019. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/10/21/gchqs-secret-hilltop-site-scarborough-revealed-having-pivotal/> (Letöltés időpontja: 2019. 10. 28.)

¹³ George Allison: £2.8bn Boxer armoured vehicle contract signed for British Army. UK Defence Journal, 05. 11. 2019. <https://ukdefencejournal.org.uk/2-8bn-boxer-armoured-vehicle-contract-signed-for-british-army/> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 05.)

¹⁴ Organisation Conjointe de Coopération en matière d'Armement – Organisation for Joint Armament Co-operation.

NORVÉGIA ÚJ KIHELYEZETT MEGFIGYELŐPONTJA OROSZORSZÁG ÉSZAKI-SARKVIDÉKI TEVÉKENYSÉGÉT KÖVETI FIGYELEMMEL

2019. október végén Szergej Lavrov orosz külügyminiszter kijelentette, hogy Moszkva a védelmi tervezésnél figyelembe fogja venni a NATO növekvő norvégiai jelenlétét.¹⁵ A norvégiai Vardø szigeten (az ország legkeletibb területén) nemrégiben kiépítettek egy megfigyelőposztot, amelyet az Amerikai Egyesült Államok katonai felderítőradarokkal szerelt fel. Feladata – az NPR hírportál cikke szerint,¹⁶ amely Lavrov nyilatkozata után jelent meg –, hogy „szemmel tartsa” az erősödő orosz tevékenységet az Északi-sarkvidéken, mivel Norvégia lobbizik az Amerikai Egyesült Államoknál és más NATO-szövetségeseknél megnövelt katonai jelenlétért és több hadgyakorlatért a térségben. Lavrov szerint Norvégia korszerűsíti az északi repülőtereit és kikötőit, hogy fogadni tudják a NATO-tagállamok repülőgépeit, illetve az amerikai atommeghajtású tengeralattjárókat. Oroszország csak annyi erőfeszítést fog tenni a védelmi tervezés során, hogy éppen elegendő legyen a növekvő fenyegetés semlegesítésére. Norvégia a közelmúltban döntött arról is, hogy mielőbb szeretné elérni a védelmi költségvetés NATO által kívánatosnak tartott szintjét (ami a GDP 2%-a). Az ország októberben csatlakozott a NATO európai rakétavédelmi rendszeréhez.

TERVEZIK AZ ÚJ OROSZ NEHÉZ SZÁLLÍTÓ-REPÜLŐGÉPET

2019. november 5-én az orosz Központi Aero- és Hidrodinamikai Intézet (CAGI¹⁷) bemutatta az új orosz nehéz szállító-repülőgépet, a Szlon (elefánt) makettjét, amelyet a szélcsatornában végzendő aerodinamikai kísérletekhez fognak használni.¹⁸ A makett hossza 1,63 m, szélessége 1,75 m, magassága 0,5 m, tömege 120 kg. Az anyaga nagyrészt alumíniumötvözet, de a szélcsatornában nagyobb terhelést viselő részek acélból készültek. A Szlont az eddig légi úton mozgatottnál nagyobb méretű és tömegű (180 000 kg) terhek szállítására szánják, hatótávolsága 7000 km körül várható, utazósebessége 850 km/h lesz. Meghajtását majd 4 db, jelenleg fejlesztés alatt lévő PD–35 típusú kétáramú gázturbinás sugárhajtómű biztosítja, és üzemeltetéséhez 3 km hosszú fel- és leszállómezőre lesz szükség. A Szlon fogja felváltani az An–124 Ruszlan típust, amelynek maximális hasznos terhelése 120 000 kg.

OROSZORSZÁG HOZZÁJUTOTT EGY TITKOS IZRAELI LÉGVÉDELMI RAKÉTAHOZ

Az orosz in24.org híroldal a Sina kínai hírügynökségre hivatkozva november elején bejelentette, hogy Oroszország hozzájutott egy izraeli légvédelmi rakétához, amely Szíria területén

¹⁵ Oleg Burunov: Norway's New Remote Observation Post Aims to „Keep an Eye” on Russia's Activities in Arctic – Report. Sputnik International, 04. 11. 2019. <https://sputniknews.com/military/201911041077222209-norway-observation-post-russia-arctic-region/> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 05.)

¹⁶ Jackie Northam: In A Remote Arctic Outpost, Norway Keeps Watch On Russia's Military Buildup. NPR, 03. 11. 2019. <https://www.npr.org/2019/11/03/775155057/in-a-remote-arctic-outpost-norway-keeps-watch-on-russias-military-buildup?t=1574445341316> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 22.)

¹⁷ Centralnij Aerogidrodinamiceszkij Insztitut.

¹⁸ Раскрыты подробности создания тяжелого транспортного самолета „Слон”. Репортёр, 05. 11. 2019. https://topcor.ru/11791-raskryty-podrobnosti-sozdaniya-tjazhelogo-transportnogo-samoleta-slon.html?utm_source=warfiles.ru (Letöltés időpontja: 2019. 11. 05.)

lezuhant, de viszonylag jó állapotban van.¹⁹ A rakéta a rövid hatótávolságú ballisztikus rakéták és a hangsebesség alatti támadó robotrepülőgépek ellen kiépített, Dávid Parittyája elnevezésű közepes hatótávolságú légvédelmi rendszer csapásmérő eleme. Az izraeliek két ilyen rakétát indítottak egy szíriai pilóta nélküli felderítő-repülőgép ellen. Az egyik eltalálta a célt, a másik ezt követően továbbrepült, majd lezuhant. A szíriai katonák elindultak a felkutatására, majd megtalálása után átadták azt az orosz félnek a Hmeimim légbázison, ahonnan Moszkvába szállították tanulmányozásra. A 2017-től hadra fogható Dávid Parittyája légvédelmi rendszer a Stunner típusú rakétával támadja a célt.²⁰ A rakéta kétfokozatú, aktív radarjával és más érzékelőivel folyamatosan követi a célt, amelyet ütközéssel tesz harcképtelenné.

OROSZ KÉMET LEPLEZTEK LE SZERBIÁBAN

A szerbiai B92 rádió internetes honlapja a BBC szerb nyelvű összeállítása alapján összefoglalta a szerb–orosz kapcsolatokat próbára tevő kémügyet.²¹ 2019. november 17-én felkerült a YouTube-ra egy közel háromperces videó,²² amelyen látszik, hogy – a megnevezett – Georgij Kleban alezredes, a belgrádi orosz nagykövetség diplomatája pénzt ad át egy – a videó felirata szerint – magas beosztású szerb személynek, akivel láthatóan jó viszonyban van. A felvétel nagy visszhangot váltott ki Szerbiában és külföldön is. November 21-én összeült a Nemzetbiztonsági Tanács, majd Alekszandar Vucsics szerb elnök információkat osztott meg az újságírókkal. A videófelvétel 2018 decemberében készült, és azon valóban a megnevezett orosz alezredes látható, aki a katonai attasé egyik helyettese volt (2019 júniusában hagyta el az országot),²³ a másik személy pedig egy szerb nyugállományú alezredes, Z. K. monogrammal. A felvételt nem szerb nemzetbiztonsági szolgálat készítette. A szerb titkosszolgálatok több alkalommal dokumentálták Kleban kapcsolattartását szerb katonákkal, 10 alkalommal rögzítették – fényképeken, hang- és videófelveleken – a találkozókat. Z. K. 2012 óta megfigyelés alatt áll, mert kapcsolatba került a horvát kémelhárító szolgálattal. Vucsics nem látja értelmét annak, hogy az oroszok kémkednek egy számukra baráti országban, és szerinte Putyin elnök nem is tudott Kleban tevékenységéről. A szerb elnök szerint Szerbia nem fogja megismételni 1948-at, amikor Tito szakított Sztálinnal és a Szovjetunióval, ugyanakkor Szerbia katonailag semleges marad, és nem fog csatlakozni a NATO-hoz.

¹⁹ Россия завладела секретной израильской противоракетой. 05. 11. 2019. 24 – Международные Новости. http://in24.org/world/37704?utm_source=warfiles.ru (Letöltés időpontja: 2019. 11. 05.)

²⁰ Army Technology: Stunner Missile Interceptor System. <https://www.army-technology.com/projects/stunner-terminal-missile-defence-interceptor-israel/> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 22.)

²¹ Afera „ruski špijun”: Iz koje kuhinje je potekla. B92, 22. 11. 2019. https://www.b92.net/bbc/index.php?yyyy=2019&mm=11&dd=22&nav_id=1621158 (Letöltés időpontja: 2019. 11. 23.)

²² Russian intelligence officer meeting Serbian spy – watch this. <https://youtu.be/yawNh1SwYts> (Letöltés időpontja: 2019. 11. 23.)

²³ Recorded footage released by US service – after more than 50 attempts? B92, 21. 11. 2019. https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2019&mm=11&dd=21&nav_id=107542 (Letöltés időpontja: 2019. 11. 22.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Afera „ruski špijun”: Iz koje kuhinje je potekla. B92, 22. 11. 2019. https://www.b92.net/bbc/index.php?yyyy=2019&mm=11&dd=22&nav_id=1621158
- Allison, George: *£2.8bn Boxer armoured vehicle contract signed for British Army*. UK Defence Journal, 05. 11. 2019. <https://ukdefencejournal.org.uk/2-8bn-boxer-armoured-vehicle-contract-signed-for-british-army/>
- Army Technology: Stunner Missile Interceptor System. <https://www.army-technology.com/projects/stunner-terminal-missile-defence-interceptor-israel/>
- Burunov, Oleg: *Norway's New Remote Observation Post Aims to „Keep an Eye” on Russia's Activities in Arctic – Report*. Sputnik International, 04. 11. 2019. <https://sputniknews.com/military/201911041077222209-norway-observation-post-russia-arctic-region/>
- Metha, Aaron: *Does major joint military procurement really work in the Baltics?* Defense News, 27. 10. 2019. <https://www.defensenews.com/global/europe/2019/10/28/does-major-joint-military-procurement-really-work-in-the-baltics/>
- Nicholls, Dominic: *GCHQ's secret hilltop site in Scarborough revealed as having pivotal role in Cuban missile crisis*. The Telegraph, 21. 10. 2019. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/10/21/gchqs-secret-hilltop-site-scarborough-revealed-having-pivotal/>
- Northam, Jackie: *In A Remote Arctic Outpost, Norway Keeps Watch On Russia's Military Buildup*. NPR, 03. 11. 2019. <https://www.npr.org/2019/11/03/775155057/in-a-remote-arctic-outpost-norway-keeps-watch-on-russias-military-buildup?t=1574445341316>
- Rakesh, Aishwarya: *Unconventional Military Hardware from Iran*. Defense World, 12. 10. 2019. https://www.defenseworld.net/feature/37/Unconventional_Military_Hardware_from_Iran#.XchoametqUk
- Recorded footage released by US service – after more than 50 attempts? B92, 21. 11. 2019. https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2019&mm=11&dd=21&nav_id=107542
- Russia to Export RD-180 Rocket Engines For USA's Atlas Rockets. Defense World, 25. 10. 2019. https://www.defenseworld.net/news/25721/Russia_to_Export_RD_180_Rocket_Engines_For_USA_s_Atlas_Rockets#.XbchaGetqUk
- Russian intelligence officer meeting Serbian spy – watch this. <https://youtu.be/yawNh1SWyts>
- Smilović, Ivana: *USA donates two Black Hawk helicopters to Croatia*. The Dubrovnik Times, 12. 10. 2018. <https://www.thedubrovniktimes.com/news/croatia/item/5437-usa-donates-two-black-hawk-helicopters-to-croatia>
- Space Launch Report: Atlas 5 Data Sheet. <https://www.spacelaunchreport.com/atlas5.html>
- Space Launch Report: Atlas III Data Sheet. <https://www.spacelaunchreport.com/atlas3.html>
- Tabak, Igor: *BREAKING NEWS – RH kupuje dodatne Black Hawk helikoptere!* Obrana i sigurnost, 31. 10. 2019. <https://obris.org/hrvatska/breaking-news-rh-kupuje-dodatne-black-hawk-helikoptere/>
- „The Defense Ministry's budget for 2020 should be the largest since Ukraine's independence” – Andriy Zagorodnyuk, 05. 11. 2019. <http://www.mil.gov.ua/en/news/2019/11/05/the-defense-ministrys-budget-for-2020-should-be-the-largest-since-ukraines-independence%E2%80%9D-andriy-zagorodnyuk/>
- Раскрыты подробности создания тяжелого транспортного самолета „Слон”. Репортёр, 05. 11. 2019. https://topcor.ru/11791-raskryty-podrobnosti-sozdaniya-tjazhelogo-transportnogo-samoleta-slon.html?utm_source=warfiles.ru
- Россия завладела секретной израильской противоракетой. 24 – Международные Новости, 05. 11. 2019. http://in24.org/world/37704?utm_source=warfiles.ru
- https://hu.coinmill.com/EUR_UAH.html
- https://hu.coinmill.com/HUF_UAH.html

ABSTRACT

FOCUS

Lt Gen Ferenc Korom: Our tasks in the establishment of new, efficient, and modern armed forces 3

In his study, the Commander of the Hungarian Defence Forces provides an overview of the current situation of the Hungarian military, its development process, and the latest information on Zrínyi 2026 Defence and Armed Forces Development Programme.

MILITARY ORGANISATION AND FORCE DEVELOPMENT

Krisztián Jójárt: Hybrid warfare and war in the future 5

This study aims to present the military scientific background of the seemingly novel Russian way of warfare, which has become commonly known as hybrid warfare. The goal of the paper is to determine the position and role of hybrid warfare in Russian military thinking through a comprehensive analysis of Russian (and to a lesser extent Western) military thinkers' ideas. The article does not intend to detail Chief of the Russian General Staff, Valery Gerasimov's thoughts on the subject, which are already well-known beyond the circles of Russia-experts, too. The hypothesis of the study is that the strategy recognized as hybrid warfare in the West is not a method of achieving limited interests but the general form of future war in the Russian perspective.

Keywords: Russian military thinking, hybrid warfare, war in Ukraine

Tamás Varga Csiki – Alex Ertl: The strategic image of future of Germany and the reform process of the Bundeswehr 20

German strategic thinking gained a new fundament in 2015 by the adoption of the so called „Munich consensus”, which clearly appeared in terms of content in the 2016 White Book and the 2018 Bundeswehr Concept as well. This paper offers an overview of the changes experienced in German strategic thinking since 2015 and its future outlook, and then analyses the current situation of the Bundeswehr, the results of the reform process that began in 2011 in terms of defence spending trends, personnel, military technology, and the relevant problems of readiness and modernization challenges. The analysis ends with an outlook to the current German strategic capability development plans up until 2032.

Keywords: Germany, Bundeswehr, defence policy, military strategy, capability development

Lt Col Zoltán Pozderka: The command and operations planning system of the Italian Armed Forces . . . 33

In the case of an emerging crisis, the political leadership reaches a military response in a number of steps in the strategic decision-making process of the Italian Republic, as proposed by the strategic level, on the basis of the Joint Operations Command recommendations and the operational plans. The Service Commands provide forces and capabilities for an operation, and participate in the management and execution of national operations. The aim of this paper is to examine the command and control structure of the Italian Defence Forces and that of the Italian Land Forces and the planning systems and procedures at strategic and operational levels.

Keywords: Italian Defence Forces, Italian Army Command, Operational Command, Command structure, strategic planning, operational planning.

INTERNATIONAL ACTIVITIES

Pál Bak: The content and impact of G5 regional cooperation in Sahel Africa on the security of the region and migration processes 50

In the 21st century, the world increasingly focuses on Africa, both because of continuous challenges, risks, and threats and the local activities of international actors. In most cases, international measures intend to facilitate the local management of migration processes, which are still significant today. The problems of stability, innovation, and sustainability that characterize Africa, affect several security sectors simultaneously. In order to reverse this trend, African heads of state are establishing an increasing number of cooperation frameworks or joining more and more existing ones. This study focuses on the G5 Sahel regional cooperation framework.

Keywords: G5 Sahel, Africa, Sahel, Jihadism, Terrorism, G5S Joint Army Corps

COMMAND, TRAINING

Maj István Ember: Developing EOD technicians' training system through establishing EOR training . . . 66

The role of explosive ordnance reconnaissance (EOR) operators is important during the preparation of explosive ordnance disposal (EOD) tasks. Since EOD missions are extremely dangerous, their successful execution depends on the thorough preparation of the personnel gathering critical data. To this end, it is recommended to establish a preparation course, which meets both domestic and NATO requirements since these troops have to be able to perform multilateral and multinational missions abroad and public service tasks in Hungary.

Keywords: training, explosive material, disposal, reconnaissance

Lt Col Attila Csóka: Potentials in using CBRN NCOs and non-integrated CBRN reconnaissance sections in companies 78

Force protection from CBRN perspective, its analysis and the usage of non-integrated CBRN reconnaissance sections and CBRN NCOs in companies are the main subjects of the article. This paper gives details and recommendations regarding the suitable tasks and use of the CBRN sections during different activities (attack, defence, troop movement, occupation of assembly area, and bivouac).

Keywords: CBRN defence, CBRN reconnaissance, CBRN support, force protection

Maj Zoltán Harangi-Tóth: The role of strategic wargames in higher military leadership training 91

Wargames have always played an important role in training professional military officers. Their decision-support function is active even today, for example in the decision-making process at tactical and even operational levels in NATO, where wargames are used for the evaluation of the applicability of courses of actions and synchronisation of mission execution. Such methodology can be used for modelling operational and strategic level decisions, i.e. state and Alliance-level decisions, naturally, after the appropriate rules and regulations are established. The study highlights a rediscovered connection between wargames and military history, the experience of the recent strategic level wargames conducted by the US Marines Corps War College, and their possible application for the Hungarian general staff training course.

Keywords: wargames, strategic decision making, military history, general staff training, Hungarian Defence Forces

Maj Beatrix Hornyák – 2nd Lt Zsófia Rázsó: The relevance of health psychological activities in the HDF Body Composition Program 101

Epidemiological research has attached increasing relevance to lifestyle and behavioural factors in the development of chronic non-communicable diseases, overweight, and obesity. The Hungarian Defence Forces (HDF) personnel also have a significant problem of overweight and decreasing physical abilities, and in order to resolve this issue the HDF Body Composition Program (BCP) was launched in 2015. This study presents the health psychological activities – applied currently and planned for future introduction – and their roles as part of the BCP and their role in lifestyle change.

Keywords: health psychology, health, lifestyle change, HDF Body Composition Program

MILITARY HISTORY

Col (Ret) Ferenc Földesi: Chapters from the history of territorial military administration system. From the direct military control to the new defence law (1922-1939) 114

With entering into force of laws prescribed by the Trianon Peace Treaty and referring to the Hungarian Defence Forces the legal environment supporting the further organisation of the HDF took shape. The members of the Military Inter-allied Commission of Control arrived in Hungary and supervised the reorganisation of the military forces and the compliance with the provisions of the peace treaty. The territorial military administrative bodies – except for the district commands – were disbanded or nominally reassigned from the MoD to other ministries. The minister of defence was authorised to issue decrees regulating recruitment by the acts of 1921 on the HDF amended and introduced in 1922. Since these decrees regulated the new recruitment system as well, they also set the tasks of territorial administration bodies.

Keywords: MICC, augmentation, recruitment, territorial military administration, cover-up

FORUM

Lt Col Jiang Liang: Protection of China's overseas interests and construction of its defence system 136

Overseas (foreign) interests are the expansion of the national interests. With the permanent development of the Chinese opening and with the widening global relations the overseas interests have become an important part of the Chinese security and development interests, and are connected with the general situation of the reforms. China is now extensively supporting the development of overseas interest protection systems in several dimensions, and strives to improve the defence of overseas interests. This study summarizes the current situation of Chinese overseas security, examines some of the problems and analyses their causes.

Keywords: foreign interest, overseas, protection of interests, system, security

REVIEW

Col (Ret) János Horváth (Eng): A book which is more than just the history of an institution. The History of the Karikás Frigyes Military College (1969-1991) 144

A review of the book written by Miklós M. Szabó.

Gen (Ret) Ferenc Végh: Review of international scientific and special literature 151

The author recommends books and articles on military topics published abroad to the readers.

Col (Ret) Csaba Gál (Eng): International military and military technology review 161

A summary of the latest news in the international military and military technology press.

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A Honvédségi Szemle közlési feltételei

A folyóirat lehetőséget biztosít a rovatoknál megnevezett témakörökben, maximum egy szerzői ív terjedelmű (40 000 leütés szóközökkel, a jegyzeteket és az esetleges illusztrációkat is beszámítva) tanulmányok, szakcikkek megjelentetésére. A beküldött írásokat *szakmailag lektoráltatjuk*. A Szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok – a magyar helyesírás szabályainak megfelelő – stilizálására, korrigálására és tipografizálására. A tervezett megjelenésről igazolást a Szerkesztőség csak abban az esetben ad ki, ha a Szerkesztőbizottság – a támogató lektori véleményre támaszkodva – a közlés mellett foglal állást. A tanulmány elfogadását követően a folyóirat kiadásában közreműködő HM Zrínyi Kft. a szerzővel *szerződést köt*, amely szabályozza a kiadással és a szerzői jogokkal kapcsolatos kérdéseket. Folyóiratunk zökkenőmentes szerkesztése – az MTA által meghatározott követelményeknek való megfelelés – érdekében a szerzőktől az alábbiakat kérjük:

- A közleményeket elektronikus levél mellékleteként (Microsoft Word .doc- vagy .docx-formátumban) szíveskedjenek eljuttatni a Szerkesztőségnek (*kiss.zoltan@hmzrinyi.hu*, illetve *hsz@hm.gov.hu*).
- A küldeményben tüntessék fel nevüket, rendfokozatukat, beosztásukat (foglalkozásukat), tudományos fokozatukat és elérhetőségüket (e-mail-cím, telefonszám).
- Amennyiben mondanivalójukat ábrákkal (térképrészletekkel, grafikonokkal, táblázatokkal stb.) kívánják szemléltetni, azt magyar nyelvű illusztrációkkal tegyék. Folyóiratunk fekete-fehér megjelenésű, ezért ennek megfelelően készítsék el az ábrákat, lehetőleg egyszerű, vonalas formában, olvasható feliratozással. Az illusztrációkat külön csatolva is küldjék el, lehetőség szerint szerkeszthető (jpg, tiff) formátumban. Az íráshoz csatoljanak magyar nyelvű ábraszöveget, amelyben az ábra (táblázat) címe mellett tüntessék fel annak készítőjét, forrását, internetes hivatkozásnál a letöltés időpontját.
- Fotóillusztrációt csak különösen indokolt esetben közlünk. Ez esetben ügyeljenek a megfelelő nagyságú felbontásra (300 dpi), illetve az ábrához hasonlóan jelöljék meg a kép forrását.
- A leadott íráshoz csatolják annak angol nyelvű összefoglalóját és a vonatkozó kulcsszavakat.

Folyóiratunk (a *Fórum* és *Szemle* rovataink kivételével) csak tudományos igényességgel elkészített, a felhasznált irodalom feltüntetésével, illetve megfelelő hivatkozásokkal ellátott, első közlésű írásokat publikál. *2019-től cikkeinket DOI azonosítóval is ellátjuk.*

Felhasznált irodalom

A *Felhasznált irodalom* jegyzékét a tanulmány végén, ábécérendben (a szerző neve kezdőbetűjének figyelembevételével) kérjük elhelyezni. *Amennyiben egy cikk rendelkezik DOI azonosítóval is, azt a bibliográfiai adatok megadása után, minden esetben kérjük feltüntetni!*

Könyv esetében:

Mendöl Tibor: *Általános településföldrajz*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963.

Gyűjteményes kötet egy tanulmánya esetében:

Székely András: *A periglaciális felszínformálás*. In: Borsy Zoltán (szerk.): *Általános természetföldrajz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 356–421.

Periodikumok (időszakos kiadványok) esetében:

Ványa László: *Navigációs berendezések zavarása és megtévesztése*. Repüléstudományi Közlemények, XXVII. évf. 2015/2., 7–16.

Petkovics Tamás: *A hadiipar fejlesztési lehetőségei Magyarországon*. *Katonai Logisztika*, 24. évf. 2016/1., 54–87.

Internetes hivatkozásoknál:

NATO looks to global partnership. http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en

Több szerző esetén a hivatkozott mű első szerzőjének nevét vegyék figyelembe.

Külföldi szerző(k) esetében is a vezetéknev alapján állítsák fel a sorrendet, pl. Bush, George W.: *Döntési helyzetek*. Ulpius Ház Könyvkiadó, Budapest, 2010.

Kydd, Andrew H. – Walter, Barbara F.: *The Strategies of Terrorism*. *International Security*, Volume 31, No. 1, 2006.

A felhasznált irodalomra vonatkozó szerkesztőségi alapszabály, hogy egyetlen olyan forrás se szerepeljen a *Felhasznált irodalom* jegyzékében, amelyre a szerző/szerzők a törzsszövegben nem hivatkoznak és amely nem szerepel lábjegyzetben.

Lábjegyzetek

A felhasznált irodalomra való konkrét hivatkozás az adott oldalon, tipográfiai kiemelések nélkül, *lábjegyzetben* történjen, a hivatkozás oldalszámának megjelölésével:

Borbély Zsuzsanna: Egészségmagatartás, kiegészítés, mentális egészség – specifikus stresszorok hatása a rendőrség próbaidős tiszthelyettes állományában. *Szakdolgozat*. ELTE, Budapest, 2017, 1–155.

Külföldi szerzőnél a művön feltüntetett formában:

John M. Violanti – Fred Aron: *Police Stressors: Variations in Perception Among Police Personnel*. *Journal of Criminal Justice*, 1995, 23:3, 287–294.

Walter Lippmann: *Public Opinion*. New York, Free Press, 1997.

A felhasznált irodalom ismétlődése esetén az i. m. jelölést használjuk:

Borbély: i. m. 150.

Közvetlen ismétlődés esetén: Uo. 150.

Ha azonos szerző(k)től több tanulmányra hivatkoznak, akkor a közleményeket a név után írt zárójeles évszámmal kell megkülönböztetni:

Borbély (2017): i. m. 150.

Ha ugyanazon évben megjelent több tanulmányra hivatkoznak, akkor az évszám után írt a, b, c stb. betűkkel kérjük jelölni mind a szövegben, mind a *Felhasznált irodalomban*:

Borbély (2017a): i. m. 150.

Kettőnél több szerző esetén az *et al.* jelölést kérjük alkalmazni mind a magyar, mind a külföldi szerzőknél is.

Borbély Zsuzsanna et al.: A tömeges méretű illegális migráció pszichés következményei a rendészeti feladatellátás során. *Hadtudományi Szemle*, X. évf. 2017/3., 288–304.

Hobson et al.: Compelling evidence of the need for corporate work/life balance initiatives: result from a national survey of stressful life-events. *Journal of Employment Counseling*, 38:1, 2001, 38–44.

Szintén a lábjegyzetben szerepeljenek a magyarázó, kiegészítő információk, illetve a rövidítések feloldásai.

Internetes hivatkozásnál kérjük feltüntetni a letöltés időpontját az adott oldalon, a lábjegyzetben: NATO looks to global partnership. http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/news_22328.htm?selectedLocale=en (Letöltés időpontja: 2014. 03. 02.)

*Köszönjük együttműködésüket!
A Honvédségi Szemle Szerkesztőbizottsága és Szerkesztősége*

Már olvasható a Honvédségi Szemle angol nyelvű különszáma!

A szám szerzői az írások sorrendjében:
Korom Ferenc altábornagy
Porkoláb Imre ezredes
Hajdú Ferenc ezredes
Végh Attila
Rajnai Zoltán
Végyvári Zsolt alezredes
Farkas Sándor alezredes
Rázsó Zsófia hadnagy
Novák Attila százados
Hornyák Beatrix őrnagy
Luna Shamieh
Shkendije Geci Sherifi
Vecsey Mariann
Fábián Éva
Csutak Zsolt
Dudás Éva százados
Pákozdi Nóra hadnagy
Stohl Róbert százados
Somodi Zoltán őrnagy

Hungarian Defence Review

A Hungarian Defence Review 2019/1-2. számának kiemelt témája a védelmi innováció, de emellett foglalkozik a parancsnoklás szerepével napjaink bizonytalan és kiszámíthatatlan stratégiai környezetében, a kritikus infrastruktúrának a felkeléssel szembeni műveletekben betöltött szerepével, az ISIS toborzási műveleteivel, a Honvéd Testalkati Program aktuális helyzetével, valamint az egyes régiók (Afrika, Nyugat-Balkán) biztonsági kihívásaival.

A folyóirat teljes terjedelmében olvasható
a honvedelem.hu portál Kiadványok rovatában

ZRÍNYI KIADÓ